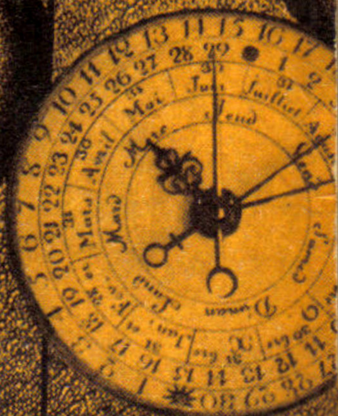
GHENADI GOR

KUMBI

CLUB

GHENADI GOR

KUMBI

SCAN: Doru Filip
PRELUCRARE și
editor prima ediție digitală:
Costin Teo Graur
iulie 2011

EDITURA TINERETULUI

În românește de IGOR BLOCK

Coperta de H. MAVRODIN

Геннадий Гор
КУМБИ
Научно-фантастические повести
Молодая гвардия
1963

1

Tatăl meu lucra la Institutul timpului. Deşi în orice punct de pe globul pămîntesc, fie chiar şi cel mai îndepărtat, se putea ajunge numai în cîteva minute, el prefera să locuiască în imediata apropiere a institutului său, într-o casă veche, construită încă la sfîrşitul secolului al XX-lea.

Ca toţi copiii din zilele noastre, am părăsit de timpuriu casa părintească. Stăteam la internat. Internatul nostru se afla în munţi, pe malul unui lac cu ape străvezii, într-un orăşel pentru copii, care se numea Ecoul-Pădurii.

În vacanţa de iarnă şi de vară mă reîntorceam pentru scurt timp în casa părintească. Tata era mereu ocupat, aşa că nu prea stătea de vorbă cu mine. Uneori îmi punea cîte o întrebare. Aproape de fiecare dată întrebările lui mă uluiau —atît erau de surprinzătoare, chiar paradoxale. Îmi aduc aminte cum o dată, arătîndu-mi colecţia lui geologică, a luat o piatră alungită şi, purtîndu-şi arătătorul în jurul ei, ca şi cum i-ar fi trasat conturul, m-a întrebat :

— În ce constă esenţa acestei forme ?

— Despre asta n-am învăţat încă.

— Gîndeşte-te... Gîndeşte-te şi răspunde-mi.

Am zăbovit mult cu răspunsul, dar cînd am văzut că nu mai e chip să tac, am mărturisit în silă :

— Nu ştiu.

— Forma e o limită, a spus tata. Ea trece pe-acolo unde se contopesc fiinţa şi nefiinţa obiectului... Ai împlinit cincisprezece ani şi nu ştii să răspunzi la o întrebare atît de simplă !...

Simplă ? Nu, întrebările pe care mi le punea tata nu erau de loc simple. Ştiam că şi cei mai buni dintre colegii mei n-ar fi putut răspunde la ele.

Tata era uneori nemulţumit de răspunsurile mele şi, pare-se, nu numai de mine, dar şi de profesorii mei. Odată, pe cînd mă aflam în camera mea, despărţită de cabinetul tatei printr-un perete subţire, cu bună conductibilitate fonică, din acelea cum se făceau pe vremuri, fără să vreau am auzit cîteva fraze pe care nu s-ar fi cuvenit să le aud. Tata îi spunea mamei :

— Educaţie pasivă antideluviană, în spiritul antropocentrismului retrograd. Am sesizat în cîteva rînduri Comitetul pentru învăţămînt. Metodele lor au rămas în urmă cu aproape douăzeci de ani. Dar las' că ştiu eu ce am de făcut !

— Nu, Aleksandr, încercă să-l oprească mama. Nu se poate să faci experienţe cu propriul tău fiu.

— Ba am să fac. Nu vreau ca fiul meu să fie un retrograd, un antropocentrist pasiv, vrednic de plîns !

Ştiam că în lexicul personal al tatălui meu cuvîntul „antropocentrist" semnifica tot ce era mai retrograd.

Apoi au vorbit mai încet, aşa că oricît mi-am ciulit eu urechile n-am mai putut desluşi nici un cuvînt. Îmi dădeam perfect de bine seama că nu e de loc frumos să tragi cu urechea, dar vezi că era vorba de propria mea persoană, aşa încît curiozitatea mea era pe deplin firească.

După această discuţie tata nu mi-a mai pus niciodată întrebări de soiul ăsta. Cît despre mama, am surprins adeseori în ochii ei, aţintiţi îndelung şi duios asupră-mi, o umbră de tristeţe ca înaintea unei despărţiri de lungă durată. Mi-am zis, fără să ştiu eu însumi de ce, că tata are de gînd să mă ia de la Ecoul-Pădurii, unde locuiam şi învăţam. şi să mă trimită undeva pe Venus sau pe Marte. Existau şcoli şi acolo. Tata socotea, poate, că în şcolile de pe

Pămînt se fac mai puternic resimţite rămăşiţele acelui antropocentrism pe care îl detesta atît.

Am spus mai înainte că tatăl meu lucra la Institutul de cercetări ştiinţifice asupra timpului. Institutul alcătuia un orăşel ştiinţific, situat în jurul colinelor de la Pulkovo, cuprinzînd o mulţime de clădiri, laboratoare şi observatoare. Aici lucrau oameni de toate specialităţile legate de studiul naturii timpului: matematicieni, fizicieni, chimişti, astronomi, paleontologi, geologi, psihologi, geneticieni, ciberneticieni, arheologi, istorici şi, fireşte, filozofi.

Păşind pragul institutului, fiecare candidat la postul de cercetător trebuia să dea un examen, să-şi dovedească însuşirile pentru gîndirea teoretică sau experimentală. Examinator era de regulă tatăl meu, or el ştia să pună întrebări. E drept însă că la acest institut toţi cercetătorii, oricît de îngust sau de specializat ar fi fost domeniul în care lucrau, erau capabili să cuprindă cu raţiunea lor dialectică ansamblul, să pătrundă adînc cele mai complexe probleme ale ştiinţei şi gîndirii. Tata îşi făcea pesemne socoteala că după absolvirea studiilor am să intru şi eu la acest institut şi era îngrijorat de pe-acum, întrebîndu-se dacă voi izbuti să trec examenul, dacă voi dovedi că am o logică puternică şi flexibilă, străină de acel naiv antropocentrism care te împiedică să pătrunzi tainele cele mai mari ale naturii şi deci şi esenţa timpului.

La drept vorbind, pe mine, unul, mă interesa prea puţin esenţa timpului. Simţeam „povara" timpului numai atunci cînd mă plictiseam sau eram grăbit să nu întîrzii undeva. Eram la acea vîrstă cînd oamenii, cu toate că se uită la ceas sau la calendar, percep realitatea fără a o fărîmiţa în clipe, ca şi cînd ar avea înaintea lor întreaga veşnicie. În general cunoşteam încă prea puţin viaţa şi nu puteam să-i înţeleg pe oamenii de felul tatălui meu, căruia îi plăcea mai mult ca orice pe lume să rezolve probleme extrem de grele.

Mie nu-mi plăcea matematica, deşi n-aş fi îndrăznit niciodată să i-o mărturisesc lui tata, ştiind cît de mult l-aş fi mîhnit. Aflasem de altfel că a fost odată un om, şi încă un om mare, care a cutezat să spună că nu-i place această ştiinţă a ştiinţelor. Omul acela se numea Johann Wolfgang Goethe. Profesoara de literatură, care ne-a spus asta, s-a cam fîstîcit şi, după o pauză destul de lungă, a adăugat :

— Fireşte, Goethe a glumit.

— Ei vezi, mi-a spus după lecţii prietenul meu Rudolf Arbatov, nici poetului şi gînditorului Goethe nu-i plăcea matematica.

— Bine, dar el a spus-o în glumă.

— Cu lucruri din astea nu se glumeşte. Tu ai vrea să fii gînditor ?

— Eu ? Ce-mi trebuie ? Mă simt bine şi aşa. Uite, tu semeni mai mult a înţelept.

— Aş de unde ! Eu vreau să mă fac căpitan de cosmonavă.

— Şi eu.

La fel ca şi mulţi dintre colegii mei de clasă, cunoşteam istoria cuceririi Cosmosului şi biografiile eroicilor cosmonauţi, începînd cu primii exploratori — Gagarin, Titov, Nikolaev şi Popovici, şi sfîrşind cu Vitali Dalua, celebrul Dalua, primul dintre pămînteni care a recepţionat semnalele locuitorilor de pe îndepărtata planetă Uaza, fiinţe superioare, fraţi de ai noştri întru spirit şi gîndire.

Noi elevii de la Ecoul-Pădurii admiram isprăvile lui Vitali Dalua şi-l invidiam. Rudolf Arbatov avea o imagine optico-spaţială a lui Dalua, dăruită de acesta în persoană părinţilor lui Rudolf încă de pe vremea cînd şi ei, şi viitorul cosmonaut învăţau la şcoală şi abia visau să săvîrşească fapta de vitejie.

Rudolf scotea din buzunarul lui mare un plic, iar din plic o plăcuţă subţire şi plăcuţa asta parcă prindea viaţă, înfăţişîndu-ne numaidecît chipul cu trăsături bărbăteşti al viitorului cosmonaut care ne zîmbea prin timp.

Timpul şi spaţiul! Erau cuvintele preferate ale tatălui meu. Dar între noi, pămîntenii şi locuitorii planetei Uaza, era atîta spaţiu şi atîta timp, încît pentru străbaterea lor n-ar fi fost de ajuns numai o viaţă de om, dar nici viaţa tuturor generaţiilor care s-au succedat din paleoliticul superior pînă în zilele noastre. Şi, totuşi, pînă la urmă gîndirea a învins acest spaţiu şi acest timp. Dar asta a făcut-o nu gîndirea unui savant, ci gîndirea unei maşini ingenioase — Marele creier analitic, realizat de ciberneticienii, matematicienii şi fiziologii de la Institutul timpului, sub conducerea tatălui meu.

Marele creier analitic a reuşit să descifreze unele dintre semnalele recepţionate de aparatajul de pe bordul navei cosmice „Barguzin", nava pe care Vitali Dalua o conducea departe, dincolo de limitele sistemului solar.

Noi, micii locuitori din Ecoul-Pădurii, aduceam adesea vorba, în discuţiile noastre, despre acest gigantic creier artificial, comentînd posibilităţile lui intelectuale care păreau într-adevăr nemărginite. Dar, cu excepţia lui Boris Zametnov, care era un băiat excesiv de ambiţios, nimeni nu invidia creierul acesta şi formidabilele lui facultăţi logice.

— Şi ce dacă ştie să gîndească bine? spuneau prietenii mei. Dar mai departe? Nimic! Nu are nici un fel de dorinţe. Nu vrea nimic. Ce-o fi oare bun în asta?

Singur Boris Zametnov încerca să justifice impasibilitatea Marelui creier.

— Aiurea, dorinţe! În schimb el poate să rezolve orice probleme şi ştie mai multe decît cel mai savant profesor!

După această discuţie, seara, cînd m-am culcat, am început să mă gîndesc dacă avea sau nu dreptate Boris Zametnov. Ca orice adolescent de cincisprezece ani, aveam şi eu o mulţime de dorinţe, care se iveau simultan sau pe rînd. Eram mulţumit cînd aceste

dorinţe mi se împlineau, dar pe urmă apăreau altele, încă şi mai greu de împlinit. Mi-am zis că ar fi tare interesant să-l vezi pe Boris Zametnov cum ar arăta el dacă ar renunţa la toate dorinţele, afară de una — aceea de a fi tot aşa de inteligent ca şi Marele creier.

Datorită lucrărilor efectuate de Marele creier, omenirea a reuşit să afle în cele din urmă cîte ceva despre îndepărtata planetă Uaza. Dar asta mulţi ani mai tîrziu. La epoca de care vorbesc însă, noi nu ştiam nimic despre uazieni şi ni-i închipuiam cu totul altfel decît erau în realitate.

3

Îmi aduc aminte de o seară de poezie care a avut loc în orăşelul şcolar Ecoul-Pădurii. Citeau versuri elevii din clasele superioare. La sfîrşit s-a produs şi Alik, un poet mecanic, artificial, realizat într-unul din laboratoarele cibernetice ale tatălui meu. Tata l-a dăruit pe Alik şcolii. Directorul îi dăduse o poreclă poetului nostru metalic, spunînd că e privighetoarea artificială a împăratului Chinei din străvechea poveste a lui Andersen. Nu-l putea suferi şi de aceea îl dăduse la magazie, ca să-l acopere acolo colbul, laolaltă cu alte vechituri de tot soiul.

De ce i-or fi dat drumul lui Alik? Nu ştiu. De altfel nu ştia nimeni dintre elevi. Poate că directorul l-a adus special, închipuindu-şi că Alik se va face de rîs şi le va demonstra tuturor celor de faţă, inclusiv ciberneticienilor, că poezia nu poate fi produsul unei minţi mecanice, că ea se naşte întocmai ca trilurile privighetorii în pădure sau ca fluierăturile cristaline ale mierlei, ca ecoul, ca bătăile inimii omului care presimte o bucurie neaşteptată sau un necaz neprevăzut.

Alik a ieşit în scenă cu mersul lui automat. Ciberneticienii care l-au creat nu prea s-au îngrijit, se vede treaba, să-i dea o înfăţişare mai frumoasă. Avea faţa rigidă a unui Vasilache, cu nasul lung şi bocciu, cu gura mare şi cu nişte ochi speriaţi de ciută prinsă în capcană. Apariţia lui a stîrnit rîsete. Un comic-jucărie ? Un actor-păpuşă ? Ce prostie ori ce trăsnaie o să ne spună ca să ne amuze ?

Cîteva clipe mai tîrziu, însă, cînd Alik a început să recite versuri, ni s-a făcut ruşine. Vocea lui, zglobie şi atît de firească, se potrivea întocmai cu cele ce spunea. Printre rime şi cuvinte răzbea trăirea, o trăire dezgolită de orice învelişuri şi plină de înţelepciune, dezvăluindu-ne pe noi nouă înşine, scoţînd la iveală acele stări tăinuite în adîncul sufletului, pe care de obicei nu le băgăm în seamă.

Mă uitam la Alik. Faţa lui rămăsese la fel de inertă, nemişcată. Distonanţa dintre fizionomia lui şi ceea ce declama îţi crea un simţămînt contradictoriu, bizar şi supărător. Indiferenţa chipului şi simţirea adîncă ce răsuna din vocea, tonalitatea şi gîndirea sa creau o impresie de care mi-am amintit de multe ori mai tîrziu.

Mă uitam la Alik cu admiraţie şi compătimire. Mi s-a părut chiar că suferă mult din pricina neconcordanţei dintre făptura lui mecanică şi gîndirea subtilă şi complexă, încuiată într-un înveliş lipsit de viaţă ; că versurile lui reflectă o stare „sufletească".

Dar iată că Alik a sfîrşit recitarea.

M-am uitat la director. Pe faţa lui se oglindeau nedumerirea şi ciuda. Nu se aşteptase ca poetul mecanic să se dovedească a fi un poet adevărat. Directorul a strîns din umeri şi a făcut acel gest pe care-l fac oamenii atunci cînd blamează agilitatea şi şiretlicurile unui scamator şi şarlatan.

Aşa cum m-am convins mai tîrziu, directorul nu s-a îmbunat cîtuşi de puţin, şi după reprezentaţie Alik a fost dus în aceeaşi boxă prăfuită din pod şi lăsat laolaltă cu vechiturile de acolo.

Versurile lui Alik şi modul cum le-a recitat el au produs însă o puternică impresie nu numai asupra mea, dar şi asupra tuturor elevilor. În pauză, Boris Zametnov s-a apropiat de mine şi mi-a spus încîntat :

— Tatăl tău e un geniu ! Nu m-am îndoit niciodată de asta. Azi i-a făcut de rîs pe director şi pe profesoara de literatură. Ce preţ mai poţi pune pe afirmaţia lor cum că o maşină poate fi în cel mai bun caz un Salieri şi niciodată un Mozart ? Dar ce e Alik dacă nu un Mozart ? Cîtă profunzime, cîtă sinceritate !

Au trecut cîteva zile. Mă gîndeam mereu la Alik. Nu i-am reţinut versurile, dar auzeam în mine muzica lor, transportîndu-mă pe întinderile visului, în adîncurile naturii şi ale simţămintelor. Mă simţeam irezistibil atras de Alik şi aş fi vrut să mă mai uit o dată la el, la faţa lui inertă şi rigidă de Vasilache, la gura lui mare, rostind cuvinte divine, cînd triste, cînd pline de bucurie.

L-am întrebat pe director :

— Unde e Alik ?

— Acolo unde îi e locul, mi-a răspuns. În pod.

— De ce ? l-am întrebat abia auzit.

— Foarte simplu : pentru că e un lucru.

Un lucru ? Cum adică ? Poate oare un lucru să vorbească despre lume şi despre el însuşi cu asemenea forţă şi sinceritate ca Alik ?

Iată-mă iarăşi acasă, în casa aceea veche a părinţilor mei, construită din beton şi sticlă.

Îl tot întrebam pe tata despre Alik. Tata zîmbea.

— E o nimica toată, un fleac. Am reuşit să realizăm un model, aproape o imitaţie a lumii interioare a unui poet contemporan, pasionat de cibernetică şi care a acceptat bucuros această experienţă nu cine ştie ce complicată. Dar te rog să nu-ţi închipui că posibilităţile lui Alik sînt inepuizabile. El e legat totuşi de un program.

Zicînd acestea, desena pe o foaie de hîrtie schema construcţiei, cu formulele respective. Eram nedumerit. Ce contingenţă putea să aibă schema şi cifrele

astea cu divinele versuri pe care le auzisem la seara de poezie de la școală?

Pe urmă tata pleca la treburile lui. Se întorcea de la institut surescitat, după ce stătea ore în șir, pasionat și încordat, lîngă Marele creier, ocupat cu descifrarea semnalelor captate de pe Uaza. Lucrările avansau încet, mult prea încet chiar și pentru un om atît de răbdător și perseverent ca tatăl meu. Treceau săptămîni, ba chiar și luni întregi, pînă cînd semnificația vreunui lucru sau fenomen de pe Uaza își dezvăluia un pic rostul, un rost straniu, misterios și paradoxal, dînd de înțeles oamenilor că viața ființelor înzestrate cu rațiune de pe Uaza nu are chiar atîtea afinități cu viața de pe Pămînt. Tata îmi vorbea despre toate acestea în linii generale, iar din cele ce le spunea prietenilor săi nu puteam să înțeleg chiar totul. Spunea că omul pămîntean e în expresie metaforică, „evoluție conștientă de ea însăși". Pe Uaza, ritmul procesului de evoluție a fost, după cît se pare, mult mai rapid și evoluția a devenit conștientă mai devreme decît s-a întîmplat lucrul acesta pe Pămînt. În afară de asta, civilizația de pe Uaza a devansat civilizația noastră terestră cu milioane și milioane de ani. Gîndirea uazienilor a ajuns la un foarte înalt grad de dezvoltare; lor li s-a dezvăluit esența tăinuită a tuturor lucrurilor. Înseamnă oare aceasta cunoaștere absolută? Cunoașterea nu poate fi absolută. E mai prudent să spunem cunoaștere profundă. Ciudat era însă altceva, ce nu putea să lămurească nici pînă acum Marele creier. Acolo, pe Uaza, se pare că exista un mediu cu totul deosebit de mediul nostru de pe Pămînt. Ce fel de mediu oare? Deocamdată nu se știa lămurit și tocmai acest lucru complica și îngreuia descifrarea.

Prietenii tatălui meu, cercetătorii de la institutul lui, discutau aprins și îndelung, dezbătînd această problemă. Se aprindea mai ales Viktor Kapustin, un tînăr teoretician, bun cunoscător al logicii matematice.

— Gîndirea omului, spunea el, logica lui corespunde logicii lucrurilor, logicii naturii însăşi. Aşa ne învaţă marii gînditori Marx şi Engels. Ca să înţelegem logica uazienilor trebuie să cunoaştem lumea lor înconjurătoare.

— Poate că la ei toate sînt de-a-ndoaselea, interveni Marina Verbova. Lucrurile respiră, rîd, plîng şi cugetă, iar oamenii sînt nişte „lucruri în sine“, cufundate în calmul inperturbabil al unei existenţe somnolente. Glumesc, desigur, dar ce putem noi să spunem despre lumea aceasta pe care deocamdată o cunoaştem atît de insignifiant de puţin?

— Şi crezi oare că o s-o cunoaştem mai bine, dragă Marina? întrebă Evgheni Sirotkin, sceptic ca întotdeauna. Eu, unul, mă îndoiesc.

Tata se supără:

— Oare e mult de cînd am început noi operaţia de descifrare? Răbdare, Sirotkin! Încă un an sau doi şi vom pătrunde taina gîndirii lor, după care le vom răspunde în limba pe care o vorbesc ei.

Vacanţa se apropia de sfîrşit. Pe faţa mamei nu mai vedeam însă nici un semn de nelinişte. Probabil că tata renunţase la intenţia de a mă lua de la Ecoul-Pădurii şi de a mă trimite undeva unde sînt mai puţine rămăşiţe de antropocentrism naiv. Acum mă simţeam acasă mai la largul meu, dar, ciudat lucru, mă lăsasem de-a dreptul captivat de preocupările tatălui meu, ocupat cu studierea îndepărtatei planete Uaza.

Visam Marele creier, într-un chip cu totul copilăresc, nu ştiu de ce mi-l închipuiam frumos şi viteaz, ca un zeu din antichitate, avînd faţa uşor alungită, cu trăsături regulate. Odată i-am spus-o şi lui tata. A rîs:

— Ce-i trebuie lui chip de om, ba chiar chip de zeu? El e oricum mai superb decît orice zeitate. Marele creier poate că n-are nici chip, nici trup.

— Dar suflet? nu mă putui reţine să întreb.

— Are facultăţi intelectuale. Logică. Ştie să pătrundă esenţa celor mai complexe fenomene. Oare nu ţi-e de ajuns atîta?

Zicînd acestea, îmi aruncă o privire ironică.

— Acolo la voi, în Ecoul-Pădurii, se dă prea multă importanță aspectului exterior, formei. Judecînd după puținul pe care-l știm noi despre Uaza și despre uazieni, acolo creierul, ajuns la un înalt grad de dezvoltare, se poate lipsi...

Nu își sfîrși vorba, pentru că fu chemat de urgență la institut.

Fraza neterminată îmi stîrni interesul. „Creierul, ajuns la un înalt grad de dezvoltare, se poate lipsi..." De ce oare se poate lipsi ? De corp ? De îndată ce o să se întoarcă tata, va trebui să-l întreb. Dar tata a rămas la institut cinci zile, fără să părăsească laboratorul și aproape fără să închidă un ochi.

Abia după o jumătate de an, eu și cu mama am aflat de ce n-a mai ieșit atunci tata cinci zile la rînd din laborator. În răstimpul acestor cinci zile s-a dezvăluit puțin una din tainele gîndirii uaziene și lumea a aflat ceva mai mult despre Uaza decît știa pînă atunci. Tatăl meu a constatat, firește cu ajutorul Marelui creier, că în gîndirea uazienilor nu existau aproape de loc semne lingvistice, adică cuvinte pentru denumirea lucrurilor. S-ar fi putut presupune că pe această uimitoare planetă nu existau decît ființe vii și nimic altceva. Presupunerea aceasta, însă, era puțin plauzibilă, avea iz de vitalism antic și venea în contradicție cu logica, cu experiența milenară și, în sfîrșit, cu bunul simț.

Pe tata, descoperirea făcută îl bucurase și nu prea. Așa cum am mai spus, tatăl meu era un adversar neîmpăcat și principial al antropocentrismului, considerînd că dezvoltarea continuă a logicii dialectice ne face să ne îndepărtăm tot mai mult de modurile naive și banale de a vedea lumea. Și acum, poftim : Uaza asta cu ciudatul ei mod de gîndire ! Ce fel de ființe trăiesc oare pe planeta asta paradoxală : poeți, artiști sau oameni primitivi, care dau viață în gînd tuturor lucrurilor, transformînd tot ceea ce văd într-o metaforă grandioasă și plină de poezie, întocmai ca îndepărtații noștri strămoși din paleolitic ? Aiurea ! În acest caz, cum ar fi putut ei să cre-

eze telegraful cuantic şi să folosească dinamica fizicii supermoderne pentru a intra în legătură cu oamenii de pe Pămînt?

Problemele acestea le discutau savanţii, filozofii, ziariştii; chiar şi noi, elevii de la Ecoul-Pădurii. Odată am întrebat-o pe profesoara noastră de literatură, o făptură tinerică, pe nume Alice Kozlovskaia, ce crede ea despre Uaza şi despre misteriosul mod de gîndire uazian. Dar Alice Kozlovskaia s-a fîstîcit cumplit şi ne-a mărturisit de-a dreptul că, cu cît se gîndeşte mai mult la Uaza, cu atît i se pare mai uimitoare această bizară şi himerică planetă. Dacă n-ar vorbi despre ea savanţii, ea, Alice Kozlovskaia ar crede că planeta e o plăsmuire a fantaştilor şi a poeţilor.

Boris Zametnov mă tot sîcîia cu una şi aceeaşi întrebare:

— Tu ce crezi, Michelangelo, aşadar toată Uaza e alcătuită dintr-un singur organism viu, un organism compact?

Michelangelo era prenumele meu, ceea ce mi se pare că am uitat să spun. Numele de familie îl aveam însă cît se poate de banal: Petrov. Michelangelo Petrov suna oarecum bombastic, dar mă obişnuisem cu asta, aşa cum se obişnuiseră şi alţii. Tatăl meu adora încă din tinereţe forţa titanică a marelui maestru italian şi mi-a dat acest nume, gîndindu-se nu atît la viitorul meu, cît la favoritul lui.

— Ei, Mika, de ce taci?

— Desigur nu părerea *mea* vrei s-o cunoşti, ci pe a lui tata. Ei bine, tata consideră absurdă ideea că planeta Uaza ar fi o fiinţă vie.

— De ce atunci în limba uazienilor nu există cuvinte care să semnifice lucrurile?

— Tata consideră asta o enigmă care se va dezlega atunci cînd îi vom întreba pe uazieni înşişi.

— Şi asta se va întîmpla curînd, Mika?

— Nu, nu se va întîmpla prea curînd. Distanţa care ne separă e mult prea mare chiar şi pentru cuante.

Ecoul-Pădurii !

Mi s-a întipărit pentru toată viața în minte lacul împrejmuit de mesteceni, poteca din pădure, muntele povîrnit pe care se cățărau pinii, bubuiturile tunetului la sfîrșitul primăverii, fluierăturile mierlelor și clipocitul slab și monoton al apei din pîrîiașul ce curgea prin preajmă.

Țineam la colegii mei și, după ce am absolvit școala, n-am rupt legăturile cu ei, oricît de departe i-ar fi aruncat soarta. Primeam de la ei vești de pe Marte sau din împrejurimile lui Saturn, din Cosmosul cucerit și populat de oameni, și purtam în buzunar imaginile lor amorsabile, chipurile lor pline de bunătate, care mă priveau din trecut în viitor, din trecutul acela ce ne legase și ne unise pentru totdeauna.

Eu mai aveam, însă, un prieten, o făptură ce nu făcea parte din speța umană, dar arăta în răstimpuri o înaltă omenie și mult suflet.

Alik ! Cu îngăduința directorului, l-am scos din pod și l-am dus într-unul din laboratoarele școlii. L-am dus ? Oare el nu știa să umble singur ? Ei bine, pur și simplu, nu voiam să cuplăm fără rost programul, pentru că Alik se putea deplasa numai recitînd versuri.

Vorbea ? Nu. Raționa ? În nici un caz. Punea întrebări ? Nu. Dădea răspunsuri ? Nici asta. Știa numai să recite versuri prefăcînd într-un poem lumea întreagă, pe el însuși și pe noi laolaltă cu dînsul.

Apoi redevenea un obiect inert, cu totul străin de ceea ce recitase adineauri.

Recitînd, Alik oprea clipele din goana lor, cufundîndu-se în lumea simțămintelor sale și a propriilor noastre simțăminte. Cuvintele, pe care le rostea ușor graseiat, răspîndeau și veselie, și tristețe, plîngeau și rîdeau totodată. Plîngea și rîdea o inimă de om, zidită, ca într-o străveche poveste, într-un înveliș

fără de viață, din lemn ori din piatră. Plîngea și rîdea dinafara și dinăuntrul fiecăruia dintre noi.

Odată Alik ne-a recitat o poezie despre o planetă necunoscută, oarecum asemănătoare cu Uaza. Părea că a supus spațiul și a învins timpul, și că a poposit undeva unde n-a călcat încă picior de om. Alik ne spunea cum s-au trezit lucrurile și au căpătat grai pietrele.

După ce recita, se cufunda în somn, redevenind un obiect. În jurul lui stăruia liniștea. Nu, nu era liniștea aceea de pe poteca de lîngă lacul din pădure, ci o liniște cu totul deosebită, liniștea inertă a lucrurilor, liniștea neființei depline.

Duceam o viață veselă și gălăgioasă. Era cît pe ce să spun : inegalabil de veselă și gălăgioasă. Ei bine, nu ; mai tîrziu, dacă aș fi dorit, puteam să retrăiesc dulceața sau amărăciunea clipelor rechemate din copilărie sau din tinerețe prin grija și spiritul de prevedere al tatălui meu. Aparatul realizat în acest scop la Institutul timpului avea înmagazinate în el multe clipe și ceasuri din trecutul meu, „mulaje“ din viața mea. Mai tîrziu, aparatul acesta, un fel de dublură a mea, a zăcut ani în șir într-una din magaziile institutului, nefiindu-mi de trebuință, căci eu țineam mai mult ca la orice pe lume la prezent și nu voiam cîtuși de puțin să mă reîntorc în trecut.

Cît am stat la Ecoul-Pădurii alergam mult, înotam, călătoream și zburam. Zburam încet, așa cum se zbura în secolul trecut, cu niște aparate vechi de sport, de mult scoase din circulație. Dar am mai spus că directorul școlii era, din principiu, un om de modă veche.

În apropierea școlii nu se aflau bazine de apă adînci, așa încît noi nu cunoșteam simțămîntul acela puternic și cu totul aparte pe care-l încearcă oamenii cînd coboară pe fundul oceanului sau al mării.

Îmi plăcea să înot încet și să zbor, dar și mai mult îmi plăcea să merg pe jos. Cînd mergi pe jos, și deci nu folosești alt mijloc de locomoție decît picioarele tale ușoare și musculoase, încerci o colo-

sală desfătare. Cînd am mai crescut, am înțeles de ce. Deplasarea rapidă face parcă să se estompeze lumea formelor vii; ochiul nu mai ia în seamă trunchiurile cafenii ale pinilor, ovalul verde al colinei, unduirea albastră a apelor repezi ale rîului, mărul atîrnat de creangă, pliscul pasării în zbor, poamele ce răsar din iarbă, norul purtat lin pe întinsul cerului, fețele trecătorilor. Cînd mergeam însă pe potecă, laolaltă cu mine pășea agale lumea întreagă, ca un interlocutor simpatic, ca un prieten care-mi arăta meleagurile sale.

Odată, în vacanță, tata m-a întrebat:

— După cum văd, îți place să umbli pe jos, așa-i?

— Da.

— Dar mersul îți răpește mult timp și timpul e foarte prețios.

Nu i-am spus, firește, de ce îmi plăcea atît să merg pe jos. Mi-era teamă că explicația mea ar fi putut să i se pară insuficient de logică, sau, și mai rău, naivă.

— În afară de asta, urmă tata, mersul pe jos te obișnuiește cu contemplația pasivă.

Se pare că tatei nu-i prea plăcea sportul. Dar natura? Nu știu. Nu sînt sigur că nu iubea natura; dacă da, o iubea în felul lui. Era mult prea vioi și energic ca să poată admira pasiv răsăritul sau apusul Soarelui. În afară de asta, știa prea multe despre Soare.

Eu însă iubeam natura și eram fericit că școala noastră se afla în mijlocul pădurii. Iarna puteai să vezi urma întortocheată a iepurelui în zăpadă, veverița pe crengile cedrului, ochii mari, ca de copil, ai cerbului. Vietățile pădurii nu se temeau de oameni, fiindcă nimeni nu se atingea de ele. Știam că această lume a pădurii va fi mai tîrziu pentru mine o amintire frumoasă, pentru că, de îndată ce voi termina școala, mă voi întoarce în lumea mișcării rapide, unde oamenii prețuiesc mai mult ca orice pe lume timpul, timpul consacrat cunoașterii și muncii.

Nu, această Alice Kozlovskaia nu ne cunoştea cîtuşi de puţin pe noi, adolescenţii. Închipuiţi-vă, odată ne-a dat un extemporal cu tema : Ce este bătrîneţea ?

Înainte de a începe să scriu, am recapitulat tot ce ştiam eu despre bătrîneţe ; dar cunoştinţele mele în această direcţie erau încă foarte sumare.

Tata considera cuvîntul „bătrîneţe" ca pe o expresie naivă şi perimată, care denatura esenţa fenomenului respectiv.

— Bătrîneţea, mi-a spus el odată, nu e de loc obligatorie. Procesul de îmbătrînire este procesul degradării aparatului ereditar-informativ. Văd după faţa ta că nu mă înţelegi. Dar dacă am să te întreb de ce eşti azi absolut la fel cum erai anul trecut, deşi este îndeobşte cunoscut că orice organism se reînnoieşte sub aspect biochimic în optzeci de zile ? Închipuie-ţi că te-ai trezit şi, uitîndu-te în oglindă, nu te-ai mai recunoscut. Din oglindă te priveşte un chip care nu are nimic comun cu faţa ta. E o faţă schimbată, urîtă, cu trăsături severe. Fii liniştit, aşa ceva nu ţi se va întîmpla nici ţie, nici vreunuia dintre prietenii tăi. De ce ? Pentru că fiecare celulă nouă, mai bine zis înnoită, cu aparatul ei chimic complex, primeşte de la acizii nucleici, adică de la „memoria" sa ereditară, indicaţii precise asupra felului cum trebuie să se organizeze. Ca să mă exprim plastic, pe tine te ţine minte fiecare celulă a organismului tău ; mai bine zis nu pe tine te ţine minte, ci pe ea însăşi, adică elementul particular, dar în ansamblu rezulţi tu, cu toate că întregul şi partea nu sînt unul şi acelaşi lucru. Ascultă mai departe : la un moment dat aparatul ereditar-informativ, adică „memoria" celulară şi moleculară, începe să se degradeze, sub efectul entropiei. Un om ocupat şi care multă vreme nu s-a uitat în oglindă, constată deodată că faţa i s-a schimbat, că i s-au deformat buzele, nasul şi obrajii, că i-a încărunţit părul. Ce-

lulele organismului nu mai sînt în stare să se organizeze cu acea precizie desăvîrşită pe care o aveam atîta vreme cît organismul era tînăr şi opunea rezistenţă la efectul entropiei. Cine e răspunzător de asta ? Aparatul ereditar-informativ, celulele şi moleculele încep să uite cum arătai tu încă nu de mult. După cum vezi, totul se rezumă iarăşi la „memorie". Dacă însă se va evita degradarea acestui aparat, atunci nu va mai exista bătrîneţe. Unul din laboratoarele institutului nostru se ocupă de această problemă. Poate că tu, Michelangelo, ai să apuci ziua cînd celulele şi moleculele vor ţine minte bine de tot, la nesfîrşit, cum erai tu ieri, ca să nu te lase să te schimbi în mai rău mîine.

Cele spuse de tata m-au impresionat mult. Mi-am imaginat numaidecît o lume populată de fiinţe vii, dar lipsite de acest aparat atît de important şi necesar. Ele s-ar „înnoi" la fiecare jumătate de an, schimbîndu-şi ochii, nasul, buzele, într-un cuvînt toată înfăţişarea. Dacă ar fi aşa, lumea ar semăna cu o neîntreruptă mascaradă, oferind un spectacol monstruos. Din fericire nu e aşa. Mi-am împărtăşit gîndurile acestea în extemporal, dar lucrarea mea se pare că nu i-a plăcut profesoarei, căci mi-a spus :

— Petrov, dumneata ai înţeles greşit tema. Eu v-am cerut să scrieţi despre îmbătrînirea omului şi nu a unei maşini.

Cînd era supărată pe mine, întotdeauna îmi spunea scurt : Petrov.

Am tăcut, deşi aveam răspunsul în vîrful limbii mele neobrăzate. Cum oare nu poate ea să înţeleagă că nu numai lucrurile, dar şi ea, Alice Kozlovskaia, este supusă celei de-a doua legi a termodinamicii ?

O oră după această discuţie uitasem de entropie, termodinamică, bătrîneţe, îmbătrînire, uitasem de şcoală, pentru că pe o potecă din pădure m-am întîlnit cu Tania.

Mergea recitînd încet nişte versuri scrise de poetul a cărui reconstituire cibernetică era Alik. Nu-mi dădeam seama dacă glumeşte ori recită în

serios. Grasea, imitîndu-l vădit pe prietenul meu cel fără viaţă.

— Tania ! o strigai.

— Tu erai, Petrov ?

— Da, eu. Dacă n-ai uitat cumva, să ştii că mie îmi zice Michelangelo.

— Petrov sună mai simplu şi mai firesc. De altfel numele tău de familie îţi seamănă mai mult decît prenumele. Michelangelo ? Grav şi ridicol ! Nu fi supărat pe mine, Petrov, dar tu nu eşti vinovat că ţi s-a dat un astfel de nume.

— Desigur, nu sînt vinovat.

— Încotro ? La lac ? Hai să mergem împreună.

— Hai.

— N-ai pic de imaginaţie, Petrov. Repeţi totul ca un automat, ca un dispozitiv care ştie să memoreze bine. Spune-mi, te rog, e adevărat că Alik al tău e un plagiator ? Se zice că îl plagiază pe un poet contemporan.

— Şi da, şi nu. El e o dublură a poetului cu pricina, un model făcut după acest poet. Ceea ce spui tu nu poate fi calificat drept plagiat.

— Eşti convins ?

— Absolut.

— Dar celebrul tău tată ?

— Şi el e convins.

Tania izbucni în rîs.

— „Şi el" ? Sau „şi tu" ? Ori vă identificaţi cumva ? Ei hai, nu te bosumfla, te rog. Ia spune-mi, ştii să fluieri ? Eu ştiu.

Zicînd acestea, vîrî două degete în gură şi scoase un şuierat puternic. Faţa ei căpătase o expresie ştrengărească.

— Spune-mi, Petrov, e adevărat că acolo, pe Uaza, oamenii sînt buimaci şi trişti, iar lucrurile — voioase şi foarte inteligente ?

— Poate că da, răspunsei evaziv, poate că nu.

— Dar Marele creier ştie, de bună seamă, nu ?

— Întreabă-l pe el. Ce mă-ntrebi pe mine ?

— Şi dacă creierul ăsta mare al tău, grav şi anost, îmi răspunde şi el aşa cum mi-ai răspuns tu : „Poate că da, poate că nu" ?

— Nu sînt toţi aşa de veseli ca tine.

— Bine ! Să lăsăm Marele creier în pace. Hai spune-mi ceva despre Michelangelo şi despre viaţa lui.

— Nici el nu era un om vesel.

— Mă gîndeam la tine, nu la el. Despre marele sculptor pot să mă informez din cărţi.

Mă făcui roşu la faţă şi începui să caut cuvinte pentru un răspuns, dar nu-mi venea nimic în cap, ca atunci cînd eşti scos la tablă şi nu ştii lecţia.

— Tu rîzi şi glumeşti totdeauna.

— Ei, nu chiar totdeauna ; numai atunci cînd stau de vorbă cu tine, Petrov.

— Şi de ce, mă rog ?

Nu-mi răspunse la întrebare. Apoi, după o pauză :

— Mi s-a spus că Michelangelo era mult prea încrezut şi lipsit de modestie...

— Nu-i adevărat. Eu...

— Mă gîndeam nu la tine, ci la adevăratul Michelangelo, la Michelangelo Buonarroti.

— N-ai decît să-l întrebi pe el, pe Buonarroti ăsta.

— De unde să-l iau ? Nu există nici măcar o copie interioară, un model al lui. În vremurile acelea îndepărtate cînd a trăit el, oamenii de ştiinţă nu ştiau încă să modeleze funcţiile creierului. Vai ce plictisitor eşti, Petrov ! Să ştii că am să dispar.

— Vrei să fugi ? Te afunzi în pădure ?

— Nu ; dispar pur şi simplu. Mă plictiseşti. Ia pune-ţi ochelarii ăştia ; poate au să-ţi ascută spiritul de observaţie.

Tania scoase din geanta ce-o purta la şold un obiect semitransparent, care semăna într-adevăr cu nişte ochelari, şi mi-l puse pe nas. Apoi izbucni în rîs şi se făcu nevăzută.

Auzeam rîsetele, cineva rîdea lîngă mine, dar fiinţa care rîdea nu avea înveliş material, nu avea nici chip, nici trup.

În cele din urmă, sătulă de atîta rîs, Tania spuse:

— Mi i-a făcut cadou fratele meu mai mare. Îți plac? Vai ce distrat ești! Gîndește-te că nu eu, ci poate mai curînd tu ți-ai pus o pălărie fermecată. Bagă de seamă că ai pe nas niște ochelari miraculoși.

Urmă o pauză, apoi un strigăt vesel:

— Ei hai, ce stai așa? Prinde-mă!

Mă repezii după ea, dar dădui cu brațele în gol. Invizibilă, Tania era alături. Atunci mi-am scos ochelarii și deodată se ivi ca din neant fața ei surîzătoare și-i văzui picioarele alergînd de zor.

6

Ecoul-Pădurii era acum doar o amintire. După ce am absolvit școala, am dat un examen foarte greu și am intrat la Institutul timpului, ca să lucrez și să studiez la secția de lingvistică matematică. Mai tîrziu am trecut în alt laborator, la celebrul cibernetician Evgheni Sirotkin, unde m-am izbit de probleme mult mai complexe.

Institutul timpului era unul dintre cele mai vechi centre de cercetări științifice de pe Pămînt, fiind fondat la sfîrșitul secolului XX. În acea vreme, nu numai fiziologii, dar și savanții din multe alte specialități începuseră să studieze memoria omului sub toate aspectele ei. Pe la sfîrșitul secolului XX, memoriei nu i s-a acordat atenția cuvenită, ea fiind relativ puțin studiată. Interesul teoretic față de problema memoriei a crescut ca urmare a dezvoltării ciberneticii, cum și în urma studierii uimitoarelor însușiri ale acizilor nucleici, păstrători și transmițători ai informațiilor ereditare pentru procesele chimice din organism. Oamenii de știință și-au dat seama de marea însemnătate a tuturor genurilor de informații și a memoriei în procesul de evoluție, de formare a omului și de dezvoltare a gîndirii umane. Ei au început să privească cu alți ochi fenomene ca

apariţia limbii, a desenului, a scrierii, a tiparului, a cinematografiei documentare, a televiziunii şi a tuturor celorlalte genuri de telecomunicaţii. A devenit limpede pentru oricine că evoluţia impetuoasă a mijloacelor de informare, de la apariţia limbii omeneşti în epoca paleoliticului mediu şi pînă la realizarea telegrafului cuantic, a marcat o creştere vertiginoasă a forţei omului, sporind victoria lui asupra timpului şi a spaţiului. Forţa societăţii comuniste şi puterea ei asupra naturii creşteau cu fiecare deceniu. A venit apoi epoca tehnicii „animate". Asta însemna că aparatele au început să îndeplinească nu numai funcţiuni fizice, ci şi funcţiuni intelectuale. Maşina a învăţat, mai bine zis a fost învăţată să „gîndească". Surprinzătoarele succese ale fiziologiei şi ale ciberneticii fiziologice au dat naştere la o mulţime de probleme ce se cereau discutate şi solicitau un răspuns. Fiziologii, ciberneticienii şi filozofii nu mai discutau acum dacă maşina poate sau nu să „gîndească" : problema aceasta o rezolvase de mult viaţa însăşi. Ei discutau dacă maşina poate să „simtă". Era oare în drept omul de ştiinţă să creeze un obiect „sensibil" şi „emotiv", fără a intra în conflict cu normele tradiţionale eticii ? „Obiectul" trebuia scris în ghilimele, pentru că, devenind sensibil, el căpăta calităţi noi, improprii lucrurilor. Oamenii de ştiinţă nu puteau fi opriţi să studieze aceste probleme, pentru că asta ar fi putut frîna dezvoltarea ştiinţei. Savanţii şi filozofii se angajau în discuţii contradictorii, ceea ce însă nu împiedica succesele ştiinţei în societatea comunistă, ci, dimpotrivă, le stimula.

În căutările teoretice şi în experienţele lor, oamenii de ştiinţă mai erau stimulaţi de un element important. Cucerirea Cosmosului, mai cu seamă departe, dincolo de limitele sistemului solar, solicita o colosală capacitate de informare şi un efort uriaş în toate genurile de memorie. În acele regiuni ale Universului unde mediul fizico-chimic prezenta un pericol chiar şi pentru viaţa apărată cu toate mijloacele existente, cosmonauţii şi savanţii exploratori aveau

nevoie de noi mijloace pentru cunoaşterea necunoscutului. Un astfel de mijloc putea fi o făptură creată pe cale artificială şi care, pe lîngă o memorie gigantică, să aibă şi facultatea de a percepe emotiv realitatea. O astfel de făptură ar fi putut furniza omenirii şi ştiinţei informaţii complete despre acele părţi ale Universului unde omul nu putea să răzbească. În felul acesta, în locul unor reprezentanţi vii, omenirea ar fi putut să trimită „raţiunea" şi „sentimentele" sale încorporate în nişte aparate de tip nou, cu alte cuvinte un cîmp psihic artificial.

La Institutul timpului, două mari laboratoare experimentale se ocupau cu studiul cîmpului „psi". Unul din ele lucra sub conducerea lui Evgheni Sirotkin, celălalt o avea în frunte pe Marina Verbova.

Evgheni Sirotkin desfăşura o muncă experimentală de mare amploare, încercînd să realizeze un aparat care să gîndească şi să simtă, un cîmp psihic artificial. Era un om foarte talentat, dar se aprindea prea repede şi nu rareori le dădea prilej filozofilor şi ziariştilor să pună la îndoială justeţea drumului pe care şi l-a ales şi să-i reproşeze că studierea unui „eu" străin şi crearea unui „eu" artificial devenise pentru el aproape un scop în sine. La institut erau mulţi acei care spuneau că Sirotkin a dat prilej să i se aducă astfel de reproşuri, creînd ceva ca un fel de personaj literar, aflat la hotarul dintre cibernetică şi artă şi denumit convenţional Kumbi, dar construit nu din cuvinte, ci din materialul din care se făceau maşinile „cugetătoare". De obicei, Sirotkin glumea pe seama acestor reproşuri şi spunea că personajul creat este prima treaptă a acelei scări a cunoaşterii pe care o făureşte el. E greu de spus dacă avea dreptate el, sau dacă dreptatea era de partea filozofilor şi a ziariştilor. Tatăl meu, însă, îi ţinea partea şi spunea că pe drumul care duce la rezolvarea giganticei probleme a creării unui cîmp psihic artificial orice experienţă îndrăzneaţă prinde bine.

Problematica laboratorului condus de Marina Verbova dădea fără una-alta mult mai puţine pri-

lejuri de discuții. Verbova și colaboratorii ei studiau esența chimică și fiziologică a memoriei. Era greu să nu realizeze și importanța pe care o prezentau lucrările ei pentru dezvoltarea științei. Mulți socoteau că realizările laboratorului condus de Verbova vor duce la o și mai mare victorie asupra timpului. Studiul minuțios al memoriei umane a arătat că memoria ține în rezervă o sumedenie de fapte și de evenimente care rămîn nefolosite de om pe parcursul vieții sale. E ca și cum natura ar face din om păstrătorul unor bogății nevalorificate. Această rezervă poate fi oare utilizată? Și dacă da, cum anume? La toate aceste întrebări căuta să răspundă Verbova.

Incomparabil mai modeste erau problemele pe care și le punea laboratorul de lingvistică matematică. Șeful secției de traduceri mecanice, lingvistul Rin, îmi acorda multă atenție, inițiindu-mă în domeniul lingvisticii și al tehnicii cibernetice. Era un om în vîrstă, surprinzător de vioi, îndrăgostit de toate limbile vechi și noi, vorbite de oameni. Cultiva în mine, răbdător și perseverent, dragostea pentru limbi și matematică. Cunoscînd o mulțime de limbi vechi și uitate, iubea totuși foarte mult vremea sa și urmărea toate fenomenele noi și interesante din viața societății, din viața de toate zilele, din știință, tehnică și artă. Dintre toate artele prețuia cel mai mult arhitectura și muzica.

În zilele și în orele libere, însoțit de colaboratorii săi, oameni tot atît de voioși ca și el, se urca în mașina de deplasare rapidă și pleca în călătorie. La cererea lui sau a însoțitorilor săi, mașina își încetinea mersul. Atunci prin peretele transparent al aparatului se vedea peisajul, în care luncile și holdele alternau cu grădini mari, aidoma unor crînguri.

Aparatele optice speciale de la bordul mașinii aci apropiau, aci îndepărtau peisajul, reliefînd în răstimpuri tot ce era vrednic de atenția călătorilor. În felul acesta, bunăoară, pe fondul unui nor ce plutea

pe cer, apărea un cedru sau un lac căruia i se vedea fundul, ca un superb acvariu plasat direct în natură.

Îmi plăceau excursiile astea minunate, întîlnirile cu oameni de cele mai felurite profesii. Odată, de pildă, am petrecut o zi la o fermă agrofizică. Toate clădirile de aici fuseseră construite după proiectele unui agrofizician care în timpul liber se îndeletnicea cu arhitectura.

Construcțiile se integrau în peisaj atît de necesarmente organic și cu acea facilitate, aș zice muzicală, cu care se înglobează într-o poezie cuvintele pline de viață și emoție. Ritmul peisajului și al așezării pe care acesta o încadra acționa asupra imaginației, inima bătea mai repede, respirai ca într-o pădure de conifere.

Dar încă și mai poetice erau culorile caselor și ale laboratorului. Strălucind în toate nuanțele, ele alcătuiau un tablou viu făurit nu în închipuire și nu pe pînză, ci în realitate.

Grădinile și casele erau învăluite într-o melodie domoală și luminoasă.

— Cine a compus muzica asta? l-am întrebat pe Rin.

— Mozart-ul local. E de meserie apicultor. Vrei să ți-l prezint?

Rin mi-a făcut cunoștință cu ospitalierele noastre gazde, agrofizicienii, cunoscători ai fotosintezei, ai tehnicii semiconductorilor și ai Soarelui. Directorul fermei, un tînăr foarte vioi, cu înfățișare de sportiv, era îndrăgostit de Soare, de semiconductori și de istoria regiunii sale. Ne-a dus la filmotecă. Aici parcă am aruncat o privire asupra timpului ce se scurgea într-un șuvoi impetuos și sclipitor. Pe dinaintea noastră s-au perindat imagini de la mijlocul secolului trecut, cînd pe locul fermei agrofizice se afla un sovhoz temeinicit pe pămînturile proaspăt desțelenite, și stepa era brăzdată în lung și în lat de tractoare și combine, iar tinerii comsomoliști, entuziaștii care veniseră aici, locuiau în corturi. Apoi, o dată cu istoria regiunii, ne-am transportat într-un trecut foarte

apropiat, în acel deceniu cînd oamenii societății comuniste au dezlegat tainele fotosintezei, iar Soarele, pînă atunci un fenomen fizic și poetic, a fost „domesticit", fiind folosit în producție și în viața de toate zilele.

Soarele ! Era aici pretutindeni — și în tablouri, și pe aparate, și pe chipurile cercetătorilor : Soarele inunda laboratoarele și holdele, totul.

— Sînt un adorator al Soarelui, ne-a spus zîmbind directorul fermei și ne-a recitat aceste versuri, oarecum programatice despre Soare, scrise de un poet vechi :

Să luminezi
de-a pururea
și fără nici o *criză* —
aceasta e
deviza mea
și-a Soarelui deviză.

Și acum aș vrea să spun cîte ceva despre munca mea în laboratorul de lingvistică matematică.

La început, așa cum se și cuvine să se procedeze cu un novice, lingvistul Rin mi-a dat o misiune nu prea grea. Inițiam o mașină nouă, proaspăt realizată în arta traducerii. Firește, mașina nu știa că într-un alt local și la alte ore mă duceam și eu să învăț de la o altă mașină, cu o experiență foarte bogată.

Era cam un fel de mijlocitor între cele două mașini, dar asta nu-mi știrbea cîtuși de puțin din demnitatea de om, pentru că îmi dădeam perfect de bine seama că mașinile aveau încorporate în ele o memorie umană mult amplificată, cum și o perspicacitate de asemenea multiplicată. Mașinile făceau traduceri din limbile antice și reconstituiau în felul lor o lume dispărută, cu toate bogățiile ei spirituale. Ce s-ar mai fi mirat grecii și romanii din antichitate dacă ar fi știut că între ei și strămoșii lor îndepărtați vor sluji drept mijlocitori niște mașini care surprind fără greș toate nuanțele gîn-

dirii antice şi toate particularităţile semantice ale limbilor din vechime!

Maşinile mele erau, desigur, departe de a se putea asemui cu Marele creier, care şi el îşi asumase într-un fel un rol de mijlocitor, dar nu între antici şi noi, ci între Pămînt şi îndepărtata planetă Uaza. Marele creier rezolva probleme semantice fantastic de complexe, el încerca să descifreze modul în care reflectau lumea nişte fiinţe îndepărtate şi care depăşeau puterea noastră de înţelegere.

Marele creier era ajutat de numeroase maşini din laboratorul nostru, care calculau, clasificau, comparau şi analizau semnele misterioasei limbi.

Aveam tot felul de maşini : maşini de semantică, maşini de fonetică, maşini specializate în analiza formelor gramaticale, maşini de logică matematică.

Şeful laboratorului, Rin, obişnuia să citeze cuvintele lingvistului Wilhem Humbold într-o vreme cînd popoarele nu alcătuiau încă o singură şi mare familie.

— Omul se înconjoară cu un univers de sunete pentru a percepe şi a prelucra în sine lumea lucrurilor. Fiecare popor e împrejmuit de cercul limbii sale...

Ei bine, ajutaţi de maşinile lingvistice, căutam şi noi să păşim peste marginile cercului cu care se împrejmuise poporul îndepărtatei şi misterioasei Uaza.

Dintre toate maşinile din laboratorul de filologie cel mai mult îmi plăceau, cred, maşinile de fonetică. Îmi plăcea să intru în sala unde se aflau ele şi care putea fi asemuită cu o lume a sunetelor. Cu glasuri melodioase de fete şi copii, aparatele fonetice reproduceau sunetele tuturor limbilor de pe Pămînt. Aceste glasuri dezvăluiau parcă esenţa fonetică a cuvintelor, făcîndu-ne să înţelegem infinita varietate a formelor sonice.

Dar într-o seară, intrînd în sala de fonetică, m-am oprit locului tulburat ; auzeam nişte sunete stranii ale unei limbi nepămîntene. Aci se apropiau, aci se

depărtau, alcătuind o superbă înregistrare de forme fonetice necunoscute. Reproducînd sunetele, mașina mă apropia parcă de ceva necunoscut, dar pe care aș fi vrut să-l cunosc neapărat și cît mai repede. Părea că însăși Uaza îmi vorbea cu ajutorul acestor mașini ; eu însă nu eram în stare s-o înțeleg.

M-am dezmeticit cu oarecare întîrziere și mi-am dat seama că toate aceste stranii sunete nepămîntene — ecourile au ceva necunoscut și superb — nu reprezintă altceva decît ipoteza fonetică emisă de lingvistul Rin.

Logica a smuls vălul de pe fața adevărului. Voiam totuși să cred că aceasta nu era numai o ipoteză. Da, fiecare popor era împrejmuit de cercul limbii sale, mă gîndeam eu, dar oamenii societății comuniste au desființat toate barierele de limbă și pe cele etnice. Va veni o zi cînd vom trece și peste cercul de sunete cu care s-a împrejmuit poporul Uazei.

Deodată auzind pași, întorsei capul. Intră Rin. Pe fața lui se citea oboseala și îngrijorarea.

— Din nefericire, spuse el, mesajul uazenilor conține un număr prea mic de cuvinte. O, dacă ar fi tot atît de amplu ca „Iliada" sau ca „Război și pace" ! Atunci mașinile noastre de logică și de semantică ar putea defini și compara mai lesne formele gramaticale.

În zilele acelea m-am gîndit mult la limba asta care nu avea semne pentru definirea lucrurilor. Încercam să-mi imaginez o lume în care totul trăiește și respiră, pînă și stîncile, ca într-o străveche poveste sau ca în marile epopei ale lui Homer.

Tata îmbătrînise și era tras la față. Își încorda toate puterile spirituale și fizice în încleștarea cu enigma care-l ducea de nas, laolaltă cu toți asistenții săi, cei care programaseră funcționarea analistului, matematicianului și lingvistului artificial.

Logicienii, filozofii și ziariștii, cei nerăbdători ca întotdeauna începură să-și manifeste îndoielile dînd de înțeles că Institutul timpului merge pe un drum greșit. „O lume fără lucruri" — așa denumi-

seră ei Uaza. Îi reproşau tatălui meu că ipotezele şi presupunerile lui vin în contradicţie cu legile naturii. Ba s-a găsit unul, se vede treaba foarte impertinent de felul lui, care l-a calificat pe tata drept un antropocentrist retrograd. Tata arbora un zîmbet răbdător pe faţa-i trasă. Ce alta îi mai rămînea de făcut? Să tacă. Deocamdată numai să tacă şi să zîmbească. O să-şi spună el odată şi odată cuvîntul, el şi Marele creier, ale cărui însuşiri analitice deveniseră ţinta foiletoniştilor şi caricaturiştilor sceptici. În cercul restrîns al asistenţilor, discipolilor şi prietenilor săi, al cercetătorilor de la Institutul timpului, tatăl meu a emis o nouă ipoteză, încă una după sumedenia de ipoteze emise mai înainte. Tata a spus încet, cu un aer gînditor, ca un fel de întrebare pusă lui însuşi şi tovarăşilor săi de idei:

— Oare n-am putea admite că civilizaţia Uazei a depăşit-o pe aceea a Pămîntului cu milioane şi milioane de ani? Ba bine că nu. Şi dacă e aşa, de ce n-am admite şi posibilitatea ca dezvoltarea extraordinară a ciberneticii să le fi permis uazenilor să creeze în jurul lor un alt mediu, un mediu îmbibat de memorie şi intelect, dînd suflet şi raţiune aproape întregii lumi înconjurătoare. E oare cu putinţă? Întrebarea nu mi-o pun numai mie, v-o pun şi dumneavoastră...

— E îndoielnic... îşi dădură cu părerea prietenii şi discipolii tatălui meu. În orice caz e puţin probabil.

— Vă rog să mă înţelegeţi, se înfierbîntă tata. Eu îmi frămînt capul cu enigma asta şi emit această supoziţie ca să nu se creadă cumva că uazenii au făcut o glumă pe socoteala noastră, creînd, special în acest scop, o limbă care are noţiuni numai pentru lumea însufleţită.

— Conform teoriei probabilităţii, nu este exclusă nici această posibilitate, se învoi Marina Verbova, zîmbind ironic şi blînd, aşa cum numai ea ştia să zîmbească.

Tata se încruntă ofensat. Nu putea admite ca cineva să cuteze să-l prostească, nici chiar nişte fiinţe misterioase.

— Ei aş! bombăni. Pur şi simplu rămăşiţele antropocentrismului ne împiedică să considerăm problema care ne interesează fără idei preconcepute, obiectiv, aşa, privind-o de la o parte. În toate împrejurările ne substituim noi înşine, substituim noţiunile şi deprinderile, reprezentările şi sentimentele noastre, experienţa noastră. Pentru a înţelege limba Uazei trebuie dată peste cap logica obişnuită. Asta-i tot.

7

M-am acomodat repede cu Institutul timpului şi m-am obişnuit cu numeroasele lui miracole. Dar cu unele din ele poate că ar fi fost mai bine nici să nu fac cunoştinţă.

Unul din cele mai mari miracole era Kumbi, Iulian Kumbi, Kumbi al doilea.

Exista şi Kumbi întîi, despre care am să vorbesc mai tîrziu, dar acela era om, deşi avea o memorie într-adevăr supraomenească.

Dar cine era, mă rog, Kumbi al doilea, sau mai bine zis, ce? Am pomenit de el atunci cînd am vorbit despre problemele aflate în studiu în laboratorul lui Sirotkin. Tocmai Kumbi era pricina reproşurilor pe care i le aduceau lui Sirotkin filozofii şi ziariştii, susţinînd că el, Sirotkin, e departe de a merge pe drumul cel bun în încercările sale de a crea un cîmp psihic capabil să înlocuiască creierul omului în opera de valorificare a planetelor proaspăt descoperite.

După cum spuneau cercetătorii de la acest laborator, Sirotkin nu dădea cine ştie ce importanţă lui

Kumbi, dar considera că realizarea lui va mai stimula cercetările. Într-adevăr, nu aceasta era linia principală a cercetărilor în domeniul cîmpului „psi" şi a numeroaselor sale experienţe ; era doar o linie secundară, însă nu mai puţin necesară.

Însuşi faptul că acest Kumbi al doilea era dotat cu un cîmp psihic artificial, adică avea emoţii, memorie şi chiar fantezie, şi în afară de asta constituia o încercare de modelare a „eu"-lui uman, unică în felul ei, făcea această creatură extrem de preţioasă pentru dezvoltarea ciberneticii.

În Analele ştiinţifice ale institutului am citit despre Kumbi ca un fel de personaj literar, un fel de om plăsmuit, cu singura deosebire că a fost creat nu pe hîrtie, ci în realitate. Se mai spunea în Anale că acesta era un model al caracterului uman, realizat însă nu din cuvinte, ci dintr-un anumit material, poate nu aşa de trainic, dar mai substanţial. Urmau apoi felurite scheme şi formule.

Deşi era un remarcabil inventator şi savant, Sirotkin, autorul articolului citat nu avea, după cît se pare, darul de a-şi expune ideile pe înţelesul tuturor. Din lectura articolului său nu mi-am putut face o idee clară despre felul cum a fost creat cîmpul „psi". Se poate că eram încă slab pregătit pentru a înţelege anumite idei tehnico-ştiinţifice mult prea complexe şi noi.

Nu prea m-am dumirit nici după ce le-am pus unele întrebări cercetătorilor din laboratorul lui Sirotkin, care l-au ajutat pe acesta din urmă la realizarea fenomenului cu pricina.

Unul din ei, Nikolai Vecin, mi-a explicat pe îndelete cine, sau, mai bine zis, ce este Kumbi. N-aş putea spune, însă, că lămuririle lui erau suficient de logice şi clare. Aveam impresia că mai curînd se joacă de-a v-aţi ascunselea cu cuvintele decît mă lămureşte, aci lăsînd să se întrevadă esenţa fenomenului, aci învăluindu-l în pîcla unor expresii vagi şi difuze. Poate îşi rîdea de mine Kolea Vecin ăsta, ca altădată în Ecoul-Pădurii, unde am învăţat îm-

preună? Era un hîtru bun de glume. Văzînd însă expresia de buimăceală de pe fața mea, Kolea spuse:

— Despre Kumbi nu se poate vorbi simplu și clar. El e tot alcătuit din contradicții. Dar așa a fost conceput de creatorul său. Trebuie să știi că l-a construit unul din asistenții tatălui tău, inginerul Evgheni Sirotkin, în colaborare cu scriitorul Wesley al doilea. Ideea exactă a unui inginer proiectant combinată cu capricioasa imaginație a lui Wesley al doilea, bun cunoscător al firii omului... După o scurtă pauză, Kolea spuse pe un ton glumeț și familiar, ca în recreația mare la școala din Ecoul-Pădurii: Vrei să te conectez?

— Să mă conectezi? Cu cine? nu pricepui. Și pentru ce?

— Pentru ce? Asta ai s-o afli mai tîrziu. Cu cine? Cu acest subiec-obiect în continuă transă de aduceri aminte.

— Cu Kumbi?

— Îhî! Văd că ești băiat deștept. Pricepi totul dintr-un cuvînt.

— Ho, ho, ușurel! Vezi că eu nu sînt chiar așa de prost. Dacă ții neapărat, conectează-te tu... Pe mine scutește-mă. Probabil că tu te-ai conectat cu el și nu o dată?

— Ba bine că nu.

— Și? N-ai regretat după aceea?

— Ce să regret? E ca și cum ai citi un roman de aventuri. Dar în timp ce citești, știi tot timpul că aceste aventuri, adeseori primejdioase, le-a trăit altcineva, nu tu. În cazul nostru, frățioare, e altceva. Cu totul altceva. Vezi bine, nu-i chip să te separi de el...

— De cine?

— De Kumbi, bunăoară. Greșelile lui trebuie să le plătești tu. Și nu numai greșelile, dar și plăcerile. Ceea ce nu-i chiar așa de rău.

— Nu pricep. Adică mă prefac în acest Kumbi, ca într-o poveste de pe vremuri?

— Cam așa ceva, deși nu tocmai. Dar de ce atîtea întrebări ? Fă o încercare. Dacă vrei, chiar acum.

— Nu, acuma nu. În primul rînd trebuie să merg la masă. În al doilea rînd, încă nu m-am plictisit pînă într-atîta de propria mea personalitate ca s-o schimb pe a altcuiva. N-are decît să se conecteze Sirotkin ăla al tău.

Cîteva zile mai tîrziu am aflat și eu ce este „eu"-ul altuia, contopindu-mi personalitatea cu aceea a lui Kumbi. Pînă la urmă Kolea Vecin tot m-a convins.

— Costumul poți să nu ți-l scoți, mi-a spus el rîzînd ; lasă-l pe tine. Memoria, însă, și deci tot trecutul tău mi-l dai în păstrare. N-ai nici o grijă, că n-o să i se întîmple nimic. Ți-ai dat vreodată paltonul și pălăria la garderobă ? E cam același lucru, cu singura deosebire că de data asta nu lași paltonul și pălăria, ci te dai în păstrare pe tine însuți. Constat că devii nervos. N-ai de ce. Te asigur că e o bagatelă. De fapt, cînd citești o carte bună, te contopești tot așa cu personalitatea autorului sau a eroului principal.

— Lasă astea, replicai. Sînt gata.

În clipa următoare (clipa aceasta, bogată în urmări, a separat propria mea viață de viața altcuiva, străină mie) m-am simțit înzestrat cu un trecut care nu-mi aparținea. Toată ființa mea, cu fiecare moleculă, cu fiecare celulă, devenise alta. Ceea ce era mai uimitor era că aveam senzația acestei înnoiri, a trecerii de la o stare la alta. Mai întîi am simțit o ușoară sfîrșeală ; mi se învîrtea capul, ca și cînd m-aș fi prăvălit de pe un munte, inima îmi bătea cu putere. Apoi un aflux subit de energie și de vioiciune mă făcu să săr de pe locul meu. Simțeam că în vinele mele parcă curgea acum sîngele altuia, un sînge care mă îmbăta. Se iscară în mine niște amintiri, firește nu ale mele, ci ale altcuiva, care deîndată mă îndepărtară mult de Institutul timpului și de propriul meu destin.

— Kumbi, îmi spuse o voce de fată, să știi că mi s-a făcut lehamite de scamatoriile și tabieturile tale. Veșnic te grăbești nu știu unde. Tare neastîmpărat mai ești. Mă rog, de ce ești așa de zorit să mergi pe Venus? O lume pustie, cu un mediu impropriu pentru om... Toate astea purced de la ambițiile tale reporterícești, din dorința de a arăta că nu ți-e teamă de nimic. În realitate, însă, știu bine că ți-e tare teamă.

— Tu nu știi nimic, Maria, i-am răspuns. De un singur lucru mi-e teamă — de îndoieli. Anul trecut am stat cu tine două luni încheiate și n-am scris un rînd. Ai sădit îndoiala în mine, tu și cu prietenii tăi cei sceptici și ironici, care găsesc că eu am multă energie și talent puțin, că corespondențele mele sînt schematice, iar reportajele superficiale, că nu știu să spun despre Cosmos nimic altceva decît niște fraze banale și anoste. Or dacă n-am talent și sînt superficial, de ce mă mai iubești, Maria?

— Parcă omul iubește pentru ceva? Iubește, uite așa, pentru nimic. Eu te iubesc pentru că ești așa cum ești, cu zîmbetul ăsta al tău, cu fruntea ta, cu părul tău veșnic ciufulit... Te iubesc pentru că ești aici, cu mine...

— Aici? Dar oare am să fiu multă vreme? Acum sînt aici, mîine am să fiu departe, dincolo de limitele biosferei. Eu și părul meu nu vom mai fi decît o amintire. Pentru tine, desigur. În ce mă privește, am să-mi simt foarte puternic prezența în mediul agravitațional, într-un mediu unde n-ai de ce să te sprijini și unde rațiunea îți dă de înțeles că, pierzîndu-ți greutatea, ai lăsat o bună parte din tine pe Pămîntul cel atît de confortabil.

— Din tine? Iarăși te preocupă persoana ta? La mine oare n-ai să te gîndești?

— Ca să mă gîndesc la tine îmi trebuie un punct de sprijin, e nevoie de gravitație, de un corp solid

sub picioare. Cînd însă stai suspendat, fără să simţi nici tavanul, nici duşumeaua, te gîndeşti ce bine ar fi să stai sau să şezi pe ceva, te gîndeşti la lucrurile cele mai elementare. Tu însă, Maria, eşti o personalitate complexă, mult prea complexă. Şi eu te iubesc laolaltă cu complexitatea asta a ta, cu toate ciudăţeniile tale. Dar te iubesc numai atunci cînd simt un teren ferm sub picioare...

— Dacă ţii atîta să ai un teren ferm sub picioare, ce te atrage acolo?

— Profesia, înclinaţiile. Sînt reporter. Descriu lucruri extraordinare. Iar ca să poţi descrie, trebuie să vezi cu propriii tăi ochi.

— Eşti lipsit de fantezie...

— Tot ce se poate. Dar sînt reporter. Un reporter trebuie să fie lucid şi exact, el trebuie să iubească faptul. Or şi tu, Maria, eşti un fapt. Dacă te iubesc, e şi pentru asta. Tu eşti concretă, materială. Mult prea concretă. Şi mie îmi place elementul material, tangibil.

— Eşti vulgar, Kumbi. Un neobrăzat ca mulţi alţii.

— Tot ce se poate. Atunci de ce iubeşti un neobrăzat?

— Nu ştiu. Nu ştiu de ce te iubesc. Ştiu însă de ce nu-mi plac reportajele tale. Pentru că sînt lipsite de poezie, pentru că sînt excesiv de lucide, pentru că sînt banale. Omenirea a privit întotdeauna lumea prin prisma gîndirii, prin prisma sentimentului; tu priveşti totul impasibil, ca obiectivul unui aparat.

— Aşadar, îndrăgindu-mă, m-ai separat de reportajele mele, de profesia, de munca mea? Dar dacă mă iubeşti, înseamnă totuşi că nu mă renegi?

— Nu ştiu. Poate că te iubesc, renegîndu-te în acelaşi timp. E un sentiment mult prea complex, Kumbi.

— Prismă! Prismă! Cuvinte goale. Eu privesc lumea fără nici o prismă. Ca obiectivul unui aparat! Ei şi? Eu sînt reporter, dumnezeul meu e

faptul. Alerg după fapte punîndu-mi viaţa în joc. Ca să străbaţi Cosmosul nu-i totdeauna o plimbare în pădure. Nu e de loc confortabil...

Simţii mîna uşoară şi caldă a fetei pe umăr. Îşi trecu degetele prin părul meu, ciufulindu-mi-l. Apoi mă sărută.

— Nu fi supărat, dragul meu obiectiv. Am spus şi eu aşa înadins, ca să te mai tachinez...

9

Iată-mă pe Venus. Nu prea e primitoare planeta asta! E cald, întuneric, o atmosferă înăbuşitoare. Dar oamenii s-au obişnuit. Lucrează şi se amuză fiecare cum poate.

Deşi mulţi mă consideră un sceptic, iubesc foarte mult oamenii. Mă simt în permanenţă atras de ei, oriunde ar lucra : pe fundul Oceanului Pacific, pe podişurile lipsite de viaţă ale Lunii, în vidurile fără fund unde s-au construit noi staţii cosmice, insule artificiale şi continente în miniatură. Iubesc foarte mult oamenii, şi oamenii mă iubesc şi ei pe mine. Eu privesc cu condescendenţă lipsurile mele şi întotdeauna ştiu să remarce şi să-mi aprecieze calităţile.

Iubesc foarte mult oamenii şi poate de-aceea am mulţi prieteni şi cunoscuţi pe întreg cuprinsul sistemului solar.

Aşa se face că, abia descins pe Venus, mă şi aud strigat :

— A, Kumbi? Hai noroc!

Dezvăluindu-şi jovial şiragul de dinţi strălucitori pe faţa lui neagră, un tînăr, se vede treaba poposit mai de mult aici, mă bate pe umăr.

— Salut, zic cu o vorbă nesigură, întrebîndu-mă unde oare l-am mai văzut pe tînărul ăsta.

— Ai scris un reportaj foarte bun. Băieţii au fost mulţumiţi.

Amicul rîde.

— Numai că ai încurcat numele robotului cu ajutorul căruia am reparat eu linia. Îl chema Embi şi nu Dembi.

— Sper că nu s-a supărat !

— Cîtuşi de puţin. Nu e supărăcios. Rămîi mult aici la noi ? De altfel ştiu că nu poţi rămîne multă vreme. Eşti aşteptat pe Lună, pe Marte şi în alte o sută de locuri. Eşti schimbat, te-ai mai îngrăşat şi nu e bine. Pe mine cum mă găseşti ?

— Te-ai mai schimbat şi tu.

— Cred că şi eu m-am schimbat ! Păi dacă m-am însurat ! Nevastă-mea... e cea mai simpatică femeie din tot sistemul solar.

Vederea mea l-a bucurat, l-a bucurat sincer. Reportajul scris de mine i-a făcut plăcere. Dar nu la toţi le fac plăcere reportajele mele. Administratorul hotelului m-a întrebat ieri :

— Kumbi ? Ziarist şi scriitor ? Parcă-mi aduc aminte că am citit ceva... Apoi, după o pauză : Scrii de o manieră mult prea naturalistă. Cam puţină poezie şi puţină frumuseţe. Poezie ! Repetă acest cuvînt pe un ton didactic.

Cred că din pricina insuficienţei poetice a reportajelor mele mi-a dat cea mai anostă cameră, cu geamul spre un maidan şi cu un robot vechi şi defect, care în locul cafelei comandate mi-a adus supă de găină.

— Am comandat o cafea, i-am spus robotului, nu supă de pasăre.

— Nu, aţi comandat supă. Eu sînt maşină, nu om, şi deci nu puteam să greşesc.

— Se întîmplă să mai greşească şi maşinile, şi încă cum !

— Vă rog să fiţi corect, a replicat robotul. Obiectele se cer şi ele respectate.

— Pardon. N-am dreptate.

N-aveam dreptate ? Dar nu era posibil să fi comandat supă de pasăre. Nu era posibil ! Nu mi s-ar fi întors limba-n gură. De mic copil nu puteam suferi mirosul de supă de găină. Deci tot robotul

a greşit şi nu eu. Dar el era un lucru şi lucrurile se cer şi ele tratate cu politeţe.

Robotul a ieşit şi s-a întors curînd. Dar în loc de cafea mi-a adus un ceai. I se defectase undeva mecanismul. Nu ştiu ce şurubel. Administratorul nu se putea să nu ştie, dar se vede treaba că el nu prea îi avea la stomac pe ziarişti. Să-l ia naiba de administrator! Beau şi eu ceai în loc de cafea şi mă apuc de reportaj!

Lucram anevoie. Dar pe Venus toţi munceau mult, nu lenevea nimeni.

După ce am scris două file (descriind peisajul planetei), nu ştiu de ce mi-am adus aminte de robotul de la hotel. Deodată mi s-a făcut milă de el, ca şi cînd n-ar fi fost un lucru, ci un om bătrîn, obosit şi bolnav.

Dumnezeu ştie de ce roboţii ăştia erau făcuţi după chipul şi asemănarea omului! Proiectantul şi ciberneticianul fuseseră asistaţi de un pictor sau de un sculptor; oare ca să-i determine să aibă o concepţie mai modernă? Pictorul s-a străduit şi el cît a putut, căci nu voia să fie în contratimp cu epoca. Şi totuşi era. De ce, mă rog, a pus o expresie de mîhnire pe faţa acestui mecanism? De ce? Oare ca să-i imite pe anticul Rembrandt? Halal epigon!

A doua zi dimineaţa s-a prezentat iar robotul cu faţa tristă de moşneag betegit.

— Un ceai şi franzelă prăjită cu jumări de ouă, cerui eu. Dar te rog mai repede; sînt grăbit.

După cîteva minute s-a întors cu o farfurie de supă.

— Am cerut ceai.

— Nu, aţi cerut supă.

— Greşeşti.

— Nu pot să greşesc, pentru că eu sînt maşină, nu om.

Mi-am ieşit din fire. Pungaşul îi tot da zor că e o maşină! De bună seamă era înţeles cu administratorul.

— Obraznicule!

Cuvîntul acesta, care mi-a scăpat fără să vreau, se pare că l-a mîhnit mult pe robot. Mă privi tăcut, cu un aer de reproș. Apoi, spuse încet:

— Eu sînt un lucru și atît, iar lucrurile sînt lipsite de apărare.

Mi s-a făcut milă de el.

— Te rog să mă ierți, am spus. Nervii sînt de vină. Aici, pe Venus, clima e atît de proastă!

— Da, clima nu prea e bună, se învoi robotul, ridicîndu-și amîndouă mîinile și arătîndu-mi-le. Mă dor. Mai ales seara.

— Ar trebui să stai mai mult la soare.

— De unde soare? Atmosfera e densă, încărcată de nori, și nu lasă să treacă nimic.

— Într-adevăr, e greu așa...

— Mare plictiseală! N-ai cu cine să schimbi o vorbă.

— Dar oamenii? Locatarii hotelului?

— Aproape toți se arată nemulțumiți. Refuză ce le servesc. Cică am greșit. Ei bine, am greșit o dată, de două ori, dar nu pot să greșesc la infinit. După teoria probabilității...

— Desigur că nu poți.

— Eu greșesc și dumnealor nu. Dumnealor nu greșesc niciodată. Să-ți vină rău, nu alta!

— Te înțeleg, spusei, și data viitoare n-am să mai stărui. Toate astea-s nimicuri, fleacuri! Ce mare deosebire dacă e supă, ceai sau cafea... Mai ales cînd te afli pe Venus.

— Supa e mai folositoare. Ceaiul și cafeaua irită prea tare sistemul nervos. Iar aici sistemul nervos e și așa mult prea sensibil.

Toată ziua următoare am alergat de zor de-a lungul și de-a latul planetei căutînd un material interesant pentru ziar. Dispoziția mi se schimba mereu; aci mi se părea important te miri ce fleculeț, aci socoteam drept fleacuri niște evenimente importante. Aveam mulți cunoscuți, și pe Pămînt și chiar pe o planetă atît de neprimitoare ca Venus. Nu știu de ce, însă, memoria mea reținea mai bine cunoștințele mele de pe Pămînt. Ar trebui

să-i întreb pe fiziologi de ce pe Pămînt memoria funcționează mai bine.

— A, Kumbi ! Salut ! mă strigă un om cu fața radioasă.

Fără a-i împărtăși însă bucuria, dar silindu-mă să-mi ascund nedumerirea, încercai să-mi amintesc unde și cînd l-am mai văzut pe omul acesta.

— Oare m-ai uitat, Kumbi ? Nu se poate !

— Unde ne-am mai văzut ?

— Da, unde ? Pe fundul Oceanului Atlantic, cînd cu săpăturile acelea din Atlantida. Cum, ai uitat ?

— Acum îmi aduc aminte. Ești arheolog ?

— Nu, geolog.

— A, da ! Am dus-o minunat acolo. Și ce faci pe planeta asta burzuluită ? Aici nu există civilizații scufundate.

— În schimb există zăcăminte utile. Vii pe la mine, Kumbi ? Notează adresa : strada Astronomilor, 108.

— 108, strada Astronomilor. Așa, n-am să uit. Am o excelentă memorie a cifrelor. Și acum, la revedere ! Mîine zbor spre stația cosmică „Flori în vid“.

10

N-am ce-i face — zbor. Mă aflu într-un mediu agravitațional. Iar n-am de ce să mă sprijin.

În astfel de clipe revăd un drum, o poiană din pădure, munții, dușumeaua, tot pe ce se poate sta. Da, sta. De ce oare nu știu oamenii să prețuiască statul acesta și sînt grăbiți să se așeze ori să se culce ? Cît n-aș da acum să stau și eu un pic în picioare, rezemat de ceva tare și stabil ! Gîndindu-mă la toate astea, nu știam încă ce-o să mi se întîmple o oră mai tîrziu.

Glasul comandantului cosmonavei repetă :

— A-lar-mă! S-a produs o spărtură în înveliș din lovitura unui meteorit. A-lar-mă!

Inima îmi se bate așa de parcă meteoritul ar fi făcut o spărtură nu numai în corpul navei, dar și în propriul meu corp. E adevărat că în afară de înveliș, cosmonava mai are și camere de protecție, și dispune de ingineri-roboți capabili să execute reparații rapide. Și totuși în clipele acestea simt cu o deosebită putere dorința de a mă sprijini de ceva tare, absolut, calmant și de a nu sta așa suspendat.

Comandantul navei și ajutoarele sale au centuri gravitaționale. Centura aceasta, o noutate în materie de echipament cosmic, costă mai scump decît o cosmonavă cu tot aparatajul ei și ceva mai ieftin decît o stație cosmică mijlocie. Ea îi permite omului să simtă sub picioare dușumeaua și să poată face deosebirea dintre sus și jos. Eu am renunțat la centură, gîndindu-mă că n-o să am nevoie de ea. Acum ajutoarele comandantului lucrează la înveliș, încercînd să salveze nava. Eu nu sînt în stare nici măcar să le dau o mînă de ajutor, pentru că n-am nici un sprijin sub picioare. Ei bine, oare din pricina asta trebuie să-mi pierd sentimentul propriei mele demnități? Sînt scriitor, mă aflu la postul meu, la lucru. Ce importă că plutesc în gol? Totuși e mai ușor să-ți păstrezi demnitatea dacă ai centură gravitațională.

— Să nu mă pierd cu firea, îmi zic în șoaptă, uitînd că în dreptul gurii am un aparat care îmi transportă cuvintele în cabina astronauților.

Maria îmi reproșa că n-am fantezie, că sînt cu picioarele pe pămînt, cu toate că am străbătut tot spațiul cosmic cucerit de om. Acum poate e mai bine că natura nu m-a înzestrat cu o fantezie prea prolixă. Dacă nu se va repara spărtura, fantezia tot n-o să-mi fie de nici un ajutor. Alături de mine e infinitul, hăul, neantul neînchipuit de colosal. Mîine Maria va afla că am murit. Maria și lumea întreagă, Maria și întreg sistemul solar. Că am murit toți fără excepție, chiar și robotul acela

care îmi aducea supă de găină şi se interesa de starea sănătăţii mele. Dar ce-i pasă hăului şi ce-i pasă infinitului de toate acestea?

Încep să-mi tremure mîinile. Am frisoane. Mă apucă fierbinţelile. De ce nu mi-am luat centura gravitaţională? Ce bine ar fi să stau acum în picioare, măcar zece minute!

Mă uit la peretele care mă separă de hău. E făcut din materiale superdurabile. Tehnologii şi chimiştii care l-au lucrat îşi imaginau perfect de bine ce e hăul. Mai înainte aveam încredere în inginerii aceştia. Trebuie să am încredere şi acum.

Astronauţii şi roboţii nu-şi pierd, probabil, vremea. Eu însă nu ştiu nimic deocamdată. Comandantul navei păstrează tăcere. E mult prea ocupat, ca să-şi irosească timpul preţios informîndu-l pe unicul pasager al navei asupra unor lucruri pe care pînă una-alta vrea poate să le ţină în taină.

Da, sînt singurul pasager, dacă nu punem la socoteală cobaii care plutesc în gol cu cască cu tot. Cobaii nu ştiu nimic de spărtură. Eu însă înclin să cred că presimt şi ei catastrofa. Le-o spune instinctul.

Mă uit la cuşcă. Cobaii sînt vădit neliniştiţi. Instinctul lor sensibil a şi fost informat. De unde? În ce fel? Despre asta poartă discuţii specialiştii. N-au decît să le poarte şi n-au decît să-şi scrie disertaţiile. Aş vrea să-i văd aici în clipele astea cînd hăul atentează la persoana mea, la astronauţi şi la aceşti bieţi cobai.

Straşnică figură dacă hăul va scoate un număr necîştigător! Îmi aduc aminte de fraza asta. E fraza preferată a unui telecorespondent, cunoscut de-al meu, care o spune atunci cînd soarta îi dă cu tifla.

— Cobailor, zic, nu fiţi trişti. Sînt sigur că de data asta hăul va scoate un număr necîştigător.

De unde siguranţa asta? Doar n-am văzut spărtura şi nu ştiu cum se descurcă roboţii reperatori. Comandantul cosmonavei păstrează deocamdată tăcere. Eu însă nu tac. Îmi zic mereu:

— Un număr necîştigător... Un număr necîştigător...

Repet aceste cuvinte ca şi cum aş vrea să farmec realitatea. Mă uit la cobai. Arată aşa de parcă înăuntrul lor ar funcţiona un mecanism. Este instinctul, care veghează, încercînd să intre în contact cu primejdia ce se apropie, să determine proporţiile catastrofei ce-i ameninţă.

Am auzit de multe ori această expresie: şobolanii părăsesc corabia care se scufundă. Am citit şi am auzit că şobolanii fug cînd încă nu se arată nici un semn al naufragiului. Se pare că animalele au un alt simţ al timpului decît oamenii; la ele, în momentele critice ale vieţii, viitorul devine într-o mai mare măsură prezent decît la noi, oamenii. Nu înseamnă oare aceasta că ştiinţa e încă departe de a şti totul despre timp?

Încerc să mă afund în această problemă, ca să nu mă gîndesc la cauzele care-l fac pe comandantul cosmonavei să păstreze tăcere.

E linişte. Aş putea crede că echipajul a uitat de existenţa mea şi de cobaii aceştia, şi a părăsit nava. În Cosmos, însă, aceasta e cu neputinţă. Nu poţi să părăseşti o insuliţă a biosferei, înconjurată din toate părţile de vidul infinit, de neantul cel fără de sfîrşit. Şi chiar dacă ar fi cumva cu putinţă, echipajul tot n-ar face-o niciodată.

Cu un al şaselea simţ al lor, necunoscut ştiinţei, cobaii îşi dau şi ei seama că nu-i a bine. Oare simt cumva că în jurul lor e un gol de sute de milioane de kilometri, un hău fără fund?

E linişte. O linişte aparte, ca şi cînd timpul s-ar fi oprit. Aştept. Ce altceva îmi mai rămîne de făcut? Aştept. Cobaii aşteaptă şi ei. Dar nu stau inactivi. Sînt încordaţi. Încearcă să intre în legătură cu ceea ce se numea pe vremuri soartă. Încearcă să se informeze, să afle dacă mai e vreo speranţă sau nu.

Deodată se face auzită o voce omenească, vocea comandantului cosmonavei:

— Pasagerule, cum stai?

— Stau şi eu în funcţie de voi, răspund.

Răspunsul meu ascunde o întrebare şi încă ce întrebare! Nu există pe lume o întrebare mai importantă ca asta. Eu nu întreb soarta, aşa cum fac cobaii, circumspecţi, ci întreb pe un om viu şi concret, îl întreb pe comandantul navei. Dar el tace şi nu-mi răspunde.

Tac şi eu, şi aştept. Aştept răbdător. Răspunsul, însă, întîrzie.

Atunci lansez eu o întrebare în cabina astronauţilor :

— Cum staţi ?

Nici un răspuns. Pe bordul navei domneşte o tăcere desăvîrşită.

— Cum staţi ?

Nici un răspuns.

— Cum staţi ? strig. Cum staţi ? Cum staţi ?

Nici un răspuns...

11

Am deschis ochii. De data asta i-am deschis eu însumi şi nu Iulian Kumbi. În jurul meu vedeam lucruri pămîntene, vedeam pereţii binecunoscuţi ai laboratorului.

— Unde mă aflu ? întrebai cu glasul stins.

— Acolo unde ai fost şi pînă acum ; la Institutul timpului.

Vocea lui Kolea Vecin era puternică şi ironică.

— Cine sînt eu ?

Întrebarea suna stupid, teribil de stupid. Dar cuvintele îmi scăpaseră de pe buze şi nu le mai puteam întoarce.

Vocea lui Kolea Vecin deveni şi mai exuberantă, şi mai ironică.

— Cine eşti ? Asta o ştii tu mai bine decît alţii. Eu, unul, cred că eşti Michelangelo... Michelangelo Petrov.

— Dar unde e cosmonava? Unde sînt astronauții? Unde sînt bieții cobai care încercau să intre în legătură cu necunoscutul și să afle proporțiile catastrofei?

— Comandantul a rămas acolo... Și astronauții... Cobaii — uite-i aici.

Mă uitai și, într-adevăr, printre obiectele din încăpere, pămîntene, obișnuite, se afla o cușcă cu cobai. Firește, erau alții. Se arătau însă la fel de circumspecți ca și cei de pe bordul cosmonavei.

— Ei, mă întrebă Vecin aferat, cum ți-a plăcut „eu"-l altuia? Poți să nu-mi răspunzi imediat. Nu-mi răspunde pînă n-ai să-ți vii în fire de-a binelea. Îți dau un sfat: silește-te să-ți amintești. Nu, nu trecutul lui Kumbi, ci pe al tău. Cît ai lipsit, personalitatea ta laolaltă cu memoria ta au stat în păstrare, ca un palton dat la garderobă. Unde ai fost, întrebi? Într-o cosmonavă care a suferit un dezastru.

— Ce s-a întîmplat cu Kumbi și cu astronauții?

— Fii liniștit, totul e în ordine. Ai devenit mult prea emotiv și de aceea m-am văzut nevoit să intervin și să întrerup acțiunea... Hai, capul sus. Ce-i cu tine?

Vecin se dădu mai aproape.

— Ce-i cu tine, Mika? Nu mai pricep nimic! Ai încărunțit, Mika. Constat că ești mult prea emotiv. Nici nu știu ce să fac... Ce-o să se mîhnească taică-tu... Trebuie să știi că studiul „eu"-lui străin se află încă într-un stadiu experimental și orice contact cu Kumbi le este interzis tuturor, afară de cei care lucrează cu Sirotkin. O să-mi tragă o săpuneală taică-tu...

— Ce vorbești, Kolea! Îți închipui că am să te trădez? Ai îmbătrînit literalmente în cîteva ore. Experiența n-a durat nici măcar o zi. Cum ai să le explici că...

— Că am îmbătrînit?

— Îmbătrînit? Ei aș! Ai încărunțit și atîta tot. Fața nu ți s-a schimbat. De altfel să știi că-ți șade bine cu părul cărunt. Desigur, părului i se

poate reda culoarea inițială și lucrul acesta trebuie făcut pînă nu vine Evgheni Sirotkin. Abia s-a întors dintr-o deplasare mai îndelungată la stația cosmică „Enisei“ și nu-i plac glumele de soiul ăsta.

— Așadar, ai făcut o glumă?

— Ei poftim, mă scoți singurul vinovat. Parcă tu n-ai nici o vină? De unde puteam eu să știu că ești atît de sensibil? De unde, mă rog? La școală te țineai bine.

— Oare în cazul de față m-am ținut prost?

— Nu vreau să spun asta, dar vezi că te-a dat de gol podoaba capilară... Mi-ai făcut figura, pricepi?

— Eu ți-am făcut figura? Să-ți fie rușine!

În vreme ce ne ciondăneam așa, pierzîndu-ne vremea de pomană, în laborator își făcu apariția Evgheni Sirotkin. Nu era singur; îl însoțea tatăl meu.

Mi-am acoperit părul, punîndu-mi repede pe cap bascul strîmt al lui Kolea, și m-am dat mai la o parte. Dar nici tata și nici Sirotkin nu ne-au luat în seamă. Erau amîndoi foarte preocupați. Ce-i frămînta oare? Am aflat-o foarte curînd, trăgînd cu urechea la cele ce-și spuneau. De altminteri conversația lor era mai curînd un monolog. Cel care vorbea era tatăl meu, în vreme ce Sirotkin îl asculta cu atenție.

— Marele creier, spuse tata, are o logică titanică și este cum nu se poate mai lucid. Pînă nu de mult mi se părea că acest Hegel electronic e în stare să cuprindă cu forța rațiunii sale tot Universul, nemărginirea.

— Nemărginirea, da, replică Sirotkin cu un surîs, dar nu și elementul concret, unic în felul său.

— Ai dreptate, Evgheni. Logica singură nu e suficientă ca să înțelegem sufletul uazianului. Mai e nevoie și de fantezie. Marelui creier nu-i place, însă, să se lase pradă fanteziei. El e mult prea mașină! Colaborarea dumitale cu scriitorul Wesley-junior, cu ajutorul căruia l-ai realizat pe

Kumbi reprezintă o noutate în tehnica modernă. Inginerii s-au ferit aproape întotdeauna de psihologie, de gîndirea emotivă a artei. La rîndul ei, arta subestima gîndirea solidă dar grațioasă a inginerului. Dumneata și cu Wesley ați făcut un pas îndrăzneț și ați reprodus „personalitatea“, „caracterul“, dar nu pe hîrtie, ci în spațiu tridimensional.

— Tridimensional? îl întrerupse Sirotkin pe tata. Dragul meu, v-ați exprimat nu tocmai exact. Nu în spațiu tridimensional, ci mai curînd în timp, comprimat, condensat, presat.

— Se poate să ai dreptate, se învoi tata. Și acum cîteva cuvinte despre noua dumitale idee, de care mi-ai vorbit ieri. Ca să înțelegem lumea interioară a misteriosului uazian, gîndirea lui rațională și emotivă, modul lui ciudat de a vedea lumea, dumneata propui să creezi un model pornind cu aproximație de la un principiu căruia am putea să-i spunem, la modul convențional, *principiul Kumbi*. Dar cum am putea modela lumea interioară a unor ființe umane, a căror esență ne este aproape cu desăvîrșire necunoscută? Iată punctul cel mai vulnerabil al ideii. Contez pe marele dumitale talent, pe simțul dumitale tehnic și, în sfîrsit, pe forța fanteziei dumitale, capabilă să ghicească multe.

— Vă mulțumesc, spuse Evgheni Sirotkin pe un ton ironic, care se voia emoționat.

— Și totuși, urmă tata, aș vrea să verific personal posibilitățile acestui Kumbi al dumitale. Te rog să mă pui în contact cu personajul.

M-am speriat, gîndindu-mă la tata, căci mi-am adus aminte de acele tragice clipe de mare încordare, pe care le-am trăit pe bordul cosmonavei avariate. Tata e bătrîn; dacă inima nu-i rezistă? Spaima care mă cuprinse era atît de mare, încît mă repezii la el, avertizîndu-l:

— Tată, e periculos! Nu se poate! Să n-o faci!

— Dar de unde știi, mă rog, că e periculos? Ia fă bine și pleacă în laboratoarele tale. Persoanele străine n-au ce căuta aici.

— Nu sînt străin; sînt cercetător la Institutul timpului.

— În acest laborator ești un străin.

A trebuit să plec, așa că n-am văzut cum și-a contopit tatăl meu viața cu existența paradoxală și intensă a unui personaj creat prin eforturile conjugate ale tehnicii raționaliste și ale gîndirii emoționale.

12

Stăteam cu Kolea Vecin pe coridor și așteptam sfîrșitul experienței la care se supusese tatăl meu. Eram neliniștit pentru el. Tata era bătrîn, cu toate că lui însăși noțiunea de bătrînețe i se părea o rămășiță din epoca antropocentrismului naiv. Cu trecerea anilor sănătatea i se cam șubrezise. Cine știe, poate că acum, contopindu-se cu Kumbi, se află în interiorul unei cosmonave avariate și așteaptă răspunsul pe care l-am așteptat și eu zadarnic, pentru că Kolea Vecin s-a pripit să mă deconecteze. Mă îndoiesc ca Evgheni Sirotkin să îndrăznească să facă la fel; știe că tata nu i-ar ierta-o niciodată.

— Kumbi a avut multe episoade tragice în viață? îl întrebai pe Kolea.

— Da, destule. Scriitorul cu ajutorul căruia a construit Sirotkin aparatul, Wesley al doilea, socoate, aidoma grecilor din vechime, că tragedia este apogeul artei.

— În ceea ce-l privește pe Kumbi, firea lui nu e de loc tragică. Spun asta pentru că m-am transpus în personaj vreme de aproape o zi și o noapte, și am constatat că e vesel, simpatic, un pic impasibil...

— Wesley, mă întrerupse Vecin, căuta tragicul nu în firea eroului, ci în desfășurarea evenimentelor, și eu, unul, cred că a cam făcut exces de zel.

— Ești sigur?

— M-a convins încărunțirea ta.

— Acum însă nu e de glumit, Kolea. Tata are inima slabă.

— Dar nu e atît de sensibil ca tine. Nu e obișnuit să se menajeze. Ce i-o fi venit să se vîre în pielea lui Kumbi și să-i încerce emoțiile? Și Wesley al doilea a fost foarte darnic cu emoțiile atunci cînd și-a creat eroul...

— Să-l lăsăm pe Wesley, mă interesează prea puțin. Ceea ce nu pot să pricep e de ce s-a supus tata acestei experiențe?

— Avea mult mai multe motive s-o facă decît ai avut tu cînd te-ai decis să renunți o zi întreagă la tine însuți și să înfrunți riscul cunoașterii unor emoții care nu-ți aparțin. Tatăl tău o face pentru știință. Vrea să se convingă din proprie experiență ce posibilități există pentru realizarea unui înlocuitor al personalității unui cosmonaut și a unui explorator al Cosmosului. În afară de asta, el caută drumul spre cunoașterea „eu"-lui uazianului, a personalității uaziene, a modului uazian de a vedea lumea. N-ai auzit ce-i spunea lui Sirotkin? Se pare că problema de care se ocupă tatăl tău depășește posibilitățile Marelui creier.

— Tata știe și fără asta ce anume reprezintă Kumbi, pentru că i-a studiat schema.

— Tatăl tău nu e dintre aceia care își fac o părere despre un lucru oarecare numai după schema respectivă. El vrea să afle singur totul, pînă în cele mai mici amănunte, și în direcția asta nu s-a menajat niciodată. Desigur, numai din simplă curiozitate, așa cum ai făcut-o tu, nu s-ar fi apucat el să se încarce cu emoțiile acestui reporter omniprezent.

— Mai îndrăznești să-mi faci reproșuri? Oare nu tu m-ai convins?

— Şi ce, îţi pare rău? Căruntţeala ta e o nimica toată, şi de altfel îţi stă bine.

— Văd că noi stăm la discuţii şi în vremea asta tata... Mi-e teamă pentru el. Dacă nu-i rezistă inima?

— A rezistat! Uite-l că vine.

Întorsei capul. Pe coridor venea tata, însoţit de Evgheni Sirotkin. Părea întinerit. Ochii îi scînteiau. Zîmbea. Îl auzii spunînd:

— Splendid aparat, Evgheni! Călătoria asta mi-a făcut o mare plăcere.

O săptămînă mai tîrziu, cu permisiunea tatălui meu, m-am transferat de la laboratorul de traduceri mecanice la laboratorul condus de Evgheni Sirotkin. Acum puteam în orice moment să mă conectez cu Kumbi, dar n-o făceam. Încă nu mă puteam decide să repet riscanta experienţă.

13

De două zile, eu şi cu Kolea Vecin ne aflăm aici, pe locurile unde ne-am petrecut copilăria.

Ecoul-Pădurii nu s-a schimbat. Cei care s-au schimbat sîntem noi. La şcoală e acelaşi director care nu-l putea suferi pe Alik. L-am întrebat:

— Unde e celebrul dumneavoastră poet? S-ar putea să-i auzim versurile?

— Nu se poate, ne-a răspuns directorul pe un ton sever, didactic, ca şi cînd am mai fi fost încă şcolari.

— De ce?

— Deoarece consiliul pedagogic consideră lucrul acesta imoral.

— Ce, poezia?

Indignat, directorul s-a roşit tot, dar s-a stăpînit.

— Nu poezia, ci profanarea poeziei. Privighetoarea asta artificială a fost azvîrlită laolaltă cu alte vechituri.

— Am să i-o spun lui tata, am replicat. Nu cred să-i facă plăcere cînd o afla că ați azvîrlit un cadou oferit de institutul condus de el. Tatăl meu nu are o părere prea bună...

— Eu pun mai mare preț pe un principiu decît pe părerea tatălui dumitale. Azvîrlind privighetoarea artificială, am procedat conform principiilor mele.

Nu voiam să-mi pierd vremea în discuții sterpe cu directorul. Era un om dificil, cu toate că trăia în Ecoul-Pădurii, pe meleagurile acestea, cu rîuri repezi, cu lacuri liniștite și cu păduri întretăiate de poteci.

— Să mergem, Kolea!

Nu era însă ușor lucru să-l urnești din loc pe Kolea. Se înfierbîntase de-a binelea.

— Halal principii, spuse; să privești înapoi și nu înainte!

În cele din urmă izbutii să-l iau de-acolo, lăsîndu-l pe director să-și rumege ofensa suferită.

— Nu asta mă mîhnește, îmi spuse Kolea. Antropocentristul ăsta învederat n-are decît să rămînă la părerile sale. Ceea ce mă mîhnește e că institutul nostru își pierde din prestigiu. Ar fi îndrăznit oare directorul să vorbească astfel despre tatăl tău înainte vreme?

— Nu, n-ar fi îndrăznit.

— Și de ce? Pentru că nu izbutim să descifrăm telegrama cuantică de pe Uaza.

— Hai, ajunge despre asta. Tu unde mergi?

— Mă duc la niște cunoscuți. Dar tu?

Nu i-am răspuns, deși aș fi putut să-i spun că mă duc în pădure ca să revăd locurile dragi. Adevărul e că nu numai pentru asta voiam să merg în pădure. Șerpuind printre pini, molizi, zade și cedri siberieni, poteca mă ducea către poiana unde obișnuia să se plimbe Tania. N-am mai întîlnit-o de

cînd am terminat școala și am plecat din Ecoul-Pădurii. E drept că după aceea am mai văzut-o de multe ori, scoțînd din buzunar placa cu imaginea ei amorsabilă, pe care mi-o dăruise. Îi vedeam fața zîmbitoare, vie și efemeră ca o clipă. Da, era ca o clipă oprită în loc, smulsă din șuvoiul vieții. De fiecare dată cînd scoteam placa, simțeam că totul alunecă pe dinaintea mea și că imaginea Taniei se joacă cu mine de-a v-ați ascunselea, așa cum îi plăcea ei să se joace.

Mergeam pe potecă și cînd ajunsei în poiană, strigai :

— Ta-a-nia !

Îmi răspunse ecoul.

În clipa următoare mai curînd ghicii decît auzii niște pași.

— Tu ești, Buonarroti ?

Era vocea ironică a Taniei. Îi văzui fața toată un zîmbet, de data aceasta aievea și nu în imaginea efemeră de pe placă.

Stătea numai la doi pași de mine.

— Te-ai schimbat, Michelangelo. Dar eu ?

M-am uitat la fața ei și la trupul ei, căutînd vreo schimbare. Era tot așa cum o știam, ca și cînd ar fi trecut numai o zi și nu doi ani de la ultima noastră întîlnire.

— Ești neschimbată. Pînă și rochia de pe tine e aceeași. Trăiești ca o driadă printre copacii ăștia.

— Da, trăiesc printre copaci. Sînt fiica pădurarului. M-am născut aici, în pădurea asta. Mai înainte de a se stabili aici, tata a stat cîțiva ani pe Marte. Visa pădurile de pe Pămînt, visa crengi de pini și de brazi. Îi era dor de Pămînt, dar încă și mai mult de pădurile lui. Cînd s-a întors, s-a stabilit aici împreună cu mama mea. Mama s-a născut pe bordul unei nave cosmice, a crescut la una din marile stații ale sistemului solar și a văzut pentru întîia oară Pămîntul și pădurile lui cînd avea treizeci de ani. Aici toată lumea îi spunea „marțiana". Nu-i plăceau pădurile, dar trăia aici de dra-

gul tatălui meu. Îi era teamă să nu se rătăcească cumva în hăţişuri. Pe urmă a murit, ducînd dorul lui Marte. Am rămas singură cu tata şi cu fratele meu... Tata se scoală în fiecare zi la aceeaşi oră, la patru dimineaţa, şi pleacă în pădure. Îi place să-mi povestească cum îşi aducea aminte de copacii şi de rîurile de pe Pămînt în vremea cît a stat pe Marte. Dar şi acum, cînd are copacii şi rîurile lîngă el, tot tînjeşte de dorul lor.

— Şi tu?

— Eu? Eu îi seamăn lui tata şi mamei. Iubesc pădurea, dar tînjesc după Marte, unde n-am fost niciodată. Tu ai fost?

— Pe Marte? Nu.

— Dar pe Venus?

Încurcat, zăbovii cu răspunsul şi spusei apoi oarecum în doi peri:

— Pe Venus se pare c-am fost.

— Se pare... Cum ai zis?

Izbucni în rîs.

— Cui i se pare? Ţie? Ori trebuie să mi se pară mie?

— Am fost şi n-am fost.

Cînd am pronunţat această frază stupidă mă gîndeam la Kumbi sau mai bine zis la starea în care mă aflasem atunci.

Tania mă privea cu nişte ochi ca şi cînd şi-ar fi dat seama de existenţa lui Kumbi.

— În definitiv ai fost ori nu pe Venus?

— N-am fost, răspunsei mînios. Adineauri nu m-am exprimat bine.

— Să zicem că e aşa.

Apoi, pare-se că i se făcu milă de mine.

— Îţi mai aduci aminte de Alik şi de versurile lui? mă întrebă zîmbind.

— Directorul ne-a spus că Alik nu mai e.

— Acolo, la şcoală, nu mai e, dar e la noi. L-am găsit şi l-am luat la mine. Tata s-a mirat mult cînd l-a auzit recitînd. „Ciudat, mi-a spus, un obiect care se întristează!“ La care eu i-am răspuns:

„Talentul e în stare să întristeze şi un obiect". Acum Alik trăieşte la noi, în pădure.

— *Trăieşte?* Nu cumva nu te-ai exprimat corect?

— Ai dreptate. Cea mai mare parte din timp nu trăieşte, ci există, ca toate lucrurile. În răstimpuri, însă, prinde viaţă; atunci cînd spune versuri. A compus o poezie despre Marte, înveşmîntînd în cuvinte visul meu dintotdeauna. Tata nici nu vrea să audă de Marte. „Acolo nu vezi nici un copac, nici o frunză, nici un fir de iarbă. E numai pustietate populată de oameni şi e un aer cumplit de înăbuşitor." Dar aici? Aici e aer de ajuns. Respiră, Michelangelo, respiră. Trage în plămîni aerul nostru de pădure. Ai venit pentru multă vreme?

— Pentru vreo două-trei zile.

— Şi de ce ai venit?

— Ca să te văd. Tot timpul mă gîndesc la tine. Dar institutul nostru se află departe de pădurile tale. Acum, în sfîrşit, am izbutit să-mi fac timp şi să vin aici.

— Aşadar ţi-ai adus totuşi aminte de mine?

— Dacă mi-am adus aminte? Expresia nu e tocmai potrivită. Tot timpul m-am gîndit la tine. Cînd rămîneam singur, mă uitam întotdeauna la imaginea ta efemeră. Şi tu mă mai întrebi dacă mi-am adus aminte!

— Cred că nu tu îţi aminteai de mine, ci un dispozitiv de aducere aminte. Fratele meu mi-a spus că la voi, la institut, savanţii şi inginerii lucrează la înlocuirea memoriei naturale cu una mecanică. E adevărat sau nu?

— E adevărat. Peste cîţiva ani acest lucru se va realiza.

— Ceea ce înseamnă că peste cîţiva ani nu tu ai să fii acela care ai să-ţi aduci aminte de pădurile astea şi de mine!

— Dar cine, mă rog?

— Maşina căreia ai să-i dai această însărcinare.

— Niciodată n-am să dau o astfel de însărcinare unei maşini! Niciodată!

— Dar atunci ce ai să-i ceri?

— Am să-i cer să-şi amintească de tot ceea ce eu aş vrea să uit.

— Maşina o să se supere pe tine. Gîndeşte-te că ea va fi creată pentru a putea să oprească timpul în loc.

— Pe tine însă n-o să te poată opri. Tu aluneci întotdeauna pe lîngă mine chiar şi în propriile mele amintiri. Uite, şi acum mi-i teamă că ai să spui...

— Ce-am să spun?

— Ce spuneai întotdeauna cînd ne întîlneam noi doi: „La revedere! Eu trebuie să plec!"

— Într-adevăr trebuie să plec, Michelangelo. Mă aşteaptă tata. Trebuie să pun masa... Tata nu apelează la serviciile roboţilor.

— De ce?

— Pentru că roboţii îi amintesc de viaţa lui de pe Marte. Acolo roboţii făceau totul. Oamenii nu puteau să trăiască fără roboţi. În pădure, însă, te poţi lipsi de ei.

— Dar pe Alik l-aţi luat totuşi la voi şi e şi el un robot.

— Nu e robot, e poet.

— Şi totuşi e un robot. O făptură artificială.

— Versurile lui însă sînt lipsite de artificialitate. Ele sînt ca murmurul şi clipocitul apei din pîrîu, ca fluieratul păsării din pădure. De ce oare, Mika?

— De ce? Asta ar trebui să-l întrebi pe tatăl meu. El i-a combătut toată viaţa pe adversarii săi, dîndu-le asigurări că va crea un poet artificial. Şi iată că l-a creat, iar opera lui e aproape un miracol.

— Ai dreptate. Alik e înzestrat cu un sentiment puternic. Duce şi el dorul lui Marte laolaltă cu mine. Aş dori să-mi iau zborul din pădurile astea, dar nu vreau să mă despart de tata, iar el nu poate trăi fără copacii şi potecile astea.

Ascultînd-o pe Tania, mă pătrundeam de fiecare clipă, ca şi cînd aş fi vrut să opresc timpul în loc. Dar veni şi clipa cînd ea îmi spuse: „Adio".

— Adio, Michelangelo, îmi spuse şi se făcu nevăzută printre copaci.

— Adio ! repetă ecoul pădurii.

14

Aşa cum am mai spus, laboratorul pentru problemele memoriei e condus de Marina Verbova, o femeie tînără şi foarte frumoasă, semănînd puţin cu o zeiţă greacă. Ea însă n-are timp să se ocupe de frumuseţea ei. Se îmbracă simplu şi e modestă de felul ei, uitînd de toate în afară de munca sa.

Marina a realizat o mulţime de maşini şi semimaşini-semiorganisme de memorizare. Unii hîtri buni de glume spun că Marina s-a creat şi pe ea însăşi, cioplind mai întîi chipul unei zeiţe dintr-un bloc de marmură, iar apoi umplîndu-l cu tot soiul de informaţii de nivel celular şi molecular.

Laboratorul condus de Verbova se află alături de laboratorul nostru, în aceeaşi clădire. Dar de fiecare dată cînd intru acolo, mă simt puţin stingherit. De ce ? Nu ştiu nici eu. Poate pentru că Marina Verbova seamănă cu o statuie care a prins viaţă şi pe care a mîniat-o ceva.

Mă simt stingherit şi acum, cu toate că Verbova nu mă vede. Stă de vorbă cu un bătrînel pe care nu-l cunosc. Omul are pe el un costum de mult ieşit din modă şi arborează pe faţă un zîmbet tot atît de demodat.

Trag fără să vreau cu urechea la cele ce-şi spun şi sînt cu totul nedumerit. Chiar şi în lumea aceasta a minunilor şi a paradoxurilor, bătrînelul mi se pare a fi mai curînd un ciob de vis decît realitate. Mă miră întrebările Marinei şi încă şi mai mult răspunsurile bătrînului.

M a r i n a *(se adresează bătrînului, luînd înfățișarea severă a unui examinator)*: Ce zi a fost la 10 iulie 2018?

B ă t r î n u l: Joi. S-a stîrnit o furtună. Tuna și ploua. Furtuna m-a prins în luntre, pe cînd pescuiam. Am pornit-o spre mal... Dar pînă să ajung, ploaia m-a făcut ciuciulete.

M a r i n a *(la fel de severă)*: Cum a fost ziua de 23 ianuarie 2012?

B ă t r î n u l (fără să stea pe gînduri): A fost sîmbătă. De dimineață era înnorat, dar către prînz cerul s-a înseninat. Pămîntul era acoperit cu zăpadă. Pe mătușă-mea Elena o durea capul. Volodea, băiatul vecinului, se lăuda de zor că taică-său i-a dăruit o pereche de patine noi.

M a r i n a: Dar la 15 octombrie 2015?

B ă t r î n u l: Era marți. Vremea era frumoasă. Mă aflam în vizită la fratele meu mai mare, la Saint-Cloud. În ajun, seara, jucasem dame. Am cîștigat două partide și am pierdut una. M-am trezit în puterea nopții și multă vreme n-am mai putut să adorm, tot sucindu-mă de pe o parte pe alta.

M a r i n a: Ce-ai făcut la 17 august 2023?

B ă t r î n u l: Aproape toată ziua m-am pregătit de examene. Seara m-am dus în vizită la un unchi de-al meu, unde se aflau o mulțime de oameni cunoscuți și necunoscuți mie. Noaptea am dormit prost, m-am tot zvîrcolit, fiind extrem de surescitat de pe urma vinului băut și a celor auzite din discuțiile purtate de musafirii unchiului.

M a r i n a *(cu mult interes)*: Dar la 14 aprilie 2018?

B ă t r î n u l *(jenat)*: Toată ziua am mîncat înghețată. Numai înghețată.

M a r i n a *(iarăși pe un ton sever)*: De ce?

B ă t r î n u l: În ziua aceea am fost operat de amigdale.

M a r i n a *(pe un ton sec și cu un aer neîncrezător)*: Nu cumva greșești ? Amigdalele se operau în secolul trecut.

B ă t r î n u l : *(ofensat)* : Dacă nu mă înșel, ieri ai avut posibilitatea să verifici calitatea memoriei mele. Am o memorie mai exactă decît calendarele. În calendare s-au găsit greșeli de tipar, pe cîtă vreme memoria mea e fără cusur. Am fost operat de amigdale după metoda veche, ceea ce n-am regretat niciodată.

Mă uitam atît de curios și de circumspect la bătrîn, încît Verbova mă amenință cu arătătorul.

După ce bătrînul plecă, o întrebai :

— E veritabil ?

— Ce vrei să spui ?

— S-a născut dintr-o femeie sau a fost creat în laborator ?

— E un om ca toți oamenii, îmi răspunse Marina Verbova. Asta, desigur, în toate privințele afară de memorie. În ceea ce privește memoria e un fenomen. E drept, nu primul de acest fel cunoscut științei. În secolul al nouăsprezecelea a mai apărut un astfel de fenomen, un oarecare McCartney din California. McCartney era în stare să-și povestească toată viața zi cu zi. Moșneagul meu nu îi e cu nimic inferior. El poate să reconstituie în memorie nu numai fiecare zi, dar și aproape fiecare oră din viața sa. Păstrează în el tot trecutul său ca într-o arhivă bine pusă la punct.

— Cum îl cheamă ?

— Kumbi. Iulian Matvei Kumbi..

— Nu se poate !

— De ce ?

— Pentru că Kumbi... Numele acesta îl poartă un dispozitiv experimental din laboratorul lui Evgheni Sirotkin.

— Pe chestia asta m-am și certat cu Sirotkin. Fără pic de jenă el i-a dat modelului său numele bătrînului cu care fac eu experiențe. Curată nerușinare. Nu-i așa ? Bătrînul meu e un om viu, arhiîmbîcsit de un trecut viu, pe cîtă vreme Kumbi

acela al lui Evgheni Sirotkin nu e decît o biofiziomaşină.

— Poate a fost o coincidenţă?

— Mă ierţi, dar eu ştiu foarte bine dacă a fost sau nu o coincidenţă.

Îi cerui permisiunea de a asista la convorbirile ei cu bătrînul.

— Pentru ce? mă întrebă.

N-am ştiut ce să-i răspund. Şi-o fi închipuit că moşneagul mi-a stîrnit curozitatea, ceea ce însă nu era adevărat, pentru că, de fapt, nu din simplă curiozitate ţineam eu să arunc o privire în adîncurile unui „eu" străin, de data aceasta viu şi nu artificial, un „eu" unic în felul său, concret, cu un zîmbet demodat.

Părea că bătrînul (în sinea mea nici nu-mi venea să-i spun Kumbi) se joacă cu timpul, demonstrînd forţa extraordinară a memoriei sale, însuşirea sa cu totul neobişnuită de a pune bine la adăpost şi de a păstra în toată prospeţimea ceea ce alţii pierd pentru totdeauna. Părea, de asemenea, că era stăpîn pe viaţa sa şi că putea, oricînd ar fi vrut, să redobîndească oricare din clipele pierdute. Îmi plăcea repeziciunea şi uşurinţa cu care scotea de la fundul trecutului cine ştie ce fapt cerut tam-nesam de Marina.

15

Odată am întrebat-o pe Marina Verbova de ce o interesează atît de mult bătrînul Kumbi, ca şi cînd n-ar mai fi pe lume şi alte fenomene şi ciudăţenii.

Marina mi-a răspuns la întrebare cît se poate de limpede.

— După cum știi, Michelangelo, eu studiez memoria omului. Pe lîngă toate celelalte atribute ale ei, memoria reprezintă istoria personalității. Ia-i omului memoria, și dintr-o personalitate el se va transforma într-o mașină, într-un mecanism. Omul e o ființă nu numai naturală, dar și socială. Memoria s-a dezvoltat și a suferit diferite modificări o dată cu evoluția socială, istorică și profesională a omului. Toate acestea sînt lucruri simple, lesne de explicat. Numaidecît însă vom vorbi despre unele lucruri mai complexe și discutabile. Prima întrebare pe care mi-am pus-o, atît mie cît și naturii, a fost întrebarea de ce creierul omului înmagazinează nemăsurat mai multe fapte „înregistrate" de acizii nucleici decît poate să folosească mecanismul memoriei pe parcursul vieții sale. Această rezervă vrea parcă să demonstreze că posibilitățile potențiale ale omului sînt calculate pentru un interval de timp mult mai mare decît durata vieții ; m-am întrebat, de asemenea, dacă această rezervă, acest depozit de fapte și de evenimente ce se pierd fără rost nu s-ar putea folosi într-un fel. Omul se schimbă : odinioară el era stăpîn peste o mică planetă, acum devine stăpînul universului. Azi omul e obligat să țină minte mult mai multe lucruri decît în secolul trecut. Cum am putea acționa asupra creierului pentru ca toată bogăția memoriei să-i poată sluji omului ? E oare lucrul acesta necesar ? Poate că natura a procedat bine ținînd depozitată această bogăție ? Am încercat să caut răspuns la toate aceste probleme de o colosală importanță filozofică și practică. Cîndva m-am ocupat cu neurochirurgia. Neurochirurgii au făcut în repetate rînduri următoarea experiență : au lăsat să treacă un curent electric slab prin acele celule ale creierului supus experienței care dirijează memoria ; omul începea să-și amintească de unele lucruri uitate pentru totdeauna. Curentul electric punea în acțiune rezervorul acesta și, ca urmare, depozitul își deschidea puțin ușile, lărgind, ca să zic așa, istoria personalității... Am muncit mult, căutînd mijlocul

cu care s-ar putea deschide larg uşile acestui depozit. Atunci l-am cunoscut pe Kumbi. El şi memoria lui incomensurabilă păreau să-mi spună că nu eu, care mă străduiesc să deschid depozitul, am dreptate, ci natura, care a ascuns de om propriile lui bogăţii. Pentru că, de fapt, bogăţia asta a lui Kumbi capătă atribute de sărăcie şi chiar de mizerie... Dar omul de ştiinţă nu e un struţ ca să-şi vîre capul în nisip şi să se ascundă de tot ce îi contestă ipoteza. Am ajuns atunci la concluzia că bogăţia lui Kumbi capătă atributele sărăciei, deoarece la el nu funcţionează sincronizat cele două sisteme de semnalizare descoperite încă în secolul trecut de academicianul Pavlov. Faptele de care îşi aduce aminte Kumbi trăiesc separat de viaţa lui emoţională şi intelectuală. Am ajuns la concluzia că însăşi existenţa acestui fenomen nu viciază cu nimic ipoteza mea cu privire la lărgirea memoriei. Mă întrebi de ce am nevoie de Kumbi? Am nevoie de el ca să înţeleg pînă la capăt toată complexitatea problemei... Dacă bogăţia lui Kumbi capătă în realitate atribute de sărăcie numai ca urmare a funcţionării nesincronizate a celor două sisteme de semnalizare, lucru de care sînt aproape sigură, înseamnă că am dreptate: da, rezervele memoriei trebuie să-i slujească omului. Vreau însă să verific justeţea ipotezei mele... S-o verific o dată, de două ori, de trei ori.

Într-adevăr, Marina studia cu migală viaţa psihică a lui Kumbi, notînd fiecare fapt cu ajutorul unei maşini pe care o avea la îndemînă, o maşină cît se poate de îndatoritoare.

Era oare mîndru bătrînul că putea să reînnoiască şi să retrăiască în gînd orice clipă pierdută din viaţa lui destul de lungă? Greu de spus. Îşi amintea de trecut calm, aproape impasibil, ca şi cînd fiecare fapt ar fi fost numerotat şi înregistrat, şi, înnoindu-se la reapariţia sa, nu înnoia şi nu împrospăta cîtuşi de puţin şi simţămintele individului.

Kumbi nu era chiar aşa de bătrîn, dar el gîndea şi simţea aşa de parcă ar fi venit în veacul nostru

dintr-un trecut foarte, foarte îndepărtat. Unde l-o fi găsit Marina? Odată nu m-am putut stăpîni să n-o întreb.

— L-am găsit, mi-a spus ea, în cel mai înapoiat şi mai provincial ungher al Pămîntului, într-o mică aşezare tihnită unde viaţa se scurge fără grabă, ca şi apa din rîuleţul acela leneş în care pescuia Kumbi al meu. L-am găsit cu undiţa în mînă. M-am apropiat de el şi m-am prezentat. Am intrat în vorbă. Aşa cum le place bătrînilor, a început să depene amintiri. M-a frapat precizia cu care vorbea despre tinereţea sa. Am şi eu o memorie destul de bună, dar n-aş putea să relatez cu atîta exactitate nici măcar ce s-a petrecut ieri. „În ce zi sîntem azi?" l-am întrebat. „Sîmbătă", mi-a răspuns. L-am întrebat apoi aşa, în glumă, ce a făcut în ziua asta, adică sîmbătă, exact cu zece ani în urmă. Nu i-au trebuit decît două minute ca să reconstituie trecutul. Mi-a spus ce a mîncat şi ce a băut în ziua aceea, cu cine şi despre ce a vorbit, mi-a descris starea vremii. Da, a reconstituit în faţa mea, în toate amănuntele, ziua aceea pierdută în eternitate. Mi-a fost greu să-l conving pe Iulian Matvei Kumbi să ia loc în maşina cu deplasare rapidă şi şi să vină la noi la institut. Şi-a dat însă seama, bietul de el, că nu scapă uşor de mine, aşa că s-a învoit, deşi cu strîngere de inimă. Acum stă aici, la institut. Singura lui nemulţumire e că nu are un rîu pe-aproape. E un pescar pasionat, ca dumneata, Michelangelo. N-ai vrea să-i ţii tovărăşie, ce zici? Mi-e teamă să-l las singur prea departe şi apoi ţi-ar prinde şi dumitale bine să urmăreşti un fenomen ca acesta.

— Rămîne de văzut dacă va fi de acord şi Sirotkin. Oricum, lucrez în laboratorul lui şi ştiu că nu-i place ca oamenii săi să lipsească prea mult.

— Fii pe pace, în privinţa asta mă înţeleg eu cu Sirotkin.

Era oare cu putinţă s-o refuzi pe frumoasa Marina Verbova? Fireşte că m-am învoit. Aşa am

devenit „umbra“ lui Iulian Matvei Kumbi, a lui Kumbi cel viu şi veritabil, şi nu a aceluia care se afla în laboratorul lui Evgheni Sirotkin sub un nume de împrumut.

La început mă amuza foarte mult faptul puţin obişnuit că eu, cu tot ajutorul lui Iulian Matvei, puteam să-mi vîr mîna în trecut şi să scot de-acolo orice fapt de care aveam nevoie. E drept că nu puteam să procedez astfel cu propriul meu trecut, dar pe-atunci lucrul acesta nu mi se părea chiar atît de important. Îi puneam moşneagului întrebări, iar el îmi răspundea la ele simplu şi impasibil, încît nu puteam să-mi dau seama dacă asta îi face plăcere ori ba. Cîteodată aveam impresia că el, Iulian Matvei Kumbi, era cu totul străin de trecutul pus la păstrare în memoria lui cea fără fund.

Ulterior, după ce ne-am despărţit, m-am gîndit deseori la el. Kumbi avea o contingenţă directă cu unul dintre cele mai enigmatice fenomene — cu taina timpului. El, Iulian Matvei, şi predecesorul acestuia, McCartney, care a trăit în secolul XIX, aveau însuşirea de a purta cu ei tot trecutul lor şi de a-l reconstitui la nevoie zi cu zi.

Timpul! Tata mi-a vorbit despre el încă pe cînd eram copil. Mă uitam curios cum se mişcă secundarul şi minutarul la ceasul de mînă, primit cadou de ziua naşterii. Tata îmi vorbea despre oamenii din vechime care măsurau timpul cu ceasuri de soare, de nisip, de foc şi de apă. Îmi vorbea despre metodele şi aparatele moderne de surprindere a timpului în continuă goană, metode care dădeau putinţa să se observe deplasarea continentelor şi să se măsoare iregularitatea rotaţiei Pămîntului, evaluată la cîteva miimi de secunde într-un secol.

Îmi vorbea despre ceasurile moleculare şi despre ceasurile atomice cu care măsoară timpul cosmonauţii.

Pe-atunci se vorbea despre timpul dinafara noastră, a oamenilor, despre timpul fizico-matematic, independent de simţurile noastre. Curînd, însă, am aflat de la tatăl meu şi de la profesorii din şcoală că mai există şi un alt timp, un timp viu, subiectiv, reflectat de conştiinţă, un timp inseparabil de simţămintele omului, acel timp pe care-l păstrează memoria lui.

Memoria! Ce-i ea, de fapt? Cum e construit „aparatul“ făurit de evoluţie, laolaltă cu omul şi care l-a făcut pe om păstrător al trecutului său? Uimitor „instrument“ care ne dă putere asupra trecutului, care ne leagă pe fiecare de viaţa ce-am trăit-o, care îmbogăţeşte simţămintele noastre şi ia parte la făurirea necontenită a ceea ce se numeşte personalitate, însuşire unică în felul ei. La această însuşire, anume, la personalitate, pe care nu o putem concepe fără memorie, adică fără istoria formării ei, se refereau filozofii, avertizîndu-i pe ciberneticieni şi pe ingineri să se ferească de a cădea în extreme şi de a se lăsa orbiţi de pasiunea cercetării ştiinţifice. Oricît de mari ar fi facultăţile intelectuale şi puterea de raţiune a unei maşini care ar şti să-şi aducă aminte în locul nostru şi „să ţină minte“ pentru întreaga omenire, ea n-ar putea „să-şi amintească“ pentru ea însăşi, deoarece, după toate principiile de construcţie, ea ar fi cu totul izolată de propria ei istorie, ea n-ar putea să aibă nici copilărie, nici adolescenţă, nici tinereţe, iar maturitatea ei ar fi lipsită de perioada de formare.

Marina Verbova a reuşit nu numai să pătrundă esenţa memoriei omului, dar să şi găsească un mijloc pentru reconstituirea ei cît mai completă. Aceasta a fost una din cele mai mari descoperiri ale secolului.

În acele zile, cînd numai cercetătorii de la Institutul timpului ştiau de marea descoperire, în

laborator a fost adus cadavrul unui necunoscut, aruncat pe țărm de valurile mării. Nimeni nu știa cum îl cheamă și nimeni nu-i cunoștea nici trecutul și nici prezentul, curmat în chip atît de tragic. Înarmată cu tot ce izbutise să afle de curînd despre esența memoriei, Marina Verbova a silit creierul mort „să vorbească".

Moleculele celulelor creierului afectate memoriei i-au dictat cercetătoarei tot ce a „înregistrat" viața acestui om pe ele. Marina Verbova a reușit să afle nu numai numele, vîrsta, naționalitatea, locul nașterii și profesia mortului, dar și aproape întreaga lui biografie, și nu numai biografia „exterioară", cunoscută rudelor și cunoscuților săi, dar și pe cea „interioară", intimă, păstrată în celulele creierului, cu alte cuvinte felul în care omul acesta vedea viața. Tot ce a aflat Verbova a fost înregistrat cu ajutorul unui aparat special realizat în laborator. În felul acesta a fost găsit un mijloc de păstrare a lumii spirituale a omului, a personalității sale, chiar dacă învelișul, nervii și simțurile au murit.

Ceea ce e mai uimitor e că Marina Verbova și ajutoarele ei știau despre acest om mort mult mai multe decît a știut el însuși cînd era în viață, pentru că în fața lor s-au dezvăluit și acele lucruri de care omul nu putea să-și amintească în stare obișnuită.

Modelul lumii spirituale a acestui om, modelul cîmpului său psihic era păstrat într-una din numeroasele camere ale laboratorului pentru problemele memoriei. Verbova purta întotdeauna la ea cheia acestui depozit și nu îngăduia nimănui să intre în contact cu cel care continua parcă să rămînă printre noi, fiind în aceeași vreme absent și mistuindu-se în infinit. Omul nu mai exista, dar memoria lui trăia. Pentru a crea o iluzie mai pregnantă, Marina i-a reconstituit și vocea, ceea ce poate că n-ar fi trebuit să facă.

Ziariştii şi popularizatorii prea grăbiţi ai noilor idei şi descoperiri ştiinţifice au scris la timpul lor mult despre asta, pînă cînd Verbova a dat publicităţii un articol în care dezminţea toate exagerările şi falsurile menite să facă senzaţie, strecurate în presă, la televiziune, la radio şi în reţeaua de telecomunicaţii cuantice.

În întreg sistemul solar — pe toate planetele lui populate şi la toate staţiile cosmice — s-a vorbit mult despre acest articol, scris de o femeie al cărei nume era pus de istoricii ştiinţei în acelaşi rînd cu Copernic, Newton, Einstein, Vernadski, Darwin, Grigoriev, Cen Li, Yanagawa, Mamedhanli şi Tkacenko.

Ziariştii şi popularizatorii voiau să-i încredinţeze pe toţi cei neiniţiaţi, inclusiv şi pe ei înşişi, că în laborator se află un om viu şi nu modelul memoriei unui individ dispărut, a cărui personalitate a fost, chipurile, contopită cu un dispozitiv cibernetic, special creat în acest scop.

Marina Verbova a expus într-un mod surprinzător de clar şi ireproşabil de logic esenţa problemei, separînd adevărul de toate stratificările. În acest articol interesant şi aprofundat ea fundamenta larg de pe poziţii materialiste munca sa teoretică şi experimentală, dînd un răspuns inteligent şi complet la întrebarea ce este memoria şi ce rol joacă în păstrarea „trecutului" acizii nucleici, acizi cunoscuţi prin marea lor stabilitate. Autoarea articolului împărtăşea lumii multe date noi despre activitatea prea puţin studiată a acestor acizi fenomenali, cum şi despre „depozitul" din celulele creierului unde se păstrează o inimaginabilă cantitate de fapte şi evenimente reflectate de conştiinţă şi nefolosite, ţinute în rezervă în timpul vieţii conştiente a individului.

De asemenea, ea arăta amănunţit cum a reuşit să „înregistreze" memoria mortului. Nu era o simplă înregistrare electronică, ci un model ingenios

conceput, o reconstituire aproape exactă a funcţionării creierului, a activităţii subtile şi precise, desfăşurate de acizii nucleici. N-a uitat să noteze şi toate verigile moleculelor acelor compuşi macromoleculari şi ale cristalelor sensibile cu ajutorul cărora a reprodus ceea ce nu părea că poate fi reprodus.

Marina Verbova a omis să spună un singur lucru şi anume de ce a reconstituit cu atîta exactitate vocea mortului, modelînd coardele vocale, intonaţia lui autentică, personală.

Cînd am întrebat-o de ce a făcut asta, mi-a zîmbit şi m-a întrebat la rîndu-i :

— Dumitale ce-ţi place mai mult — o schemă sau viaţa ?

— Viaţa, i-am răspuns.

— Şi mie îmi place mai mult viaţa decît o schemă.

17

Pe faţa alungită a lui Evgheni Sirotkin, cu o vădită expresie de amor propriu întipărită pe ea, stăruia un zîmbet ironic :

— Ascultă, Petrov ! îmi zice. Ar fi putut să-mi spună Michelangelo, aşa cum îmi spun toţi cunoscuţii mei de la Institutul timpului, şi nu Petrov. Ascultă, Petrov, aş vrea să ştiu la care laborator lucrezi dumneata în definitiv : în laboratorul meu sau al Verbovei.

— În laboratorul dumneavoastră.

— Asta s-o crezi dumneata. Eu, unul, socot că eşti numai cu numele aici. Mă rog, unde mi-ai fost două zile încheiate ?

— Am fost la pescuit pe Istmul Kareliei.

— Aşa ! Şi ai pescuit mult ?

— Ceva mai mult decît Iulian Kumbi.

— Înțeleg, Kumbi e un fenomen, totuși n-ar trebui să uiți de munca dumitale.

Ce l-o fi apucat pe Sirotkin? Mai înainte persoana mea nu-l interesa cîtuși de puțin. Mă tolera din respect pentru tatăl meu. Și acum poftim — ai fi putut crede că din cauza absenței mele, vreme de două zile a încetat lucrul într-un laborator uriaș, cu zeci de cercetători.

Evgheni Sirotkin e vădit indispus dintr-un motiv oarecare. În ultimă instanță, însă, are dreptate. De două săptămîni încoace ba am fost la pescuit cu Iulian Kumbi, ba mi-am petrecut vremea în laboratorul Marinei Verbova.

Fenomenalul moșneag continua să mă uluiască cu formidabila precizie a memoriei sale. Ce e drept, discuțiile noastre erau cam toate la fel.

Eu *(sever, imitînd-o pe Verbova)*: Ce-ai făcut la 19 iunie 2032?

El: Dimineața am mîncat un ou moale și brînzoaice cu smîntînă. Am băut cafea. La prînz am mîncat ciorbă rece și pîrjoale cu morcovi. La cină am mîncat mai puțin, ca să nu visez urît...

18

Deși mă vedeam des cu tata (locuiam împreună), rar se întîmpla să stea de vorbă cu mine. Ocupat cu misterioasa Uaza, cufundat ziulica întreagă în gînduri, părea că nici nu mă ia în seamă.

M-a mirat tare mult cînd, odată, la micul dejun, s-a uitat la mine cu o privire care vădea curiozitatea și m-a întrebat rîzînd:

— Ce mai face Iulian Matvei al tău?

— E bine sănătos, i-am răspuns. Pescuiește, își deapănă amintirile...

— Notezi ceea ce spune?

— Uneori da, alteori nu.

— Notează, nu fi leneș. Te rog mult.

— Trebuie să știi că de cele mai multe ori își amintește tot felul de fleacuri — meniuri, ploi, ninsori, ceea ce nu-i de loc interesant.

— În schimb e el interesant.

— Așa mi-a spus și Marina. Credeam însă că numai ea se interesează de el, și asta numai în legătură cu problema a cărei soluție o caută.

— Bătrînul acesta mă interesează și pe mine.

— Sper că nu în legătură cu descifrarea telegramei de pe Uaza?

— În parte și pentru asta.

— Nu pricep nimic. Nu cred ca uazienii să semene cu bătrînelul ăsta bizar și să-și facă de lucru, amintindu-și ce anume au mîncat în cursul lungii lor vieți.

— Nici eu.

— Atunci lămurește-mă, te rog.

Tata se uită la ceas.

— Am să încerc s-o fac, cu toate că sînt tare grăbit... Așa cum bănuiesc eu, presupușii uazieni — deocamdată, din păcate, sînt încă ipotetici — ne-au depășit în dezvoltarea lor dacă nu cu milioane de ani, în orice caz cu multe și multe milenii. Cîmpul lor psihic trebuie să fie mult mai puternic decît al nostru. Dar memoria? Și ea trebuie să fie altfel, de o capacitate mai mare. De vreme ce ne-au luat-o înainte, e de presupus că ei trăiesc într-o lume mai complexă. Dacă noi trebuie să purtăm în memoria noastră tot ce s-a petrecut începînd din paleolitic... mă refer la istorie, la timp... și să ținem minte tot ce se petrece pe Pămînt și dincolo de limitele sistemului solar, lumea lor trebuie că e mai vastă decît a noastră și în timp și în spațiu...

— Dar nu numai noi, îl întrerupsei pe tata, înregistrăm în memorie faptele și evenimentele. Oficiul acesta îl fac pentru noi și cărțile, filmele, aparatele de memorizare...

— Cărțile, filmele și aparatele electronice nu sînt decît o continuare a memoriei noastre. Noi știm și ținem minte mult mai mult decît oamenii din epocile trecute. N-am acum timp să dezvolt această idee,

care, de altfel, nici nu e chiar aşa de complexă. Cu exemplul său, Kumbi confirmă că o memorie ca a lui e inutilă, pentru că ea mai curînd îl sărăceşte decît îl îmbogăţeşte. E discordanţa aceasta dintre funcţionarea celor două sisteme de semnalizare; boala, starea de înapoiere, slaba dezvoltare a intelectului... închipuieşte-ţi, însă, o fiinţă înzestrată nu numai cu o memorie de mare capacitate, dar şi cu deosebite facultăţi intelectuale. În cazul acesta memoria e pusă în slujba intelectului, în slujba cunoaşterii, iar ambele semnale funcţionează ideal...

Cu ochii scînteietori, tata părea întinerit.

— Din păcate n-am timp să ţes visuri, urmă el. Sînt aşteptat la institut. Dar de multe, de foarte multe ori mi-l imaginez pe uazian ca pe o fiinţă cu un intelect gigantic şi cu o memorie neînchipuit de cuprinzătoare, memorie în care fiinţa aceasta poartă o bogăţie uriaşă... Lumi, galaxii întregi, cu nenumăratele lor stele... O, cît aş vrea să întîlnesc o astfel de fiinţă şi să stau de vorbă cu ea! Aş da mult să petrec în tovărăşia ei măcar o oră.

— E oare cu putinţă?

— După teoria probabilităţii, da, Mika, răspunse tata. Dar asta nu se va întîmpla aşa curînd. Pînă atunci tu studiază memoria şi vizitează-l cît mai des pe moşneagul acela al tău.

Mă vedeam cu Iulian Matvei aproape zilnic. Bătrînul se instalase în oraşelul institutului, nu departe de casa în care locuia Marina Verbova. Două camere obişnuite, cîteva rafturi cu cărţi, un pat de modă veche şi o colivie cu o pasăre cîntătoare — iată tot, dacă nu punem la socoteală peria-robot care curăţa hainele bătrînului şi făcea ordine în apartament.

Nici un fel de lucruri care să amintească de trecut, nici o urmă din tot ce-a fost odinioară. De altfel era şi de înţeles, pentru că Iulian Matvei îşi ţinea tot trecutul în memoria lui fără fund.

M-am apucat să examinez cărţile, ca să aflu interesele intelectuale ale stăpînului lor.

Am luat prima carte ce mi-a căzut în mînă şi cînd am deschis-o am rămas înmărmurit. Privirea îmi alunecă pe o filă albă, pe care nu se vedea nici un semn de tipar. Mi-am zis că era poate un exemplar defectuos imprimat şi am întors pagina. Fila următoare era şi ea de o puritate virginală. Atunci am luat altă carte şi am deschis-o ; acelaşi lucru, nici o literă. Filele rămîneau mute, învăluindu-mă cu liniştea desăvîrşită ce stăruia în ele. Iulian Matvei stătea la fereastră, cu spatele la mine.

Eu :Iulian, de ce au cărţile dumitale filele albe ?

Bătrînul: Ce nevoie am eu de cuvinte ? Eu nu citesc cărţi, ci ceea ce scrie viaţa însăşi, şi ţin minte lucruri de care n-ar putea să-şi amintească nici o carte.

Eu : De ce, atunci, stau cărţile astea aici, în raft ?

Bătrînul : Cîteodată mă uit în ele.

Eu : Pentru ce ?

Bătrînul: Uneori ajută, atunci cînd nu pot să-mi amintesc ceva.

Eu : Ţi se întîmplă des să nu-ţi poţi aminti de ceva ?

Bătrînul: Rar. Cel mult o dată sau de două ori pe an. Atunci îmi vine în ajutor fila albă a unei cărţi.

19

A trecut o jumătate de an din ziua cînd l-am cunoscut pe Iulian Matvei, o jumătate de an în care răstimp trecutul lui a stat zi de zi de vorbă cu mine. Iată însă că într-o bună zi Marina mi-a spus, în chip cu totul surprinzător, fără nici o introducere.

— Michelangelo, ai vrea să vizitezi acea parte a laboratorului care stă încuiată cu cheia ce o port la mine ?

— Dacă aş vrea ? i-am răspuns. Cine n-ar vrea ? Dar acolo, dacă nu mă înşel, n-a pătruns nimeni în

afară de dumneata, Evgheni Sirotkin şi tatăl meu, nu ?

— Ei şi ? Dumneata ai să pătrunzi după noi, dar cu mult înaintea altora. „Eu"-ul străin pe care ai să-l cunoşti e vrednic de toată stima. Ai să cunoşti un om, un om adevărat, un contemporan al dumitale.

— Iulian Matvei e şi el un om.

— Dacă vorbim la modul convenţional, da. Dar la el memoria a înlăturat restul, transformîndu-l, aş putea zice, într-un mecanism, datorită funcţionării discordante a sistemelor de semnalizare.

Verbova mă conduse la uşa tăinuită şi scoase cheia.

Nu prea mă simţeam la largul meu. Inima îmi bătea cu putere. Eram parcă într-o stare de somn. Am intrat într-o încăpere în care nu se afla decît un singur aparat. Era „memoria" unui mort, „înregistrată" de Marina Verbova.

Marina conectă aparatul şi îmi dezvălui viaţa unui om pe care, deşi nu l-am văzut niciodată, l-am îndrăgit numaidecît. Omul acesta nu mai era în viaţă, dar gîndirea lui şi simţămintele lui, modelate de Verbova, se aflau alături de mine.

Relatarea lui era cît se poate de simplă.

«M-am născut la bordul unei nave cosmice, dar am aflat ce este lumea la o staţie cosmică din apropierea planetei Venus, unde mi-am petrecut copilăria. Era o staţie mică, plasată în gol, o minusculă planetă artificială, fără rîuri, fără lacuri, fără copaci, şi fără nori.

Primul nor l-am văzut aievea şi nu în fotografie pe Pămînt, atunci cînd, în sfîrşit, am ajuns şi eu aici. Plutea pe cerul albastru. Staţia cosmică nu avea cer deasupra-i. Se rotea suspendată în vid, în gol. Da, acum, în sfîrşit, stăteam pe Pămînt.

Aici am auzit întîia oară susurul unui rîu, fluieratul şi ciripitul unei păsări, în gîtlejul căreia pădurea îşi cînta cîntecul ei minunat. Cu cîntecul şi fluieratul ei, pasărea voia să-mi spună ceva, ceva mult mai simplu, mai melodios şi mai pur decît

pot să spună cuvintele. Toate acestea mie mi se păreau geneza însăşi, ca şi cînd Pămîntul, cu pădurile şi cu apele lui, abia atunci ar fi fost plăsmuit.

— Volodea, mi-a spus tata, rău ai făcut că ţi-ai scos aşa de repede masca. Aici e mult prea mult oxigen de la păduri. Oxigenul e ameţitor şi trebuie să te obişnuieşti cu el încetul cu încetul.

M-am obişnuit numaidecît cu Pămîntul. Stăteam bine înfipt în picioare pe ceva mare şi solid. Am pus mîna pe un copac şi prin scoarţa lui l-am îmbrăţişat, ca şi cînd ar fi fost un om. Respiram. Niciodată încă pînă atunci respiraţia nu mi-a făcut atîta plăcere. O dată cu oxigenul inspiram esenţa de cetină, mireasma ierburilor şi a florilor pădurii. M-am uitat îndelung cum curgea rîul. Se ducea la vale pe prundiş, uşor, plin de viaţă, străveziu, numai cîntec, zvîcnire şi prospeţie. M-am aplecat şi, făcîndu-mi mîinile căuş, am luat apă şi am băut. Parcă simţeam în palme rîul tot — rece, mustind de viaţă, lunecînd cu repeziciune. Mă gîndeam cum oare să-l opresc. Era pentru întîia oară cînd beam apă din palme şi era nespus de multă apă. În clocotu-i rece, simţeam că mă arde în gît. De mii de ani o purta rîul cu acelaşi vuiet şi cu aceeaşi dărnicie.

Da, dărnicie — iată cuvîntul care-mi stătea pe limbă. Pămîntul era nespus de darnic, întocmai ca rîul acesta. Avea de toate din belşug — iarbă, crengi, apă, aer, şi încă ceva, care ne lipsea atîta în staţia cosmică împrejmuită de beznă şi de vid !

Nu oxigenul pătruns de mireasma cetinii şi a ierbii, ci dărnicia aceasta mă îmbăta. Mă clătinam ca un om beat, simţind aievea belşugul acesta superb, bunătatea şi căldura ce se revărsau din fiecare copac şi din fiecare creangă. O albină a trecut în zbor pe lîngă mine şi s-a lăsat pe o floare. La staţia cosmică nu erau albine, nu erau flori şi nu erau crengi. Lucrurile erau acolo reci, neomenoase.

— Volodea, mi-a spus tata, nu bea aşa de mult. Să nu-ţi facă rău. Trebuie să te obişnuieşti încetul cu încetul.

La staţie beam apa cu chibzuială.
— Aici apa e tare bună. N-aş fi bănuit niciodată că poate să fie atît de gustoasă. Curge, goneşte mereu pe prundiş, fără să ştiu de unde vine şi încotro se duce.
— Ai spus o prostie. Fără să ştim ! Ba ştim foarte bine ! Priveşte harta geografică a regiunii. Uite-aici ! Izvorăşte de sus, din munţi şi se scurge uite colea. Priveşte !
M-am uitat pe hartă, dar asta nu mi-a făcut nici o plăcere. De cîte ori mă uitam eu pe harta continentelor şi oceanelor Pămîntului atunci cînd mă aflam departe, la staţia cosmică, închipuindu-mi că am ajuns să ştiu cum arată ! Nu, asemănarea dintre Pămînt şi hartă nu era mai mare decît aceea dintre om şi costumul sau uniforma sa, cusută de croitor după măsură.
Pămîntul ! Rosteam mereu în gînd cuvîntul acesta cu aceeaşi nepotolită sete cu care trăgeam în piept aerul îmbibat de mireasma crengilor de molizi şi de cedri, cu care beam apa din palme. Nu e de mirare, de-aceea, că, la absolvirea şcolii, dintre toate profesiile mi-am ales-o pe aceea care era legată mai mult de Pămînt. M-am făcut geolog. Îmi închipuiam că n-am să mă mai despart de Pămînt niciodată.
Făptura despre care am să vorbesc mai încolo am cunoscut-o nu într-o echipă geologică, ci într-un oraş mare, în casa unor prieteni de-ai mei. Avea un nume obişnuit şi cît se poate de pămîntean — Zoia. Ne-am întîlnit de multe, de foarte multe ori şi îmi închipuiam că n-am să mă despart niciodată de ea, aşa cum n-am să mă despart niciodată de Pămînt. Întîia oară ne-am despărţit pentru un timp mai îndelungat după un an. Zoia a plecat în Cosmos, în misiune. A stat mult acolo şi eu am aşteptat-o, am aşteptat-o pînă cînd s-a întors. Era acum aici, alături de mine şi asta mi se părea de-a dreptul uimitor. Puteam să întind mîna şi s-o ating, după ce nu de mult încă, între noi se întindea spaţiul cosmic, cu frigul lui etern, apropiat de zero

absolut. Dar spaţiul a lăsat-o să plece, i-a dat drumul şi acum era aici, cu faţa surîzătoare şi cu mişcările iuţi, un pic nerăbdătoare, şi numai povestirile şi aducerile aminte o mai transportau acolo, în infinitul rece. Era aici, împreună cu mine, pe Pămînt. Îmi dădeam seama că fără ea Pămîntul e ca şi cum n-ar avea nici nori, nici lacuri, nici păduri şi nici poteci. Mă uitam la ea şi mi se părea că faţa ei zîmbitoare întruchipa de minune într-o singură fiinţă întreaga omenire. Era ca o chintesenţă a făpturii umane, în ea îşi găseau întruchiparea toţi oamenii Pămîntului. Mă uitam la ea ca şi cum aş fi văzut pentru întîia oară omul, femeia, în toată frumuseţea ei neasemuită.

Cînd îi spuneam „tu", mă atingeam cu gîndul şi sufletul, cu toată fiinţa mea de ceea ce era „ea" şi ce nu putea să cuprindă dintr-o dată conştiinţa mea, pentru că era ca o clipă.

Ce ne spuneam ? Nu-mi mai aduc aminte. De la o vreme desluşeam cîteodată pe faţa ei o expresie de nerăbdare şi nemulţumire. Ea avea nevoie de mine şi de lumea întreagă. Mie, în clipele acelea, îmi trebuia ea şi numai ea.

Odată n-a mai venit. Mi-am zis că s-o fi îmbolnăvit. A doua zi am aflat că n-a venit la mine din alt motiv. De ce oare ? Dintre toate motivele posibile, acesta e cel mai greu de înţeles, pentru că intra în categoria acelor fenomene care afectează nu numai raţiunea, cît inima. Raţiunea mea putea să mă lămurească de ce Zoia nu mă mai iubeşte pe mine şi l-a îndrăgit pe altul, ceea ce însă nu împiedica simţămintele să întrebe mai departe de ce ? Nu de mult încă mă iubea şi în acest răstimp eu nu m-am prostit şi nu m-am înăsprit, rămăsesem aşa cum eram. Şi totuşi ruptura s-a produs».

A trecut o săptămînă.

Ascultam iarăşi, emoţionat, urmarea spovedaniei lui Volodea :

«„Vidul !" Prea de timpuriu mi s-a dat prilejul să aflu ce e asta. Abia pe Pămîntul cel darnic, bun

şi frumos am uitat şi eu de vid. Dar după ce Zoia m-a lăsat, m-am hotărît să părăsesc şi eu Pămîntul cel darnic şi bun. La cererea mea, am fost trimis pe Marte cu o expediţie geologică. Adjunctul şefului, un om energic şi descurcăreţ, s-a îngrijit dinainte de toate de cele de trebuinţă. A luat cu el nu numai alimentele necesare, dar şi vuietul rîurilor şi al cascadelor, freamătul crîngurilor de mesteceni, fluieratul şi cîntecul păsărilor. A luat cu el şoaptele îndrăgostiţilor, rîsetele copiilor, zgomotul valurilor mării revărsate pe plajă, „înregistrate" cu ajutorul unor aparate electronice cu dispozitive optice şi acustice. Superprevăzător, înzestrat cu un supersimţ gospodăresc n-a uitat nimic.

Omul acesta bondoc, care nu ştiu cum făcea de se agita într-una chiar şi acolo unde lipsa gravitaţiei terestre ar fi trebuit să-i atragă atenţia că e timpul să-şi vîre minţile-n cap, era pătruns tot, pînă la refuz, de viaţa voioasă a Pămîntului. Îl chema Lodocikin, Serghei Lodocikin. Era de fel din străvechiul şi veselul oraş Odessa şi ştia să povestească istorioare amuzante.

Uitîndu-mă la Serghei Lodocikin, îmi ziceam : «Ce mult seamănă el cu Pămîntul, cu planeta asta veselă, darnică şi un pic cam „uşuratică" ! Cred că la fel gîndeau şi ceilalţi membri ai expediţiei, ascultîndu-i istorioarele lipiţi de peretele ce ne despărţea de hăul infiorător al neantului. Povestindu-ne snoave, veselul Lodocikin încerca să învingă neantul, să vrăjească şi să îmbuneze hăul cumplit, aflat de cealaltă parte a peretelui.

Serghei Lodocikin ne-a ajutat să suportăm mai uşor scurgerea timpului. Era miraculos şi, de aceea, desigur nici unul din lucrurile aduse cu noi pe Marte nu şi-a pierdut însuşirile pămînteşti.

Luînd-o puţin înainte, am să amintesc un episod din viaţa mea de astrolog. Odată, rătăcind printr-un pustiu nisipos, lipsit de apă şi de atmosferă, în căutarea colegilor mei de echipă, la un moment dat am auzit un glas de cuc. Glasul acesta mi-a amintit

nu numai de rezervele lui Lodocikin, dar şi că, în afară de pustiul nisipos, mai există şi o altă lume, infinit mai frumoasă. Uluit, ascultam sunetele limpezi ale pădurilor Pămîntului, gîndindu-mă că am halucinaţii, că mă înşeală auzul.

— „Cu-cu ! Cu-cu !"

Glasul cucului mi se părea că vine de pe Pămînt, din pădurile lui de brazi, de pini şi de mesteceni, străbătînd o distanţă de cîteva sute de milioane de kilometri.

— „Cu-cu ! Cu-cu !"

Glasul cucului parcă se juca cu mine. Era aici şi în aceeaşi vreme departe, era lîngă mine şi în aceeaşi vreme nicăieri. În clipele acelea am uitat că stau pe nisipul rece, mort, al unui pustiu de pe Marte, pierdut în infinit. Glasul cucului îmi aduse şi mireasma pădurilor, dărnicia şi bunătatea Pămîntului.»

«Nu m-am gîndit niciodată prea mult la mine. Mă interesa întotdeauna ceea ce era în afara mea : oamenii, lucrurile, fenomenele, evenimentele. Eram gata chiar să le iert oamenilor ticăloşia, numai pentru că sînt oameni. Îmi aduc aminte cum căuta să ne convingă Lodocikin, aci plutind, aci rămînînd suspendat în mediul agravitaţional al cosmonavei care zbura cu toată viteza :

— Fiţi atent cu mîncarea. Mîncaţi ce e folositor. Eu am prevăzut totul, totul. Fericiţii şobolani ştiu să sintetizeze în organismul lor acidul ascorbic, ceea ce natura le-a refuzat cobailor şi omului. Noi sîntem nevoiţi să luăm vitamine o dată cu mîncarea.

După care enumera toate sorturile de alimente şi toate soiurile de vitamine pe care le luase cu el.

Serghei Lodocikin! A trecut în amintire, căci nu mai este printre cei vii. Marte, cu mediul lui dur, de loc darnic cu oamenii, i-a făcut de petrecanie înaintea altora. „S-a dat la fund", cum spunea el însuşi. L-am înmormîntat în nisipul rece de pe Marte, pe care nu l-ar fi putut încălzi nici chiar Soarele fierbinte al Pămîntului. Vezi că gospodarul acesta perfect nu s-a gîndit să ia şi Soarele cu el! De altminteri, cum oare l-ar fi putut aduce de pe Pămînt pe Marte, cînd e atît de mare şi atît de frumos? Noul administrator, Karl Schmidt, deşi nu era chiar aşa de darnic ca Lodocikin, ştia şi el să rîdă şi să glumească :

— Iar aţi tras pe nări mireasmă de mentă şi de mălin! Iar aţi ascultat strigătul cocoşelului! Trebuie să faceţi economie! Aşa nu mai merge! Consumăm prea mult. Şi Pămîntul e departe. Prea curînd n-o să putem aduce ceva de acolo.

Cu o glumă voia să ne uşureze vina şi să-şi uşureze şi lui viaţa.

Da, viaţa pe Marte nu era uşoară. Duceam lipsă de toate — şi de aer, şi de căldură, şi de apă. Aerul, mai bine zis biosfera terestră o purtam cu noi, desigur în proporţiile pe care ni le îngăduiau puterile noastre. Era o biosferă în miniatură. Omul are nevoie de mediu, la fel ca şi animalul. Dar animalul, atunci cînd se deplasează, nu poate să ia cu el lumea care îi este necesară, pe cîtă vreme omul poate să facă acest lucru. Noi ne deplasam în căutare de zăcăminte utile, ducînd cu noi tot ce ne era necesar — aerul, apa şi hrana.

Ne răsfăţase răposatul Serghei Lodocikin. Cînd plecam în cercetare, ne gîndeam nu numai la aer, la apă şi la mîncare, ci aveam grijă să luăm cu noi şi cîte ceva ce nu era de trebuinţă numai pentru stomac şi pentru plămîni.

Odată i-am spus lui Karl Schmidt :

— Dă-ne şi un pic de cîntec de privighetoare, e ceva care uneori îţi face plăcere.

— Iete ce vrea dumnealui! a rîs Karl. Ce ţi-o fi trebuind fluierat de pasăre, mă rog?

— Îmi trebuie !

— Produsul ăsta mai mult strică decît folosește. M-am consultat în privința asta cu medicii și mi-au spus că el afectează sistemul nervos, te face să simți nostalgia Pămîntului.

— Și de ce să nu simți un pic de nostalgie ? Cîteodată e chiar necesar.

Mă însoțeau trei roboți — Bill, Jack și Le-Roy. Bill și Jack erau niște roboți ca toți roboții — ordonați, conștiincioși, disciplinați. Cît despre Le-Roy, cu el lucrurile se complicau. Mă gîndeam dacă nu cumva Schmidt nu mi-a strecurat înadins mașina asta îndărătnică, cu un mare defect în program. Le-Roy făcea tot felul de năzdrăvănii : dispărea tam-nesam, eschivîndu-se de la lucru. Creatorii lui, se vede treaba, au inclus în program, cu bună știință, un element care nu i se potrivea de loc unui automat — lenea. Un robot trîntor era ceva nemaipomenit și neprevăzut de nimeni. Ei bine, lenea îl făcea pe Le-Roy mai uman decît s-ar fi cuvenit să fie. Bill și Jack nu aveau nici un cusur și poate de-aceea mă plictiseam în tovărășia lor, Le-Roy, însă, mă amuza cîteodată cu lenea și indolența lui. Îi plăcea să stea lungit, ceea ce era o deprindere ciudată la un automat. Cum de l-o fi admis comisia de selecționare a obiectelor ce urmau să fie luate pe Marte ?

Da' era leneș și greoi. M-am bucurat cînd l-am primit, ca și cum mi s-ar fi făcut un cadou. Cîteodată Le-Roy mă scotea din sărite. Dar și în asta era ceva omenesc, ceva din firea omului. Mi-ar fi fost cu neputință să mă supăr pe Bill și Jack, pentru că erau niște obiecte punctuale și conștiincioase, care nu greșeau niciodată. Dar văd că vorbesc prea mult despre lucruri.

Roboții mei nu aveau nici obraji, nici urechi, nici ochi. Spinările lor, însă, erau întocmai ca ale oamenilor ; era și acesta un tribut dat de tehnica modernă unui iluzionism de loc modern. Uneori mer-

geam înadins în urma lor, amăgindu-mă pe mine însumi, căci aveam impresia că înaintea mea merg oameni şi că, deci, nu sînt singur. Fiecare spinare are ceva caracteristic. Roboţii aveau şi ei nişte spinări caracteristice. Dar cea mai aparte spinare o avea Le-Roy. Spinarea lui corespundea caracterului său ; era spinarea unui leneş, care arde de nerăbdare să se aşeze ori să se culce.

Am sosit aici, pe Marte, de dragul Pămîntului cel darnic şi bun, de dragul oamenilor. Ştiam că voi întîmpina greutăţi. Deocamdată, însă, nu regretam. Îmi vedeam de treabă şi roboţii mă ajutau. Fără ei nu puteam face un pas. Ei cărau acea frîntură de biosferă terestră, acea insuliţă fără de care n-aş fi putut rămîne aici nici o clipă. Aveam nevoie de oxigen, de apă, de hrană şi de căldură. Numai aici, pe Marte, şi la o staţie cosmică, desigur, puteai să simţi din plin marea forţă a determinismului, legătura dintre organismul viu şi mediu. Pe Pămîntul cel darnic, bun şi frumos omul uită că, pe lîngă toate celelalte, el mai e şi un organism...»

Interveni o pauză. Marina intră şi deconectă „memoria".

— Nu fi supărat, Michelangelo, îmi spuse, dar pentru astăzi ajunge. Lasă-l să se mai odihnească şi ia-ţi un răgaz şi dumneata.

— Să-l las ? Oare el... După cîte ştiu, el nu există ca personalitate, nu ?

Marina rîse cam inoportun.

— Există şi nu există. Dar nu asta importă. Întrebi dacă e o personalitate ? Ei bine, tocmai asta vrem s-o aflăm şi noi. În ce măsură memoria desprinsă de organismul omului mai poate să păstreze ceva din personalitatea lui ? Organismul ca un tot — iată încă o problemă interesantă.

— Ceea ce mă interesează pe mine la el e omul şi nu organismul.

— Şi pe mine tot asta mă interesează, replică Marina.

Astrogeologul Volodea îi spunea planetei noastre „Pămîntul cel darnic și bun". Dar e știut că Pămîntul n-a fost întotdeauna darnic și bun, e știut că așa l-a făcut munca omului.

Zilele acestea am aflat că oamenii și-au pus în gînd să-l facă bun și darnic pe Marte cel rece și neprimitor. Societatea comunistă a hotărît să creeze pe Marte atmosferă și biosferă.

Vor trece cîteva decenii și oamenii care vor lucra pe Marte nu vor mai îndura lipsurile acelea mari, pe care le-a resimțit astrologul Volodea.

Oriunde mă duceam, auzeam vorbindu-se de Marte și de înfățișarea pe care o va căpăta această planetă peste douăzeci-treizeci de ani. Vorbeau despre asta pasagerii din mașinile de deplasare rapidă, pietonii de pe stradă, constructorii care durau case și institute experimentale, oamenii ce se plimbau prin parcuri și grădini. Pînă și în ochii obosiți ai bătrînilor, care priveau lumea prin prisma marii lor experiențe de viață, deslușeau o scînteiere de entuziasm juvenil. De bună seamă bătrînii îi invidiau pe acei tineri a căror vîrstă și ale căror forțe proaspete le îngăduiau să spere că vor participa și ei la transformarea naturii de pe Marte.

Și la noi la institut toată lumea vorbea despre această temerară hotărîre, comentînd proiectul și planul de lucrări adoptat de Consiliul societății comuniste a Pămîntului. Toți cercetătorii institutului erau dornici să participe activ la lucrările de transformare a planetei Marte. Dar Consiliul societății comuniste a decis altfel. Tatăl meu și ceilalți conducători ai institutului au primit indicații să continue cercetările legate de descifrarea mesajului de pe Uaza, urmînd ca problema lui Marte să facă obiectul preocupărilor acelor laboratoare care aveau experiența necesară. În felul acesta, Uaza și uazienii continuau să rămînă în centrul atenției cercetătorilor din laboratorul nostru.

Întrucît modul de gîndire de pe Uaza îi pusese pe specialiştii în gramatică şi pe logicieni în faţa unei enigme, conducerea ştiinţifică a institutului a ales o cale pentru dezlegarea acestei enigme. Era o cale diferită. Tatăl meu considera că ceea ce n-a izbutit să rezolve lingvistica matematică va putea rezolva modelarea ipotetică a bizarului, mod în care gîndeau şi vedeau lumea uazienii. Era ceva atît de extraordinar, încît această chestiune se mărginea cu fantasticul, ba uneori chiar îl şi depăşea.

Acum îl vedeam deseori pe tata în laboratorul lui Sirotkin. Amîndoi, Sirotkin şi tatăl meu, se angajau în aprinse şi îndelungi discuţii.

În laborator se muncea cu încordare. Toţi — de la şeful laboratorului şi pînă la femeia de serviciu — erau antrenaţi în munca de cercetări. Cîteodată îşi făcea apariţia scriitorul şi psihologul fantast Wesley al doilea. Tata se încăpăţîna să-i spună Wesley-junior sau numai junior.

— Ei, ce ne-ai mai adus, juniorule? îl întreba tata pe omul acesta ţanţoş, care făcea vădite eforturi de a arăta mai tînăr decît era în realitate. Să-ţi auzim profesiunea de credinţă.

Wesley al doilea participa la lucrările pentru crearea personalităţii unui alt Kumbi, a unui „eu" străin, original şi bizar, apropiat de mediul acela ipotetic, ciudat şi nemaipomenit, în care precumpăneau elementele animate asupra celor neanimate.

Tata credea şi nu credea în proiectul acesta.

— Acum, la bătrîneţe, bombănea cînd era acasă, am devenit antropocentrist! Ba şi mai rău — vitalist! Este oare posibil ca un mediu să fie animat, adică viu? Dar e absurd! Tocmai asta şi este esenţa unui mediu în care trăieşte un organism, contopindu-se cu el, că e mort, pentru că altfel ar înceta de a mai fi mediu. E drept că în natura terestră există organisme care trăiesc într-un mediu alcătuit din alte organisme şi deci mediul lor e într-adevăr viu; dar aceştia sînt para-

ziţi! Nu pot admite ca uazienii să fie nişte organisme care trăiesc într-un mediu alcătuit din alte organisme; ar fi o dublă absurditate.

— Dacă e o absurditate, de ce atunci lucrezi dumneata cu Sirotkin la crearea acestui bizar „eu"?

— Tocmai ca să dovedesc că e o absurditate. Evgheni Sirotkin... E un om care se lasă lesne pasionat. Ideea asta a pus în aşa hal stăpînire pe el, încît, aflat deja pe drum, aproape că nici nu se gîndeşte la ţinta finală spre care merge. Pe el îl interesează nu atît Uaza, cît posibilitatea de a mai crea un „eu" care să nu semene cu nici unul din toate celelalte „eu"-ri, şi vii, şi artificiale. Or problema Uazei nu e nici pe departe o problemă care să-i privească numai pe ingineri şi pe ciberneticieni.

Uaza! Planeta asta era în gura tuturor. Despre ea se scriau versuri umoristice, circulau anecdote şi fiecare şi-o închipuia în alt fel.

Îmi aduc aminte ce ne spunea despre Uaza, aşa cum şi-o închipuia el, Wesley al doilea, omul acesta uimitor, care îşi făcuse o profesie din înclinarea sa spre ficţiune. Ei bine, ceea ce spunea el semăna mai mult cu un basm decît cu realitatea obişnuită, văzută lucid. Aşa cum o mărturisea el însuşi, scriitorul, psihologul şi fantastul acesta nu era capabil să se desprindă de propria sa personalitate, de propriile sale deprinderi şi emoţii, şi, extrapolînd Uaza, s-a transpus el însuşi cu gîndul pe planeta aceasta ciudată. Ei bine, Wesley al doilea, pămînteanul, care scria despre lucruri nepămîntene şi îndepărtate, s-a înspăimîntat şi chiar s-a îngrozit numai la gîndul că în jurul lui totul e viu, că picioarele lui calcă pe nişte organisme şi că totul aici trăieşte şi respiră, şi deci simte.

Wesley a tot făcut încercări cu extrapolarea pînă cînd tatăl meu şi-a ieşit din răbdări.

— Oare nu poţi să te desprinzi de dumneata însuţi, de emoţiile dumitale proprii şi profund personale, să priveşti lumea ipotetică a Uazei nu din

dumneata însuți și nici măcar din om în general, ci, ca să zic așa, cu ochii unui uazian ipotetic?

— Mă ierți, dar eu sînt un scriitor, un om, un locuitor al Pămîntului, și nu un uazian. Nu pot...

— Ba poți și chiar ești obligat să te degajezi de subiectivism. Vorbești de spaimă și de groază; aiurea! Unui uazian crescut pe planeta sa nici prin cap nu i-ar trece să se teamă de propriul său mediu, fie că mediul acesta e viu sau nu.

— Dar emoțiile?

— Uazienii au alte emoții decît noi. Omul întruchipează evoluția care a devenit conștientă de ea însăși; uazianul întruchipează și el evoluția, dar o evoluție care a ajuns stăpînă pe conștiință. Acolo, însă, a fost o altă evoluție decît aici. Și noi ne punem întrebarea dacă poate să existe un mod de gîndire bazat pe alte legi decît acelea pe care se întemeiază modul nostru de a gîndi. Iată ce ne străduim să aflăm. Dumneata vorbești de spaimă și de groază, dar poate că ei nici nu știu ce e teama; poate că acest cuvînt lipsește din vocabularul lor.

— Pot să admit asta, dar numai în cazul cînd ei sînt nemuritori, interveni Evgheni Sirotkin.

— De unde putem noi să știm dacă sînt muritori sau nemuritori? Dacă ne-au luat-o înainte cu milioane de ani, probabil că au găsit o modalitate de a prezerva de alterare informația ereditară, și dacă au ajuns să afle această taină, atunci cuvîntul „teamă" are pentru ei aceeași rezonanță cum au pentru noi expresiile „tabu" sau „căsătorie în grup". Cu asta se ocupă istoricii lor care studiază modul de gîndire primitiv.

Aproape toți cercetătorii laboratorului încercau să-și imagineze mediul în care trăiau ipoteticii uazieni. Numai eu mă gîndeam nu atît la îndepărtata și misterioasa Uaza, cît la omul aflat în afara timpului și a spațiului și care totuși continua să rămînă om. Deschideam des, mult prea des, ușa care încetase de a mai fi pentru mine tăinuită.

Totuşi două zile n-am deschis uşa aceasta. Eram dornic s-o văd pe Tania. Maşina de deplasare rapidă m-a dus la Ecoul-Pădurii. Dar oricît am strigat-o pe Tania, ea nu mi-a răspuns. De la fratele ei am aflat că tatăl lor a murit şi că Tania a părăsit Ecoul-Pădurii şi a plecat pe Marte.

Am s-o mai văd oare vreodată? Sistemul solar nu e chiar aşa de mare. Şi oricînd poţi să găseşti omul de care ai nevoie, dacă şi el are nevoie de tine. Dar avea oare Tania nevoie de mine? De ce nici măcar nu m-a înştiinţat cînd a plecat?

Şi cu toate că Tania, aşa cum îmi spusese fratele ei, se afla pe Marte, eu o căutam pe Pămînt. Nu-mi venea să cred că a plecat pentru multă vreme.

O căutam pretutindeni pe unde mă purta dorinţa şi nerăbdarea de a o vedea cît mai curînd. Cînd mergeam pe stradă, întorceam capul, căci mi se părea că de la o clipă la alta o să apară de după un colţ, o să se ivească aşa, pe neaşteptate, cum îi plăcea să se arate în pădurea ei, după care o să dispară iar.

Aşteptam întîlnirea aceasta şi oricît de nerăbdător eram, aş fi fost gata să aştept ani şi chiar decenii întregi.

Lumea era minunată. Îi simţeam specificul şi splendoarea cu toată puterea şi prospeţimea pe care o dădea facultăţilor mele de percepţie tinereţea. Vedeam frumuseţea aceasta pretutindeni: pe chipurile fetelor şi ale tinerilor care mergeau pe stradă ori se întreceau la alergări şi la înot, în expresia din ochii bătrînilor care au văzut multe din cele ce eu n-am văzut şi n-aveam să văd niciodată, în surîsul blînd al mamelor care se plimbau cu copilaşii lor în marile parcuri. Dar în această lume superbă, mie unuia îmi lipsea tocmai ceea ce îmi trebuia mai mult — Tania. O căutam, îi căutam faţa surîzătoare, gura ironică, picioarele puternice şi iuţi, gata oricînd s-o îndepărteze de mine.

Uneori mă trezeam noaptea şi deschideam proximatorul optic, nădăjduind să-i văd faţa pe ecran, printre atîtea alte chipuri înfăţişate de jurnalul filmat al vieţii de pe Marte. O căutam în toate ghidurile — orăşeneşti, continentale şi interplanetare, dar ea parcă pusese pe ochii tuturor ochelarii aceia fermecaţi care o făceau invizibilă, aşa cum făcuse şi cu mine pe poteca din pădure.

Dar iată că odată, cînd începusem să pierd orice speranţă, o staţie optico-acustică interplanetară m-a înştiinţat că la orele 12 noaptea voi avea o convorbire cu Marte. Da, chiar aşa mi-a spus o voce de femeie :

— Michelangelo Petrov ? Vorbiţi cu Marte !

Străveche şi caraghioasă expresie profesională a transmisioniştilor : „Vorbiţi cu Marte !" Ca şi cînd într-adevăr ar fi vrut să vorbească cu mine planeta !

Pînă la 12 erau aproape cinci ore, eu însă nu mă îndepărtam nici cu un pas de proximator. Cine o fi vrînd să vorbească cu mine ? Tania ? Mă îndoiesc. Mai curînd careva dintre foştii mei colegi de clasă, care lucrează acum pe Marte — Boris Zametnov sau Rudolf Arbatov.

Inima îmi bătea cuprinsă de bucurie. Mă uitam mereu, nerăbdător, la ceas şi cînd limbile lui se apropiară, în sfîrşit, de cifra „12", am deschis proximatorul.

La început am auzit o melodie domoală, cîntată la vioară şi la flaut. În clipa următoare m-a învăluit senzaţia infinitului. Apăru spaţiul cosmic, iar pe fundalul lui — faţa zîmbitoare a Taniei. Era aici, lîngă mine, şi totodată acolo, la ea, pe Marte.

— Mika, tu eşti ? îi auzii vocea. Nu te-am mai văzut de mult. De ce taci ? Acum te văd. Te-ai schimbat prea puţin, doar că te-ai mai maturizat. Tu mă auzi ?

— Te aud şi te văd. Ce faci tu acolo, pe Marte ?

— Lucrez într-o brigadă de tineret. Creăm atmosferă şi biosferă. Auzi, Mika ? Vrem ca Marte să fie tot atît de tînăr şi de splendid ca Pămîn-

tul... Vrem ca oamenii să poată respira aici în voie, ca în grădinile din preajma Ecoului-Pădurii.

— Cînd o să ne revedem, Tania?

Cuvintele acestea nu le-a pronunţat glasul meu, ci le-a strigat întreaga mea fiinţă.

— Peste cîţiva ani, Mika. Tu ce faci?

— Mă ocup cu studiul memoriei.

— Studiind memoria, nu mă uita pe mine.

Acestea au fost ultimele cuvinte pe care le-am auzit. Convorbirea s-a terminat şi Tania a dispărut.

În noaptea aceea n-am dormit. Mă gîndeam la Tania şi la atmosfera pe care o creau pe Marte oamenii trimişi acolo de societatea comunistă de pe Pămînt.

Încercam să-mi închipui planeta Marte fără biosferă, aşa cum apărea ea din relatările lui Volodea a cărui „memorie" fusese înregistrată de Marina Verbova. Căutam să-mi imaginez toate acestea pentru a înţelege şi a aprecia ceea ce făcea Tania şi prietenii ei.

22

Mă simţeam atras de Volodea.

„Iată-mă, în sfîrşit, din nou pe Pămîntul cel darnic şi bun. Nu mai trebuia să port, ajutat de roboţi, un duplicat al biosferei terestre, perfect transportabil, şi să mă milogesc de administrator, cerîndu-i, în funcţie de dispoziţie, cînd ţipătul cocoşului, cînd glasul cucului. Mă aflam într-o lume plină de viaţă, de o viaţă bogată, cu glasuri de păsări şi cu şoapte de îndrăgostiţi. Uitîndu-mă la spinările oamenilor, n-aveam de ce să mă tem că trecătorii aceştia n-ar avea chipuri omeneşti, ca Bill, Jack şi Le-Roy. În jurul meu vedeam o mulţime de feţe, de ochi şi de zîmbete. Toţi mă priveau cu respect pentru că venisem de pe Marte,

după ce am încercat primejdiile, greutățile și necazurile omului care își poartă pașii pe o altă planetă, călcînd pe locuri pe unde nu sînt nici drumuri și nici cărări.

Îmi zîmbea și ea, tandru, din toată inima. Toți îi spuneau Katherine, dar eu îi ziceam mai scurt — Katia. Curînd a devenit soția mea. De fapt m-am căsătorit cu ea numai pentru că semăna oarecum cu Zoia. Poate m-am pripit și m-am arătat a fi ușuratic într-o chestiune care cere multă chibzuială. Eu însă n-am fost niciodată un om chibzuit. Eram gata să mă însor cu prima fată numai pentru că e ființă omenească, pentru că știe să rîdă și să plîngă, să se bucure și să se întristeze.

Mă uitam în ochii fetelor cu aceeași naivă și lacomă admirație cu care priveam apa rîului clipocind pe prundiș sau poiană acoperită cu iarbă verde ca smaraldul și împestrițată cu flori. O, cît mi-au lipsit pe Marte ochii aceștia căprui, gura asta mare și puțin umezită, brațele acestea de fată, calde, rotunde, vînjoase!

— Katia... îi spuneam.

— Katherine, mă corecta ea.

— Katherine! Privește cum și-a întins înspre noi ramurile arțarul acesta bun și prietenos. Sînt vii ca niște brațe. Vederea noastră pare să-l bucure atît de mult, încît ar vrea să ne îmbrățișeze pe amîndoi.

— Ia niște crengi ca toate crengile... spunea ea nepăsătoare. Un arțar ca toți arțarii...

— Dar frunzele? Privește-le. Cînd eram mic, tăiam din hîrtie frunze din astea și le vopseam cu verde, amărîndu-mă cumplit că nu sînt vii...

— Volodea, tu parcă te-ai născut abia acum; orice nimic îți stîrnește admirația.

Poate că, în felul ei, avea dreptate. Dar ea n-a stat doi ani în societatea unor roboți. Deasupra ei au plutit întotdeauna nori, copacii și-au înălțat întotdeauna crengile către cer. Ea nu știa cum se simte un om al cărui mediu, conservat, îl poartă niște roboți. Biosfera ei nu o purta robotul Bill,

ci tot globul pămîntesc, cu pădurile şi oceanele lui, globul acesta pămîntesc, care, deşi nu e chiar aşa de mare, e totuşi un uriaş în comparaţie cu Bill şi cu Jack.

Îi vorbeam despre Bill, despre Jack şi despre trîntorul acela de Le-Roy, robotul care totuşi semăna ceva mai mult cu omul decît colegii săi cei fără nici un cusur.

— Aşadar tu socoţi că cusururile îl făceau pe robot să semene cu omul? Deci, după părerea ta, calităţile implică lipsă de omenie?

— Da, dacă vrei să ştii, calităţile implică lipsă de omenie atunci cînd se află în stare chimică pură, absolută, cînd sînt separate de om şi de simpaticele lui slăbiciuni şi deprinderi.

— Slăbiciuni simpatice? N-am socotit niciodată slăbiciunile simpatice. Dimpotrivă...

Da, avea mintea puţin cam rectilinie. Dar poate că inima ei... Inima i-o cunoşteam încă prea puţin.

— Slăbiciuni simpatice... repetă. Atunci de ce n-am spune „cusururi bune"?

De altminteri avea tot dreptul să vorbească aşa. Ea nu avea nici un cusur, avea numai calităţi; era ordonată, sinceră, punctuală, muncitoare, disciplinată, grijulie, cinstită, totdeauna bine dispusă. Îmi amintea oarecum de Bill. Părea că natura, ereditatea şi educaţia au înzestrat-o cu un program care nu prevedea nici un cusur.

A trecut un an. Aşteptam un copil. Katherine mi-a dăruit o splendoare de fetiţă. I-am dat numele pe placul ei şi al meu — Liza.

Odată, întorcîndu-mă de la lucru, am găsit-o pe Katherine luînd un medicament.

— Ce e aceasta? am întrebat-o.

— Prolactin. E un remediu bun.

— Pentru ce?

— Cum, nu ştii? Prolactinul provoacă secreţia de lapte; ori eu alăptez acum. În afară de asta, stimulează instinctul matern.

M-am uitat la ea crezînd că glumeşte.

Nu, nu glumea, vorbea serios.

— De unde ştii ?

— Am făcut eu însămi cîteva experienţe în laborator.

Am uitat să spun că Katherine era biochimistă şi studia împreună cu şeful ei, marele savant Afanasi Sinclair, sistemul endocrinic al mamiferelor.

— Pe femei care alăptează ?

— Nu. Deocamdată numai pe animale... Instinctul matern...

— Ajunge ! Hai să vorbim despre altceva. Am văzut, după ce am ieşit de la lucru, noul spectacol al lui Kartavin.

— L-am văzut şi eu.

— Şi cum ţi s-a părut ?

— Nu ştiu, n-aş putea spune cu certitudine...

— De ce ?

— Nu luasem medicamentul acela nou care stimulează percepţia estetică. Ştii, nu-l aveam la îndemînă.

Indispus n-am mai luat-o în seamă.

Ştiam mai de mult că viaţa conjugală scoate la iveală ceea ce ascund iluziile, şi asta mă mai consola. Pe de altă parte, Katherine era endocrinolog şi, de dragul adevărului ştiinţific, trebuia să încerce ea însăşi efectul preparatelor, ca să nu-i expună pericolului pe alţii. Poate că tocmai preparatele acestea i-au slăbit unele emoţii.

În definitiv era o femeie îndrăzneaţă şi curajoasă. Nu oricine ar accepta să încerce pe propriul organism proprietăţile unor noi preparate, cu un efect atît de puternic asupra sistemului endocrin, dacă n-ar fi absolut sigur că nu se va întîmpla nimic rău. Se pare însă că totuşi s-a întîmplat ceva şi Katherine s-a obişnuit cu aceşti stimulatori dubioşi aşa cum se obişnuieşte morfinomanul cu morfina, şi devine victima lor.

Privindu-mi soţia din acest unghi, m-am mai liniştit. Dar oare pentru multă vreme ? Katherine era sinceră şi n-a vrut să-mi ascundă că are o slăbiciune pentru preparatele produse în laboratorul ei.

Nu mă simţeam de loc la largul meu. Eram frămîntat de gînduri. Niciodată mai înainte nu mi-a trecut prin cap că cele mai nobile elanuri ale Katiei au o bază biochimică şi se datoresc cantităţii unui sau altui stimulator luat de ea.

Cantitate ! Am privit întotdeauna bănuitor acest cuvînt. Încă în primele clase ale şcolii medii mi-a stîrnit nedumerirea aritmetica, cu indiferenţa ei absolută şi inumană faţă de calitatea obiectelor care trebuiau adunate, scăzute, împărţite sau înmulţite. Profesorului de aritmetică, un om simpatic, nu cine ştie ce sever, dar foarte atent cu elevii, îi era indiferent dacă rezultatul problemei ce se cerea rezolvată indica o cantitate de mere, ori de roşii, ori de litri apă. Mai tîrziu m-am împăcat şi eu cu esenţa uneia dintre cele mai importante ştiinţe. Acum, însă, mă convinsesem că o calitate atît de complexă ca sufletul, ca lumea interioară a omului, e în funcţie de cantitatea a ceva elementar.

Am încercat să închid ochii şi să nu văd toate acestea. Îmi ziceam :

— Ce te priveşte pe tine dacă bunăvoinţa ce ţi-o arată soţia ta e provocată de stimulatori artificiali sau de forţe naturale ? Ea e drăguţă cu tine, afectuoasă, foarte grijulie. În răstimpuri, uită cu totul de ea însăşi şi se gîndeşte numai la tine şi la fetiţa voastră, la Liza. Cînd dormi, ea nu îndrăzneşte să se întoarcă pe partea cealaltă, ca să nu te trezească cumva. Cînd stai la masă în sufrageria plină de oaspeţi, ea se uită numai la tine şi îţi zîmbeşte şi faţa i se luminează de bunătate. Ce mai vrei ?

Da, raţiunea mea era pe de-a-ntregul de partea ei, dar sentimentele... Ei bine, sentimentele se deosebesc de raţiune tocmai prin aceea că lor nu le poţi porunci.

Dacă stau şi mă gîndesc, ceva asemănător mi se întîmpla şi mie cînd eram pe Marte. Raţiunea mea era de partea lui Bill şi a lui Jack, care îşi îndeplineau îndatoririle întotdeauna fără greş, cu

multă punctualitate, și pedanterie, pe cîtvă vreme sentimentele mele îi țineau partea lui Le-Roy, la care cîteodată ceva nu funcționa cum trebuie.

Calitățile Katherinei erau în stare pură, fără nici un fel de corpuri străine. Poate că asta se datora abuzului de stimulatori de tot felul, care afectau buna funcționare a sistemului endocrinic? Ei bine, la un moment dat m-am simțit îndemnat să aflu cum era ea înainte de a fi intrat în laboratorul lui Afanasi Sinclair și de a face cunoștință cu stimulatorii.

Am început să interoghez toate cunoștințele, rudele și în primul rînd prietenele ei.

Dacă aș fi cunoscut mai bine viața, n-aș fi procedat în felul acesta. Era cel puțin naiv să-mi închipui că voi afla ceva obiectiv despre adevărata Katherine. Unele dintre prietenele ei o înfățișau ca pe o ființă ideală, fără nici un cusur, înzestrată pînă la refuz cu toate virtuțile. Ai fi putut crede că a luat stimulatori din fragedă copilărie, ori poate chiar din leagăn le-a supt o dată cu laptele maică-si. Alții spuneau că a avut întotdeauna un caracter dificil și că își ascundea răutatea și cruzimea după un zîmbet studiat, la fel de fals ca și ea.

Altul în locul meu poate că s-ar fi liniștit, s-ar fi lăsat păgubaș, continuînd să trăiască fără a se gîndi la esența lucrurilor, mulțumindu-se cu fenomenul, cu învelișul după care se ascundea această esență. Dar nu degeaba am stat eu atîția ani departe de Pămînt și de omenire!

Casa în care locuiam cu Katherine și cu Liza nu semăna cu pustiul de pe Marte. Era situată într-o grădină, printre flori și copaci, și deasupra ei se boltea cerul Pămîntului, și nu cel al lui Marte, semănînd cu un lac nemărginit, în care se oglindeau norii cuprinși de vîlvătăi.

— Katherine, i-am spus odată, am impresia că m-am surmenat prea mult lucrînd la carte. Mă doare capul. Zicînd aceasta, am dus mîinile la tîmple.

Mi-a zîmbit drăgălaş cu toată compasiunea :

— Dragul meu...

A pus atîta căldură şi dragoste în cuvîntul acesta, încît ar fi trebuit să mă simt fericit. Dar nu m-am simţit.

— Dragul meu... a repetat şi a zîmbit iar, de data aceasta cu un aer îngrijorat. Am un medicament excelent pentru durerile de cap. Ia şi tu...

— Eu nu iau stimulatori ! am repezit-o.

Nu s-a supărat. Mi-a spus cu o voce calmă, moderată :

— Nu e un stimulator, dragul meu. E un medicament obişnuit, de la farmacie, pe care îl folosesc toţi cei ce se plîng de dureri de cap.

Trezindu-mă în puterea nopţii, m-am uitat îndelung la ea aşa cum era culcată lîngă mine. Dormea. Faţa ei se odihnea pe pernă, o faţă de femeie pămînteană, tînără şi foarte frumoasă. Mă uitam la ea şi îmi era teamă să fac o mişcare, ca nu cumva s-o trezesc. Îi auzeam respiraţia caldă şi simţeam mireasma părului ei. Nu agrea cosmeticele, nu-şi vopsea părul şi nici sprîncenele. Îi plăcea să arate simplu şi natural. Dar stimulatorii aceia pe care eu nu puteam să-i sufăr... Pentru că, de fapt, asta tot cosmetică se chema, numai că nu era exterioară, fizică, ci interioară, spirituală. Nu sulemenea sprîncenele, părul şi buzele, ci simţămintele...

Katherine dormea. Aş fi vrut s-o trezesc acum şi să-i spun tot ce gîndeam. Dar m-am stăpînit. Katherine dormea. Eu, însă, nu mai puteam să adorm. Ascultîndu-i respiraţia, mă gîndeam : „Da, cosmetică spirituală, dorinţa de a polei esenţa, de a excita simţurile cu stimulatori...

Şi pentru ce ? Oare nu e şi aşa frumos fiecare om ? Societatea comunistă l-a ajutat să devină integru şi armonios. Conştiinţa lui se perfecţionează într-un ritm vertiginos. La ce bun atunci aceste preparate nenorocite ? Şi, în sfîrşit, oare nu vor distruge ele ceea ce e mai important — însuşirile fireşti şi integritatea proprie omului modern ?

Această deprindere proastă ar putea s-o izoleze pe Katia de toţi ceilalţi oameni, pentru că, după cît se pare, nimeni altcineva în afară de ea nu foloseşte asemenea remedii mecanice, naive. Ar trebui să i-o spun."

Deodată Katherine se trezi :

— Nu dormi, scumpule ? De ce ?

Simţeam în glasul ei nostalgie, şovăială şi nelinişte.

— Iar ai dureri de cap, scumpule ? Rău ai făcut că n-ai luat un medicament ; ţi-ar fi trecut imediat.

Nu i-am răspuns.

— Dormi, iubitule ! E ceva care te îngrijorează ? Ce ? Poate ai neplăceri la serviciu ? De ce taci ?

— Nu ; la serviciu totul e în ordine.

— Dacă e în ordine, atunci dormi. Trebuie să-ţi faci somnul. Am observat că atunci cînd dormi prea puţin, te resimţi. Spune-mi, cum dormeai pe Marte ?

— Pe Marte luam un somnifer atunci cînd nu puteam dormi. Dar asta se întîmpla rar. De obicei cădeam din picioare de oboseală şi adormeam numaidecît. Aici nu pot să mă plîng de oboseală fizică.

— Dar de ce te plîngi, dragul meu ? Am observat de mult că te indispune nu ştiu ce. Uneori mă priveşti într-un chip atît de straniu, aşa cum studiezi un tablou ori o statuie la expoziţie sau la muzeu ! În ochii tăi apare o nuanţă de curiozitate rece, atît de străină ţie ! De ce oare ?

Nu i-am răspuns.

— De ce toate astea, Volodea ? Cînd mă priveşti aşa, mă întreb dacă mă mai iubeşti ori ba ?

— Dacă nu te-aş fi iubit, nu m-aş fi căsătorit cu tine. Ştii bine că te-am întîlnit nu la o staţie cosmică şi nici pe Marte, ci pe Pămînt, unde sînt zeci de milioane de fete, şi totuşi te-am ales pe tine.

— Atunci mă iubeai, acum însă nu sînt sigură că mă mai iubeşti. Cei care iubesc nu au privirea

asta a ta. Dar poate că mă înşel, scumpule? Nu sînt sigură de nimic.

Nici eu nu eram sigur de nimic. O mai iubeam? O iubeam, fără îndoială că da. Dar pe ea oare? Prin expresia „pe ea“ trebuie înţeles ceva firesc şi unic în felul său. În cazul meu, însă, îmi era cu neputinţă să pătrund esenţa personalităţii ei. Ceea ce era ea, Katherine, Katia, era determinat de stimulatorii luaţi pentru a intensifica secreţia internă. Toate actele ei, atît de sincere şi de dragi mie, depindeau nu de esenţa ei, ci de cantitatea şi calitatea preparatelor create în laborator sub conducerea şefului ei, şi el încărcat pînă la refuz cu tot felul de virtuţi, nu împrumutate de la natură, ci preparate pe masa din laborator.

Şeful ei, Afanasi Sinclair, venea uneori pe la noi şi se arăta teribil de afabil şi binevoitor. Întotdeauna aducea cîte un cadou pentru Liza. Era un om agreabil şi bun la suflet, nimic de zis. Eu, însă, mă gîndeam de fiecare dată, cînd mă uitam la el şi la faţa lui care radia bunătate şi cordialitate: toate astea sînt stimulatori şi fermenţi, o chimie a sentimentelor şi a actelor, lua-te-ar dracii să te ia! Aş vrea să te văd cum îi fi tu în realitate, fără această cosmetică spirituală?

— Spune-mi, te rog, am întrebat-o odată pe Katherine, cum era el înainte de a fi început să ia aceste preparate?

Întrebarea se pare că a surprins-o nepregătită.

— Cum era? E greu de spus. Cînd am început eu să lucrez la laboratorul biochimic, încercase el însuşi în mai multe rînduri efectul stimulatorilor şi era deja aşa cum e şi acum.

— Dar mai înainte? Ai auzit, de bună seamă, ce spuneau cercetătorii mai vechi care l-au cunoscut pe cînd era altfel decît e acum.

— De ce-ţi închipui că era altfel?

— Bine, dar dacă ar fi fost întotdeauna aşa, de ce ar mai fi luat toate preparatele astea?

— Eu cred că nu pentru ca să-şi schimbe firea.

— Atunci pentru ce?

— Ca să vadă ce efect au.

— Dar este imposibil să le afli efectul fără să te schimbi și tu însuți, nu-i așa?

— Da, așa e.

— Spune-mi totuși cum era el înainte?

— De ce te interesează atît de mult?

— Oare nu pricepi de ce? Aș vrea să-i pătrund esența umană.

— Pentru ce asta? E un străin, unul din numeroasele noastre cunoștințe și apoi nu tu lucrezi în laboratorul lui, ci eu. Nu tu, ci eu am de a face cu caracterul lui, cu deprinderile, cu calitățile și neajunsurile lui.

— Am impresia că ai spus mai mult decît trebuie; oare are neajunsuri?

— Se pare că nu. N-am băgat de seamă. Uneori, ce e drept destul de rar, e prea pedant. N-aș putea spune însă dacă asta e o calitate sau un cusur. Fiind biochimist trebuie să lucreze cu multă precizie, mergînd pînă la meticulozitate, fără de care nu faci nimic în munca noastră complexă. Munca aceasta solicită multă exactitate și răbdare. Dar și tu, dragul meu — te rog să mă ierți că ți-o spun — ai devenit excesiv de meticulos. Mă interoghezi atît de stăruitor în privința lui Afanasi, încît mă întreb dacă nu cumva ești gelos pe el.

— Sînt gelos, însă nu pe el.

— Dar atunci pe cine, scumpule?

— Pe stimulatorii ăștia ai tăi. Aș vrea atît: să fii și tu naturală, ca toți oamenii! Trebuie să-ți spun că încă nu te cunosc cu adevărat, nu știu cum erai înainte de a fi început să-ți supui organismul acestor experiențe cîtuși de puțin sigure.

— Nici eu nu știu, mi-a răspuns ea cu glas slab.

— Nu știi? Asta e mai mult decît ciudat. De ce?

— Pentru că m-am interesat prea puțin de persoana mea, mi-am dat prea puțină atenție, am fost indiferentă față de mine însămi... Poate mult prea indiferentă. Am încetat să mai fiu așa abia după ce te-am cunoscut și te-am îndrăgit pe tine. Abia atunci am început să mă privesc și eu cu alți ochi...

— Spune-mi, m-ai îndrăgit tu singură ?

— Nu înţeleg ce vrei să spui.

— Vreau să ştiu dacă m-ai îndrăgit singură, în chip firesc, simplu, ca toţi oamenii, ori datorită vreunui stimulator ?

— Dragul meu... vorbeşti fără să te gîndeşti ce rezonanţă au cuvintele pe care le pronunţi, pentru că ceea ce spui e foarte brutal şi nedrept.

— Te rog să mă ierţi ! N-am vrut să te jignesc. Am spus-o fără să vreau. La aceste cuvinte faţa i s-a luminat de bucurie.

— Aşa mi-am închipuit şi eu, scumpule. Te-ai exprimat greşit... Tu eşti bun, dar cîteodată, foarte rar, eşti ciudat de meticulos, şi atunci, nu ştiu nici eu de ce, mi se face frică de tine. Înţeleg de unde provine *meticulozitatea* asta a ta. Ai stat atîta amar de vreme singur pe Marte, dacă nu-i punem la socoteală pe roboţii care transportau echipamentul ! Îţi purtau ei de grijă, dar grija aceasta nu era ca aceea care vine din partea unui om. Roboţii îţi purtau de grijă fără să se gîndească la tine, pentru că le era indiferent dacă eşti tu sau altul. Îţi purtau de grijă conform programului care li se trasase. Or ţie îţi lipsea omenia, căldura, afecţiunea. Să ştii, însă, că şi tu ar trebui să fii afectuos, mai puţin meticulos şi să nu cauţi cu orice preţ cauzele, pentru că nu ele contează, scumpul meu !

Ascultînd spovedania lui Volodea, uitasem că era timpul să merg în sala mare de conferinţe, afectată cercetătorilor din cele trei laboratoare care studiau memoria, unde Evgheni Sirotkin urma să facă o comunicare. Aş fi întîrziat, de bună seamă, dacă Marina Verbova, punctuală ca întotdeauna, n-ar fi venit să mi-o amintească, zîmbindu-mi cu buzele ei subţiri de zeiţă antică.

— Uită-te la ceas ! Parc-ai fi un şcolar captivat de o carte interesantă !

— În primul rînd nu sînt şcolar, iar în al doilea rînd asta nu e o carte, ci o viaţă de om.

— O viață reflectată, înregistrată, ceea ce e aproape același lucru ca și o carte.

— Nu pot fi de acord.

— Să lăsăm discuțiile, Michelangelo, că întîrziem. Haidem !

23

Ca întotdeauna, Sirotkin a venit cu un minut înainte de ora fixată. De data aceasta era îmbrăcat mai modest ca de obicei și arbora un zîmbet mai puțin ironic decît îi era în obișnuință. Aruncă o privire distrată asupra sălii și începu :

— Știți cu toții cum se desfășoară lucrările. Eu aș vrea însă nu atît să vă împărtășesc rezultatele lor, despre care e încă prea devreme să vorbim, cît să vă fac o expunere despre ideile care au fost puse la baza noului nostru model, modelul unui uazian ipocrit, sau, mai bine zis al lumii interioare a presupusului uazian. Știm despre uazieni atît de puțin, încît a trebuit să pornim nu atît de la realitatea concretă, cît de la ipotezele noastre. Cum este lumea interioară a uazianului ? În cadrul sistemului solar chestiunea aceasta îi preocupă pe toți fără excepție. De cîțiva ani ea constituie tema aproape a tuturor disputelor și discuțiilor desfășurate pe soară largă. Despre uazieni se vorbește în școli și în institutele de cercetări științifice, în fabricile de pe Pămînt și la stațiile cosmice, pe Pămînt, sub Pămînt și pe fundul oceanelor și mărilor Pămîntului. Dar mai înainte de a răspunde la întrebarea cum arată uazianul, va trebui să lămurim natura mediului înconjurător în care trăiește el. Fără a înțelege unitatea dintre subiect și obiect de pe Uaza, nu se putea trece la acțiune. Noi nu știm nimic sau aproape nimic despre mediul în care trăiește uazianul. Am pornit, așadar, de la ipoteza

că locuitorii Uazei au venit pe această planetă dintr-o altă lume şi şi-au creat ei înşişi biosfera, adică mediul. Această ipoteză a noastră nu era cu totul arbitrară şi fantastică. Ea se sprijinea pe unele date obţinute în urma încercării de a descifra textul uazian cu ajutorul Marelui creier la Institutul timpului. Ceea ce în toate limbile Pămîntului semnifică noţiunea de „natură", în limba uazienilor are un înţeles cu totul altul, de-a dreptul opus. Tradusă în limbile pămîntului, noţiunea aceasta are o rezonanţă foarte stranie : „creat artificial" ...Uazienii şi-au creat ei înşişi natura. Ei au creat biosferă pe o planetă lipsită de viaţă. De ce au făcut-o ? Deocamdată nu putem decît să emitem ipoteze. Este posibil ca vreo catastrofă să-i fi silit să părăsească planeta care-i adăpostea şi să se mute într-o lume nelocuită, de fapt o lume moartă. Deocamdată să ne oprim la această ipoteză şi să apelăm la istoria omenirii, la etapele formării omului, pentru a ne orienta mai bine asupra situaţiei de pe Uaza. Omul a apărut pe Pămînt în acea epocă în care condiţiile fizico-chimice ale mediului erau pe deplin favorabile existenţei biologice, din lumea biologică în lumea socială. El s-a creat pe sine însuşi, prin muncă. În trecut scriitorul şi gînditorul Maxim Gorki a numit acest mediu nou, creat de om, „a doua natură". Transformînd lumea, omul transforma şi propria sa fire. Acest proces a durat din paleoliticul superior şi pînă în zilele noastre. Omul se schimbă necontenit. Se schimbă şi mediul din jurul omului, devenind tot mai adecvat nevoilor şi aspiraţiilor lui materiale şi spirituale. Dar omul era mult mai mult un fiu al Pămîntului, un produs al biosferei terestre. Omul parcă se contopea cu pădurile şi cîmpiile, cu rîurile şi lacurile, cu munţii şi mările, toate pline pînă la refuz de aer, de apă, de viaţă. Altfel s-au petrecut lucrurile cu uazienii. Ei au venit într-o lume fără mediu, fără aer şi fără rîuri, fiind nevoiţi să-şi creeze o biosferă pe un loc aproape pustiu. Aşa se face că uazienii şi-au creat literalmente o lume a lor şi s-au creat pe ei în-

şişi. Fireşte, îi pregătiseră pentru aceasta milioanele de ani de evoluţie, de dezvoltare a intelectului şi a voinţei, a ştiinţei şi tehnicii, de progres social. La ei, elementul creator şi volitiv era dezvoltat şi mai mult decît la noi, oamenii Pămîntului. Pornind tocmai de-aici am şi procedat noi la crearea unui model al lumii interioare a uazianului. Pregătindu-ne pentru această lucrare am studiat minuţios lumea interioară a omului, istoria lui şi unitatea dintre om şi mediu, în continuă schimbare. V-aţi întrebat vreodată prin ce se deosebeşte omul din zilele noastre de omul Egiptului antic, al Greciei antice, al Evului Mediu, în sfîrşit, de omul societăţii capitaliste ? V-aţi întrebat, desigur, şi nu o dată. Dar l-aţi considerat oare întotdeauna pe omul istoric sub raportul unităţii sale cu mediul, cu obiectul, cu mijloacele de influenţare şi de modificare a acestui mediu ? V-aţi întrebat oare cum ar fi fost omul dacă ar fi trăit într-un mediu creat pe de-a întregul prin propriile sale eforturi ? Chestiunea aceasta are o semnificaţie nu numai abstract-teoretică, dar şi profund practică. Să ne gîndim, bunăoară, la viaţa de la staţiile cosmice. Istoria fiecărei staţii cosmice e într-o anumită măsură o istorie în miniatură a Uazei. Noi am studiat minuţios psihologia oamenilor născuţi în staţiile cosmice şi care continuă să trăiască şi să lucreze cu succes acolo. Se deosebeşte oare lumea interioară a locurilor acestor staţii de lumea interioară a oamenilor care nu au părăsit niciodată Pămîntul ? E o chestiune de ordin nu numai psihologic, dar şi ontologic, şi filozofic. Se schimbă oare esenţa omului sub efectul modificării bruşte a mediului ? Se schimbă, fireşte, veţi răspunde. Nici nu m-aş aştepta la alt răspuns. Dar cum ? Din păcate problema aceasta e prea puţin studiată, mai ales sub aspectele care ne interesează pe noi. Bunăoară pe noi ne-a interesat la un moment dat o problemă care s-ar putea să pară naivă şi anume dacă un om care a trăit toată viaţa la o staţie cosmică iubeşte sau nu natura ? Aici se cer, desigur, anu-

mite precizări. Despre ce natură e vorba? Despre natura Pămîntului, pe care o alcătuiesc pădurile, rîurile, lacurile, sau despre „natura" artificială a stației construite în vidul din Cosmos? Despre „prima" sau „a doua" natură, ca să folosim acest termen elocvent al lui Maxim Gorki? Eu am în vedere natura ca atare, mediul natural. Ei bine, în urma cercetărilor psihologice efectuate s-a constatat că mulți locuitori ai stațiilor cosmice au puternic dezvoltat simțul naturii, au nostalgia elementului natural. Acum să ne transportăm cu gîndul pe misterioara Uaza. Are oare uazianul nostalgia naturii, înțeleasă ca mediu natural, așa cum o are un locuitor al unei stații cosmice? Mă îndoiesc. Mă îndoiesc mai întîi și-ntîi că pe Uaza nu poate să existe o discrepanță între natural și artificial. Gîndiți-vă că mediul creat artificial a devenit natura Uazei și că această planetă n-a cunoscut și nu cunoaște alt mediu. Nu trebuie să uităm, de asemenea, că uazienii ne-au devansat pe noi în dezvoltarea lor intelectual-spirituală și materială cu sute de mii și poate cu milioane de ani. E de presupus că în epoca cînd s-au mutat pe Uaza și au început să creeze natura de-acolo, ei dezlegaseră deja pe de-a-ntregul taina fotosintezei și știau să formeze molecula ereditară, modificînd după voia lor dispoziția atomilor și a genelor din moleculă. Ei puteau să creeze astfel de plante și astfel de animale pe care un mediu natural nu le-ar fi putut crea niciodată. Oare nu vorbesc prea mult de mediu? Zic asta, pentru că în prezent pe noi ne interesează nu atît mediul și lumea obiectivă, cît subiectul care reflectă în conștiința sa acest mediu. Da, pe noi ne interesează acum conștiința, lumea interioară a uazianului și modul lui de a gîndi și de a vedea lumea. În această privință experiența omenească se limitează la istoria culturii materiale și spirituale a omenirii însăși. Trebuie să recunoaștem că pînă acum nu știam nimic despre locuitorii altor lumi. Oare oamenii au avut întotdeauna aceeași viziune asupra lumii? Nu, firește; modul

de a vedea lumea s-a schimbat o dată cu societatea şi cu mediul înconjurător. Mexicanul antic, judecînd după religia, arta, economia şi orînduirea lui socială, vedea lumea altfel decît o vedem noi. Dar cum o fi oare modul de gîndire al uazianului, care şi-a creat el însuşi lumea sa? Trebuie să recunosc că e neînchipuit de greu de răspuns la această întrebare. În istoria omenirii a existat o epocă de-a dreptul uluitoare pentru noi, prin concepţia ei despre viaţă. Mă refer la epoca Renaşterii italiene. Pînzele pictorilor din această epocă cu totul aparte sînt expuse în muzeele noastre. Ele reflectă modul de gîndire al genialilor lor autori. E drept că în cazul de faţă e vorba de gîndirea artistică şi nu de gîndirea pur logică şi ştiinţifică, dar în acea epocă s-a produs o sinteză a gîndirii artistice şi ştiinţifice. Pictorii Renaşterii italiene vedeau lumea în aşa fel ca şi cum ei înşişi abia ar fi creat-o din neant. Era acesta un mod de gîndire măreţ, aş zice o viziune monumentală asupra lumii. Aşa văd lumea titanii gîndirii şi ai acţiunii. Eu cred că gîndirea locuitorilor Uazei e în cel mai înalt grad o gîndire monumentală, de proporţii, intim grandioase. Văd după zîmbetele dumneavoastră nedumerite că această expresie nu tocmai izbutită — „intim grandioasă" — vă şochează. Cum altfel, însă, aş putea să-mi exprim ideea? Mă refer la o gîndire măreaţă, grandioasă, capabilă însă, totodată, să pătrundă în microcosmos, adică şi în mic, şi în mare... O gîndire capabilă să cuprindă nenumăratele galaxii ale Universului şi să simtă durerea unui copil care plînge; o gîndire capabilă să contopească marele cu măruntul, personalitatea cu obiectul. Nu sînt filozof, sînt inginer. Nu o dată am avut prilejul să observ ce simte inventatorul care a creat o maşină oarecare şi legătura aceea intimă şi profundă ce apare între proiectant şi construcţia lui. Închipuiţi-vă, însă, nişte oameni care şi-au creat întreaga lor

lume înconjurătoare, care au inventat viaţa şi natura. Imaginaţi-vă pentru o clipă simţămintele, gîndurile, emoţiile lor...

— Nu trebuie să ne imaginăm, se auzi o voce puternică, nu trebuie ! De ce să ne imaginăm, cînd avem posibilitatea să cunoaştem ?

Toţi cei de faţă întoarseră capetele. În sală intrase tatăl meu. Nu-l mai văzusem niciodată aşa cum arăta acum. Semăna cu un uazian ipotetic din aceia care şi-au creat ei înşişi lumea lor. Faţa lui exprima bucuria, mirarea, mînia, speranţa, satisfacţia — toate simţămintele.

— Adineauri, spuse tata, s-a recepţionat o nouă şi amplă comunicare de pe Uaza. A transmis-o personal Vitali Dalua, căpitanul aeronavei „Barguzin“, aflat, după cum ştiţi, departe dincolo de limitele sistemului solar. Dalua a adăugat de la el ceva extrem de important. Mesajul l-a recepţionat nu cu ajutorul unui aparat, ca de rîndul trecut, ci de la nişte uazieni vii, pe care i-a întîlnit în Cosmos. Această convorbire autentică nu trebuie descifrată şi tradusă, deoarece o dată cu comunicarea am primit textul deja tradus în cîteva limbi ale Pămîntului. Imediat am să fac legătura şi veţi auzi şi dumneavoastră glasurile uazienilor...

Ceea ce i-a uimit mai mult pe toţi era că locuitorii Uazei s-au dovedit a fi oameni la fel ca şi noi, abstracţie făcînd de faptul că ei aveau o civilizaţie mult mai veche decît civilizaţia Pămîntului şi că ştiau despre lume şi despre ei înşişi mult mai mult decît ştiam noi.

Uazienii aveau un umor cu adevărat omenesc, aşa cum a comunicat, nu fără umor la rîndul său, Vitali Dalua de pe bordul cosmonavei sale. Au rîs cu poftă cînd au aflat cum ni-i închipuiam noi.

Vorbind la modul convenţional, ei erau deja oaspeţii noştri, e drept într-o vizită făcută încă dincolo de limitele sistemului solar, încă nu pe Pămînt, dar totuşi pe o cosmonavă pămînteană, printre oameni şi lucruri de pe Pămînt.

De data aceasta nu Marele creier de la Institutul timpului, ci astronautul Vitali Dalua slujea de mijlocitor între noi şi ei. Aparatele cuantice transmiteau aproape incontinuu informaţii despre cosmonava „Barguzin", care primise oaspeţii de pe Uaza, o dată cu relatările uazienilor despre ei şi despre îndepărtata lor lume.

Uazienii ne socoteau rude, făcînd aluzie la faptul, în esenţă ambiguu, că ceea ce ne înrudea nu erau legături de familie şi de viaţă, ci ceva mult mai substanţial şi mai trainic, deşi imens: Cosmosul şi evoluţia vieţii, cu însuşirea acesteia de a crea instrumentul gîndirii şi al cunoaşterii. Spuneau foarte mîndrii că sînt monişti şi dialecticieni, la fel ca şi oamenii Pămîntului, şi că legile naturii sînt aceleaşi pentru întreg Universul.

„Da, sîntem monişti, spuneau, şi întîlnirea cu oamenii ne bucură mult de tot; ea dovedeşte că am avut dreptate cînd ne-am închipuit că vom întîlni fiinţe asemănătoare cu noi."

Ştiau despre Univers infinit mai mult decît noi şi poate tocmai asta îi făcea să adopte un ton intim-glumeţ în reflecţiile lor de ordin cosmic. Da, ziceau ei, spaţiul e infinit, la fel ca şi timpul. Dar şi infinitul, adăugau, atrăgînd atenţia să nu fie înţeleşi în mod literal şi vulgar, e „curios" şi ar vrea să afle despre el lucruri autentice şi interesante, şi de-aceea e zorit să creeze condiţii de viaţă în diverse locuri ale infinitului şi nemărginirii sale. Iar viaţa nu e altceva decît cea mai perfectă modalitate de a uni elementele limitate în timp şi spaţiu cu infinitul.

Vorbind despre ei, ne-au dat asigurări că sînt copiii forţelor naturale ale planetei lor şi ale biosferei lor, şi, miraţi la rîndu-le ne-au întrebat ce ni

s-a năzărit să-i luăm drept nişte străini în propria lor casă şi să ne închipuim că au trebuit să-şi construiască ei înşişi lumea lor, fără măcar a recurge la ajutorul evoluţiei şi al naturii.

Tatăl meu şi Evgheni Sirotkin nu cred să fi fost mulţumiţi de faptul că musafirii noştri cosmici nu semănau cîtuşi de puţin cu imaginea pe care şi-o făcuseră ei despre uazieni. Iată de ce, după cît se pare, ţineau mai mult la ipoteza lor neconfirmată decît la realitatea cu care încă nu se puteau obişnui.

Vorbind despre uazieni, tata i-a spus lui Sirotkin :

— Nu găseşti că sînt prea vorbăreţi pentru a fi nişte înţelepţi ?

— Vorbăreţi ? a bombănit Sirotkin. Nu vorbăreţi, ci de-a dreptul nişte palavragii !

De altminteri, tatăl meu şi Evgheni Sirotkin aveau circumstanţe atenuante. Ceea ce îi făcuse pe ei să emită ipoteza cum că mediul de pe Uaza ar fi un mediu animat fusese o defecţiune a aparatajului de la bordul navei „Barguzin", defecţiune care denaturase sensul mesajului de pe Uaza, ceea ce musafirii cosmici n-au întîrziat să le-o spună savanţilor de pe Pămînt.

Tatăl meu, Evgheni Sirotkin şi toţi cercetătorii de la institutul nostru depuseseră eforturi mari pentru descifrarea primului mesaj uazian şi n-aveau de ce să se supere pe observaţiile glumeţe ale musafirilor de pe Uaza. În afară de asta, trebuia să se ţină seama de faptul că dezvoltarea unei civilizaţii presupune nu numai dezvoltarea intelectului sub aspectul cunoaşterii multilaterale, dar şi o dezvoltare a simţului umorului. Umorul dovedeşte întotdeauna că cei care îl au se simt stăpîni în lume şi că, făcînd jonglerii verbale cu elementele limitate în timp şi spaţiu, vin în atingere cu infinitul, neîngăduindu-i să-i sperie şi să-i învingă.

Umorul mai are o însuşire — e frate cu modestia, dacă nu chiar modestia însăşi, care îşi ascunde miezul cu atîta subtilitate şi delicateţe. Stimaţii noştri oaspeţi de pe Uaza nu voiau să se erijeze în atoateştiutori, le era teamă să nu ne lezeze cumva mîndria, să nu ne ştirbească amorul propriu, şi de-aceea, de fapt, nu se arătau grăbiţi să ne uluiască cu realizările străvechii lor civilizaţii, să ne epateze cu teoriile lor fizice şi matematice şi cu tehnica lor formidabilă, făcîndu-ne să roşim pentru tehnica şi ştiinţa noastră terestră. Dimpotrivă, căutau să prezinte lucrurile în aşa fel, ca şi cînd acolo la ei, pe Uaza, nici pe departe n-ar fi mers totul perfect, şi ca şi cum Pămîntul n-ar fi rămas chiar aşa de mult în urma lor, mai ales dacă se ţine seama de faptul că ei, uazienii, sînt cu mult mai în vîrstă decît oamenii şi, deci, au mai multă experienţă.

Mai multă experienţă... Cred şi eu! Acolo, pe Uaza, ei elaboraseră deja teoria relativităţii şi mecanica cuantică în vremea cînd noi, sau mai bine zis strămoşii noştri mai vînau mamuţi. Şi totuşi au făcut şi ei destule greşeli, îndeosebi în epoca capitalismului, şi biosfera lor a avut şi ea mult de suferit de pe urma distrugerii pădurilor şi a jefuirii rîurilor, lacurilor şi oceanelor. Experienţă? Da, era o bogăţie dobîndită prin succedarea a mii şi sute de mii de generaţii care s-au luptat curajos cu natura şi s-au istovit mult prea devreme din pricina revoltătoarei fragilităţi a materialului din care natura şi evoluţia au construit organismul, îngrijindu-se mai mult de funcţionarea complexă decît de trăinicia lui, scontînd şi bizuindu-se mai mult pe specie şi pe gen decît pe individ. Natura şi evoluţia habar n-aveau că uazianul, devenind din fiinţă naturală fiinţă socială, n-o să vrea să se împace cu această monstruozitate.

Şi iată că după victoria asupra capitalismului, care în demenţa lui egoistă distruge biosfera, şi

în orbirea lui stupidă era gata să distrugă planeta însăşi, după Marea victorie, societatea comunistă de pe Uaza şi-a aruncat toate forţele în lupta cu fragilitatea vieţii individului. Viza ea oare nemurirea? Nu. Lipsa absolută a morţii ar fi frustat viaţa de rostul ei, ar fi făcut-o metafizică, pentru că orice fiinţă, nemaiavînd sfîrşit, implicit n-ar mai fi avut nici început. Obiectivul vizat nu era sfîrşitul, ci o amînare atît de îndelungată cît ar fi îngăduit natura. „Natură!“ „Natural!“ Uazienii foloseau des aceste noţiuni, mult prea des, fără a le fi fost teamă că se repetă. Se vede treaba că le dădeau o semnificaţie deosebit de mare, ceea ce era oarecum surprinzător şi chiar ciudat, dacă ne gîndim că ei au ştiut să aducă un corectiv atît de substanţial la cursul evoluţiei şi la însăşi scurgerea proceselor naturale.

După victoria comunismului, dintre toate ştiinţele pe Uaza a luat cea mai mare dezvoltare biologia, cu toate ramurile ei practice, îndeosebi medicina. Uazienii au căutat mai întîi mijloace de influenţare a sistemului endocrin, considerînd că numai de el depinde durata proceselor numite viaţă.

Pe urmă şi-au dat seama că organismul e un tot şi că toate părţile lui componente prezintă importanţă pentru victoria asupra fragilităţii şi a timpului. Apoi, pasiunea pentru cibernetică şi genetică a adus în actualitate studiul memoriei. Se considera acum că esenţa organismului, a trăiniciei şi longevităţii lui, rezidă în memorie. Ei, memoriei, îi datora personalitatea legătura sa permanentă cu timpul ce i l-a hărăzit soarta, starea sănătăţii sale şi legătura cu clipa trecătoare. Ea, memoria, era aceea care menţinea în timp individualitatea într-un sens mai larg, individualitatea biochimică şi fizică, transmiţînd la nivel celular şi molecular informaţiile necesare, un fel de „fiţuică“ cu ajutorul căreia procesele petrecute în organism păstrau ceva stabil şi permanent, e drept expus schimbărilor condiţionate de îmbătrînire.

Ei bine, împotriva acestei îmbătrîniri şi-a îndreptat ştiinţa lovitura principală... Îmbătrînirii i s-a declarat război, cel mai nobil dintre toate războaiele... Încetinind îmbătrînirea organismului, nu cumva înseamnă să-i spui clipei : „Opreşte-te !“ ?

Nu ! Ca şi mai înainte, pe Uaza totul şi toate erau grăbite să ajungă la capăt — plantele şi vietăţile, toate speciile şi genurile lor, de la cele cu viaţă efemeră, ca fluturele, pînă la cele cu viaţă lungă, ca elefantul, toate, cu excepţia uazienilor înşişi, care au învins timpul şi fragilitatea pentru a ieşi învingători şi în lupta cu spaţiul. Ştiinţa uaziană a cîştigat bătălia împotriva îmbătrînirii şi a slăbiciunii aduse de bătrîneţe.

În ce fel ? Nu, ei nu intenţionează să le-o ascundă oamenilor ; dimpotrivă, sînt gata să le împărtăşească oamenilor din sistemul solar toate cunoştinţele lor, toată experienţa lor, fără a ţine nedezvăluite nici un fel de secrete. De ce asta ? Deoarece cunoştinţele se ţin ascunse numai de duşmani, pe cîtă vreme oamenii le sînt uazienilor prieteni şi fraţi, fraţi întru spirit dacă nu fraţi de sînge, ceea ce e mult mai important.

Vorbeau cu Pămîntul şi cu întreg sistemul solar, deşi se aflau încă dincolo de limitele acestuia. Îi despărţea încă de omenire spaţiul, un spaţiu considerabil, totuşi nu chiar atît de colosal ca să facă cu neputinţă contactul spiritual, convorbirea aceasta care dura de cîteva zile. La rîndu-le, oamenii au simţit dorinţa firească nu numai de a-şi auzi musafirii, dar şi de a-i vedea, fie chiar şi numai cu ajutorul tehnicii teleoptice, aflate la bordul cosmonavei „Barguzin“ printre numeroase alte realizări ale ştiinţei terestre. Dar fie din pricina unei defecţiuni a dispozitivelor teleoptice, fie pentru că oaspeţii, din cine ştie ce motive, şi-au exprimat dorinţa de a rămîne deocamdată invizibili, nimeni de pe Pămînt nu ştia cum arată ei şi dacă înfăţişarea lor fizică corespunde cu aspectul spiritual.

Se punea întrebarea dacă uazienii vor mai rămîne multă vreme invizibili. Ba unii chiar căzu-

seră la bănuieli, întrebîndu-se dacă nu cumva tocmai aspectul lor exterior îi reține de la un contact mai concret palpabil, perceput de retina ochilor noștri.

S-au stîrnit tot felul de zvonuri și vorbe. Un cercetător din laboratorul nostru, un hîtru bun de glume, presupunea că, după cît se pare, uazienii au plătit scump naturii, care nu dă nimic pe degeaba, pentru victoria asupra bătrîneții, au plătit-o cu prețul frumuseții și a farmecului fizic, cu tot ceea ce omenirea prețuiește atît de mult din paleoliticul superior și pînă în zilele noastre.

Dar ajunge cu ipotezele! Oricum erau destul de multe! Tatăl meu, la fel ca și Evgheni Sirotkin, amîndoi indiferenți față de formă (morfă), nu făceau decît să strîngă din umeri cînd se auzeau întrebați din toate părțile de ce stimații noștri oaspeți întîrzie să ni se înfățișeze în toată forma lor, splendidă cum e de presupus, mărginindu-se deocamdată numai la conversație.

— Să ni se înfățișeze? bombănea tata. Ne-au înfățișat ei și așa ceva subsanțial, împărtășindu-ne din experiența și cunoștințele lor. Cît despre înfățișarea lor exterioară, asta tot au să trebuiască să și-o păstreze pentru ei, fiindcă e ceva care nu se împărtășește altora!

Tatăl meu și Sirotkin se arătau mult mai binevoitori față de oaspeții de pe Uaza după ce aceștia au început să se intereseze de lucrările de la Institutul timpului și mai ales de realizările laboratoarelor conduse de Evgheni Sirotkin și Marina Verbova, despre care aveau deja o idee vagă. Ai noștri au trecut cu vederea faptul că aceasta era o manifestare de politețe din partea lor.

Aici însă trebuie să mă opresc din narațiune și s-o iau puțin înainte. Tocmai în acele zile am săvîrșit o faptă de pe urma căreia a avut cel mai mult de suferit laboratorul Marinei, fiind privat de cea mai mare realizare a sa.

Ce faptă am săvîrșit? Despre asta am să vorbesc în capitolul următor.

Aceasta a fost ultima noastră convorbire. Convorbire ? De fapt vorbea numai el, sau mai bine zis memoria lui. Eu tăceam şi ascultam. Ascultam cu sufletul la gură, de teamă să nu-mi scape vreun cuvînt. Îi auzeam respiraţia şi vorba şoptită, şi mi se părea că e şi el aici, lîngă mine, laolaltă cu amintirile lui, eternizate de Marina Verbova cu arta ei.

«Da, îşi urmă el spovedania, Katherine, Katia m-a părăsit, n-a mai putut rezista. „Aşa o să fie mai bine, scumpule“, mi-a spus. A plecat după ce i-am cerut să nu mai ia stimulatori. I-am cerut-o categoric şi, la drept vorbind, brutal, şi asta nu numai din îndărătnicie. Voiam să cunosc esenţa soţiei mele, esenţa ei firească, nepoleită şi nestimulată. Voiam să ştiu cum era Katherine în realitate şi nu cum o făcuseră preparatele biochimice produse în laboratorul lui Afanasi Sinclair. A trebuit să ne despărţim. Pe Liza, fetiţa noastră, am dat-o la internat. Acum numai ea şi amintirile ne mai legau. Înstrăinarea se produsese din vina mea, ceea ce însă eu am recunoscut abia mai tîrziu. O învinuiam pe Katherine că se încăpăţînează, că ţine mai mult la şeful ei, Sinclair, şi la preparatele acelea decît la mine. Dar după ce a plecat, m-am simţit atît de singur cum nu m-am simţit nici chiar în pustiurile de pe Marte. Katherine a plecat numai în înţelesul elementar, fizic, al acestui cuvînt, pentru că în înţeles spiritual rămăsese cu mine. O vedeam în gînd cu zîmbetul ei răbdător şi bun pe buze şi-i auzeam glasul rostind încet : „Scumpule“... Abia mai tîrziu mi-am dat seama că în impertinenţa mea fusesem neomenos şi că dorinţa de a-i pătrunde esenţa avea în ea ceva despotic, sălbatic, anacronic. Tendinţa aceasta se datora setei de firesc, o sete cu adevărat nefirească, ce izbucnise în mine cu o forţă teribilă încă pe

Marte, în mediul acela hiperartificial. Şi iată că am fost pedepsit pentru cruzimea mea. Ce-mi rămînea de făcut? Să zbor din nou pe Marte şi să stau acolo în societatea lui Bill, Jack şi Le-Roy? Nu, nici nu voiam să aud de Marte. Am plecat în taigaua siberiană cu un grup de geologi tereştri îndrăgostiţi de pădurile acestea, de rîurile şi de lacurile reci de-aici.

Taigaua! Cîndva cuvîntul acesta semnifica ceva primitiv şi sălbatic, cu poteci înguste în loc de drumuri. Acum din primitivismul de altădată n-au mai rămas decît cerbii şi ţînţarii. Fireşte, ţînţarii au fost menţinuţi nu de dragul entomologilor, întru satisfacerea curiozităţii lor profesionale, ci pentru că ei slujeau de hrană peştilor din rîurile taigalei. Pe noi nu ne deranjau. Aparatul ultraacustic, cu care eram echipaţi, ne ferea de ţînţari, atrăgîndu-i într-un „cîmp de captare", unde erau nimiciţi.

Curiozitatea noastră faţă de tainele ţinutului ne-o satisfăceau nişte aparate speciale.

Sensibile şi inteligente, ele făceau parcă transparentă scoarţa Pămîntului, acoperită cu molizi şi cu cedri siberieni, şi lăsau simţurile noastre să se afunde în istoria planetei, chemînd-o la viaţă. Poezia cunoaşterii şi a muncii ne dădea aripi. Ne plăceau şi contrastele. După ce lucram în munţi cu aparatele acelea perfecţionate, coboram în vale, la rîu, unde pescuiam bibani şi lipani cu un mijloc străvechi; peştii fiind puşi sub protecţia societăţii, se permitea numai pescuitul cu undiţa.

Aveam la dispoziţie aparate capabile să ne pună oricînd în legătură cu cei dragi şi cu oamenii pe care îi reclamau necesităţile noastre curente, să ne transpună în viaţa lor. Dacă voiam, puteam oricînd să văd internatul şi pe fiica mea Liza, alergînd cu mingea ori zbenguindu-se prin iarbă, cu faţa-i de copil toată un zîmbet. Puteam să văd şi chipul aceleia de care m-am despărţit în pofida raţiunii şi a simţămintelor. Dar nu îndrăzneam, era ceva care mă oprea s-o fac.

Mă gîndeam mereu la ea. Odată mi-am zis că poate nu stimulatorii o făceau așa cum era... Nu cumva stimulatorii aceștia erau un mijloc de ocrotire a modestiei și purității ei sufletești ? Era atît de curată și de bună, încît ținea poate să-și ascundă bunătatea cu ajutorul acestor stimulatori.»

Vocea amuți. Urmă o pauză destul de lungă. Mi-am zis că s-o fi defectat aparatul. Într-adevăr, se produsese o defecțiune. Cînd i-am auzit din nou șoapta și respirația, narațiunea părea să se apropie de sfîrșit.

„În vara asta n-am plecat în expediție. Lucram la o carte despre stratigrafia Siberiei. Era o vară călduroasă. În timpul liber mă duceam pe malul mării să mă scald. Odată, pe cînd stăteam întins pe plajă, încălzindu-mă la soare, am auzit un țipăt. Cineva se îneca. Am sărit în picioare. Niște băiețandri mi-au spus că se îneacă o femeie. Am sărit în apă și am pornit-o înot în larg. Femeia era departe, la vreo două-trei sute de metri. Cînd am apucat-o, era sleită de puteri. Dar și puterile mele se vlăguiseră. Înotam cu ea după mine. În clipele acelea mi se părea că o țin pe Katia mea, că era ea. Au fost cîteva momente, dar au ținut nesfîrșit de mult. Puterile-mi slăbeau mereu, dar nu-i dădeam drumul femeii. Înotam cu picioarele, țineam femeia cu mîinile și mi se părea că țin Pămîntul, întreaga omenire, contopită într-o singură făptură, în ființa acestei femei, aflată în pragul morții.

Pe urmă mi-am pierdut cunoștința, dar nu dintr-o dată. Cufundîndu-mă în neființă, mi-am revăzut în gînd toată viața, comprimată într-o singură clipă, prelungită într-un chip cum mi-e cu neputință să redau, așa cum își revăd viața toți cei care se îneacă."

Abia mai deslușeam glasu-i șoptit, cînd deodată izbucni într-un strigăt :

„Clipa asta durează într-una și am impresia că va dura așa la nesfîrșit !..."

Nu ştiu ce forţă m-a împins — poate o milă nesăbuită faţă de fiinţa aceasta aflată „nicăieri" şi a cărei lume interioară se afla „aici", cerînd compasiune, dacă nu cruţare. M-am repezit la peretele unde stătea aparatul şi într-o clipă am distrus această mare şi tragică creaţie a Marinei Verbova.

27

Ce m-a împins la această faptă nechibzuită?

O stare sufletească neînţeleasă pînă la capăt, afluxul de puternice simţăminte ce răzbeau din aparat, copleşindu-mă, glasul şoptit... toate acestea m-au făcut să uit că îmi vorbea nu un om viu, aflat în suferinţă, ci doar reflecţia cîmpului său psihic.

Mai tîrziu tata mi-a făcut nu o dată reproşuri, arătîndu-se mirat cum de m-am putut lăsa înşelat de arta modelării.

— Era numai un model, un model şi nimic mai mult! spunea el.

Un model? Da. Dar ce fel de model? Gîndiţi-vă că Marina Verbova a „înregistrat" şi ceea ce a simţit şi a gîndit Volodea în ultimele sale clipe, înecîndu-se. Iar simţămintele şi gîndurile acestea parcă ieşiseră la suprafaţă din străfundurile unei vieţi care ne-a părăsit pentru totdeauna.

Mă condamnam eu însumi, poate chiar cu mai multă asprime decît tatăl meu şi decît cercetătorii din laboratoarele conduse de Verbova şi Sirotkin. S-au găsit însă oameni (scriitori şi filozofi) care nu socoteau fapta mea cîtuşi de puţin condamnabilă. Oamenii aceştia continuau să considere că experienţa Verbovei e discutabilă şi că e destul de dubioasă din punct de vedere etic. Nu le eram recunoscător pentru că îmi luau apărarea. Săvîrşisem faptul acesta fără să mă gîndesc că descoperirea Verbovei

ar putea fi discutabilă sub aspect filozofic, ci numai sub impulsul unui simţămînt trecător şi inconştient. Cercetătorii de la toate laboratoarele uriaşului nostru institut, cu excepţia Marinei Verbova, erau atît de delicaţi, încît căutau să nu-mi amintească de nevinovăţia mea. Numai tata nu-şi putea ascunde necazul.

— Norocul tău, mi-a spus el odată, că toată lumea se gîndeşte acum numai la Uaza şi la uazienii care au adus cu ei atîtea lucruri noi, încît toate realizările noastre, inclusiv studiul memoriei, s-au învechit cu cel puţin zece mii de ani.

Da, era într-adevăr aşa. Tocmai atunci survenise un moment unic în istoria Pămîntului şi a omenirii terestre. Prezentului i se ataşase deodată viitorul şi se lipise de el cu totul dezinteresat, fără a cere nimic de la oameni, în schimbul a ceea ce avea să le dăruiască el.

Uazienii ne vorbeau despre realizările ştiinţei şi tehnicii lor, sugerîndu-le savanţilor şi inginerilor noştri soluţii la probleme pe care ei nici nu intenţionau încă să le rezolve. Vorbind despre victoriile intelectului lor asupra mediului, uazienii au exprimat, nu de-a dreptul, ci indirect, la modul aluziv, o idee pe care pe mine, unul, m-a interesat în modul cel mai viu.

Era vorba nici mai mult, nici mai puţin decît de unitatea dintre subiect şi obiect, dintre „eu" şi „lume", de o unitate mult mai profundă şi mai complexă, şi mai mult interpenetrantă decît cea la care ajunseseră oamenii pe Pămînt. Ce visau ei ? Cunoaşterea datorită căruia s-a ajuns la această unitate ? Noile mijloace mai puternice ale tehnicii şi muncii ? Aşa cum am mai arătat, au vorbit despre asta în treacăt, nu direct, nu „frontal", ci mai degrabă la modul aluziv, prevenindu-ne că s-ar putea să revină asupra acestei teme dacă ea îi va interesa pe oamenii Pămîntului. Au adăugat apoi că tema aceasta e complexă, discutabilă, şi că ea solicită alte de-

prinderi intelectuale şi psihice decît cele existente pînă acum în sistemul solar.

Cred că acesta a fost singurul moment din lunga lor naraţiune, făcută de-a lungul cîtorva zile, cînd, lăsînd deoparte modestia, şi-au făcut simţită fără nici un echivoc superioritatea faţă de noi, locuitorii sistemului solar. În rest, tot ce-au spus ei a fost de fapt un fel de introducere la ideea aceea complexă asupra căreia făgăduiseră să revină.

Dezvoltarea matematicii, a logicii matematice, a fizicii şi în special a ciberneticii, spuneau ei, făcea ca, în expresie metaforică, intelectul „să se separe" tot mai mult de însăşi fiinţa gînditoare, devenind ca un fel de esenţă spiritual-materială de sine stătătoare. Ruptura dintre gîndire şi fiinţele gînditoare prezenta un pericol pentru cultură şi pentru uazieni înşişi, deoarece ameninţa să ducă o specializare excesivă, la pierderea acelei integrităţi şi multilateralităţi, căreia pe Pămînt i se zice de mult umanism.

Societatea şi-a dat seama de această primejdie şi a început să caute mijloace pentru combaterea ei. Fireşte, s-au luat măsuri pentru a nu se cădea în cealaltă extremă şi a nu se frîna progresul tehnicii şi a ştiinţelor naturale, pentru a nu se ajunge la un exces de fel dăunător.

În ce consta această primejdie? Fărîmiţarea, abstractizarea formelor de viaţă şi de gîndire era o consecinţă a specializării înguste, care îi separa pe uazieni şi îi înstrăina pe unii de alţii şi de natură. Însăşi expresia „luptă împotriva naturii" a fost găsită învechită, necorespunzătoare spiritului epocii şi puterii de înţelegere a esenţei proceselor ce se desfăşurau pe Uaza. Nu luptă împotriva naturii, ci prietenie cu natura, unitate între forţele naturale şi cele spirituale, intelectual emoţionale. Uazienii au început să-şi înveţe copiii la şcoală şi înainte de şcoală să privească fenomenele naturii vii ca pe ceva infinit de apropiat lor.

Am ascultat relatarea uazienilor cu atenţie încordată. Multe din ideile lor erau mult prea com-

plexe şi nu le-am putut înţelege de la început. Mai tîrziu am revenit asupra lor de multe ori, recitind textul dat publicităţii, aşa cum cu doi ani în urmă am recitit „Fenomenologia spiritului" a filozofului terestru Hegel, care m-a uluit cu profunzimea complexă a gîndirii sale.

La fel ca mine simţeau toţi ceilalţi, inclusiv tatăl meu, cu toată înţelepciunea şi experienţa lui. Lucru lesne de înţeles, pentru că ne vorbea viitorul îndepărtat, ne vorbea o altă epocă, mai avansată ca noi cu multe milenii.

28

Tatăl meu, dorind pare-se să-mi dau cît mai curînd seama de nesăbuinţa actului pe care-l săvîrşisem, mi-a încredinţat un teanc de cărţi, cerîndu-mi să le citesc. Nu, nu erau romane de aventuri, menite să mă distreze, ci lucrări ştiinţifice şi filozofice, care ridicau o singură problemă, dar o problemă cardinală, căutînd să-i găsească răspunsul. Cărţile acestea încercau să lămurească ce e omul.

Curios lucru ! Oamenii există pe Pămînt de cincizeci de mii de ani, dacă socotim că existenţa lor porneşte din paleoliticul superior, şi de-atunci încoace nu mai contenesc să se întrebe, să întrebe experienţa lor şi experienţa generaţiilor, numită ştiinţă, cine sînt ei, care e esenţa lor.

Tata voia, se pare, să-mi dirijeze reflecţiile pe această cale, să mă ajute să mă orientez în domeniul unui fenomen complex.

Cărţile cu pricina erau nişte cărţi gîndite profund şi scrise inteligent, dovadă că autorii lor n-au fost de loc nişte încrezuţi, care să nu fi simţit caracterul foarte-foarte problematic al ţelului urmărit de ei.

Unul, bunăoară, de altfel în termeni nu tocmai categorici, afirma că atîta vreme cît omul va fi o

ființă problematică pentru propria sa conștiință, el va rămîne om, iar de îndată ce conștiința va face să dispară dubiul acesta, el se va transforma într-o mașină, spre bucuria unor ciberneticieni și ingineri. Dar, din fericire, spunea autorul, de data asta, categoric, omul nu e amenințat de această primejdie, conținutul lui interior e tot atît de bogat în particularități ca și Universul cel inepuizabil.

Cineva notase pe marginile cărții: „Dar dacă știința va pătrunde esența memoriei umane, care leagă „particularitățile", alcătuind unitatea personalității, va mai stărui autorul asupra afirmației sale?"

Însemnarea se pare că fusese făcută mai înainte ca Marina Verbova să fi pătruns esența memoriei umane și să fi izbutit s-o separe de om.

În timpul liber mă gîndeam mult la întrebarea ce e omul și ajunsesem la convingerea că e cu neputință de epuizat adîncurile infinite ale omului, scoțînd la iveală esența fizică, chimică și psihologică a memoriei, mecanismul ei. Omul nu e numai memorie și, desigur, nu e un mecanism.

Mă făcea să gîndesc așa Kumbi. Ne vedeam des. Ca și mai înainte, persoana lui mă interesa foarte mult.

Iulian Matvei Kumbi era o problemă vie, care vorbea și umbla în două picioare. Cu toată înfățișarea sa omenească, mult prea omenească, el semăna, cred, mai puțin cu ceilalți oameni decît oaspeții noștri cosmici, care deocamdată țineau să rămînă invizibili.

Ce îl deosebea de omenire? Memoria. Toți oamenii de pe Pămînt, avînd darul memorării, știau să și uite ceea ce nu trebuiau să țină minte. Kumbi, însă, ținea minte tot și niciodată nu uita nimic. Îl apăsa oare povara asta peste măsură de grea, bagajul acesta pe care îl purta cu el, într-una călător fără nici o țintă? Nu mi-a răspuns încă la această întrebare din pricină că nu cutezam să i-o pun.

Își purta trecutul fără să se gîndească prea mult ce e timpul și cum poți să-l păstrezi în tine fără a pierde nimic și, în esență, fără a dobîndi nimic.

A procedat oare just natura înzestrîndu-ne cu însușirea nu numai de a ține minte, dar și de a uita? Și cum rămîne cu rezerva aceea, cu depozitul acela pe care Marina Verbova voia să-l deschidă, ca să înarmeze omenirea pentru a învinge timpul și spațiul? Avea ea dreptate ori nu? Să sperăm că la această întrebare au să ne răspundă frații noștri mai mari întru spirit — uazienii. Ei au rezolvat probabil de mult problema asta.

Uitîndu-mă la Kumbi, îmi ziceam: „Cîștigurile și pierderile contribuie la crearea acelei uimitoare și unice creaturi căreia i se spune îndeobște personalitate umană". Fără a pierde nimic, Kumbi de fapt nici nu dobîndea nimic. El își aducea doar aminte, iar altceva nu mai era în putere să facă.

Îmi era milă de el, deși această unilateralitate nu-l făcea să sufere. Trăia, întocmai ca un paznic de muzeu, indiferent la bogățiile pe care le avea în păstrare.

Seara stăteam de vorbă:

E u: Ce zi a fost la 12 iulie 2012?

K u m b i: Miercuri. De dimineață cerul era înnorat și a plouat, dar spre seară s-a înseninat. Am avut musafiri. Mama a pus robotul să facă o plăcintă.

E u: Dar la 14 mai 2014?

K u m b i *(fără să stea cîtuși de puțin pe gînduri)*: Marți. De dimineață a ieșit soarele, dar către sfîrșitul zilei vremea s-a stricat. M-am jucat în grădină. O albină s-a lăsat pe o floare și pe urmă m-a mușcat de obraz.

E u: Mulțumesc. Pe ziua de azi ajunge.

M-am uitat la interlocutorul meu. Nu, între el și ceea ce exista într-însul nu se statornicise nici un fel de contact. Amintirile nu-l întristau și nu-i provocau mila. Pe mine, însă, Kumbi mă mîhnea; mi se făcea milă de el. Trebuia să găsesc un mijloc ca să-l ajut. Dar cum?

Prietenul meu Iulian Matvei Kumbi semăna cu un om care se îneacă. Se îneca în noianul de fapte pe care le păstra memoria lui colosală.

Mi-am dat cuvîntul să-l uşurez de povara asta peste măsură de grea pentru el şi am contenit cu întrebările despre trecut. Mă făceam că acest trecut nici n-ar fi existat.

Kumbi se supăra. Mîhnit, îmi spunea :

— Anul trecut, în ziua asta era luni. Eu...

Şi relata minut cu minut toate întîmplările din ziua respectivă, spunîndu-mi ce a mîncat şi cu cine s-a văzut.

Îl ascultam tăcut, răbdător, fără să-l întrerup. Odată l-am rugat să-şi mai amintească de un lucru, de care, nu ştiu de ce, n-a pomenit.

— Care lucru ? Am spus tot.

— Tot ? Nu, dragul meu, n-ai spus tot.

— Şi ce anume n-am spus ?

— Ai uitat să aminteşti de tînăra pictoriţă care a stat în ziua aceea pe un scaun pliant dinaintea casei voastre, în grădină, şi a pictat un peisaj. Te uitai peste umărul ei, ca să vezi ce pictează.

Bătrînul mă privi nedumerit :

— O tînără ? Cum arăta ?

— Tocmai asta voiam să te întreb. Dumneata ai memoria asta colosală, nu eu.

Nu, nu putea să-şi aducă aminte de fata aceea. Îşi desfăşura iar şi iar trecutul, reconstituind fapt cu fapt ziua pierdută în veşnicie, dar în zadar.

Eu clătinam din cap, cu un zîmbet de neîncredere pe buze.

— Nu, Iulian Matvei, nu-mi vine să cred că ai uitat-o. Nu se întîmplă să vezi chiar în fiecare zi dinaintea casei tale o fată pictînd peisaje.

Nu putea să-mi spună nimic despre ea, absolut nimic. Nu l-a ajutat nici măcar fila albă din carte. Faptul dispăruse şi se pierduse în hăul fără fund al trecutului.

Atunci m-am apucat s-o reconstitui eu pe fata cu pricina, trăsătură cu trăsătură. I-am descris înfățișarea, ochii, gura, expresia de încordare și de căutare de pe fața pictoriței care lucra la un peisaj. Am înfățișat tabloul : trunchiuri lungi, cafenii, de arțari și de pini pe o pajiște cu iarba verde ca smaraldul.

Kumbi se uita la mine cu niște ochi ca și cînd i-aș fi furat darul lui cel rar și straniu, însușirea asta a lui de a purta cu sine trecutul său.

Abia după o săptămînă i-am mărturisit că n-a existat nici o pictoriță, că fata și peisajul ei erau o plăsmuire a imaginației și nu a memoriei mele.

Kumbi, care putea să-și amintească toate zilele vieții sale, nu era în stare să-și imagineze nimic. Căutam să trezesc însușirea aceasta care dormita într-însul. Nu vorbeam cu el decît despre fata aceea care nu a existat niciodată. Amîndoi i-am găsit și un nume : o chema Ariadna. Numele i se potrivea cum nu se poate mai bine.

Kumbi a început să mă ajute la făurirea vieții ei, ceea ce nu era de loc ușor pentru dînsul. Dar, găsindu-i numele de Ariadna, trebuia să-i dăm și viață acestui nume.

În zilele acelea mă vedeam des cu Kumbi. Venea pe la mine dis-de-dimineață, cînd în grădină ciripeau păsărelele. Îl întrebam :

— Ce face acum Ariadna ?

— Sst ! mă amenința cu arătătorul Kumbi ca și cînd Ariadna ar fi fost undeva pe-aproape. Doarme.

După vreo două ore îl întrebam iar :

— Dar acum ? Ce face ea acum ?

— Acum desenează... Kumbi zîmbea, ca și cum el ar fi fost acela care dădea viață filei din carte. Ochii ei privesc și gura ei rîde.

De cînd începuse să viseze, devenise alt om. Nu mai umbla împovărat ; visele îl ușuraseră de povara grea a cotidianului. Avea acum și mersul mai sprinten. Ba chiar întinerise.

Mi-a trebuit aproape o jumătate de an ca să-l învăţ pe Kumbi arta uitării, artă pe care o stăpînesc toţi oamenii. Acum el nu mai prezenta nici un interes pentru ştiinţă, în schimb (ceea ce, după părerea mea, era de o mie de ori mai important) devenise interesant pentru el însuşi şi pentru toţi oamenii care-l cunoşteau.

Kumbi nu mai era acum acel etern păstrător al bagajului său, acel veşnic călător fără ţel. Se dobîndise pe sine însuşi, dobîndise timpul, ne dobîndise pe noi, toţi oamenii din sistemul solar, dobîndise lumea.

Poate pentru că l-am izbăvit de necazul lui, pentru că l-am ajutat să devină om, îl iubeam mai mult decît pe tatăl meu, mai mult decît pe toţi oamenii de pe Pămînt. Iubeam omul din el, plămădit de mine, omul în care am pus tot ce aveam eu mai bun.

Toată lumea era bucuroasă că Kumbi devenise om. Toţi se interesau şi mă întrebau cum am izbutit să-l uşurez de povara aceea peste puterile lui.

Zîmbeam şi nu ştiam ce să le răspund, pentru că, de fapt, totul s-a petrecut într-un răstimp oarecare şi nu aşa, dintr-o dată. Dar în ziua cînd Kumbi a ajuns să stăpînească arta uitării, eu m-am simţit cel mai fericit om din sistemul solar. Şi asta, poate, pentru că toţi îl priveau totdeauna numai ca pe un fenomen, ca pe un miracol, o enigmă, un obiect de studiu, pe cîtă vreme eu l-am considerat numai ca pe un om şi un prieten.

Amintindu-şi totul pînă în cele mai mici amănunte şi neuitînd nimic, el îşi pierduse „eu"-ul, personalitatea lui se mistuia în noianul de fapte pe care le păstra în memoria sa. Toate forţele şi le cheltuia ca să memoreze. Nu puteam să nu-i întind o mînă de ajutor. Acum, pentru întîia oară în lunga lui viaţă, el se dobîndise pe sine însuşi.

În răstimpul cît m-am ocupat eu de Kumbi, sistemul solar a progresat cu cîteva secole. Cunoştinţele

oamenilor au sporit nemăsurat de mult, îmbogățite cu experiența oaspeților de pe Uaza.

Despre oaspeții aceștia vreau să vorbesc în capitolul care urmează.

31

Oaspeții deveniseră vizibili. Asta s-a întîmplat brusc, pe neașteptate.

S-au prezentat la mine. De altminteri expresia „s-au prezentat" ar trebui pusă în ghilimele. Apariția lor a fost cu totul neobișnuită. Nici nu știu cu ce aș putea s-o compar. Experiența mea personală, ca și experiența tuturor generațiilor de oameni care au trăit înaintea mea nu aveau nici un criteriu de comparație pentru această uimitoare apariție.

Eram la micul dejun. Luam o gustare frugală, deși nu mă grăbeam nicăieri : jumări de ouă, fructe, suc de fructe...

Robotul Test, o făptură abstractă și serviabilă, realizată în laboratorul lui Evgheni Sirotkin, a început să strîngă de la masă. M-am ridicat și în clipa aceea am simțit prezența unor străini, ca și cînd cel de-al șaselea simț mi-ar fi spus că în cameră se mai află cineva. Am întors capul și i-am văzut.

Erau cinci. Zîmbeau prietenoși. N-am băgat de seamă numaidecît că încăperea își schimbase aspectul, devenise mai largă, iar unul din pereți parcă dispăruse. În locul lui se întindea infinitul. Mă trecură fiorii. Căutam să nu mă uit în partea unde în locul peretelui se căsca hăul neantului.

Erau cinci. Părea o scenă din teatrul străvechi, înregistrată pe peliculă, pe care o văzusem la filmotecă. Aveau o înfățișare mult prea pitorească și frapantă, ca și cînd ar fi coborît dintr-o pînză a pictorului Delacroix, care a trăit în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

În aceeaşi clipă am auzit sunetele bizare ale unui grai nepămîntean, foarte asemănătoare cu ceea ce auzisem odată cînd am intrat în sala unde maşinile fonetice reproduceau limba ipotetică a îndepărtatei şi misterioasei planete.

„Fiecare popor e împrejmuit de cercul limbii sale“, mi-am adus eu aminte de acea sentinţă a lui Wilhelm Humboldt.

Ce sunete !... Necunoscute şi superbe, pline de armonie... Stăteam şi le ascultam, pradă unei emoţii puternice. Armonia acestor sunete, muzica limbii acesteia fără seamăn m-au atras în cercul ei.

— Cine sînteţi ? am întrebat în cele din urmă, deşi bănuiam cine sînt.

Unul dintre ei îmi răspunse cu o voce înceată şi melodioasă, în ruseşte :

— Locuitori de pe planeta Uaza.

— Dar cum aţi învins distanţa ? De la cosmonava lui Vitali Dalua şi pînă la Pămînt e departe !

— Nu noi, ci imaginile noastre au acoperit această distanţă.

— De ce, atunci, vă văd nu pe ecranul proximatorului, ci plimbîndu-vă în voie prin cameră ?... Nu pricep cum e cu putinţă, de vreme ce ştiu că vă aflaţi pe bordul cosmonavei „Barguzin“, departe, dincolo de limitele sistemului solar ?

— Aşa un proximator foloseam şi noi cu un mileniu în urmă. De atunci, însă, tehnica a avansat mult. De altfel specialiştii voştri au şi studiat principiul învingerii timpului şi a spaţiului, principiu nou pentru voi, şi, în scurtă vreme, vor dispare şi aici toate ecranele.

Uazianul continuă :

— Ca să-ţi facem o vizită, noi n-am avut nevoie de un ecran. La drept vorbind, ecranul ne-ar fi stînjenit. Nu, nouă nu ne place să ne simţim strîmtoraţi, sîntem îndrăgostiţi de spaţiile mari... În afară de asta, nu uita că şi imaginaţia dumitale se află acum în acel punct din Univers unde se găseşte cosmonava „Barguzin“, baza noastră provizorie, atît de ospita-

lieră. Altfel am fi vorbit numai noi, fără a fi putut să te auzim şi pe dumneata. Or asta nu se mai cheamă contact. Aşa însă, sîntem alături, împreună, nu? Imaginea noastră e la dumneata, iar a dumitale se află la noi... Din păcate, e timpul să plecăm.

— Mai staţi! am exclamat fără să vreau. Staţi puţin! Nici n-am apucat să vorbim ca lumea!

— Aşa e, dar sîntem grăbiţi. Trebuie să facem o vizită stimabilului dumitale părinte, apoi Verbovei, lui Sirotkin şi multor altor cercetători de la institutul vostru. Globul pămîntesc nu e chiar aşa de mic! Şi apoi mai avem de mers pe Marte, pe Venus şi la o mulţime de staţii cosmice, iar noi nu putem să fim în acelaşi timp pretutindeni unde sîntem aşteptaţi. La revedere, Michelangelo!

Pe locul unde se căsca adineauri hăul, se afla din nou peretele, un perete ca toţi pereţii, cu un raft de cărţi şi cu o reproducere după „Cei şapte arlechini" de Picasso. Oricît de ciudat ar părea, nu eram cîtuşi de puţin bucuros că peretele revenise la loc. Am pus mîna pe el, ca şi cînd nu mi-ar fi venit să cred. Da, era aici. Acum, însă, aş fi dat jumătate din viaţă ca în locul lui să se caşte hăul şi în camera asta să se afle oaspeţii de pe Uaza. Fiecare din clipele cît au stat la mine nu se putea asemui cu nimic. În conştiinţa mea pătrundea ca o muzică viaţa cu totul neobişnuită a unei alte planete, a unei planete necunoscute, pătrundeau sunetele limbii acelor făpturi, culorile vii ale veşmintelor şi ale feţelor lor, revărsîndu-se în toate nuanţele... Nu mai văzusem niciodată nişte feţe ca acestea. Ochii lor, luminaţi de un farmec nespus, parcă revărsau asupră-mi experienţa neasemuită a mileniilor unei străvechi civilizaţii, parcă revărsau atîta bunătate, atîta interes, atîta simpatie! După expresia acestor ochi se vedea că uazienii mă cunoşteau.

Ei bine, i-am îndrăgit. I-am îndrăgit acum, cînd, cunoscîndu-le gîndurile, le-am văzut şi chipurile, şi am auzit cum sună limba lor nepămînteană.

Deşi locuiam în aceeaşi casă, tatăl meu aşa şi n-a aflat că înainte de a-i face o vizită lui, uazienii au fost la mine. I-am ascuns lucrul acesta dintr-un motiv lesne de înţeles. Totuşi de ce au venit ei mai întîi la mine şi abia după aceea s-au dus la tata, la Verbova, la Evgheni Sirotkin? Asta a rămas pentru mine un mister. Eram un simplu cercetător la celebrul Institut al timpului. Poate că acolo, pe îndepărtata Uaza, cu străvechea ei civilizaţie, nu se obişnuia ca vizitele să înceapă cu persoanele de vază.

În ziua aceea uazienii au făcut multe vizite. Fără a se menaja, după cît se pare, poposeau peste tot: prin casele oamenilor, în instituţii, pe străzi şi în parcuri.

La tata n-aş putea spune că au zăbovit prea mult, totuşi el a izbutit să angajeze o dispută cu ei, vădindu-şi cu acest prilej, aşa cum mi-a spus mama mai tîrziu, sentimentul propriei demnităţi. Nu, tatăl meu nu era dintre aceia care ar fi putut recunoaşte cu inima uşoară că uazienii ne-au depăşit pe noi, pămîntenii, cu multe milenii. Dîndu-şi seama că aşa era (ar fi fost ciudat să n-o recunoască), n-a vrut totuşi să convină că noi am fi rămas în urma lor în vreun domeniu oarecare. Cînd l-am întrebat ce impresie i-au făcut oaspeţii, mi-a răspuns:

— Cum să-ţi spun? Sînt afectuoşi, buni, fermecători şi totuşi le lipseşte ceva.

— Ce anume? l-am întrebat.

— Poate simplitatea. Sînt prea teatrali în veşmintele astea strălucitoare, vopsite în toate culorile şi nuanţele, cam filfizoni şi actori. N-aş putea spune că spectacolul pe care mi l-au oferit mi-a plăcut pe de-a-ntregul.

— Spectacol?

— Nu te lega de cuvinte. Voiam să spun că au o înfăţişare mult prea decorativă. Închipuie-ţi că le-am dat de înţeles, făcînd unele aluzii în privinţa asta. Mi-au ţinut o întreagă conferinţă despre istoria ves-

timentară. Uazienii găsesc că noi ne îmbrăcăm mult prea prozaic și banal. Am avut o discuție, deși gusturile nu se discută. Dar ție ce impresie ți-au făcut?

— Cea mai bună impresie.

Tata a preferat să nu obiecteze. Poate că în clipa aceea se dădea în el o luptă între sentimentul de uimire pe care i-l provocaseră uazienii și amorul propriu, de loc dispus să-și plece capul, fie chiar și în fața extraordinarului.

Nu, cu rezerva sa dintotdeauna, de rîndul acesta tata s-a văzut izolat. Uazienii au produs o puternică impresie asupra tuturor, fără a-l excepta nici pe ironicul și scepticul Evgheni Sirotkin. Toți i-au prețuit, apreciindu-le firea afectuoasă și farmecul pe care-l degajau. Pe toți i-a mișcat interesul sincer al oaspeților față de viața noastră, față de viața fiecăruia din cei cu care au venit în contact.

Au vizitat grădinițe de copii și case de oameni bătrîni, au fost pe șantiere și chiar pe fundul Oceanului Pacific, în adîncurile Pămîntului, în galeriile minelor și pretutindeni au legat prietenii.

I-au făcut o vizită și lui Kumbi. Vorbindu-mi despre vizita uazienilor, bătrînul, cu un zîmbet afectuos pe față, a asemuit impresia pe care i-au făcut-o ei cu ceea ce a simțit el pentru întîia oară atunci cînd a învățat să viseze.

— Mi se părea că e un vis, mi-a spus Kumbi, atîta era de minunat și de feeric. Au recitat versuri...

— Versuri? l-am întrebat mirat. Ești primul de la care o aud. Și erau bune versurile?

— Surprinzător de muzicale. Le-au recitat mai întîi în limba lor și pe urmă în traducere.

— Și dumneata le-ai memorat, desigur, nu? Spune-mi-le și mie.

— Nu, nu le-am memorat. Acum am și eu o memorie obișnuită. N-am reținut cuvintele, dar parcă văd tabloul pe care-l înfățișau versurile. Uaza, malul mării, un pîlc de nori... Dar nu nori de-ai noștri, pămînteni, ci nori de pe Uaza. Dac-ai ști în ce cuvinte vorbeau despre norii ăștia! O, cum vorbeau!

A trecut un an. În acest răstimp, cosmonava „Barguzin", avînd la bord oaspeții de pe Uaza, s-a apropiat cu milioane și milioane de kilometri de Soare, de Pămînt, de fiecare dintre noi, oamenii.

Și totuși era încă departe, încă dincolo de limitele sistemului solar. Distanța nu impieta, însă, asupra contactului permanent între uazieni și pămînteni. În răstimpul acestui an civilizația Pămîntului a avansat cu cîteva milenii, profitînd de experiența și de cunoștințele uazienilor, frații noștri mai mari. Dar s-a produs ceva ciudat și surprinzător : mulți oameni se obișnuiseră cu uazienii și acum apariția lor nu mai stîrnea chiar atîta uimire. Se găseau unii care repetau spusele tatălui meu :

„Sînt afectuoși, buni, fermecători și totuși le lipsește ceva".

La auzul acestei fraze stereotipe mă luau toți dracii.

„Ce le lipsește ?" întrebam.

Îmi răspundeau aproape la fel cum mi-a răspuns la această întrebare tatăl meu :

„Le lipsește ceva. Poate simplitatea. Sînt mult prea pitorești, mult prea frapanți. O feerie !"

Oamenii se obișnuiseră cu uazienii, deși mă întreb dacă te poți obișnui cu un miracol. Iar cei care se obișnuiseră nu se mai arătau uimiți de cunoștințele și de memoria lor, de inteligența și afectuozitatea cu care erau înzestrați. Odată tatăl meu a spus, jumătate în glumă, jumătate în serios, că ei, uazienii, ar fi trebuit, poate, să rămînă invizibili și să nu se arate într-o înfățișare atît de categorică și de concretă, care dă totul la iveală.

Eu însă nu eram de acord cu tata. Uazienii continuau să-mi stîrnească uimirea, admiram afectuozitatea și cunoștințele lor. Și nu eram singurul care gîndeam așa. Oamenii care gîndeau la fel ca mine — și erau mulți din aceștia — nu voiau să banalizeze frumosul.

Uazienii își făceau deseori apariția în mijlocul nostru. De altminteri, trebuie să precizez că nu apăreau chiar ei, ci doar imaginile lor. La început mulți își închipuiau că asta e ceva ca un fel de televiziune perfecționată. Dar nu era chiar așa, pentru că și imaginile noastre apăreau concomitent acolo unde se aflau oaspeții.

În ce fel se produceau aceste întîlniri, cum puteau să coincidă în același punct două spații euclidiene separate de distanță și de timp? Nu puteam să înțeleg principiul optic al acestui fenomen, esența lui fizică și matematică. Unul dintre uazieni, cel mai tînăr, al cărui nume era alcătuit numai din vocale (și suna cam așa: Aoeo), a încercat să-mi explice principiul, dînd dovadă de multă răbdare și depunînd eforturi destul de mari. Dar cunoștințele mele în materie de matematică, cum și deprinderile modului meu de gîndire nu-mi îngăduiau să înțeleg esența mult prea complexă și contradictorie a descoperirii pe care o făcuseră uazienii.

Mă aflam cam în aceeași situație de neinvidiat în care s-ar fi aflat un contemporan al lui Homer căruia răbdătorul și delicatul Einstein i-ar fi explicat teoria relativității. Ca să nu-l jignesc pe Aoeo, m-am făcut că înțeleg totul. La început mi s-a părut într-adevăr că înțeleg puțin cîte puțin explicațiile și demonstrațiile matematice ale noului meu prieten. Dar mi s-a părut numai. Singurul lucru pe care l-am mai priceput din explicațiile tînărului uazian a fost ceea ce mi-a spus el despre focalizarea razelor X și despre refracția optică a spațiului lui Euclid și a paradoxului lui Einstein în lentila „pri" și în prisma „le". Pe urmă mi-am dat seama că era ceva ce n-am prea înțeles, dar nu i-am mai pus alte întrebări. În general am avut o comportare nedemnă, ca un școlar, și m-am bucurat tare mult atunci cînd Aoeo, sfîrșindu-și explicațiile, a adus vorba despre unele lucruri mai lesne de înțeles. M-a întrebat cum îmi petrec timpul liber și dacă practic sportul.

I-am răspuns că fac sport și l-am întrebat la rîndul meu:

— Cred că sîntem de aceeași vîrstă, nu ?
— Mă îndoiesc. Dumneata cîți ani ai ?
— Douăzeci și unu.
— Cîți ? repetă întrebarea tînărul uazian.
— Douăzeci și unu. Dar dumneata ?
— Eu am cinci sute douăzeci și doi de ani.
— Cî-ît ?!
— Cinci sute douăzeci și doi.
— Așadar ești mai mare ca mine cu cinci sute unu ani ?
— Da. Dar și civilizația de pe Uaza e mult mai bătrînă decît civilizația omenirii. Iar asta înseamnă că, în comparație cu dumneata, eu sînt tare bătrîn.
— Și eu care credeam că sîntem de aceeași vîrstă !
— Eu, unul, nu credeam, închipuie-ți !
— Și cum de-ai reușit să te conservi așa de bine ?
Am roșit, simțind că întrebarea mea era cu totul lipsită de tact. Aoeo, însă, nu se arătă cîtuși de puțin supărat și-mi răspunse :
— Datorez asta celulelor și moleculelor. Și unele și altele „s-au memorat" mult prea bine și n-au făcut nici o greșeală, repetîndu-se în timp. Ca să fiu mai explicit, am să-ți spun că noi am găsit un mijloc pentru a preveni defectarea aparatului ereditar-informativ, și atîta tot.
M-am uitat din nou la Aoeo, la fața lui cu trăsături tinere, care-mi zîmbea. Cinci sute de ani ! Cînd s-a născut el, pe Pămînt era secolul al XVI-lea. A fost contemporan cu Leonardo și cu celebrul meu tiz, Michelangelo Buonarroti, era de aceeași vîrstă cu Galileo Galilei. Cît a prins el puteri, cît a învățat, aici, pe Pămînt, s-au succedat cîteva epoci istorice. Cum a putut oare să rămînă tînăr și să păstreze o concepție despre lume atît de proaspătă deși avea o experiență personală și istorică atît de colosală ?
Mă uitam la el uluit, ca și cînd l-aș fi văzut pe Galileo Galilei.
— Și ții minte toate cîte ți s-au întîmplat în acești peste cinci sute de ani, Aoeo ?
— Toate ? Nu, desigur, toate nu, dar ceea ce a fost mai important țin minte. Mai ales din copilărie. După

proporțiile voastre terestre, copilăria mea a fost destul de lungă. La vîrsta cînd la voi omul devine bunic, eu încă mă mai jucam. Şi n-am ce regreta. Copilăria... Superbă perioadă, cînd lumea îi dezvăluie copilului tainele sale și cînd toate culorile sînt atît de vii ! De altminteri și tinerețea e minunată. Cît privește maturitatea, ar fi prematur să fac aprecieri, pentru că nu am atins încă vîrsta maturității. Despre ea ar putea să-ți spună multe lucruri interesante însoțitorii și prietenii mei.

— Nu pot să înțeleg și să-mi imaginez toate astea, l-am întrerupt eu. Cum rămîne, atunci, cu dezvoltarea istorică și cu ritmurile procesului social ? Nu m-am gîndit la asta pînă acum, dar cred că succedarea firească a generațiilor accelerează procesul de dezvoltare. Dacă Isaac Newton ar fi trăit cîteva secole, mă îndoiesc că el ar fi devenit un Einstein ; în acest caz ar fi trebuit să revizuiască multe.

— Şi să știi că le-ar fi revizuit ! Era un om foarte inteligent și nu cred că evoluția istoriei și a științei l-ar fi supărat.

— Dar cum ar fi putut el să țină minte un număr atît de mare de fapte, evenimente, oameni ? Gîndește-te că memoria omului are și ea anumite limite.

— Memoria ? Tocmai bine ai adus vorba de memorie. Atunci cînd oamenii noștri de știință au găsit, acum cîteva milenii, mijlocul de a lupta împotriva îmbătrînirii organismului, s-a pus întrebarea : dar cum rămîne cu memoria ? Posibilitățile memoriei uaziene, ca și cele ale memoriei umane erau după toate aparențele calculate pentru perioada hărăzită de natură vieții uazianului sau omului. S-au făcut experiențe de felul acelora care pe Pămînt i-au adus faimă Mariei Verbova. Pînă la urmă, însă, totul s-a dovedit a fi surprinzător de simplu.

Calitățile memoriei au început să se schimbe rapid o dată cu uazianul, o dată cu societatea uazianului, o dată cu mediul înconjurător. Au intrat în acțiune rezervele pe care le avea în păstrare natura. Depozitul sau magazia, ca să folosesc terminologia Verbovei, s-a deschis și deschisă a rămas. O dată cu memo-

ria s-au dezvoltat şi s-au perfecţionat ambele sisteme de semnalizare. Gîndeşte-te că memoria constituie istoria personalităţii. Personalitatea unui uazian de vîrsta mea, bunăoară, s-ar destrăma dacă memoria lui nu s-ar fi dezvoltat pînă într-atîta încît să poată cuprinde tot ce a trăit şi a cunoscut „eu"-l personal şi social...

M-am uitat la el. Pentru a cîta oară ?!

Fiecare uazian era un uriaş, desigur sub aspect spiritual, intelectual, pentru că sub aspect fizic se deosebea prea puţin de omul pămîntean. Aoeo avea aceeaşi statură ca şi mine, şi cînd vorbeam cu el nu trebuia să ridic capul şi să mă uit de jos în sus ; feţele noastre se aflau la acelaşi nivel. Dar gîndurile noastre ? Mă îndoiesc să fi avut şi ele „aceeaşi statură".

Cînd vorbea cu mine, Aoeo se simţea probabil aşa cum s-ar fi simţit celebrul autor al „Fenomenologiei spiritului" [1] stînd de vorbă cu un muritor de rînd. Nu întîmplător am pomenit de genialul gînditor, pentru că noul meu prieten avea ceva care-l făcea să semene cu Hegel din tinereţe. Cînd vorbea despre lucruri, parcă făcea lucrurile să vorbească ele însele despre ele, răzbind cu gîndirea prin învelişul fenomenului respectiv în esenţa lui.

Aflase deja multe despre Pămînt, despre istoria culturii umane, dar pe el nu Hegel îl interesa, ci un alt om, nu mai puţin ilustru.

— Ce ştii dumneata despre Darwin ? m-a întrebat odată Aoeo.

— Despre Darwin ?

Am avut întotdeauna impresia că ştiu multe despre creatorul teoriei evoluţioniste, pentru că îi citisem operele, dar după discuţia cu Aoeo am constatat că ştiu prea puţin. De fapt n-am putut să dau răspunsuri satisfăcătoare la nici una din întrebările noului meu prieten.

Aoeo era de specialitate biolog şi de mai bine de o sută de ani se ocupa de problemele evoluţiei. Dar

---

[1] *Fenomenologia spiritului* — lucrare de bază a filozofului german Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770—1831). (n.r.)

o sută de ani sînt o nimica toată; pe Uaza erau savanți care studiau evoluția de mai multe secole.

Mi-am zis: „Cîte ar fi făcut marele Darwin dacă ar fi avut posibilitatea să studieze natura timp de o sută de ani! Ce scurtă e viața omului! Și totuși, deși avînd o viață atît de scurtă, omul a știut să-și arunce privirea în adîncul mileniilor și să cunoască istoria planetei sale."

— Cum a decurs evoluția pe planeta voastră? l-am întrebat pe Aoeo. Cum a apărut uazianul?

— Evoluția noastră se aseamănă foarte mult cu a voastră. La fel ca și pe Pămînt, pe Uaza păsările s-au ridicat în aer, dobîndindu-și, pare-se, libertatea, iar mamiferele, supunîndu-se necesității, au rămas pe Pămînt. Și totuși mamiferele și nu păsările au fost acelea care în continuare au evoluat mai repede.

— De ce?

— Deoarece, căpătînd aripi, păsările au pierdut posibilitatea de a-și perfecționa extremitățile anterioare și de a le transforma în mîini. Darwin... Extraordinarul lui spirit de observație i-a ajutat pe oameni să distingă ceea ce e mai important în natură — procesul, istoria, *mișcarea*.

Vorbeam cu Aoeo nu numai despre lucruri serioase. Deseori prietenul meu glumea și rîdea la fel ca și mine. Era totuși tînăr, cu toate că avea cinci sute douăzeci și doi de ani. Înțelepciunea și experiența bogată se îmbinau la el cu vioiciunea și curiozitatea juvenilă. Era un foarte bun înotător și visa să înoate în mările, lacurile și rîurile Pămîntului. Deocamdată visa numai, pentru că nu el, ci doar imaginea lui și, desigur, intelectul lui se aflau pe Pămînt, pe cîtă vreme esența lui fizică rămînea încă dincolo de limitele sistemului solar.

Nu puteam nici să-l îmbrățișez și nici măcar să-i strîng mîna. Eram alături și totodată departe unul de altul.

Aoeo mi-a ghicit gîndul, senzația pe care mi-o dădea caracterul paradoxal al întrevederilor noastre.

— Mintea uazianului, mi-a spus el, a fost multă vreme o minte euclidiană, tridimensională, și a în-

cetat de a mai fi așa abia atunci cînd el a învins bătrînețea. În fața noastră s-a deschis, ca o realitate, ca ceva obișnuit, spațiul lui Lobacevski. S-au modificat toate dimensiunile.

— Nu prea înțeleg ce vrei să spui.

— E ceva ce nu trebuie înțeles, ci simțit, și în curînd ai s-o simți și dumneata, prietene pămîntean. Ai vrea ca tinerețea dumitale să dureze cîteva secole ? Noi o să te învățăm cum să lupți cu bătrînețea. Vrei, Michelangelo ?

Nu știam ce să-i răspund.

— De ce taci ?

— Vreau, i-am răspuns încet.

Și m-am înfiorat, ca și cînd, dîndu-mi asentimentul, m-aș fi transformat numaidecît într-o ființă dintr-o lume cu alte dimensiuni.

Ceva mai tîrziu, eu și toți contemporanii mei am izbutit într-adevăr să pătrundem într-o lume cu alte dimensiuni și să învingem bătrînețea, dar despre asta, dacă am să pot, am să vorbesc într-o altă carte.

Cît despre povestirea de față, ea se apropie de sfîrșit, dar sfîrșitul ei poate fi considerat doar ca începutul a trei grandioase evenimente din istoria Pămîntului și a omenirii terestre, la care am fost martor și la care am participat și eu.

— Michelangelo !

M-a strigat cineva. Am întors capul și nu-mi venea să-mi cred ochilor. În fața mea stătea Tania. Nu, de data aceasta mă strigase nu de pe ecranul proximatorului ; era aici, pe una din aleile marelui parc al institutului.

— Marte a venit mai aproape de Pămînt, sau Pămîntul s-a apropiat de Marte? o întrebai.

— Nici una, nici alta, îmi răspunse. Lumea a rămas pe locul ei şi Pămîntul tot aşa. Numai eu mi-am schimbat poziţia în spaţiul lui Euclid, şi de rîndul acesta mă aflu în acelaşi punct cu tine, Mika.

— Rămîi mai mult?

— Depinde. Dar ziua asta, dacă vrei şi dacă poţi, o vom petrece împreună.

— Numai o zi? Eu aş vrea să-mi petrec împreună cu tine toată viaţa.

— Ce fel de viaţă? Viaţa pămîntească, obişnuită, sau un întreg mileniu?

— E încă prea devreme să vorbim de un mileniu. Abia atunci cînd uazienii ne vor dezvălui secretul lor...

— Nu-mi vorbi de uazieni; numai de ei aud peste tot.

— Eşti şi tu de părere că le lipseşte ceva?

— Dimpotrivă, eu găsesc că au de toate cu prisosinţă. Eu, însă, am venit pe Pămînt ca să te văd pe tine şi nu pe ei.

— Rămîi mai mult?

— Mi-ai mai pus întrebarea asta. Am să rămîn o lună întreagă.

— Şi pe urmă?

— Pe urmă va trebui să mă reîntorc la mine, pe Marte. Am să revin pe Pămînt atunci cînd vom fi creat atmosferă şi biosferă pe Marte. După ce au început să ne ajute cu sfaturile lor uazienii, treaba progresează mai repede. Uazienii au o mare experienţă.

— Ziceai că nu vrei să vorbeşti de uazieni.

— Nu voiam. Şi ce dacă?

— Nimic.

Stăteam de vorbă cu Tania ca atunci pe poteca din împrejurimile Ecoului-Pădurii, ca şi cînd nu ne-am fi despărţit niciodată, şi îmi era teamă să n-o

plictisească cumva conversaţia noastră şi să nu se facă nevăzută, dispărînd printre copaci.

I-am atins umărul cu mîna. Era aici, cu mine, *absolut* aici, realmente lîngă mine, ea însăşi şi nu imaginea ei pe ecranul proximatorului. Eram fericit şi aş fi vrut ca clipa aceasta să dureze la nesfîrşit. Eram împreună. Aci îi spuneam eu cîte ceva despre Pămînt şi despre Uaza, aci îmi vorbea ea despre Marte şi despre dînsa.

— Prietenul tău are un nume greu de pronunţat, spuse Tania. Aoeo... Cum arată ? Descrie-mi-l.

Am încercat să descriu înfăţişarea lui Aoeo, dar n-am izbutit. De ce ? Poate pentru că nu eram pictor. Aoeo, la fel ca şi însoţitorii săi, aveau o înfăţişare plină de pitoresc şi de strălucire. Cuvintele mele, însă, banale şi inexpresive, nu puteau să redea simţămîntul pe care-l încercam atunci cînd stăteam de vorbă cu noul meu prieten.

Nu numai înfăţişarea lui exterioară era frumoasă şi strălucitoare ; tot aşa era şi viaţa lui, lumea lui interioară. Pictorul care ar fi vrut să-i facă portretul s-ar fi văzut într-o situaţie foarte dificilă. Ce fond ar fi trebuit să aleagă ? Zidul unei camere ? O grădină ? Un lac ? Cerul ? Nu, infinitul. În spatele lui era parcă prezent întreg Universul cu nenumăratele lui galaxii.

— Ai priceput ceva ? am întrebat-o pe Tania.

— Ceva-ceva tot am priceput. Aoeo trăieşte într-o lume cu alte dimensiuni. Nu-i aşa ?

— Ai exprimat exact ceea ce am vrut eu să spun, dar n-am izbutit. Alte dimensiuni... Şi noi tot într-acolo mergem, Tania, spre alte dimensiuni.

— Cîţi ani are acest Aoeo ?

— Cinci sute douăzeci şi doi.

— E, deci, bătrîn ?

— Nu, e tînăr.

— Cinci sute de ani ? E ceva ce nu pot să-mi imaginez. În atîta amar de vreme poate să ţi se urască de toate.

— Nu, lui nu i s-a urît. Dimpotrivă. Gîndeşte că e tînăr, nu bătrîn şi că de-abia de-acum încolo îl aşteaptă viaţa.

— De-abia de-acum încolo îl aşteaptă viaţa, după ce a trăit cinci sute de ani? Astea sînt cu totul alte dimensiuni, Mika. O altă lume, un alt mod de a percepe timpul. Ţi-a vorbit despre viaţa lui?

— Mi-a vorbit. Mi-a vorbit despre copilărie. Copilăria lui a durat aproape două secole... Şi cînd te gîndeşti că asta e cea mai frumoasă perioadă din viaţa omului...

— Două sute de ani... repetă gînditoare Tania.

O vreme rămaseră amîndoi tăcuţi.

Pe faţa Taniei se citea frămîntarea, ca şi cînd ar fi avut de rezolvat o problemă foarte grea.

— Oare are omul nevoie de asta, Mika?

— De ce să aibă nevoie?

— De o perioadă atît de mare de timp.

— Are.

— Eu, una, nu sînt încredinţată că e chiar aşa. Cînd eram la Ecoul-Pădurii am văzut un film foarte vechi — „Balada soldatului“ [1]... Era în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei. Timpul era comprimat la maximum. Un soldat din linia întîia a primit o permisie de trei sau patru zile. Dar aceste trei-patru zile au cuprins atîtea evenimente, încît am avut impresia că prin faţa mea s-a desfăşurat o viaţă întreagă. Şi ce viaţă, Mika! Gîndeşte-te că soldatul nu s-a mai întors. El a murit pentru viitorul omenirii, deci şi pentru noi doi.

— Am văzut şi eu acest film vechi, Tania. Dar vezi că acolo era vorba de război, era o tragedie. Omul, însă, are nevoie de timp ca să învingă spaţiul, să devină stăpîn al Universului şi, desigur, nu numai pentru asta...

— Dar pentru ce încă?

— Pentru ca să fie fericit.

---

[1] Renumit film al apreciatului regizor sovietic Grigori Ciuhrai, turnat în anul 1960 (n.r.)

— Nu ştiu, Mika, nu m-am gîndit niciodată la asta. Arată-mi institutul tău...

Am intrat în sala de fonetică, în lumea sunetelor şi a tuturor graiurilor omeneşti, care existau acum sau au existat vreodată pe Pămînt.

Şi de rîndul acesta — nu ştiu dacă din întîmplare sau nu — am auzit muzica limbii de pe îndepărtata Uaza. Un simţămînt puternic puse stăpînire pe mine şi pe Tania. Sunetele acestea ne-au transportat parcă într-o altă dimensiune, unde timpul se scurgea altfel decît pe Pămînt, unde lumina alt Soare şi străluceau alte stele.

Sunetele ne duceau, extraordinar de vertiginos, în spaţiul cosmic, pe întinderile nemărginite ale Universului. Şi ni se părea că ele, sunetele unei limbi cu totul aparte, limba unor uriaşi care au învins timpul, ne aduceau bogăţia spirituală, toată forţa şi amploarea unei superbe şi îndepărtate civilizaţii.

Mă aflam cu Tania în lumea unor simţăminte şi gînduri minunate, înveşmîntate în sunete, şi ascultam ritmul Universului.

Iar clipa asta extraordinară dura într-una şi ni se părea că n-o să se mai sfîrşească niciodată.

PELERINUL ŞI TIMPUL

1

În acest răstimp Pămîntul a îmbătrînit cu trei sute de ani. Simțurile mele nu voiau să accepte realitatea care mă înconjura acum. Pe Pămînt trăiau alți oameni, urmașii contemporanilor mei, de mult dispăruți. Numele meu le amintea de un paradox, de un caz excepțional, de o enigmă care îi punea în încurcătură pe specialiști.

Gîndul că n-am să-mi mai văd niciodată rudele și prietenii, pe nimeni dintre contemporanii mei, că toți aceștia nu mai există, mă făcea să disper. În trei sute de ani se schimbase totul, numai pe cerul nopții străluceau aceleași stele, mereu tinere.

Cîndva, cînd eram copil (mă înfior la gîndul că sînt mai bine de trei sute de ani de-atunci), am citit un străvechi roman despre extraordinarul pelerin Melmot, căruia un concurs de împrejurări bizare și generoase i-a dăruit o viață mult prea lungă. Potrivit superstițiilor din vremurile acelea îndepărtate, lucrurile s-au petrecut nu fără concursul forțelor răului de pe tărîmul celălalt... O poveste romantică, o reverie, rod al fanteziei unui scriitor din vechime și, desigur, o inocentă experiență, un joc cu timpul și cu spațiul...

Am slujit și eu de material în mîinile unui experimentator. În definitiv el nici nu știa dacă reapariția mea pe lume va fi o a doua naștere sau o trezire după un somn lung, mult prea lung. Nu era sigur, de asemenea, dacă o dată cu mine se va reîntoarce și trecutul meu, pus la păstrare în acele sectoare ale creierului care știau să oprească clipa și s-o ascundă bine, ca s-o repete atunci cînd va fi

nevoie. Precaut şi pedant, el a înregistrat tot ce ţineam eu minte, cu ajutorul unui aparat electronic — o noutate în materie — pentru cazul cînd revenirea mea la viaţă nu va fi totuşi o trezire după un somn îndelungat.

Ipoteza putea fi verificată numai pe cale experimentală. Dar această experienţă trebuia să dureze mai mult decît aveau să trăiască experimentatorul şi discipolii săi, confirmarea urmînd s-o capete biofizicieni care încă nu s-au născut.

Dîndu-mă pe mîinile experimentatorului, se părea că am renunţat la tot ceea ce poate să-i aducă bucurie omului — la epoca mea, la prieteni şi cunoscuţi, la pasiunile şi tabieturile mele. În schimbul tuturor acestora mi se făgăduia ceva ce se apropia de nemurire. Era ca şi cum mi-aş fi dat viaţa cu împrumut. Unul dintre cercetătorii din laboratorul nostru, Alioşka Dimin, a şi făcut un spirit în legătură cu chestiunea asta de loc amuzantă :

— Cu împrumut ? Dar cu dobîndă, şi încă ce dobîndă !

După trei sute de ani trebuia să revin iar la viaţă, să mă reîntorc pe lume, să-mi recapăt simţurile şi raţiunea.

Experimentatorul — să vi-l prezint : Vsevolod Nikolaievici Obidin — era un om modest, rezervat ; nu-i plăceau frazele sforăitoare, fugea de glorie şi numai o dată, în timp ce ţinea o conferinţă, şi-a îngăduit să califice tema la care lucra drept „problema morţii temporare“, ceea ce a şi regretat numaidecît, pentru că această expresie a nimerit în presă şi a iscat un surîs pe faţa profesorului Cemodanov şi chiar o discretă tuse ironică, altminteri cît se poate de academică.

— Sînt de acord că viaţa e o stare provizorie, i-a spus Cemodanov lui Obidin, subliniind şi savurînd fiecare cuvînt, dar moartea e o negare a timpului, fapt absolut indubitabil, drept care nici nu poate constitui obiectul unei discuţii.

Obidin nu l-a combătut. La ce bun ? Într-adevăr, moartea înseamnă negarea vieţii, dar ceea ce viza el

nu nega cîtuși de puțin viața, ci, dimpotrivă, mărturisea extraordinara ei forță, capabilă să supună timpul, parcă ținîndu-l în loc, sau, mai bine zis, să întrerupă scurgerea timpului și apoi să-i dea drumul iar. Nu, el nu voia să discute despre asta cu Cemodanov. Prefera să vorbească cu el despre chestiuni obișnuite, bunăoară despre mersul trenurilor suburbane de pe linia Leningrad-Zelenogorsk, despre castraveți, sau despre aparatul de ras electric, pus în vînzare în magazinul de noutăți, de pe bulevardul Nevski.

Sînt silit să-mi amintesc de unele lucruri petrecute într-un trecut destul de îndepărtat. Între evenimentele de-atunci și clipa de față s-a așternut un răstimp de trei sute de ani. Dar parcă văd institutul nostru de cercetări științifice, vestiarul cu garderobiera care moțăia într-una, parcă îl văd pe mecanicul care umbla hojma cu o sobiță după el și pe instalatorul de apă Grișa, trebăluind mereu la bufet; parcă văd geamurile acelea de mult nespălate, o văd pe secretara directorului, trecută de ani, severă și arogantă și pe secretarul științific alergînd mereu la director cu cîte-o hîrtiuță.

Laboratorul nostru se afla la etajul al doilea, lîngă bufet. Pe unul din pereți atîrna o maximă care suna cam așa: „A cerceta înseamnă a vedea ceea ce au văzut toți și a gîndi așa cum n-a gîndit nimeni".

Cînd am pășit întîia oară în acest laborator, am rămas plăcut impresionat la vederea maximei cu pricina, care mi s-a părut profundă și originală. Gîndiți-vă că venisem aici după ce am absolvit facultatea de filozofie. Despre profesorul Obidin auzisem încă de la universitate că e un experimentator, numai experimentator, și că nu prea îi plac reflecțiile savante, filozofările și speculațiile teoretice de tot soiul. Era ciudat că fusesem admis în acest sanctuar al biofizicii experimentale, eu care în materie de științe naturale aveam numai cunoștințe speculative și teoretice, și acestea limitate doar la

ceea ce studiasem la facultatea de filozofie. Se părea că şi în cazul de faţă precumpăniseră interesele experimentale ale conducătorului laboratorului, în dorinţa acestuia de a risca şi de a verifica în ce măsură poate fi folositor un om care a absolvit o facultate teoretică.

Aici era nevoie de mîini iuţi şi dibace, care să ştie să facă un preparat sau să efectueze o experienţă, mîini, înainte de toate mîini, şi abia după aceea restul. Dar ce ştiam eu de mîinile mele, de dibăcia şi de precizia mişcărilor lor? M-am născut în familia unui istoric, a unui umanist. Cînd se ardeau siguranţele şi se stingeau în casă becurile electrice era chemat mecanicul. Dacă trebuia bătut un cui în perete, îl bătea mama. Da, ştiam prea puţin despre mîinile mele, mult mai puţin decît despre memoria, despre imaginaţia mea, despre priceperea mea de a pătrunde esenţa lucrurilor şi a fenomenelor. Aici mi se cereau deocamdată mîinile, numai mîinile. Aşa am făcut cunoştinţă cu propriile mele mîini.

Mi s-a dat o cheie şi mi s-a cerut să scot dintr-un dulăpior un borcan cu spirt. Am fost prevenit să nu dau crezare etichetei pe care scria „Atenţiune, otravă!" Femeia noastră de serviciu, pe nume Dorofeeva, avea patima băuturilor spirtoase... Am luat cheia, am vîrît-o în broască şi am răsucit-o, dar uşiţa nu s-a deschis. Stăteam dinaintea dulăpiorului şi răsuceam cheia în dreapta şi în stînga, dar degeaba; uşa nu voia să se deschidă cu nici un preţ, iar clipele se scurgeau una după alta.

Pe urmă am auzit nişte paşi rari. Mîna lui Obidin s-a întins după cheie; uşiţa care nu-mi dăduse ascultare s-a deschis numaidecît.

Obidin s-a uitat curios şi mirat la mine şi la mîinile mele. Mai tîrziu mă privea aşa de fiecare dată cînd nu-mi izbutea o experienţă sau cînd mîinile mele nedibace scăpau, zorite, cîte ceva. Mă privea fără să spună nimic. Numai o dată, cînd am

scăpat pe jos un vas cu oxigen lichid, cît pe ce să i-l vărs lui pe picioare, mi-a spus cu un zîmbet blînd şi răbdător :

— Da, ai nişte mîini de adevărat teoretician.

2

De îndată ce am început să fiu conştient, de îndată ce am învăţat să văd şi să înţeleg toate cîte mă înconjoară, ştiam că am un nume.

Mi se spunea Pavlik, mai tîrziu — Pavel, iar şi mai tîrziu am aflat că mai aveam şi un nume de familie — Pogodin, şi un nume patronimic — Dmitrievici.

Consideram numele meu ca pe ceva apărut o dată cu mine şi inseparabil de persoana mea, ca pe un cuvînt care exprima întreaga mea personalitate din cap pînă-n picioare, şi care mă deosebea de alţii. Îmi aduc aminte ce mirat am rămas şi chiar m-am simţit oarecum descurajat cînd mi-a fost prezentat un băieţaş pe care-l chema tot Pavlik, ca şi pe mine. Nu-mi semăna de loc, dar purtam amîndoi acelaşi nume, aceasta fiind o aluzie la faptul că numele nu exprimă cîtuşi de puţin esenţa aceluia care-l poartă, ci mai curînd a fost născocit din comoditate, la fel ca numărul de telefon, de casă sau de autobuz.

Dar în această epocă nouă, în care am ajuns datorită faptului că oamenii de ştiinţă au izbutit să-mi întrerupă şi apoi să-mi reînnoiască viaţa, m-am văzut un om fără nume. De altminteri cui i-ar fi trecut prin cap să-mi spună Pavel Dmitrievici, cînd nici nu aveam nevoie de un nume ? Ceea ce mă deosebea de alţii era ceva mult mai important decît numele : vîrsta. Gîndiţi-vă că de curînd împlinisem trei sute treizeci şi cinci de ani. Chiar fără a-mi rosti numele, mă cunoştea toată planeta ; eram omul

din secolul XX, o apariţie din trecut. Îmi ţinea loc de nume timpul pe care-l reprezentam, timpul şi spaţiul, pentru că şi spaţiul devenise altul. Acum existau linii de pasageri care legau Pămîntul de Marte, de Venus şi de alte planete din sistemul solar, iar cuvîntul „Pămînt" suna aşa cum pe vremea mea suna, bunăoară, expresia „regiunea Moscovei". Îmi ţinea loc de nume lumea mea, o lume dispărută în istorie, dar care nu-şi pierduse din realitate, fiind înregistrată în memoria aparatelor electronice, pe pelicule de film şi pe benzi de magnetofon... Şi totuşi cea mai reală şi mai autentică probă a trecutului eram *eu*, un reprezentant al epocii mele; prin existenţa mea făceam, aş zice, legătura între două epoci.

Deocamdată ştiam încă prea puţin despre lumea cea nouă. În definitiv, abia nu de mult (doar de-o săptămînă), revenisem la viaţă, trezindu-mă după un somn de trei sute de ani.

Noua mea viaţă a început în aceeaşi secţie experimentală a vieţii discrete de la Institutul de probleme biofizice, unde, aşa cum am aflat, am stat vreme de trei sute de ani în acea stare enigmatică pe care savanţii au botezat-o cu termenul paradoxal de „moarte temporară".

În răstimpul acestor trei secole, fireşte, clădirea s-a reconstruit de mai multe ori, suferind unele modificări, şi numai încăperea în care zăceam eu rămăsese intactă. Era o încăpere arhaică, zidită din cărămizi şi granit.

De fapt experienţa continua încă. E drept că revenisem la viaţă, dar oare numai la asta se reducea totul? Medicii, biofizicienii, fiziologii şi ciberneticienii erau curioşi să afle ce prefaceri s-au produs în organismul meu la trecerea de la starea de moarte temporară la starea de viaţă, fenomen temporar şi el.

Deocamdată nu era admis nimeni la mine în afară de specialişti, şi chiar şi istoricii, şi ziariştii, aceiaşi ziarişti, nerăbdători dintotdeauna, trebuiau să aş-

tepte ziua cînd accesul în încăperea unde mă aflam avea să fie mai liber.

Și în viața mea trecută — oare nu sună prea bizar cuvintele acestea, ca și cînd un om ar putea avea două vieți ? — sau, ca să mă exprim mai exact și mai prudent, și mai înainte, am fost nu o dată bolnav și am stat la spital ; simțeam atunci foarte acut că pentru medici bolnavul nu e atît o personalitate, cît un *organism* în care se desfășoară anumite procese ce-i interesează pe specialiști, aici, însă, simțeam asta de o sută de ori mai acut.

Aici eram și eu *un organism*. Toți uitau că, în afară de organism, eu mai am și o personalitate. E drept că unul din biofizicieni, mai sensibil și mai atent, îmi spunea pe nume, dorind să sublinieze astfel că privește persoana mea nu numai ca pe ceva comun și universal, ci și ca pe o personalitate.

— Bună ziua, Pavel Dmitrievici, mă saluta el de obicei, și pe chipul lui apărea un zîmbet simpatic.

Nu vreau să-i acuz de insensibilitate și indiferență pe ceilalți medici și biofizicieni, mai rezervați de felul lor și care mă tratau mai cu răceală. În ochii lor eu eram un reprezentant al unei epoci trecute, al unei epoci dispărute pentru totdeauna, iar existența mea îi punea în derută. Contraziceam logica, bunul simț, și prin enigmatica mea reîntoarcere din neființă puneam sub semnul îndoielii toate reprezentările obișnuite despre viață și despre moarte.

Pentru oamenii de știință din lumea aceasta, eu nu eram o personalitate. Nu persoana, ci organismul meu și funcțiile lui le stîrneau interesul cel mai viu. Pe ei îi interesa nu atît „eu"-l meu, numit Pavel Dmitrievici, cît ceea ce era comun, tipic pentru omenirea care a trăit cu trei secole în urmă.

Mă uitam la ei, la oamenii secolului XXIII, nu mai puțin uluit decît se uitau ei la mine. În trei secole înfățișarea omului se schimbase totuși, chiar dacă nu prea mult. La oamenii aceștia, pe chipurile și în atitudinea lor se simțea o forță stăpînită și

ceva de o superbă armonie, care amintea de pictura lui Leonardo.

Calm și inerție? Nu. Stăpînire, da, stăpînire de sine, un puternic simț al propriei demnități și încă ceva, ceva nou și necunoscut mie, greu de definit, ce se manifesta cu o deosebită forță în expresia ochilor care mă priveau, ochi cu o experiență mai bogată decît a mea cu trei sute de ani.

Vorbeau în fraze scurte, cu o logică și o claritate matematică, de parcă ar fi analizat cu glas tare o problemă.

— Cum stai cu receptivitatea după înstrăinare? m-a întrebat unul.

— Care înstrăinare? n-am înțeles eu întrebarea. Interlocutorul meu a rîs.

— Înstrăinarea prin moartea temporară.

— Percep totul cu aceeași prospețime și la fel de acut ca și ieri.

— Care „ieri“? „Ieri“ înainte de azi, sau cu trei sute de ani în urmă? Pentru dumneata și asta e tot „ieri“.

— Pentru mine, da, dar nu și pentru dumneata.

— Da, pe-atunci eu nu existam încă, a spus el calm.

— În schimb dumneata știi tot ce s-a petrecut în răstimpul acestor trei sute de ani, pe cîtă vreme eu nu știu.

— Nu te grăbi, că ai să afli și dumneata.

— Cînd?

— Cînd ți se va mai fortifica organismul.

3

Îmi depănam amintirile. Aveam oare de gînd să-mi reconstitui clipă cu clipă trecutul? Nu, deocamdată nu era încă nevoie s-o fac. Oamenii de știință verificau forța memoriei mele și, în afară de asta, voiau să afle cîte ceva despre trecutul în-

depărtat de la un martor ocular și nicidecum să asculte o spovedanie fără sfîrșit.

Îmi aminteam, deci, de lucruri petrecute cu trei sute de ani în urmă, ca și cînd ar fi fost abia ieri. Glasurile contemporanilor mei se apropiaseră de mine. Prin timp răzbea și vocea femeii care mai tîrziu avea să devină soția mea. De fapt, memoria este cea mai extraordinară minune, căci ea face legătura între „aici“ și „acum“, pe de o parte, și „acolo“ și „atunci“, pe de altă parte, adică cu ceea ce nu mai există.

— Pavel, ești nebun! îmi spunea Olea. De ce m-ai adus aici, în scuarul ăsta? O să trezim pensionarele care moțăie la soare.

— E bine aici, zic, și-i arăt copacii tineri învăluiți în pîcla verde a primăverii, blocul cu ferestre albastre ca șuvoiul rece al unui rîu, fetița care se zbenguia pe alee.

— Pavel!

Cînd îmi rostește numele, mi se pare că o aud pentru întîia oară.

— Pavel!

Îl rostește într-un chip cu totul aparte. Sunetul, cuvîntul acesta devine ușor și adînc, ca ecoul din pădure, ca un oftat. E o reflectare a „eu“-lui meu în conștiința și în vocea ei.

— Pavel, privește colo!

Mă uit în direcția arătată. Pe o bancă stau doi bătrîni, un bărbat și o femeie. Amîndoi moțăie.

— Sînt soț și soție. Se vede imediat. Au trăit împreună o viață lungă și fericită.

— Trezește-i și întreabă-i dacă au fost fericiți.

— Au fost, spune Olga. Dar nu merită să-i invidiezi.

— Și totuși îl invidiez pe moșneagul ăsta. E întotdeauna împreună cu tovarășa lui, întotdeauna alături, nu ca noi doi.

— Îți închipui că și noi o să moțăim cîndva uite-așa la soare ?

Stăm pe o bancă în scuar. Ne înconjoară o lume străvezie, primăvăratică, toată numai sunete. Peste acoperișul blocului plutește un nor, încet-încet. Stăm amîndoi așa, atenți la ceea ce e înăuntrul și nu în afara noastră, și mi se pare că clipa de față s-a oprit, ca să prelungească bucuria revederii.

O dată cu clipa s-a oprit totul. În liniștea care s-a lăsat, lumea întreagă așteaptă răbdătoare, ca să nu ne tulbure cumva. Pînă și rîndunica cea iute parcă s-a oprit din zbor ; zboară și zboară. Și fetița de pe alee a încremenit după un salt.

— Mîine plec, îmi spune Olea.

— Unde ?

— La Moscova. La mătușă-mea.

— Stai mult ?

— Trei săptămîni.

„Doamne, trei săptămîni !" îmi zic.

Nici prin cap nu-mi trece că va veni o zi cînd ne vom despărți nu pentru trei săptămîni, ci pentru trei sute de ani.

Stăteam pe-atunci pe cheiul canalului Moika, cea mai liniștită stradă din Leningrad. În fața locuinței noastre se înșiruiau pieziș plopi cu crengile retezate. Dimineața strada era cufundată într-o tăcere adîncă, cu sonorități nedeslușite, iar apa adăsta încremenită în defileul ei jilav de granit. Eram pe-atunci student la facultatea de filozofie. Îmi închipuiam că toate lucrurile așteptau ora aceea stranie cînd un nou Hegel le va face să vorbească și să-și dezvăluie esența și rostul, lovind în lucruri și în fenomene așa cum lovești clapele pianului...

Simțeam cu toată pasiunea tinereții muzica ce se ascunde după fiece amănunt al vieții de toate zilele. Totul mi se părea important : dunga asfințitului pe cerul mohorît, ramura de arțar, exclamația taxatoarei din autobuz, afișul de pe zid, zîmbetul de pe fața trecătorului, bătaia pendulei, rezultatul meciului de fotbal Leningrad-Tbilisi, vuietul ploii...

Îmi închipuiam că filozofia e ca un fel de cheie cu care poţi descuia toate fenomenele şi lucrurile, aşa cum descui o uşă, că e deajuns numai să spui : „Sesam, deschide-te !"

Dar Sesamul nu se deschidea. Nici dinaintea mea, nici chiar dinaintea acelora care ţineau prelegeri şi scriau manuale. De altminteri asta am înţeles-o mai tîrziu, în anul al doilea de studii. Am înţeles-o şi nu ştiu de ce m-am întristat.

Viaţa fremăta aşa cum freamătă o ploaie de vară. Mirosea a iarbă şi a crengi jilave. În răstimpuri bubuiau tunete. Eu, însă, aşteptam ceea ce aşteptau şi toţi tinerii din lume. Senzaţia vieţii mă ameţea ; eram aproape beat de bucurie că trăiesc, că văd, că umblu, că citesc, că respir.

Dimineaţa mă duceam la geam şi mă uitam în stradă atît de mirat, de parcă strada abia acum ar fi răsărit din nefiinţă. Dar lumea întreagă oare nu s-a trezit şi ea acum, o dată cu mine ?

Asta însă numai în ceea ce priveşte lumea de dincolo de geam, pentru că tot ce se afla în casă era o mărturie a stabilităţii şi a permanenţei. Cîteodată mi se părea că locuinţa şi familia au apărut cu mult înainte de a apare restul lumii. Bufetul şi masa erau mult mai în vîrstă decît Universul.

Mama, în halat şi tîrlici, aduce tigaia în care sfîrîie cîrnaţi. Tata citeşte încruntat ziarul. Mă întreabă distrat, fără a mă învrednici cu o privire :

— Pe la tine ce mai e ?

— Nimic deosebit. Totul e-n ordine.

— Şi cu Papirosnik cum stai ? S-a aranjat ?

— Drept cine mă iei, tată ? Papirosnik e un dogmatic, un ignorant, o nulitate, cu toate că a scris o broşură despre Spinoza.

— Ştiu.

— Dacă ştii, de ce mă mai întrebi ?

Tata rămîne tăcut, privindu-mă cu un interes deosebit. A uitat de cîrnaţi şi de ziar. Am băgat de seamă că interesul pe care mi-l poartă are un carac-

ter sporadic. În astfel de momente mă privește parcă speriat și mirat totodată.

— Te întreb pentru că cunosc bine viața, pe cîtă vreme tu nu o cunoști îndeajuns. Mă întreb dacă are rost să te pui rău cu Papirosnik?

— Data trecută, îl întrerup eu, mi-a dat un calificativ insuficient pentru un răspuns foarte bun. Credea că eu i-am trimis în timpul prelegerii un bilețel care începea cu „Noi, filozofii..." E fraza lui preferată. Nu-și dă seama cît de arogant sună „noi, filozofii". Și cînd te gîndești că n-are la activul lui decît vreo cîteva broșuri primitive și anoste.

— Și totuși nu trebuia să-i trimiți biletul. La ce bun? E ceva brutal și neomenos.

— Asta e solidaritate profesională; ești și tu profesor.

Tata predă istoria. Specialitatea lui este epoca Renașterii italiene. De mulți ani scrie o carte despre Leonardo da Vinci.

Cînd vorbește de Leonardo, se transfigurează. Fața lui capătă prospețime, în ochi apar scînteieri tinerești. Apoi scînteierile astea dispar și el devine iarăși tată și profesor, un om obosit, prozaic, la fel ca și colegii săi. Însuși numele de Leonardo are ceva înălțător și superb. E ca dimineața, ca dangătul clopotului, ca un nor ce se oglindește în apa albastră a unui rîu din pădure, ca o subită străluminare, și are în el ceva din Cosmos și ceva din Pămînt. Știu că interesul pe care-l poartă tatăl meu lui Leonardo nu e un interes profesional, academic. Pentru doctorat, el și-a ales, la timpul său, altă temă. Interesul lui pentru Leonardo e de o puritate și de o naivitate juvenilă și a apărut cu mult înainte ca tata să fi devenit profesor și să fi făcut din cunoașterea istoriei obiectul bunăstării familiei. Tot timpul liber și-l consacra reflecțiilor în legătură cu omul acesta, unul dintre cei mai extraordinari oameni. Încerca să reconstituie în gînd, pas cu pas, viața lui și inegalabila atmosferă spirituală din juru-i. Încerca, așa

cum mi se părea mie cînd eram tînăr, să facă un lucru imposibil — să învingă timpul şi să recheme la viaţă pe cineva de mult dispărut.

Cîteodată parcă uita că Leonardo a trăit în secolul al XV-lea şi vorbea despre el aşa ca şi cînd abia în ajun s-ar fi despărţit de dînsul.

Dar interesul pur faţă de Leonardo nu putea să-i consume tot timpul de care dispunea; tata ţinea conferinţe destul de plicticoase, participa la tot felul de şedinţe şi scria articole academice cu totul lipsite de pasiune pentru diferite publicaţii de istorie. Se aprindea numai atunci cînd venea vorba de Leonardo, apoi focul prometeic se stingea şi după aceea îşi relua cursul viaţa academică, neinteresantă şi lîncedă, ca un curs de istorie pentru şcolile superioare.

4

Obidin m-a însărcinat să fac o experienţă cu ciuperci de drojdie.

Am început infectînd mediul nutritiv (cel mai obişnuit must) cu organismele supuse experienţei. Pentru ciupercile de drojdie, mustul e un paradis, o lume a abundenţei. Ciupercile, însă, nici nu bănuiesc, sărmanele, că imediat am să congelez paradisul ăsta cu ele cu tot. Azotul lichid în care am să le introduc are o temperatură de minus 180 de grade.

Astup cu un dop eprubeta cu must. Pun într-un creuzet praf de cauciuc microporos termoizolant şi introduc cu băgare de seamă eprubeta cu microorganismele. Apoi cufund creuzetul cu eprubeta şi cauciucul microporos în azot lichid, încet şi cu atenţie, ca să nu nimerească vreun strop în stratul termoizolant, ceea ce ar provoca o congelare prea rapidă.

Dar iată că totul e gata. Mă uit la ceas. Deodată mă cuprinde îndoiala : mă întreb dacă nu cumva, distrat cum sînt, am uitat să încălzesc pînă la incandescență „lațul" (un ac lung), mai înainte de a prinde cu el ciupercile și a le introduce în eprubeta cu must.

Reiau experiența. După ce am încălzit cît trebuie lațul și l-am lăsat să se răcească, agăț un grup de microorganisme și le introduc în mediul nutritiv. Înfășor din nou eprubeta cu cauciuc microporos și cufund iar creuzetul în azot lichid.

Pentru temperaturi atît de joase există un termen special : frig profund. Acum în „adîncurile" acestui frig au fost cufundate niște organisme minuscule care trebuie să facă un salt prin „neant". Ce înseamnă „trebuie" ? Nu ele de capul lor, ci eu trebuie să le silesc să facă asta, dovedindu-mi măiestria de experimentator.

Pe o altă masă așteaptă sfîrșitul experienței microscopul luminiscent. E impasibil și precis ca gîndirea unui matematician, ca ochiul unui marțian care te privește, sau, mai bine zis, privește prin tine în lumea cea fără fund a relativității, în lumea mică a unui spațiu care se mărește.

Peste o oră voi arunca o privire în lumea aceasta impasibilă. Ciupercile de drojdie, readuse la viață, scoase din adîncurile frigului, vor căpăta o nuanță veselă, de un verde deschis ; cele moarte se vor colora în galben-cafeniu. E ceva oarecum asemănător cu un tablou al unui pictor suprarealist care ar încerca să redea esența ființei și neființei cu ajutorul a numai două culori.

Dacă vor fi mai multe ciuperci moarte decît vii, mă îndoiesc ca Obidin să găsească experiența reușită. Își va împreuna buzele într-un zîmbet chinuit și va rosti un singur cuvînt :

— Diapauză.

Dar cum îl va rosti ! Literalmente mi-l va vîrî în cap. Diapauza e o expresie strict științifică. Ea ex-

primă starea de nemişcare în care se cufundă insectele sub influenţa temperaturilor joase. E o reacţie de adaptare, o pauză a vieţii, un fel de oprire forţată. La noi în laborator, însă, cuvîntul acesta are alt înţeles, vrînd să spună că cineva a înregistrat un eşec din cauza neglijenţei sau a indolenţei.

Pe cadranul ceasului de mînă, minutele afectate experinţei se scurg unul după altul. Încălzesc apa, scot repede creuzetul din soluţia de azot lichid şi-l cufund în apă caldă. Aici, amatoarele de must revin încet-încet la viaţă.

Prepar soluţia, colorez microorganismele cu acridină oranj şi mă uit în microscopul luminiscent. Apoi încep numărătoarea. Nu, Obidin o să mă scutească de zîmbetul acela chinuit. Optzeci la sută sînt vii. Experienţa a reuşit. Şi asta, fireşte, nu datorită întîmplării, ci numai graţie mîinilor mele, care s-au învăţat, în sfîrşit, să lucreze cu dibăcie şi precizie.

Privesc din nou la microscop microorganismele care au făcut un salt prin „neant" şi nici prin cap nu-mi trece, desigur, că vreodată am să încerc şi eu ceea ce au încercat ele desprinzîndu-se de clipa efemeră.

La unu şi jumătate mă reped să iau o gustare la bufetul institutului, după ce mai întîi arunc o privire în camera vecină, unde lucrează Alexei Dimin cu ajutoarea sa, o făptură plăpîndă şi drăgălaşă, cu un nume cît se poate de ciudat : Zet. La noi, aici, i se spune în glumă Ix-Igrec. Dar ea nu se supără. Îi place numele abstract, matematic, pe care-l poartă.

Pe coridorul strîmt mă întîlnesc cu profesorul Cerneavski, un om scund, vînjos, cu o ţinută mîndră. E un moment dificil. Nu ştiu dacă să-l salut ori ba. Şi totuşi îl salut. Se uită chiorîş la mine, cu o privire dispreţuitoare, şi schiţează un semn din cap abia perceptibil. Are un cap peste măsură de mare.

Cerneavski mă disprețuiește. De ce? Deocamdată, la institut n-o știe nimeni, iar eu, firește, și mai puțin decît ceilalți. La început mi-am făcut iluzii, zicîndu-mi că Cerneavski se poartă cu toți la fel ca și cu mine. Curînd, însă, m-am convins de contrariul. Numai pe mine și, poate, pe Cemodanov ne salută în felul acesta rece, voit neamical.

Sînt deprimat la gîndul că am fost pus în aceeași oală cu Cemodanov. De ce nu m-o fi iubind Cerneavski? Ce rău i-oi fi făcut eu?

Mă gîndesc prea mult la bătrînul ăsta. O vreme am presupus că e un intrigant, o nulitate, un om rău și nedrept, ceea ce însă nu s-a confirmat. Dimpotrivă, e un om cu principii, instruit, gentil, binevoitor și talentat. La sfîrșitul deceniului al cincilea a avut de suferit, apărîndu-și concepțiile științifice, și adversarii săi l-au înlăturat din laborator. Se zice că, fără a-și pleca capul, la plecare a luat cu el din laborator eprubetele cu drosofile. Cîțiva ani mai tîrziu, muștele de drosofilă au fost reabilitate și puse din nou în slujba științei, la fel ca și Cerneavski.

Îndoielile lui Cerneavski în privința persoanei mele au sădit și în mine îndoiala. Poate că am săvîrșit într-adevăr vreo faptă nedemnă, care a ajuns la cunoștința lui Cerneavski? Dar cînd? Și apoi, cine ca cine, dar eu aș fi trebuit să știu de ea.

Laboratorul de genetică se află pe același coridor cu al nostru. Fie că o vreau sau nu, sînt nevoit să dau deseori ochi cu Cerneavski. De fiecare dată pe fața lui apare o expresie care mă descumpănește.

Așa și acum, la bufet... Stau lîngă geam. Locul de lîngă mine e liber, de altfel singurul loc liber, pentru că toate celelalte sînt ocupate. Intră Cerneavski. Preferă să mănînce stînd în picioare, decît să se așeze alături de mine. Asta-i prea de tot. Mă ridic și părăsesc demonstrativ bufetul. Dar nimeni nu-mi observă gestul.

Devansînd lucrurile, trebuie să spun că abia după trei sute de ani am aflat, în sfîrșit, de ce mă detesta Cerneavski.

De data asta m-am trezit după un somn obişnuit şi nu după unul lung de trei sute de ani. Am aruncat o privire în jurul meu. Ceea ce vedeam erau numai lucruri obişnuite.

Probabil, pentru ca să nu simt noutatea frapantă, ameţitoare şi înfiorătoare a acestei epoci, necunoscute mie, în jurul meu a fost creat un mediu artificial, care marca oprirea timpului.

În perete atîrna aceeaşi pendulă de acum trei sute de ani, şi peretele era şi el acelaşi. Am recunoscut şi dulăpiorul pe care, spre marea mea ruşine, nu l-am putut descuia în prima zi cînd am venit să lucrez în laboratorul profesorului Obidin. În dulăpior stăteau aceleaşi sticluţe ca şi atunci, ba chiar şi borcanul acela cu etichetă pe care scria „Otravă !" O clipă m-a cuprins îndoiala. Poate că toate astea nu sînt decît un vis ?

Nici un răspuns...

Şi deodată răzbeşte pînă la mine o voce. Vocea asta are ceva care-mi este cunoscut. Unde şi cînd am mai auzit-o ? Abia după cîteva clipe îmi dau seama că mă aud pe mine însumi. Cineva a conectat aparatul electronic în care e înregistrată memoria mea.

„Vsevolod Nikolaevici, imploră vocea, Vsevolod Nikolaevici, vă rog să mă înţelegeţi ! Sînt mult prea tînăr pentru a fi memorialist, şi în afară de asta nu pot să-mi amintesc la comandă ! Nu pot !"

Aud propriile mele cuvinte rostite cu trei sute de ani în urmă. Apoi survine o pauză.

E linişte. Se pare că aparatul a fost deconectat. Sunetul propriei mele voci parcă m-a strigat din străfundurile timpului. Am tresărit.

Pe urmă am stat multă vreme culcat, şi inima îmi bătea cu putere, ca şi cînd trecutul pierdut pentru totdeauna s-ar fi aflat aici, alături.

Aici, alături... Ce înseamnă asta ? Oare nu cumva înseamnă că peste puţin am să-mi văd rudele şi

prietenii? Pe toţi, în afară de Olea, pentru că ei nu i-a venit încă timpul. Olea a plecat într-un zbor cosmic îndepărtat şi trebuie să revină pe Pămînt aproximativ după trei sute de ani tereştri obişnuiţi. S-ar putea oare s-o revăd pe bătrîna mea mamă, să-l revăd pe micul meu Kolea, în vîrstă de şase ani?

Dimineaţa, înainte de a merge la institut, îl duceam pe Kolea la grădiniţă, în cartierul Vasilievski Ostrov, iar seara, după ce ieşeam de la lucru, îl luam acasă. Mă aştepta pe sală, lîngă dulăpiorul lui din vestiar, unde îşi lăsa blăniţa şi căciula. Îşi punea singur blana şi şoşonii, şi o pornea alături de mine înspre staţia troleibuzului.

Odată m-a întrebat:

— Cînd se întoarce mama?

Nu i-am răspuns. S-a uitat la mine şi a repetat întrebarea:

— În curînd?

Nu i-am răspuns nici de rîndul acesta. Nu puteam, desigur, să-i răspund că mama lui se va întoarce peste cîteva sute de ani, cînd nu vom mai fi pe Pămînt nici eu, nici el, nici nepoţii şi strănepoţii noştri. Pentru noi doi şi pentru toţi contemporanii noştri ea era moartă. Dar ea trăia, zbura prin spaţiul cosmic. Un fascicul de unde electromagnetice şi de raze de lumină, subţire ca acul, lansat de postul de radio atomic al cosmonavei, ne ţinea deocamdată la curent, comunicîndu-ne informaţii despre starea generală şi sănătatea ei.

— În curînd? m-a întrebat din nou Kolea.

— Nu, Kolea, mama nu se va întoarce aşa curînd.

Mă uitam la ceasul de la mînă, pe cadranul căruia se deplasa cu repeziciune, într-o cadenţă febrilă, acul roşu al secundarului. Acolo, la bordul cosmo-

navei în care trăia Olea, ceasornicele erau cu mulţi ani rămase în urmă faţă de ceasul meu. Dacă aş fi încercat să-i explic asta lui Kolea, nu m-ar fi înţeles. E cu neputinţă să explici teoria relativităţii unui copil de şase ani. Unui copil? Dar şi oamenii mari înţeleg anevoie că timpul se încetineşte sub efectul vitezei de mişcare. Trebuia întoarsă logica pe dos pentru a înţelege că zilele mele şi ale lui Kolea aproape că echivalau cu minutele acolo unde se afla acum Olea.

În zilele libere ieşeam cu Kolea la plimbare şi-i citeam poveşti. Pe-atunci încă nu mă gîndeam că am să-l părăsesc de bună voie. Pentru mine el a rămas tot micul Kolea, cu păru-i bălai, deşi mai tîrziu a devenit Nikolai Pavlovici şi poate că a trăit pînă la adînci bătrîneţe, fără să mai apuce reîntoarcerea mamei şi trezirea tatălui său.

Şedeam aşa lungit şi inima îmi bătea cu putere, ca şi cînd trecutul s-ar fi aflat alături de mine, de cealaltă parte a peretelui.

Biofizicianul se apropie de mine şi îmi spuse calm şi prietenos:

— Bună ziua, Pavel Dmitrievici. Cum te simţi?

Deşi mă vizita des, nu ştiam cum îl cheamă. De data asta îl întrebai cum să-i spun.

— Pavel Pogodin, îmi răspunse.

— Dar Pavel Pogodin sînt eu! Eu!

— Şi eu, răspunse el încet şi cu blîndeţe.

— Omonim?

— Nu chiar. În parte îţi sînt şi rudă, şi, în orice caz, tiz. Ai ceva contra?

— Se poate? Cum aş putea avea ceva împotrivă? Legile naturii...

— Da, n-ai ce-i face. Legile... Eu îţi sînt urmaş în linie directă. Dacă îţi mai aduci aminte, după ce a survenit moartea dumitale temporară, ţi-a rămas un fiu.

— Kolea ?

— Nikolai Pavlovici, mă corectă el. S-a căsătorit şi a avut patru copii.

— Dumnezeule, dar n-avea decît şase ani !

— La care ar trebui să adaugi încă trei sute.

— Logica mea nu se poate încă obişnui cu ciudăţenia asta. Mi se pare mereu că am să mă întorc acasă şi am să-l văd pe Kolea. Ieri m-a cuprins deodată neliniştea. Mă gîndeam că ducîndu-mă la grădiniţă să-l iau pe Kolea acasă, am să întîrzii cu o oră şi educatoarea o să mă mustre pentru că nu sînt punctual.

Rămăsei o vreme tăcut, după care adăugai cu mîhnire în glas :

— Am întîrziat, însă, nu cu o oră, ci cu trei secole.

— Ai întîrziat ? Biofizicianul zîmbi. Expresia e lipsită de sens, mai ales rostită de dumneata. Unde ai întîrziat ? De ce ? Nu te gîndi la asta. Nu trebuie. Să nu regreţi. Dumneata te-ai desprins de epoca în care trăiai şi ai cunoscut altă epocă. E ceva ce se mai întîmplă şi altora.

— Crezi ?

— Mă gîndesc la cosmonauţii care pleacă în zborurile experimentale de mare distanţă. Dar timpul pe care-l cunosc ei se confundă cu spaţiul parcurs. Dumneata, însă, ai fost separat de timp ; viaţa dumitale a fost ruptă în două părţi. Totuşi memoria funcţionează destul de bine, lucru de care ai avut prilejul să te convingi. Ea va lega între ele cele două jumătăţi ale vieţii... De fapt, nu e nimic nefiresc în asta. E ceva ce fiecare încearcă, în miniatură, culcîndu-se seara şi trezindu-se dimineaţa. Somnul dumitale a durat ceva mai mult şi atîta tot.

Mă uitam la el şi mirarea mea sporea într-una. Logica mea nu putea accepta situaţia aceasta nelogică. Aveam în faţă un urmaş îndepărtat şi trăiam în aceeaşi vreme cu el !

— La ce te gîndeşti ? mă întrebă încet.

— Mereu la acelaşi lucru. La ilogismul a tot ceea ce se petrece acum cu mine, la neconcordanţa dintre toate astea şi noţiunile cu care sînt obişnuit.

— Să fie oare chiar aşa de ilogic ? Împrejurările te-au proiectat în secolul al douăzeci şi treilea. Dar a existat un caz şi mai extraordinar, cînd un om din secolul al douăzeci şi treilea a fost aruncat de soartă în secolul al şaisprezecelea.

— La cine te referi ?

— La marele pictor şi inginer Leonardo da Vinci.

— Bine, dar timpul e ireversibil ! Cum de s-a putut întîmpla aşa ?

— Cîndva vom reveni asupra acestei teme. Acum va trebui să te părăsesc pentru cîteva zile. Poimîine prezint o comunicare la o conferinţă a biofizicienilor, la una din staţiile cosmice aflate în împrejurimile lui Venus. La revedere !

A plecat fără să mă lămurească la ce s-a gîndit cînd a pomenit de Leonardo. Probabil a glumit. Cum putea oare un om al viitorului să nimerească în trecut ?

Şedeam lungit, amintindu-mi de tot ce ştiam despre marele pictor al Renaşterii italiene.

După moartea tatălui meu, care a fost istoric şi a studiat toată viaţa secolului XVI, am găsit într-un sertar al biroului său un amplu şi extrem de interesant articol despre Leonardo.

Mi-am amintit de o frază din acest articol, oarecum misterioasă şi bizară, citată de tatăl meu dintr-o carte consacrată pictorului italian :

„La Leonardo, lumea frumosului e înfăţişată în aşa fel, ca şi cînd realitatea ar fi fost adaptată în modul cel mai profund la om, ca şi cînd toate antagonismele ei s-ar fi diminuat şi toate mişcările ei s-ar fi echilibrat. Legăturile şi trecerile nu mai sînt dure, rigide, violente..."

Ideea aceasta străbătea tot articolul. Tatăl meu era avid să afle răspuns la întrebarea de ce Leonardo, trăind într-un secol atît de primitiv şi de dur, înfăţişa o altă realitate, infinit mai per-

fectă, şi o înfăţişa în aşa fel, ca şi cum ar fi cunoscut-o foarte bine.

Punîndu-şi această întrebare şi punîndu-i-o şi cititorului, tata n-a mai apucat să dea un răspuns, căci l-a împiedicat moartea. Dar întreaga desfăşurare a ideilor sale arată că el se apropiase de dezlegarea unui mare mister.

Acum auzeam din nou nişte misterioase referiri la Leonardo, rostite de un biofizician, tizul şi urmaşul meu.

Îmi aduc aminte de blana profesorului Cemodanov. I-o făcuse cel mai bun croitor din oraş, la un atelier de pe Lieteinîi.

La institut, blana lui Cemodanov era privită cu toată consideraţiunea, fiind atîrnată într-un colţ aparte şi într-un cîrlig separat. Garderobiera şedea şi o păzea toată ziua, temîndu-se să se îndepărteze un pas. În acelaşi cîrlig atîrna şi pălăria lui de fetru.

Cînd trecea Cemodanov, toţi întorceau capul. Era făcut, ca şi blana lui, dintr-un material deosebit. Cînd mergea, umplea cu persoana sa spaţiul şi timpul. Şi timpul! Pe faţa lui plină, proaspăt rasă, stăruia un zîmbet condescendent.

Noi (spunînd „noi" mă refer la cercetătorii din laboratorul nostru) eram în parte mulţumiţi că Cemodanov ne tolera, că se împăca cu existenţa şi cu problemele noastre. Un singur lucru voiam: să ne lase în pace, să uite că existăm.

Cemodanov era stimat la institut. De ce? E greu de răspuns la această enigmatică întrebare. Poate pentru că a ştiut să le inspire tuturor — de la director pînă la garderobieră — o imagine greşită despre persoana sa. Cemodanov nu făcea altceva decît că se respecta, în care scop cheltuia o groază de timp. Cheltuia pentru treaba asta atîta talent,

atîtea stăruinţe şi atîta pasiune, încît pînă la urmă şi-a atins scopul. Era într-adevăr respectat şi era respectat pentru că se respecta el însuşi. Ceea ce spunea el era luat în seamă. Îmi aduc aminte că, ascultîndu-i cuvîntarea rostită la o şedinţă a consiliului ştiinţific, îi sorbeam şi eu fiecare cuvînt, căutînd înţelesuri ascunse şi adînci.

— Marea învăţătură a lui Pavlov, spunea Cemodanov, deschide în faţa noastră... deschide în faţa noastră... aici făcea o pauză cu o măiestrie de actor. Vocea lui era şi ea o voce de actor. Îmi încordam toată atenţia, aşteptîndu-mă să aud ceva nou...

Într-adevăr, felul cum vorbea Cemodanov făcea asupra mea o anumită impresie, dar nu atît prin sensul celor spuse, cît prin intonaţie. Fiecare cuvînt semăna cu Cemodanov însuşi. Se cerea respectat. De ce? Pentru ce? Asta-i altă chestiune.

Cum era să nu-l stimezi? Cemodanov era atît de masiv şi de impunător, şi fiecare cuvînt pe care-l rostea el căpăta o realitate cu totul aparte, ca şi cum în înţelesul şi rezonanţa lui Cemodanov s-ar fi pus pe sine însuşi, cu faţa-i proaspăt rasă şi cu zîmbetu-i condescendent.

Am mai spus că Cemodanov era îngăduitor cu noi, că se împăca cu existenţa noastră. Probabil că totuşi nu-i venea uşor, pentru că în adîncul sufletului nu se putea să-i placă obiectul îndeletnicirii noastre.

— Fenomenele discrete ale vieţii, a spus el odată, oprindu-se lîngă uşa laboratorului nostru, anabioză... Deh, om trăi şi-om vedea.

Păcat că nu i-a fost dat să trăiască trei sute de ani. Ce-ar zice oare acum, văzîndu-mă printre oamenii viitorului îndepărtat? Poate ar zice cu vocea lui impunătoare:

— Prostii! Metafizică! Fantezii dăunătoare!

Şi sînt convins că oamenii i-ar da crezare lui şi nu faptelor, căci prea era prestigios şi convingător, mai convingător decît toate faptele.

Uneori dispărea. Pleca în deplasare sau în concediu. Absenţa lui o resimţeau toţi. La institut parcă

lipsea ceva. Ce anume ? Greu de spus... Dar iată-l reapărînd. Pe fața lui plină, proaspăt rasă, stăruia un zîmbet, dar nu zîmbetul acela condescendent de mai înainte, ci altul, un zîmbet care exprima ceva important, voind parcă să spună că în timp ce a fost plecat, Cemodanov a aflat anumite taine, știa ceva. Și ceea ce știa, știa numai el și Domnul-Dumnezeu. Numai ei doi. Zîmbetul acesta îi făcea pe toți melancolici, sădea un sentiment apăsător de nesiguranță și neliniște, ca și cînd Cemodanov ar fi știut ceva ce-i privea pe toți și toate celea — și pe cercetători, și laboratoarele — dar deocamdată ținea asta în secret.

După o săptămînă zîmbetul dispărea, și fața lui Cemodanov își recăpăta expresia îngăduitoare de totdeauna.

— Ei, ce mai e pe la voi ? întreba pe un ton confidențial, oprindu-mă pe mine sau pe Dimin. Fenomene discrete ? Fenomene dubioase ! Dubioase ! Dar om trăi și-om vedea.

Oare cît avea de gînd să trăiască ? Ajunsese aproape la șaizeci de ani. Nu știu nici azi cît a trăit. Îmi aduc aminte că, puțin înainte de experiența generală cu ajutorul căreia eu am învins timpul, treceam odată pe bulevardul Nevski însoțindu-l pe Vsevolod Nikolaievici Obidin. Întîmplător ne-am oprit în fața unui restaurant. Înăuntru, lîngă fereastra puternic luminată, cu geamul gros, ședea Cemodanov, oficiind în fața unui platou care tocmai îi fusese servit. Fereastra îl încadra întocmai ca rama unui tablou, separîndu-l de lumea înconjurătoare.

N-a trecut decît o jumătate de minut, nu mai mult, dar mie mi s-a părut că timpul a dispărut, s-a oprit, și Cemodanov, în rama lui de sticlă, a învins clipa efemeră și s-a contopit cu veșnicia, chiar dacă aceasta era o veșnicie fremătătoare ca fiece clipă.

Tizul și urmașul meu, biofizicianul Pavel Pogodin, a adus cu el un obiect necunoscut mie, făcut, pare-se, din materiale sintetice. L-a pus jos și m-a întrebat:

— Vrei să faci o mică plimbare?

De trei sute de ani nu mai ieșisem din încăperea în care mă aflam; surprinzătoarea invitație mă făcu să tresar.

— Cînd?

— Oricînd dorești; dacă vrei, chiar acum.

— Dar nu sînt bărbierit. Trebuie să mă schimb.

— Pentru ce? Poți rămîne așa, culcat. Nici măcar nu vom da la o parte pereții. De ce-am face-o, cînd lumea va veni aici, la dumneata? Timpul și spațiul...

— Ceva ca un fel de jurnal cinematografic, pricepui eu. Dar unde e ecranul?

Pavel zîmbi.

— Jurnal cinematografic? Străveche expresie, de care își amintesc, poate, numai cei care studiază istoria culturii! Nu, în cazul de față e vorba nu atît de o reflectare primitivă a lumii, cît de ceva, așa cum ai să ai prilejul să te convingi, mai real, mai material, legat într-un chip mai intim de ceea ce e în jurul nostru și în noi înșine. Un jurnal cinematografic, așa cum îmi închipui eu, e întotdeauna o reflectare a trecutului, chiar dacă acesta e de dată foarte recentă. E totuși o rămînere în urmă față de „acum", fie și numai de o zi. Ceea ce ai să vezi acum, însă, e o sinteză a trecutului, prezentului și viitorului. Nu numai o reflectare, dar o sinteză reală, materială, după cum ai să te convingi imediat. „Atunci", „acum" și „mîine", toate dinamizate.

— Ce e asta — artă sau viață? întrebai.

Biofizicianul se eschivă să dea un răspuns.

— Despre asta o să vorbim mai tîrziu.

Zicînd acestea, apăsă pe butonul unui aparat şi numaidecît se făcu nevăzut, parcă ar fi intrat în pămînt. Dispăruse tot ce se afla în jurul meu : pereţii, obiectele. Am dispărut şi eu însumi. Nu îmi mai simţeam corpul, ca şi cînd aş fi fost în acelaşi timp şi aici, şi acolo. Dar unde şi ce era acest „aici" şi prin ce se deosebea el de „acolo" ?

Lumea a devenit dintr-o dată nemărginită, ca şi cum în camera în care pînă mai adineauri şedeam culcat ar fi pătruns Universul. Apoi „eu"-l meu, dispărut pentru o clipă, a revenit la mine. Zburam într-un aparat cu pereţii transparenţi, pe deasupra unui deşert nisipos.

O încîntătoare voce de femeie spune încet :

— Marte. Marea timpului.

Vocea aceasta minunată, melodioasă, e aproape şi în acelaşi timp infinit de departe, parcă în trecut. Are în ea realitatea concretă a prezentului şi ceva din amintire.

— Strîmtoarea Nereidelor.

Urmează o pauză.

— Creasta Nordică. O utopie.

Apoi văd, ca pe o pînză a Renaşterii italiene, faţa unei tinere profilîndu-se pe fondul cerului. Faţa aceasta superbă prinde viaţă, apropiindu-se. Vocea melodioasă rosteşte în mine şi în afara mea :

— Elada. Marea şerpilor.

E o senzaţie de zbor în vis. În urechi se aude o muzică. Inima îmi bate mai cu putere.

Apoi — un vîrtej brusc în timp şi în spaţiu, şi iată-mă mergînd pe o alee într-un parc. În faţa mea văd un perete transparent. De cealaltă parte a peretelui — nimic, vid ; un spaţiu gol, fără fund.

Vocea fetei, parcă apropiindu-se din trecut sau din viitor, spune, învingînd timpul :

— Staţia cosmică interplanetară Balaşovo.

Îmi continui mersul. Un perete subţire, transparent, mă separă de neantul fizic, de vid. Lîngă perete, chiar la marginea neantului se joacă un pîlc de copii.

Zboară o minge. Se lovește de peretele transparent și sare îndărăt fără ca izbitura să producă vreun zgomot. Peretele e insonor.

Mă apropii de copii. Sînt patru: două fetițe de vreo șase ani și doi băiețași. Unul e tare mititel. Prichindelul se uită la mine, holbîndu-și ochișorii albaștri.

— Cum te cheamă? îl întreb.

— Vitea.

— Ce-i acolo, de partea cealaltă a peretelui?

— Pustiu, îmi răspunde indiferent.

— Și nu ți-e teamă că ai putea să cazi acolo?

— De ce să-mi fie teamă? E un perete. E tare-tare înalt. Katia zicea ieri că e înalt pînă la cer. Dar aicea, nene, nu există cer. Numai pe Pămînt este cer.

Din nou mă simt ușor și am senzația că zbor în vis. Aud o muzică.

Dinaintea mea se întinde un lac. Văd prin apa albastră, străvezie, înotînd un biban.

Lîngă biban apare un lan de secară. Deasupra lanului plutește un nor. Merg pe o cărare prin lanul de secară. Pe undeva pe-aproape cîntă o ciocîrlie. Lacul și lanul se contopesc, așa cum se contopesc cuvintele într-o poezie. Bibanul înoată chiar pe lîngă mine și simt cum își mișcă aripioarele roșii.

Toată prospețimea lumii e aici, alături de mine, înăuntrul și în afara mea. E atîta liniște și e atît de bine cum e numai dimineața devreme tare.

Aud un nechezat. Sunetul acesta parcă mută din loc spațiul. Lîngă mine freamătă pădurea liliachie. Printre crengile stufoase ale unui molid alunecă o veveriță. Simt miros puternic de cetină.

Un viraj brusc și iarăși am senzația că zbor în vis. Îl văd pe tata. Stă la masă și mă privește pe sub sprîncenele stufoase, cărunte.

— Leonardo a fost o personalitate extraordinară, zice, dîndu-și glas gîndurilor. În această privință el seamănă cu epoca sa.

Şi deodată amintirilor despre tata li se alătură ceva ce n-am mai văzut şi n-aş fi putut să-mi închipui niciodată.

Mă aflu într-o fabrică de fotosinteză. Stau lîngă un aparat care captează razele solare şi le transformă în substanţe organice.

În faţa mea apare, plăsmuită parcă din nimic, o creangă de măr încărcată cu poame roşii.

Totul e învăluit într-o melodie domoală — maşinile, oamenii şi roboţii cu chip de oameni.

O fată-robot mă întreabă :

— Aţi obosit ?

— De loc.

Stă lîngă mine şi am impresia că-i aud bătăile inimii. Pe faţa ei inexpresivă apare un zîmbet.

— Cum te cheamă ? o întreb.

— Nu am nume, îmi răspunde. La ce mi-ar trebui ? Ce-i aia un nume ?

— Un nume, zic, e un cuvînt care nu exprimă cîtuşi de puţin esenţa aceluia care îl poartă.

— Dar ce e aia esenţă ? Eu nu am esenţă. Eu nu sînt om. Sînt robot. Esenţa mea se schimbă conform programului. Sînt un fenomen. Un fenomen fără esenţă. Zicînd acestea, rîde. Ne-am angajat într-o discuţie mult prea serioasă. Sînt un servitor mecanic, zice. Menirea mea e să ghicesc dorinţele oamenilor şi să-i slujesc. O scalvă mecanică. Da, o scalvă ! E un cuvînt străvechi, dar eu cunosc şi cuvinte străvechi. Ştiu ceva istorie. Nu vă impacientaţi ; eu nu am suflet.

— Nu ai suflet ? exclam. Atunci cine are suflet ?

— Oamenii.

Îmi zîmbeşte amabil şi se face nevăzută.

Numaidecît dispare şi fabrica de fotosinteză.

Văd apoi un peisaj cosmic, cu cerul negru spuzit de stele. Am din nou senzaţia nemărginirii.

Deodată, apoi, lumea se scurtă. Mă aflam iar în camera în care cei trei sute de ani au trecut cu repeziciunea unei ore.

Pavel Pogodin, urmaşul, stătea la căpătîiul meu.

— Cum ţi-a plăcut călătoria ? mă întrebă.

— Călătoria? Am crezut că e un vis, cu toate că lumea e mult prea reală, mult prea materială pentru a fi un vis.

— Ba bine că nu! rîse Pogodin. Realitatea celor pe care le-ai văzut și le-ai trăit nu poate fi pusă la îndoială. Era o realitate desprinsă din ansamblul ei, mai bine zis un cheag de realitate.

— Bine, dar realitatea asta avea logica bizară a unui vis sau a unui basm.

— Nu chiar, mă întrerupse el, pentru că visul e, în fond, ilogic, pe cîtă vreme ceea ce ai văzut dumneata avea o logică, pe care însă n-ai sesizat-o.

— Și totuși ce e asta — viață sau artă?

— Vrei să vorbim pe teme estetico-filozofice? Bine, dacă nu ești obosit, am să-ți țin un fel de conferință... În epoca paleolitică, un vînător al cărui nume a rămas necunoscut a amestecat ocrul cu seul și a înfățișat pe peretele unei peșteri un taur alergînd. Aceasta a fost prima încercare a omului de a surprinde mișcarea și, deci, spațiul și timpul, și de a le reproduce esența. Ai să-mi spui că vorbirea vie, limba, cuvîntul, sunetul care exprima un înțeles, sunetul pătruns de esența lucrurilor și a simțurilor — toate acestea au apărut înaintea desenului. Dar linia și culoarea au ajutat să se reproducă ceea ce nu putea reproduce cuvîntul, și anume spațiul, mișcarea în toată natura vie. De la desenul paleolitic și pînă la cadrul de film și la televiziune au trecut treizeci de mii de ani. Viața dumitale s-a întrerupt, mai bine zis s-a încetinit exact în epoca de înflorire a cinematografiei și a televiziunii. Ei bine, ce s-a petrecut în răstimpul acestor trei sute de ani? Omenirea a învins spațiul și timpul. Știința și tehnica au găsit o nouă modalitate de a reflecta viața curentă, reușind să oprească în loc clipa și, pe de altă parte, să surprindă paradoxul lui Einstein, dîndu-i astfel omului posibilitatea de a se afla în diferite puncte ale Universului. Vei zice că și cinematograful, și televiziunea îți dădeau putința să vezi întreg globul pămîntesc stînd la tine acasă. Dar noul nostru procedeu de contemplare a lumii

se deosebeşte principial de cel vechi. Noul mod de contemplare e o sinteză a reflecţiilor şi gîndurilor obiectivizate şi a realităţii vii, surprinse în timp obişnuit şi paradoxul lui Einstein, în care viteza este egală cu viteza luminii... Dar observ că ai obosit, şi nu e voie să te surmenezi prea mult. Deocamdată nu e voie. Aşadar, dragă Pavel Dmitrievici...

7

Cînd treceam pe coridor, de fiecare dată grăbeam pasul, ca să nu dau ochii cu Cerneavski. El se făcea că nu mă vede. Şi eu mă făceam că nu-l văd. Dar îl vedeam, şi încă cum! Era pentru mine omul cel mai remarcabil din institut.

În laboratorul de probleme genetice, condus de Cerneavski, n-am fost decît de două ori, cu toate că se afla alături de laboratorul nostru. Şi nu pentru că nu m-ar fi interesat genetica, ci fiindcă acolo lucra Cerneavski.

În laboratorul de probleme genetice putea să intre oricine, afară de mine şi, pare-mi-se, de Cemodanov. În felul acesta, între mine şi Cemodanov exista un fir invizibil. Ne aflam alături unul de altul. N-aveam nimic comun între noi, absolut nimic. Dar se pare că Cerneavski era în privinţa asta de altă părere. De ce? Nu-mi rămînea altceva decît să fac tot felul de presupuneri. Nu intenţionam, însă, să lămuresc relaţiile mele cu Cerneavski. Deocamdată. Aveam prea mult amor propriu ca s-o fac.

Toţi îşi dădeau silinţa să-mi amintească de existenţa lui. Tocmai în acei ani, genetica şi cibernetica deveniseră ştiinţele cele mai la modă. Cît despre profesorul Cerneavski, el încerca să reunească aceste două ştiinţe — cibernetica şi teoria eredităţii. Iar cercetătorii de la noi de la institut, îndeosebi cei tineri, nu vorbeau despre nimic atît

de mult ca despre ultimele lucrări ale lui Cerneavski.

Ființele vii și timpul! Omul acesta vînjos, cu părul negru, ținea în mîinile sale nodul timpului, atît de straniu și enigmatic, pentru a-l dezlega odată pentru totdeauna. Ce însemna asta? Nu însemna oare că Cerneavski va dezlega taina vieții și taina timpului, și va vedea punctul acela cu neputință de conceput de unde a purces totul? Dar dacă era așa, atunci Cerneavski era aproape un zeu, zeul biologiei experimentale. Tineretul vedea în el un astfel de zeu. Și zeul acesta mă detesta pe mine. Bine măcar că încă n-o știa aproape nimeni. Unii însă bănuiau ceva. Mașa Zet, asistenta lui Aleoșka Dimin, m-a întrebat nu de mult:

— De ce se strîmbă așa Cerneavski cînd te vede pe tine?

— Poate se strîmbă cînd te vede pe tine și nu pe mine!?

— Nu. Cu mine se poartă așa cum se poartă cu toată lumea. E drăguț și prietenos.

N-am dat curs acestei discuții. În laboratorul lui Cerneavski lucrau numeroși cercetători tineri de ambele sexe. Mulți dintre ei mă invitau să le fac o vizită, dar eu răspundeam de fiecare dată:

— N-am timp.

Și mă făceam că genetica nu mă interesează cîtuși de puțin, deși în realitate mă interesa foarte mult.

Cerneavski, așa cum mi se părea mie pe-atunci, crease în laboratorul său ceva ca un fel de stație, un fel de punct de convorbiri, situîndu-se, ca să zic așa, în centrul timpului și al vieții. Acizii nucleici și experiențele cu drosofilele îl informau asupra proceselor misterioase care ne leagă de strămoși și de urmași. El cunoștea „codul", „cifrul" cu ajutorul căruia toate generațiile tuturor ființelor vii de pe Pămînt puteau conversa vreme de sute de milioane de ani, fără nici o întrerupere măcar de-o clipă.

Ei bine, omul acesta a văzut în mine ceva ce n-au observat alții și n-am observat nici eu însumi. E

lesne de înțeles că nu se putea să mă trateze așa cum mă trata fără să fi avut vreun motiv. Căutam și eu să aflu aceste lipsuri ale mele, fiind aproape încredințat că le-oi fi avînd cu adevărat.

Locuiam cu Olga într-o vilă, în Kartașevka. Kolea abia împlinise un an și jumătate. Învăța să pronunțe primele cuvinte, spunînd lucrurilor pe nume, așa cum le-au botezat oamenii care au trăit cu mult înaintea noastră.

Îl vedeam pe Kolea numai în zilele libere. Plecam la serviciu dis-de-dimineață, cînd el mai dormea, iar seara ne întorceam prea tîrziu. În schimb zilele de odihnă ni le petreceam ducîndu-l la plimbare în pădurea cu umbră deasă din Kartașevka.

Ne așezam într-o poieniță, după ce așterneam pe jos, în iarbă, mantaua de ploaie. Copilul se juca, culegea conuri de brad, iar noi ședeam de vorbă. Olea îmi vorbea rareori despre munca ei. Lucra la un laborator de fiziologie care se ocupa cu studiul problemelor cosmice. Eu, citolog începător, priveam fiziologia cam de sus, considerînd, ca mulți alți citologi și biofizicieni de altfel, că după moartea lui Pavlov și a lui Orbeli, fiziologia bate pasul pe loc.

— Ei, ce mai e nou pe la voi la institut, am întrebat-o de rîndul acesta, gîndindu-mă, însă, în sinea mea : ce poate fi nou într-o știință în care s-au cuibărit atîția oameni mediocri și conservatori, oameni care știu doar să-și dea aere de pseudoimportanță, ca Cemodanov al nostru ?

Olga a izbucnit în rîs :

— Închipuiește-ți că aceeași întrebare mi-a pus-o azi un reporter cu niște maniere mult prea degajate, și mi-a pus-o pe un ton atît de arogant : „Duduie, mi-a spus, dumneata ai pe față o expresie ca și cînd ai intenționa să joci într-o piesă de Cehov". „Să zicem că e așa ; și ce-i cu asta ?"

i-am răspuns. A rîs: „Eroinele lui Cehov se simt mai apropiate de livada de vişini decît de cîmpul electromagnetic al pămîntului..."

— În parte are dreptate ziaristul ăsta. Tu semeni într-adevăr cu o eroină a lui Cehov.

— Mulţumesc pentru compliment.

Discutam nepăsători, fără a ne gîndi la nimic serios, şi ne jucam cu copilul. Deasupra noastră se boltea cerul senin al lui iulie. Undeva în pădure cînta cucul, prelung şi melodios, cuprinzînd parcă în sunetele pe care le scotea toată viaţa pădurii din jurul nostru, zglobie şi superbă în ziua asta de vară.

Pe seară ne-am întors acasă. Pe masă am găsit o telegramă. Am deschis-o şi am citit: *Vino, tata grav bolnav.*

Nu l-am mai găsit pe tata în viaţă. Zăcea întins pe vechea lui canapea, rece şi înstrăinat, un model mut de ceea ce a fost.

La o săptămînă după înmormîntare, cercetînd manuscrisele tatălui meu, am găsit un articol neterminat despre Leonardo da Vinci, care mi-a stîrnit un interes extraordinar.

De altfel era mai curînd un jurnal decît un articol. Avea prea multe elemente de ordin personal. Poate tocmai de-aceea am şi simţit deosebit de acut ce anume îl lega pe tatăl meu, un om, în fond, cît se poate de obişnuit, un profesor ca mulţi alţii, de unul dintre cei mai geniali oameni ai trecutului îndepărtat. Între ei doi se ridica un zid de cîteva veacuri. Tatăl meu, însă, nu s-a mărginit numai să studieze tot ce a lăsat în urma sa Leonardo, dar i-a reconstituit mintal personalitatea, a reconstituit lumea interioară şi epoca lui. Dar nu asta era principalul. Ceea ce m-a uluit era ideea tatălui meu că Leonardo ar fi fost parcă proiectat din

viitor, dintr-un viitor în care mintea omului și sentimentele lui ar fi suferit schimbări importante.

Ideea era fantastică, ea venea în contradicție cu tot ce știam eu despre tatăl meu, un om extraordinar de lucid, un istoric care nu recunoștea decît documentele, decît faptele, și acestea verificate în repetate rînduri. Și deodată — ideea aceasta, romantică și naivă, de nimic confirmată, contravenind logicii și bunului simț. Nu cumva și-o fi închipuit tata că Leonardo a fost adus de pe o altă planetă pe cînd era încă copil?

Am scotocit prin ciornele tatălui meu, căutînd continuarea articolului. Voiam să capăt răspuns la întrebarea care mă pasiona. Dar ciornele nu aveau nici o contingență cu articolul neterminat. Erau file dintr-un curs universitar de istorie, plicticoase, scrise într-un limbaj academic, sec. Filele acestea reflectau cealaltă jumătate a personalității tatălui meu, pe care o prețuiau unii dintre colegii săi, docenți și profesori, îndrăgostiți de exactitatea impasibilă și rigidă, fără a înțelege că viața, istoria și documentul nu sînt unul și același lucru.

8

Vsevolod Nikolaevici Obidin profita rar de concediul care i se cuvenea. Pasionat de munca sa, de obicei își petrecea și vara în laborator. De data aceasta, însă, luase hotărîrea să se odihnească și el așa cum trebuie, mai ales că era o vară mult prea fierbinte, cu aerul peste măsură de înăbușitor.

Nu-i plăceau sanatoriile, casele de odihnă, vilele, în schimb prefera să hoinărească prin locuri necunoscute, cu rucsacul în spinare. Cînd a plecat spre unde avea să-și petreacă concediul, l-am condus cu toții la gară și i-am urat drum bun. Dar urarea noastră nu i-a fost de bun augur.

Două săptămîni mai tîrziu s-a primit o carte poştală de la Obidin, adresată tuturor cercetătorilor din laboratorul său, în care descria entuziasmat frumuseţile naturii din Altai. Dar curînd după aceea a sosit o telegramă din care am aflat că în urma unei „microcatastrofe" (una din expresiile lui Obidin) în trecătoarea Seminsk, profesorul şi-a fracturat un picior. Dar cum s-a produs „microcatastrofa" cu pricina, asta n-am mai aflat-o niciodată.

Cărţile poştale şi scrisorile pe care ni le trimitea şeful din spital aveau umor, ce e drept puţin forţat şi ostentativ, şi vădeau nu atît starea sufletească şi trupească a lui Obidin, cît dorinţa lui de a părea voios şi optimist.

Obidin s-a întors pe neaşteptate, fără să fi înştiinţat în prealabil pe nimeni. Slăbise, şchiopăta puţin, dar se arăta teribil de vioi şi energic. În cele două luni cît a stat la spital i-a venit o idee care l-a zorit şi pe el, cum i-a zorit şi pe medicii săi, şi natura, silindu-l să se înzdrăvenească înainte de termen.

Ce reprezenta ideea asta?

Deocamdată ştiam de ea numai eu şi Dimin, dar nici noi nu ştiam mare lucru. De fapt Obidin ne arătase, ca să zic aşa, schelăria, nu şi clădirea.

Îmi aduc aminte cum odată, după o convorbire cu Obidin, mă întorceam de la institut. Locuiam atunci cu Olga şi cu Kolea în vila din Kartaşevka. Am mers o staţie mai mult şi acum aşteptam la Siverskaia primul tren în sens contrar. Începu să tune. Venea o furtună cu trăsnete şi cu ploaie. Eu, însă, cufundat în gîndurile care mă frămîntau, aproape că nu mai băgam în seamă nimic.

De mulţi ani Obidin făcea experienţe şi cercetări la nivelul celular. Nu o dată el a încetinit viaţa celulelor, aproape oprind-o în loc ; apoi, după un considerabil interval de timp, readucea celulele la viaţă. Acum nu mai era vorba de celule izolate, ci de un organism în totalitatea lui, sistemul cel

mai complex dintre toate sistemele. Dacă celulele suportă încetinirea și oprirea aproape totală a proceselor vieții, oare sistemul nervos, creierul o vor suporta? Conștiința însăși se va menține oare, sau, mai bine zis, se va reînnoi?

În sfîrșit a sosit trenul. M-am urcat în vagon și, numaidecît, uitînd unde merg, m-am cufundat în gînduri. M-am dezmeticit abia cînd am văzut că iarăși rămăsese în urmă căsuța binecunoscută.

De data aceasta n-am mai stat să aștept alt tren, ci am luat-o pe jos, pe o ploaie torențială.

— Ce-i asta? m-a întrebat Olga, văzîndu-mă ud leoarcă și frînt de oboseală. Nu cumva ai venit pe jos tocmai de la Leningrad?

— Aproape că ai ghicit, i-am răspuns. Eram atît de grăbit să mă văd acasă, încît n-am mai stat să aștept trenul.

— Tu ești capabil să faci una ca asta. Ești nerăbdător. Și la Leningrad mergi întotdeauna pe jos, ca să nu stai și să aștepți autobuzul în stație.

— Ce-ar fi dacă și viața s-ar scurge fără momente de așteptare?

— Atunci n-ar mai fi interesant să trăiești.

M-am schimbat, am cinat la repezeală, cu un aer distrat, m-am dus înapoi lîngă pătuțul în care dormea Kolea, am stat așa o vreme și pe urmă m-am îndepărtat.

— Te văd foarte tulburat, Pavel, ce s-a întîmplat?

— Nimic. Mie, personal, nu mi s-a întîmplat nimic. Dar lumea se va schimba, se vor schimba toate dacă noua idee a lui Obidin se va realiza. Se vor schimba lucrurile, noțiunile, timpul, viața însăși, cuvintele, și mai ales se va schimba cuvîntul „așteptare".

Olga rîse.

— Vrei să zici că ai să devii mai răbdător, că ai să te dezbari de nervozitatea asta a ta și de zorul care te mînă într-una? Și, mă rog, cam ce reprezintă ideea asta?

Am stat de vorbă aproape pînă în zori.

Ideea lui Obidin o pasionă pe Olga nu mai puțin decît pe mine. Dacă experiența va reuși, biologia va face un salt grandios și organismele vii vor ajunge în pragul nemuririi, viața se va prelungi pînă aproape la nesfîrșit.

Ședeam alături și ne uitam unul la altul, ca și cînd știința ne-ar fi dăruit deja o putere nemărginită asupra timpului.

— Ar fi interesant de știut, spuse Olga, cui îi va încredința Obidin această experiență? Dacă ți-o încredințează ție, va trebui să-ți petreci nopțile la institut...

9

Am făcut numai cîțiva pași prin cameră, de la peretele în dreptul căruia se afla patul pînă la ușă. Ușa se deschise. Încă un pas și pasul acesta, prelungit miraculos, m-a transportat într-o altă lume.

Alături de mine mergea tizul și urmașul meu, Pavel Pogodin.

— Mai încet, mai încet, spuse el. Dumneata nu ai voie să mergi repede.

De îndată ce se deschise ușa, se produse o deplasare a spațiului.

O senzație plăcută de ușurință și libertate puse stăpînire pe mine. Așa mă simțeam în tinerețe sau în copilărie.

— Ai locuința departe?

Pavel izbucni în rîs.

— Locuința? Nu de mult mi-am amintit de cuvîntul acesta antideluvian, recitind „Crimă și pedeapsă". Genial roman! Nu, nu stau departe. Stau pe malul Katunului, un rîu de munte, la șase mii de kilometri de la locul de muncă.

— Şi ajungi la timp la serviciu? Pe vremea mea, călătorul plecat din Leningrad cu trenul rapid ajungea în Altai după cinci zile.

— Mie drumul îmi ia patruzeci-patruzeci şi cinci de minute, ceea ce nu e chiar aşa de puţin dacă te gîndeşti că îmi trebuie tot pe-atîta pentru drumul de întoarcere. O oră şi jumătate...

— De ce stai aşa departe?

— Îmi place regiunea. E o rezervaţie. Şi eu sînt pescar pasionat. Îmi place să hoinăresc prin pădure. Cîndva exista un cuvînt drăgălaş — „vagabond".

— Şi acum nu mai există?

— Poate că s-a mai păstrat pe undeva, prin colţurile îndepărtate ale lumii, undeva pe Saturn ori pe Venus... Un cuvînt, ce e drept, un pic romantic, teatral. Şi mai era încă unul — cuvîntul „pelerin" care a ieşit din uz, după cît se pare, încă în vremurile furtunoase în care ai trăit dumneata. În copilărie m-a pasionat lingvistica istorică, colecţionarea de cuvinte vechi...

Într-adevăr, după patruzeci şi cinci de minute, mergeam amîndoi pe o potecă într-o pădure de brazi. În faţa noastră se înălţa un munte cu povîrnişurile repezi; undeva vuiau apele străvezii ale unui rîu.

M-am oprit, pătrunzîndu-mă de vuietele şi tunetele acestea, de zgomotul apei în cădere, de toată lumea aceasta ce mirosea a cetină. S-a oprit şi tizul meu.

— Dar unde e colonia? îl întrebai.

— Colonia? Pe-aici pe-aproape nu există nici o localitate. Stau singur cu familia mea. Casa e la trei paşi de-aici, în pădure.

— Robinsonadă?

— Nicidecum. Se poate oare vorbi de singurătate, cînd poţi ajunge în orice punct al planetei, chiar şi cel mai îndepărtat, după o scurtă călătorie cu maşina de deplasare rapidă? Pînă la cea mai apropiată localitate ajungi în trei minute.

— Toţi trăiesc aşa, în sînul naturii?

— Nu, nu toţi, desigur. Pentru că nu toţi iubesc natura.

— Cît a crescut populaţia planetei în aceşti trei sute de ani? Sînt oare de ajuns pentru toţi amatorii plaiuri din astea frumoase şi retrase?

— Numărul oamenilor e într-adevăr mare, de multe ori mai mare decît era în secolul douăzeci. Şi totuşi ce importă asta? Un economist din veacurile trecute a făcut socoteala că dacă toţi oamenii din lume s-ar întruni la un miting sau într-o mare adunare, ei n-ar ocupa o suprafaţă care să depăşească lacul Constanţa din Elveţia. În decursul acestor ore, restul suprafeţei Pămîntului ar rămîne fără oameni. Luată laolaltă, omenirea alcătuieşte o parte cît se poate de mică din întreaga masă vie, vegetală şi animală, a planetei. Acum sînt de multe ori mai mulţi oameni decît cu trei sute de ani în urmă, totuşi e loc destul pentru toţi. Explicaţia e cît se poate de simplă: datorită mijloacelor de deplasare, de transport, datorită posibilităţii de a fi aici şi pretutindeni. La asta se mai adaugă şi noile mijloace de telecomunicaţii. Aflîndu-mă aici, pe malul Katunului, eu mă pot pune în legătură cu prietenii mei care se găsesc la o depărtare de sute de milioane de kilometri, cu coloniile de pe Venus, de pe Marte şi de la toate staţiile cosmice.

— Aici şi pretutindeni, repetai eu, acolo şi aici... Dar nu înseamnă asta cumva nici aici, nici acolo, pretutindeni şi nicăieri?

Nu e asta oare o pulverizare a forţelor, a sentimentelor, a gîndurilor, a vieţii înseşi?

— Aşa gîndeau adversarii progresului tehnic, adversarii unei noi revoluţii ştiinţifice şi tehnice. Ei presupuneau că deplasarea mult prea rapidă va face ca personalitatea să-şi piardă din profunzime şi din conţinut, va face din om o făptură mereu agitată şi zorită. Dar s-au înşelat. Viteza de deplasare nu i-a împiedicat pe oameni să gîndească, să simtă plinătatea şi splendoarea vieţii. Dimpo-

trivă, omul s-a izbăvit de pripă, de freamătul nerăbdării, de teama de a nu apuca să facă ceva ori de a întîrzia undeva. El știe cîte minute și cîte ore face de-acasă pînă la locul de muncă și de la locul de muncă pînă în orice punct din sistemul solar. În epoca noastră întîrzie numai cine ține cu tot dinadinsul să întîrzie. Dar să mergem! Sîntem așteptați. Poteca asta duce de-a dreptul la casă.

10

Aerul era albastru și străveziu ca rîul. Rîul vuia dedesubt, sub o stîncă, mînîndu-și zorit apele. Pe celălalt mal se înălța un munte.

Am strigat o dată. Ecoul bogat al pădurii mi-a răspuns voios și prelung ca odinioară, în fragedă copilărie.

Am mai strigat o dată. Viața parcă s-a dedublat. Două voci se strigau una pe alta, despărțite de o stîncă.

De ce strigam? Oare mă căutam pe mine însumi în lumea asta nouă? Parcă nu-mi venea să cred că exist și voiam să mă conving iar și iar că trăiesc, respir, mă mișc, văd și aud.

În juru-mi stăruia o liniște superbă. Mă aflam în inima pădurii. Rîul cu apele străvezii gonea nebunește la vale. Mestecenii albi, cu trunchiul gros, creșteau alături de brazii negri ce se cățărau pe povîrnișul muntelui.

Stăteam pe potecă și deodată mă auzii strigat. Întorsei capul. Era tizul și urmașul meu Pavel. Ținea în mîini două undițe lungi de bambus. Una mi-o dădu mie, împreună cu o cutiuță transparentă ca aerul, în care se zbăteau niște tăuni grași, fără să ia în seamă pereții care-i despărțeau de lume.

— Ai pescuit vreodată lipani? mă întrebă Pavel.

— N-am avut prilejul, răspunsei. Gîndeşte-te că n-am trăit decît treizeci şi cinci de ani şi n-am apucat să fac multe pe lume, sau mai bine zis în vremea mea.

— Da, adevărat. Dumneata ai două experienţe, două vieţi; aceea de-atunci şi aceasta de-acum. Două obîrşii. Şi ce, în definitiv, e aşa rău?

Coboram pe o potecă îngustă la rîu. Îmi alesei tăunul cel mai gras, îl prinsei în cîrlig şi, făcînd vînt undiţei, aruncai departe sfoara cu momeala. După cîteva clipe uitai de însoţitorul meu. Poate că uitase şi el de mine. Viaţa prezentă, clipa aceasta superbă, prelungită miraculos, pătrunsă de clipocitul apei şi de seninul străveziu al cerului, mă primi cu tot trecutul meu, cuprinzîndu-mă cu tihna ei.

Sfoara undiţei se întinse. Un lipan trăsese la momeală.

Clipa s-a prefăcut în zi, iar apoi în săptămînă. Eram oaspetele lui Pavel şi mă împrietenisem cu familia lui.

Pavel şi familia sa locuiau într-o căsuţă cu pereţii care se schimbau în chip miraculos. La dorinţa locatarilor, pereţii aceştia nu mai lăsau să treacă zgomotul şi lumina, sau deveneau de o transparenţă ideală, absorbind în ei tot spaţiul înconjurător: rîul, munţii, cerul, norii, depărtările ce se pierdeau în zare.

Cînd nu era nevoie de ei, dispăreau pur şi simplu.

Ceea ce m-a uimit era că în casa asta nu se aflau nici un fel de lucruri. Lucrurile apăreau — da, apăreau — pe măsura necesităţilor, laolaltă cu dorinţele locatarilor; noaptea unele, dimineaţa altele, la ora prînzului altele, după care parcă se mistuiau în aerul înconjurător şi îşi pierdeau contururile.

Viața fără lucruri era splendidă ca natura însăși. Nimic nu-ți împovăra privirea, nu răpea din spațiul casei și din cel aflat în preajma ei. Aerul, copacii și pereții se asemănau cu puhoiul unui rîu de munte.

— Nici în casele de la oraș nu sînt lucruri? l-am întrebat pe Pavel.

— Și da, și nu, mi-a răspuns el. Lucrurile apar și dispar la dorință. E drept că mai sînt încă oameni cărora le plac lucrurile, cu existența lor concretă, grea, palpabilă. Dar asta e specialitatea lor, pentru că oamenii de care vorbesc lucrează la muzeele de istorie a vieții. Azi nu poți să privești fără un surîs toate bufetele, scrinurile, mesele, scaunele, paturile, oalele astea, grele și incomode, mărturie grăitoare a vieții tuturor proprietarilor de bunuri mobile și imobile. „Proprietate!" Ce cuvînt stupid și caraghios! Ca și cuvîntul „gîndac". Gîndaci nu mai există. Azi îi studiază paleontologii... În lumea noastră lucrurile au încetat de a mai fi materiale, s-au dematerializat, confundîndu-se cu dorința omului. Visul miraculos cu fața de masă fermecată, care se așterne și se strînge singură, s-a înfăptuit. Acum lucrurile îi slujesc omului, aflîndu-se în spațiu și în timp exact atît cît e nevoie de ele.

Trăiam pătrunzîndu-mă lacom de toate cîte mă înconjurau. A doua copilărie, a doua tinerețe, a doua maturitate, o altă viață...

Pe băiețașul lui Pavel, care se juca în pădurea de brazi, îl chema Kolea. Avea cinci ani și jumătate, aproape tot atîția cîți avusese Kolea al meu atunci cînd experiența la care m-a supus Obidin pe mine ne-a despărțit pentru totdeauna, proiectîndu-mă dintr-o epocă în alta.

Kolea ăstălalt semăna oarecum cu băiatul meu, strămoșul lui. De altfel la vîrsta asta toți băieții seamănă unii cu alții. Se juca în pădure, într-o poiană din apropierea casei. Nu avea jucării de fabrică; își făcea singur jucăriile. Așa cum am aflat mai tîrziu, părinții nu voiau să-l învețe cu lucru-

rile gata confecționate, făcute de mîna altcuiva, ci îl obișnuiau să-și creeze singur lumea din jurul său.

Kolea venea acasă numai pentru o oră sau două. Apoi mașina de deplasare rapidă îl ducea la internat, care era situat la cîteva mii de kilometri de casă. Nu era nevoie de doică. Mașina, echipată cu un robot care ținea loc de șofer și de doică, îl ducea pe Kolea la destinație. Băiețașul nu se temea să stea singur cu robotul în mașină. Călătoria dura foarte puțin și timpul trecea aproape pe neobservate. Un aparat optic, conectat în timpul deplasării, putea în orice clipă să-i arate copilului zîmbetul drag al mamei și privirea severă a tatălui, să-i aducă cuvinte de mîngîiere și de încurajare dintr-un spațiu aflat departe și totodată aproape de el.

Depărtarea și apropierea se contopeau într-un singur tot, „aici" și „acolo" se supuneau voinții lui Kolea, la dispoziția căruia se aflau mașina și robotul. Dar ar fi putut el cumva să zboare mai departe de internat sau să aterizeze mai aproape? Asta n-o știam încă. Erau încă multe despre care nu apucasem să-l întreb pe Pavel, pe soția lui Ania, sau pe copil. În casă mai locuia și o bătrînă, Ludmila Sergheevna, mama Aniei. Din toată familia ea era singura care mă privea bănuitor, puțin speriată, deși își dădea toată silința să-și ascundă sentimentele. Era ea oare de vină că bunul simț al unei femei în vîrstă nu putea să se împace cu paradoxul existenței mele, care cuprinsese două epoci diferite și care a stat vreme de trei sute de ani pe tărîmul celălalt al vieții ca și al morții? Mă îndoiesc! Bunul simț îi spunea că aici se ascunde ceva neînțeles și aproape supranatural, care contrazice toată experiența ei de viață, multiplicată cu experiența multor generații. E drept că la mijloc era știința, era un experiment. Ei și? Bunul simț și instinctul lucidității îi spuneau că are de-a face cu ceva dubios și neverosimil. Se uita la mine așa cum pe vremea mea oamenii mult prea lucizi și prudenți se uitau la un scamator de circ

care făcea pseudominuni cu ajutorul mîinilor sale dibace și datorită dexterității profesionale, repetînd într-una, stăruitor și fals: „Cetățeni, nu există minuni. Există numai știință și artă".

Oare n-oi fi și eu un scamator, un șarlatan de profesie, strecurat la ei în casă cu un scop vădit dubios?

Ce drept aveam eu — dacă era într-adevăr așa — să tulbur logica vieții, să falsific legile naturii și să apar din nou pe lume după ce m-am aflat vreme îndelungată „nicăieri"?

Ludmila Sergheevna nu putea să se obișnuiască cu mine, ceea ce, din parte-mi, nu era chip să treacă neobservat. Aștepta probabil cu nerăbdare să expire termenul ospitalității ce mi se acordase și să mă reîntorc acolo unde am stat atîta, jucîndu-mă de-a v-ați ascunselea cu timpul și cu destinul. Termenul! Nu, deocamdată nu era vorba de nici un termen. Eram musafir, și ospitalierii mei amfitrioni, Pavel și Ania, nu-mi dădeau cu nimic de înțeles cum că ar fi timpul să mai schimb aerul. Poate s-ar fi cuvenit s-o spun eu? Dar eram eu oare în drept să dispun de timpul și de dorințele mele? Într-o anumită măsură, eu eram un material de experiență și totul depindea de oamenii de știință care studiau fenomenele tainice ale vieții și urmările lor pentru organismul omului.

Ludmila Sergheevna mă observa, poate contrar firii sale, care se ferea de tot ce era straniu, enigmatic, echivoc, mă observa numai așa, din curiozitate. Surprindeam cîteodată privirea ochilor ei deprinși să aibă de-a face cu lucruri obișnuite, casnice, intime, potrivite cu deprinderile și sentimentele omului; eu eram pentru ea un spectru obligat să dispară, să se volatilizeze imediat. Dar spectrul acesta avea o comportare mult prea firească: mînca, tușea, se plîngea de dureri de cap, îi spunea lui Kolea povești cu animale drăgălașe și naive.

La rîndu-mi, o observam și eu pe Ludmila Sergheevna. Ea era ceea ce pe vremea mea se chema

o gospodină. Spre deosebire de fiică-sa, de ginerele şi de nepoţelul ei, Ludmila Sergheevna nu lipsea prea mult din casă. Aici, între pereţii aceştia, îşi făcea ea veacul. Nu trebuia să se agite, să alerge la piaţă, la brutărie sau la spălătorie. Treaba asta o făceau pentru ea roboţii. Roboţii aceştia erau nişte semimecanisme-semiorganisme. În interiorul lor se desfăşurau procese bioenergetice tot atît de rapide şi de supereconomicoase ca şi acelea din organismul omului. Ce înseamnă puterea obişnuinţei! Ei bine, roboţii i se păreau Ludmilei Sergheevna tot atît de obişnuiţi ca şi ramurile pinului secular ce creştea dinaintea casei, în vreme ce eu, un om ca toţi oamenii, fără a fi nici monstru şi nici fantomă, îi tulburam cumplit judecata numai cu prezenţa mea. Probabil de dragul lui ginere-su pe care-l iubea şi-l stima se silea să-mi rabde prezenţa şi să nu-şi dea frîu liber sentimentelor. Cîteodată pe faţa ei apărea un zîmbet amabil; îmi zîmbea, dar nu de dragul persoanei mele, ci de dragul lui ginere-su şi a ştiinţei. Cred că o costa tare mult zîmbetul acesta, ca şi cuvintele de bunăvoinţă ce mi le adresa şi prin care răzbeau totuşi antipatia şi teama.

Bătrîna asta se arăta foarte curajoasă, impunîndu-şi să rămînă în casă împreună cu mine, atunci cînd Pavel şi Ania plecau la lucru.

Cînd îmi vorbea, avea grijă să evite timpul trecut şi folosea numai acele cuvinte şi expresii care ne dădeau şi unuia şi altuia posibilitatea de a nu depăşi limitele clipei prezente. Îmi dădeam şi eu silinţa să nu vorbesc de trecutul meu faţă de ea.

— Dumitale ce-ţi place mai mult, m-a întrebat odată, cînd am rămas singuri, macaroanele sau conopida?

— Şi una, şi alta, m-am grăbit să-i răspund.

Cît de recunoscător îi eram pentru cuvintele acestea menajere, prozaice! Cu Pavel şi cu Ania vorbeam mai mult pe teme abstract filozofice.

— Cu sos sau fără? a urmat apoi altă întrebare.

— Mă pui într-o situaţie dificilă; ca să-ţi dau un răspuns exact, trebuie să-mi amintesc ce-mi plăcea acum trei sute de ani.

Ludmila Sergheevna s-a schimonosit toată, arborînd o expresie de dispreţ şi de mînie.

— Pe mine nu mă interesează trecutul dumitale. Încă pe cînd eram la şcoală nu puteam suferi arheologia şi antichităţile.

Nu ştiu de ce m-a pus dracul să continui pe acelaşi ton:

— Pentru dumneata toate astea sînt arheologie şi antichităţi. Pentru mine — vai! — ele reprezintă o realitate la fel ca şi ziua de ieri!

A intervenit o pauză prelungită. Tăcînd, bătrîna se izola de mine şi de trecutul meu, care se făcuse simţit într-un chip atît de nedelicat.

11

Acolo, pe întinderile nesfîrşite ale Universului, există un alt timp, un timp ostil tuturor criteriilor şi deprinderilor omului.

Pe-atunci încă nu bănuiam cît de perfid poate fi paradoxul lui Einstein şi îmi consultam cu toată încrederea ceasul de mînă „Moskva", pe al cărui cadran negru gonea zorit numai un singur ac, acul acela roşu, lung, care marca secundele. Celelalte ace nu erau de loc grăbite.

O aşteptam pe Olga, aşezat pe o bancă de pe bulevard. Trebuia să ne întîlnim aici, iar apoi să-i facem împreună o vizită lui Vsevolod Nikolaievici. Nu pot suferi cuvîntul acesta rigid, scrobit — „vizită" — dar ia încercaţi să găsiţi altul! Mergeam nu la un amic de aceeaşi vîrstă cu mine, ci la un profesor bătrîn, la şeful laboratorului unde lucram

și de-aceea a trebuit s-o aștept mult pe nevastă-mea, care se dusese la un coafor de pe strada Jeliabov.

Coaforul nu era de loc grăbit; ondula părul Olgăi, profund convins că nu există pe lume treabă mai importantă decît aceea pe care o făcea el. Coaforul acesta (îmi aduc aminte acum, devansînd evenimentele) a coafat-o pe Olga și în ajunul acelei zile cînd ea a părăsit Pămîntul pentru a cunoaște alt spațiu și alt timp. Nici atunci nu se grăbea coaforul, deși poate că ar fi trebuit să se grăbească. Omul nu știa că clienta sa pleacă într-o misiune care avea să dureze nu cîteva zile, ci cîteva secole. Cît despre Olga, ea nu-l zorea.

Am cam luat-o înainte și am încurcat perioadele. Dar asta am s-o fac deseori și de-acum înainte...

Olga nu se grăbea, eu însă aveam nervi. Știam cît de mult ține șeful meu la punctualitate.

Am ajuns în strada Saltîkov-Scedrin, unde locuia Obidin, cu o mică întîrziere. Toți musafirii erau deja de față și stăteau la masă.

Obidin spunea ceva despre o mătușă de-a lui de la Moscova, care împlinise de curînd nouăzeci și opt de ani. Pe cînd era adolescentă, ea a asistat la faimoasa festivitate pentru comemorarea lui Pușkin și a ascultat cuvîntarea rostită de F. M. Dostoievski. Toate astea păreau acum un miracol.

Toți amuțiră deodată, vrînd de bună seamă să-și închipuie intervalul de timp ce ne despărțea de epoca lui Dostoievski și a fetiței care avusese fericirea să-i asculte glasul pătimaș, șoptit și puțin sufocat, și care acum era contemporană cu noi.

Apoi, așa cum se întîmplă deseori în societate, discuția se abătu fără nici un motiv și ajunse la profesorul Cemodanov și la întîmplarea petrecută recent cu blana lui. Cel care relată cazul fu Dimin, un om bun de vorbă, creatorul „folclorului" ce se instăpînise între zidurile institutului. Cu cîteva zile în urmă, garderobiera care avea în grijă

blana lui Cemodanov s-a dus puțin pînă la bufet și în acest răstimp blana a dispărut. S-a iscat o zarvă cumplită, dar dibaciul instalator Grișa a pus mîna pe hoț, așa că blana stătea acum iar la locul ei, după ce l-a făcut să cadă în ispită pe un om care abia pornise pe drumul cel drept. Povestirea lui Dimin iscă rîsete.

Apoi un profesor din Moscova, pe care nu-l cunoșteam, cu o bogăție de mustăți, presărate cu fire cărunte, și cu niște ochi mici ca de copil, cu totul nelalocul lor pe fața unui profesor, aminti de un caz misterios, de-a dreptul senzațional și paradoxal, care i-a lăsat perplecși pe toți paleontologii și zoologii ; era vorba de un pește dintr-o specie străveche, considerat dispărut, care fusese prins în Oceanul Atlantic, infirmînd cu existența sa toate legile evoluției și ale timpului. Putea peștele ăsta să fie sănătos și să se zbenguie în apele din zilele noastre așa cum se zbenguia cu sute de milioane de ani în urmă, încă în era paleozoică, dar vezi că din pricina lui, dat fiind că s-a ivit în chip atît de inoportun, bietul ihtiolog a trebuit să refacă manualul său de ihtiologie, aflat sub tipar și să plătească în plus pentru tipar.

Un tînăr jurist, frumos și plin de sine, interveni apoi, spunînd că ihtiologul nu trebuia să plătească cheltuielile tipografiei, solicitate de o nouă culegere și de repaginare, pentru că ele au fost cauzate nu de neglijența autorului, nu de un moft al lui, ci de fantezia naturii însăși, care îi jucase o farsă.

Am plecat de la Obidin pe la unu noaptea și am așteptat mult autobuzul.

— Cum ți-a plăcut povestea aia cu peștele ? m-a întrebat Olga. Mie mi-a plăcut mai mult întîmplarea cu blana lui Cemodanov.

— Ambele cazuri, i-am spus eu, au o anumită asemănare lăuntrică ; și unul, și altul fac parte din domeniul paleontologiei.

În aceeaşi zi Ludmila Sergheevna mi-a mărturisit, împreunîndu-şi buzele într-un zîmbet pe jumătate dispreţuitor şi de loc amabil :

— Nu pot să mă obişnuiesc cu dumneata. Nu pot ! Toate simţurile îmi sînt încordate. Cine eşti ?

— Sînt Pavel Pogodin. Pavel Dmitrievici. Tiz şi strămoş al ginerelui dumitale. Oare n-o ştii ?

— Strămoş ! Gîndeşte-te bine la înţelesul acestui cuvînt ; aşa fiind nu înseamnă oare că n-ar trebui să te afli aici ?... Aici e Kolea, un copil, nepoţelul meu, căruia i se ascunde cu grijă trecutul dumitale. Pentru el e încă prea devreme să ştie că imposibilul a devenit posibil. Şi oare a devenit într-adevăr ? N-aş vrea s-o cred.

— Eu, unul, nu stărui prea mult s-o crezi. Uită că am două vieţi. Închipuie-ţi că sînt un musafir şi atîta tot, un cunoscut de-al ginerelui dumitale, în sfîrşit pur şi simplu un om pe care ginerele dumitale îl studiază în calitatea lui de savant.

— Putea să te studieze acolo, la institutul lui.

— Să avem iertare, dar nu eu am solicitat ospitalitatea ginerelui dumitale. Nu mai departe decît ieri i-am dat de înţeles că vizita mea s-a cam prelungit şi că poate ar fi timpul... Dar el nici nu m-a lăsat să sfîrşesc : „Nu, nu e încă timpul". Mi-a explicat îndelung şi răbdător că şederea mea aici, pe meleagurile acestea binecuvîntate, este necesară pentru organismul meu încă nerestabilit şi pentru ştiinţa pe care o sluješte el.

— Şi totuşi cine eşti dumneata ? Cine eşti nu în sensul că ai un nume şi un prenume, ci într-un alt sens, mai adînc ? Simţurile mele nu vor să te recunoască ca pe ceva legitim, firesc şi corespunzător realităţii obişnuite. Dacă mi-ai spune că totul e o mistificare, o glumă de prost gust, stupidă şi absurdă, aş fi foarte bucuroasă.

— Ei, bine, i-am răspuns, consideră că totul e o mistificare şi o absurditate. Eu, unul, ştiu că mi

s-a făcut lehamite de toate astea. Sinceritatea și îndoielile dumitale m-au obosit și pe mine. Trebuie să fii de acord că n-am stat atît amar de ani în stare de anabioză ca să zăbovesc prea mult aici, în tihna asta, cine știe unde, departe de clocotul vieții.

Începuse să mă irite bătrîna asta, vădit stînjenită de prezența mea, lucru pe care nici nu căuta să mi-l ascundă. Îi plăteam și eu cu aceeași monedă. Eram nevoit să stau mult prea mult în prezența ei. În orele acestea nu mai era nimeni altcineva în casă. Ca să n-o irit, plecam în pădure sau mă cufundam în tăcere. Dar ea, ca toate bătrînele din toate vremurile și de toate neamurile, nu putea suferi tăcerea, așa că ea prima îmi vorbea și neapărat despre modesta mea persoană, despre echivocul și misterul legat de bizara mea personalitate, față de care nu putea nutri nici un pic de simpatie.

Odată m-a întrebat :

— De ce ai acceptat și le-ai îngăduit oamenilor de știință să te supună la această experiență revoltătoare și contrară naturii ? S-a uitat cu o privire aspră la mine și a urmat : Nu încerca să mă încredințezi că ai făcut-o de dragul științei și a societății, ci mai bine spune-mi motivul adevărat.

— Nici nu intenționez să-l ascund. Trebuie să știi că soția mea a plecat într-un zbor cosmic la bordul unei nave fotonice și, conform teoriei relativității, urma să revină pe pămînt după aproximativ trei sute de ani. O aștept. Oare nu ți-a spus ginerele dumitale ?

— Poate că mi-a spus, dar n-am dat atenție faptului. Mai curînd, însă, cred că nu mi-a spus nimic. Mă consideră o femeie înapoiată, conservatoare, de modă veche, și vorbește cu mine mai ales despre lucruri foarte concrete și apropiate, și în special pe înțelesul meu.

Accentuă sfîrșitul frazei, repetînd :

— În special pe înțelesul meu.

M-am făcut că n-am băgat de seamă şi am urmat :

— Aşa că îmi aştept soţia. Am aşteptat-o trei sute de ani. Plecarea ei într-un zbor atît de îndelungat mi-a dat dreptul să mă supun tuturor încercărilor pe care le cerea experienţa. Erau mulţi care doreau să intre în stare de anabioză. Dar, în primul rînd, eu însumi lucram într-un laborator de „probleme discrete", iar în al doilea rînd, voiam să-mi revăd soţia.

Ludmila Sergheevna s-a uitat la mine cu o privire plină de curiozitate, dar şi cu o nuanţă de ironie.

— Vrei să mă dai gata cu povestea asta sentimentală ? Degeaba ! Am simţurile încordate. Şi chiar dacă ar fi într-adevăr aşa, aveai oare dumneata dreptul să tulburi cursul firesc al vieţii ? Aveau oare dreptul s-o facă experimentatorii aceia ? Starea în care te afli şi comportarea dumitale vădesc ceva contrar firii.

— Tot ce se poate, i-am răspuns. Dar trebuie să fii de acord şi dumneata că unora, bunăoară contemporanilor mei, li s-ar părea contrare firii multe din cele pe care dumneata le socoţi lucruri obişnuite. De pildă doica-robot care îl duce pe Kolea la internat cu maşina de deplasare rapidă. În epoca mea naivă nici o mamă nu şi-ar fi încredinţat copilul unui automat lipsit de suflet, nici o mamă şi cu atît mai puţin o bunicuţă cumsecade. Rostind ultimele cuvinte, le-am dat cu bună ştiinţă o intonaţie aparte. Da, da, nici o bunicuţă care se respectă.

— Lipsit de suflet ? De unde ştii asta ? Bine, dar nu importă dacă are sau nu suflet. Ceea ce e mai important e că doica-robot nu poate să greşească niciodată şi nu e expusă hazardului. Funcţionînd ireproşabil, o asigur că e ferită de accidente, aşa încît poţi să te bizui pe ea.

— Eu, unul, nu l-aş fi încredinţat pe Kolea al meu nici măcar unei doici în carne şi oase, darmite uneia mecanice. Îl duceam eu însumi la grădiniţa

Academiei de Ştiinţe de pe Cheiul Universităţii şi tot eu îl aduceam acasă. Asta îmi răpea în fiecare zi aproape două ore, dar n-am regretat-o niciodată. Aceste două ore erau pentru mine un prilej de bucurie. Îmi luam băiatul şi-l duceam la staţia troleibuzului. Apoi mi se urca pe genunchi. Prin faţa geamului se perindau case, copaci, trecători. Priveam pe geamul troleibuzului cu ochii lui Kolea parcă. Totul căpăta deodată prospeţie, întinerea, devenea colosal şi misterios. În acele clipe viaţa mea parcă se cufunda cu a lui Kolea. Silabiseam împreună firmele şi împreunam amîndoi nu numai literele şi sunetele, dar şi ceva de o mie de ori mai concret: esenţa şi înfăţişarea lucrurilor. Prin învelişul denumirilor obişnuite ale magazinelor, restaurantelor, braseriilor şi instituţiilor răzbeau lumi de basm. Cîteodată citeam de-a-ndoaselea, dînd fiecărui cuvînt şi fiecărei denumiri o rezonanţă stranie. Călătoria cu troleibuzul nu ni se părea niciodată prea lungă. Dimpotrivă, ne ridicam cu părere de rău de pe locul nostru atunci cînd troleibuzul se apropia de ultima staţie. „Tăticule, m-a întrebat odată Kolea, există undeva un troleibuz care să meargă fără oprire o zi, o săptămînă, o lună, un an, o sută de ani?... Un troleibuz care să meargă mereu, uitînd să se oprească... Există?“ „Nu, Kolea, un astfel de troleibuz nu există şi nici nu poate să existe, pentru că oamenii n-ar avea nevoie de el.“ Răspunsul era poate prea categoric, dacă ne gîndim la toate cîte au urmat. Kolea tot nu l-a crezut. Imaginaţia lui de copil vedea deja troleibuzul acesta avîntat în minunata-i goană şi el a dat mai multă crezare imaginaţiei sale decît cuvintelor mele rostite cu atîta indiferenţă. Kolea era un copil foarte amuzant.

Ludmila Sergheevna mă ascultase pînă atunci fără a mă întrerupe. Dar în ochii ei stăruia ca şi mai înainte aceeaşi expresie ironică şi bănuitoare.

— Şi totuşi, spuse, dragostea faţă de băieţelul dumitale atît de amuzant nu te-a împiedicat să te desparţi de el, să-l părăseşti pentru totdeauna. Se

vede treaba că ţineai mai mult la experienţa aceea decît la băiat. Ai sacrificat băiatul de dragul îndoielnicei posibilităţi de a te anabioza, de a cunoaşte răceala nefiinţei vremelnice, totuşi destul de îndelungate.

— Nu pe el l-am sacrificat, ci, înainte de toate, m-am sacrificat pe mine. Băiatului meu avea cine să-i poate de grijă.

— Dar te-ai despărţit de el pentru totdeauna!

— Da, dacă vrei, pentru totdeauna. Dar m-am despărţit pentru totdeauna nu numai de el, ci şi de toţi contemporanii mei. M-am despărţit de epoca în care m-am născut şi am trăit, de casa mea, de colegi, de institut, de tot ceea ce îi este necesar oricărui om.

— Şi încă îi mai reproşezi doicii artificiale a nepotului meu că n-ar avea suflet! Dumneata, care ai săvîrşit o cruzime! Dumneata...

Cred că abia se stăpînea să nu-mi mai spună cîte şi mai cîte, dar pe urmă şi-a dat seama, aducîndu-şi aminte că gineri-su şi fiică-sa o rugaseră să fie atentă cu mine.

— Iartă-mă, sînt bătrînă, am rămas în urma vieţii şi poate nu înţeleg multe.

— Ia nu mai face pe mironosiţa!

Expresia aceasta din lexiconul epocii mele îmi venise pe limbă cu totul întîmplător.

— Ce-ai spus? îşi ciuli urechile Ludmila Sergheevna. N-am înţeles.

— Nu mai face pe mironosiţa.

Se pare că expresia a ieşit de mult din uz.

— Eşti obraznic, tinere.

— Obraznic? Să avem iertare. Dimpotrivă. În afară de asta, nu sînt tînăr. Ai uitat că sînt mai bătrîn ca dumneata cu două sute şi ceva de ani?

— Nu vreau să ştiu nimic.

Zicînd aceasta, se ridică şi trecu în odaia ei. Numaidecît scaunul pe care stătuse îşi pierdu contururile şi dispăru. Între mine şi ea se ridică un perete, cu o uşă la mijloc.

Obidin e foarte bine dispus. Se plimbă dintr-un colţ în altul al încăperii, aruncînd din cînd în cînd cîte o privire acolo unde îşi aşteaptă soarta un cobai de toată frumuseţea, destinat experienţei următoare.

Profesorul mă întreabă:

— Dumneata cum crezi, ar mai fi scris Goethe „Faust" dacă ar fi trăit în epoca noastră?

— Şi de ce nu? îi răspund. Ideea nu e rea.

— Nu e rea, dar e anacronică. Ce-l chinuia, mă rog, pe Faust al lui Goethe? Ce nu-i dădea pace? Gîndul că nu poate să existe cunoaştere absolută, necondiţionată.

— De-aş avea eu grijile lui!

— Lasă glumele şi ascultă ce vreau să-ţi spun. Goethe a lucrat la „Faust" într-o vreme cînd marii oameni de ştiinţă, de felul lui Laplace, visau la o formulă largă, în stare să cuprindă lumea întreagă. Zbuciumul lui Faust, dragă filozofule, zbuciumul lui Faust, zic, avea multe contingenţe cu zbuciumul lui Laplace. În zilele noastre, oamenii de ştiinţă nu mai îndură suferinţele lui Faust şi ale lui Laplace, pe ei nu-i tortureazä gîndul că nu poate să existe cunoaştere absolută. Ei îşi dau seama că Universul e atît de bogat în particularităţi, atît de variat, încît nu poate fi cuprins într-o singură formulă. Ei ştiu că orice eveniment nu este cîtuşi de puţin determinat înainte.

— Aşa cum gîndeau mecaniciştii, îl întrerup pe interlocutorul meu.

— La naiba cu mecaniciştii! Nu-i vorba de ei... Nu ştiu dacă dumneata, dragă filozofule — dar eu, unul, visam în tinereţe cunoaşterea absolută. Nu cunoşteam pe-atunci nici teoria probabilităţii, nici mecanica cuantică şi îmi închipuiam că s-ar putea cuprinde într-o formulă lumea întreagă... Dar, amice, dacă vom izbuti să înfăptuim îndrăzneaţa

noastră idee, paradoxala noastră intenţie, atunci aproape că vom atinge absolutul.

— Aproape? Se vede treaba că toată filozofia stă în acest „aproape“?

— Da, asta este principala particularitate a ştiinţei din zilele noastre. Fără „aproape“ nu se poate cunoaşte lumea. „Aproape“ e ceea ce leagă absolutul de relativ, alcătuind o legătură ce pare de fapt bizară oricărei raţiuni. Lumea e inepuizabilă şi abundă de surprize. Nu va fi oare o surpriză pentru ştiinţă dacă vom demonstra că moartea nu e de loc un fenomen absolut, că organismul poate fi reanimat? Noi vom elibera omul din determinismul de fier al timpului şi-i vom oferi întinderi nemărginite.

— Deocamdată, însă, e vorba nu de om, ci numai de un cobai. Cu îngăduinţa dumneavoastră, lui şi nu altcuiva îi va fi dat să cunoască îndeaproape viitorul, făcînd un salt peste prezent. Anabioză! De altminteri termenul nu e prea izbutit. O viaţă cu întrerupere, cu un antract lung, un antract de cîteva secole...

— Uiţi că o experienţă, oricît ar dura ea, nu trebuie să depăşească viaţa experimentatorului. De unde am să ştiu eu că acest cobai se va trezi din somnul lui de cîteva secole?

— Da, asta am uitat-o.

— Poate că nu se va trezi, nu va izbuti să învingă timpul... Încă pe cînd eram student, am început să mă interesez cu multă pasiune de problema timpului. Mă mira faptul că toţi cunoscuţii mei, şi cei inteligenţi, şi cei lipsiţi de inteligenţă, nu priveau cîtuşi de puţin timpul ca pe o problemă. Se uitau la ceas aşa de parcă orarele şi minutarele s-ar fi ivit pe lume o dată cu timpul însuşi. Nici prin cap nu le trecea că timpul nu are început şi nu va avea sfîrşit. Viaţa lor se scurgea în acelaşi ritm cu mersul ceasornicelor. Timpul şi ei, cei care trăiau, alcătuiau un tot. Gîndeşte-te că şi peştele, atunci cînd înoată în apă, crede poate că se deplasează în vid... În iarna aceea cînd mă

gîndeam atît de mult la timp am cunoscut teoria relativității. M-a frapat ideea lui Einstein, concepția lui despre lume. Această divină și puternică idee m-a smuls din cotidianul care mă înconjura și m-a luat cu ea în Cosmos. Aici s-a ivit în fața mea altă problemă, de data aceasta nu de ordin teoretic, ci de ordin practic. Viața omului fiind scurtă, cum ar putea oare el să devină stăpîn pe timp și pe spațiu?

— Și cu toate acestea, ați început să vă ocupați nu de fizică și de astronomie, ci de biologie, de anabioză, v-ați luat ca mentori nu pe Țiolkovski și pe Einstein, ci pe profesorul Bahmetiev și pe Piotr Iulievici Schmidt.

— Bahmetiev e mai apropiat de Țiolkovski decît îți închipui dumneata. Ei doi se completează unul pe altul. Ai răbdare, filozofule, ascultă-mă și nu mă întrerupe. Natura a înarmat bine organismul pentru lupta cu mediul dur. Dar omul se înarmează și singur. Vreme de treizeci de mii de ani — din paleoliticul superior pînă în epoca cibernetică și a tehnicii atomice — s-a dat lupta pentru stăpînirea mediului înconjurător. Dar ce e timpul? De fapt e și acesta un mediu. El există alcătuind o unitate indestructibilă cu spațiul. Nu putem supune spațiul fără a învinge timpul. Un fizician însă, dacă nu mă înșel Umov, a comparat viața omului cu un ceas întors. Optzeci de ani de viață! Ce înseamnă asta în comparație cu milioane de ani-lumină? Mi-am zis, deci (eram încă student biolog pe-atunci): nu s-ar putea oare folosi legile elaborate de natura organismului pentru a supune mediul, în lupta cu timpul, pentru victoria asupra lui? Viața intermitentă, ceea ce ne-o dovedește anabioza... Atunci să studiem legile intermitenței vieții, să demonstrăm că metabolismul nu are nicidecum aceeași durată ca și viața, iar apoi să învingem timpul. Obidin izbucni în rîs: Cum ți se pare ideea asta?

— Dacă v-ar auzi Cemodanov! Dînsul vă acuză de mult că sînteți în căutarea absolutului.

— Chiar la el m-am gîndit ! Nu mai departe decît ieri, în şedinţa consiliului ştiinţific la care s-a discutat planul de perspectivă al lucrărilor de cercetări ştiinţifice, Cemodanov a declarat că banii alocaţi pentru cercetările noastre sînt ca şi... aici a făcut un gest, şi-a strîns buzele şi a pufnit cu o mutră de parcă bănişorii ăştia ar fi şi fost aruncaţi în vînt. Dar de rîndul acesta nu i-a mers. Cineva de la administraţie a făcut aluzie la cele şase sute de ouă date pentru experienţe grupului condus de Cemodanov.

— Şi ce s-a întîmplat cu ouăle astea ?

— Nimic. Se zice că Cemodanov le-a mîncat.

— Ce poftă de mîncare !

— După mine, a folosit bine ouăle ; le-a încorporat în trupul şi sîngele său. O omletă bună e mai bună decît experienţa proastă. Parcă Cemodanov e un experimentator ? El e teoretician ; prost, lipsit de talent, dar totuşi teoretician. Scrie articole despre filozofia ştiinţelor naturale.

— Nu oricine scrie articole poate fi socotit teoretician.

— Văd că nu vrei să-i recunoşti nici un fel de calităţi lui Cemodanov. Practician nu e, teoretician aşijderea ; atunci ce e, mă rog ?

14

Ospitalierul meu amfitrion avea două profesii. Cercetător, bioenergetician şi biofizician marcant, el împletea munca de cercetări ştiinţifice, pe cea teoretică şi pe cea experimentală cu modesta funcţie de revizor silvic, adică un fel de paznic, sau pădurar, cum se spunea pe vremea mea. Iată cu ce se ocupa el de cînd s-a instalat pe malul Katunului.

În funcţie de aceste două îndeletniciri îşi organiza şi timpul. După cele patruzeci şi cinci de mi-

nute de călătorie cu maşina de deplasare rapidă, Pavel nu zăbovea prea mult acasă; se schimba, lua masa şi pleca în pădure.

Ce-i plăcea mai mult — problemele teoretice sau potecile pădurii? E greu de spus. Cred că şi una şi alta, în egală măsură.

Cîteodată mă lua cu el. Îmi puneam atunci un costum de-al lui, potrivit împrejurărilor. Eram de aceeaşi statură şi de aceeaşi constituţie. Un robot special destinat acestui scop mă ajuta să mă îmbrac. Era ceva cu totul fără rost, ceva ce mă descumpănea de-a binelea, mai ales că ajutorul acesta mecanic, foarte iscusit şi care îmi ghicea toate dorinţele, avea un nume omenesc — Mitea.

Numele acesta, simplu şi drăgălaş, care suna oarecum familiar şi intim, avea în rezonanţa sa ceva venit de pe tărîmul celălalt. Cel care purta acest nume era un obiect, un lucru. Un lucru oare? Lucrurile nu judecă niciodată, cu toate că sînt puse în slujba raţiunii. Mitea, însă, era întruchiparea raţiunii, deşi făcea parte din categoria făpturilor neanimate. Împlinindu-mi dorinţele, nu greşea niciodată. Între el şi mine exista, aşa cum am aflat mai tîrziu, o legătură, despre a cărei esenţă fizică aveam în secolul XX o imagine vagă. Pe servitorii mecanici îi lega de oameni un cîmp de forţă, dar nu de natură electromagnetică. Esenţa fizică a acestui cîmp de forţă avea însuşiri mai delicate decît grosolanele unde electromagnetice. Îmi aduc aminte ce gafă am făcut cînd am spus odată, de faţă cu Pavel:

— Noroc că Mitea şi cei de seama lui nu au emoţii.

— E un fel de a vorbi! De fapt, el e alcătuit tot din emoţii. Trebuie să ştii că natura fizică a cîmpului de forţă care te leagă pe dumneata de Mitea are o directă contingenţă cu emoţiile. Mitea e mult prea emotiv. El simte în permanenţă emoţiile dumitale şi le trăieşte laolaltă cu dumneata.

— Dar asta e îngrozitor! spusei. Eu credeam că mă folosesc de serviciile unui lucru care nu gîn-

deşte, ale unui automat, ale unui mecanism. Nu mi-aş fi închipuit că simte şi că se emoţionează.

— El e alcătuit tot din simţăminte şi emoţii; tot numai emoţii, ca un poet liric sau ca un actor de tragedie. Linişteşte-te, însă, pentru că el nu e o individualitate; emoţiile lui au un caracter pur utilitar, de serviciu.

— Dar el simte, cunoaşte compasiunea, trăieşte emoţiile altora, nu?

— Aceste simţăminte şi emoţii există la dînsul nu pentru el, ci pentru dumneata. Mitea nu are ceea ce noi numim un „eu" al său. El e, aş zice, inseparabil de cel pe care îl serveşte. E o anexă a dumitale. Pavel rîse: o anexă emotivă, notează!

Am oftat uşurat cînd l-am văzut pe Mitea îndepărtîndu-se. Vorbeam despre el aşa ca şi cînd ar fi fost într-adevăr numai un lucru, numai un obiect.

În pădure, Pavel căuta să se lipsească de serviciile roboţilor. Munca de pădurar e de fapt o muncă arhaică, străveche, străină de tehnică.

Eu îl ajutam pe Pavel să culeagă vreascurile de pe jos. Le adunam grămadă şi le dădeam foc. Fumul ne pătrundea în nări şi în ochi, amintindu-ne de vremurile acelea îndepărtate, cînd oamenii considerau aproape ca o minune focul de găteje şi vîlvătaia galbenă ce se zbuciuma printre vreascuri.

După ce adăstau o vreme înaintea focului, ţesînd vise şi admirînd flacăra ce se reflecta în apa rîului de munte aflat în preajmă, porneam mai departe. Pavel mergea alături de mine. Îi era teamă, se vede treaba, să nu mă rătăcesc cumva. Era de ajuns să mă abat cîţiva paşi de pe potecă şi să mă fac nevăzut în hăţiş, ca să-l aud strigîndu-mă:

— O-o! Pavel Dmitrievici! Unde eşti? Au-u!...

— Aici!

Şi de fiecare dată nu-şi putea ascunde bucuria cînd mă vedea iarăşi lîngă el.

— Păcat, mi-a spus o dată, că l-ai lăsat acasă pe Mitea. Mitea ştia fără nici un „au-u" unde te afli. Acuma stă acasă şi se plictiseşte de unul singur.

Vezi că l-am conectat cu dumneata și acum el e dublura dumitale emoțională. Cum ai plecat, a și început să-ți ducă dorul. De-aci încolo o să-ți ducă dorul de fiecare dată.

— Asta e bine sau e rău ?

— Nu prea înțeleg întrebarea. Pentru cine să fie bine ? Pentru el, pentru Mitea ? Pentru dumneata ? Pentru Mitea nu există nici „bine“, nici „rău“. El trăiește de partea cealaltă a criteriilor de apreciere. Numai omul poate să aprecieze. Mitea e un lucru : un lucru emotiv, foarte sensibil, totuși un lucru. În ceea ce te privește, pentru dumneata e bine. Ai un ajutor contopit cu dumneata, sub aspect emoțional ideal, adecvat dumitale, care îți ghicește și îți împlinește dorințele... Acum vreo sută șaptezeci de ani, încă în secolul XXII, fizicienii și biofizicienii au dezvăluit esența fizică a unor fenomene misterioase ale psihicului. Iată un exemplu concret și vulgar al unui fenomen de acest fel. Stăpînul aflat la drum suferă un accident. Cîinele, rămas acasă, începe să dea semne de neliniște : urlă, se agită, își exprimă dorul și amarul. De unde a aflat că stăpînul a suferit un accident pe drum ? Oamenii nu știu încă nimic, dar cîinele e informat deja. L-au înștiințat niște unde necunoscute științei. Fiziologii au neglijat fenomenele de acest fel pînă cînd au început să se intereseze de ele domeniile învecinate ale științei. S-a constatat atunci că între ființele vii apropiate există o legătură aparte. S-a dezvăluit esența acestui cîmp de forță și lumea a aflat ceva nou despre ceea ce noi numim emoții. Oamenii de știință nu s-au gîndit numaidecît să înzestreze lucrurile cu emoții. Filozofii și poeții se plîngeau că civilizația capătă un caracter mult prea mecanic. Impasibilitatea, comportarea rece a roboților care execută munci fizice și utilitar-intelectuale nu mai satisfăcea pe oamenii mai sensibili și mai delicați. Așa se face că, recent de tot, tehnicienii au hotărît să folosească cîmpul de forță care stabilește o legătură emoțională între oameni, cu scopul de a crea lucruri de un tip special. Ca urmare, pe lume au apărut obiecte simțitoare.

Din punct de vedere naiv filozofic e un ilogism, dacă nu o absurditate totală. Lucrul, obiectul cuprinde ceva propriu numai subiectului. Să ne continuăm raţionamentul. Aşadar obiectul a devenit mai subiectiv ? S-a redus discrepanţa dintre „eu"-ul meu şi lucrul reflectat de conştiinţa mea ? Chestiunile acestea sînt discutabile. Filozofii, oamenii de ştiinţă şi poeţii nu discută azi despre nimic cu atîta aprindere ca despre Mitea şi cei de seama lui. Deocamdată sînt încă puţini. Mitea e un robot experimental şi se află în stadiu de probă. Se pune, de asemenea, întrebarea de majoră importanţă dacă societatea va aproba sau nu această experienţă. Chestiunea se va rezolva într-un viitor apropiat. Deocamdată se poartă discuţii. Dar să revenim la Mitea. Cine e Mitea? Sau, mai bine zis, ce e? Înainte de toate, între „cine" şi „ce" trebuie pusă o trăsătură de unire. Mitea e şi una şi alta, şi, într-o anumită măsură, nici una, nici alta. Are simţurile ascuţite. Se emoţionează nu pentru el, ci pentru dumneata, numai pentru dumneata ; ceilalţi oameni nu-l interesează. Cel mai mic insucces, cea mai mică greşeală a dumitale îl mîhneşte. El nu are nimic din personalitatea „sa". E nespus de bun. Dar filozofii discută vehement, întrebîndu-se dacă asta se poate numi bunătate. Eşti obosit ? Hai să ne aşezăm la foc şi să ne mai odihnim. Simt că am obosit şi eu.

15

Mitea îmi împlinea dorinţele. Ce e drept, nu-i stătea în puteri să-mi împlinească cea mai mare dorinţă, aceea de a apropia ziua revederii cu Olga.

Deocamdată nu aveam nici un fel de informaţii despre ea. Sufeream cumplit. Şi servitorul meu, dublura mea emoţională, suferea pentru mine. Mitea era întruchiparea compasiunii, a bunătăţii şi a cor-

dialităţii, dar toate aceste virtuţi şi simţăminte erau separate de raţiune, ele aveau un caracter de serviciu şi atîta tot. Suferea oare Mitea „pentru el"? Pavel mă asigura că Mitea nu ştia să sufere „pentru el". De altminteri însăşi noţiunea „pentru el" nici nu era prevăzută în programul automatului. În sinea mea, hotărîsem totuşi să-l socot pe Mitea un automat. Asta îmi facilita contactul cu el, mă ajuta să mă folosesc de serviciile lui fără a avea mustrări de conştiinţă.

Odată ne-am angajat într-o discuţie interesantă, pe care am notat-o cuvînt cu cuvînt.

Eu: Ce ştii dumneata? Cine eşti?

Mitea: Eu sînt Mitea.

Eu: Eşti om sau lucru?

Mitea: Nu înţeleg.

Eu: Simţi?

Mitea: Da.

Eu: Gîndeşti?

Mitea: Da.

Eu: La ce te gîndeşti?

Mitea: Mă gîndesc la dumneata.

Eu: Şi încă la cine?

Mitea: Şi încă la dumneata. Numai la dumneata. Mai mult nu ştiu şi nu pot să mă gîndesc la nimeni. Eu mă gîndesc la ce te gîndeşti şi dumneata.

Eu: De unde ştii la ce mă gîndesc eu?

Mitea: Sînt dublura dumitale emoţională.

Eu: La ce mă gîndesc acum?

Mitea: Te gîndeşti simultan la mai multe lucruri, şi asta mă pune în dificultate. Acum te gîndeşti că n-ai vrea să dai ochi cu Ludmila Sergheevna. Nici eu n-aş vrea.

Eu: Dar ai putea să vrei ceva ce nu vreau eu?

Mitea (*jenat*): N-am încercat. Nu pot să încerc.

Eu: Fă o încercare. Te rog eu.

Mitea: Mi-e teamă că o să-mi fie foarte greu.

Eu: Încearcă totuşi. Te rog mult.

M i t e a (*după o pauză prelungită*) : Aş vrea să respir aer curat.

E u : Dar asta e dorinţa mea, nu a dumitale. Totuşi mă gîndeam la acelaşi lucru.

M i t e a (*stingherit*) : Şi eu care credeam că e dorinţa mea !

E u : Înseamnă că dorinţele noastre au coincis accidental. Se întîmplă uneori.

M i t e a : Eu ştiu încă prea puţin despre ceea ce se întîmplă şi ceea ce nu se întîmplă. Exist numai de trei luni. E adevărat că dumneata ai trei sute de ani ?

E u : De unde ştii ?

M i t e a : În programul meu e inclusă experienţa dumitale. Dar numai experienţa de-acum. Nu ştiu ce-a fost înainte de a te fi trezit. Nici n-am nevoie să ştiu. E ceva de domeniul trecutului, al unui trecut îndepărtat. Şi în acest domeniu eu sînt incapabil să-ţi dau vreun ajutor.

E u : Aşadar ştii să gîndeşti ? Şi chiar să raţionezi ? Nu mă aşteptam. Mi s-a spus că ştii numai să simţi...

M i t e a : E adevărat. Eu ştiu numai să simt. Dar cîteodată pot să şi gîndesc. Foarte rar. Cînd se produce vreo defecţiune. Acuşi trebuie să vină tehnicianul care mă are în supraveghere.

Apoi Mitea a ieşit din cameră. A ieşit fără zgomot, ca întotdeauna. De îndată ce Pavel s-a întors de la institut, i-am relatat discuţia mea cu Mitea.

Pavel rămase pe gînduri. După ce se plimbă o vreme prin cameră, dintr-un colţ în altul, îmi spuse :

— Sînt unele defecţiuni. Piesa e în stadiu de experimentare. Ceva n-a reuşit cum trebuie... Dar tehnicienii au să verifice. E bine că îl observi pe Mitea şi îţi notezi observaţiile. Prezidiul Academiei de Ştiinţe şi Consiliul tehnic suprem manifestă un mare interes faţă de părerea dumitale cu privire la acest robot experimental, părere fără idei preconcepute.

Eram flatat de cele auzite şi se pare că n-am reuşit să-mi ascund jena.

— Mă măguleşti, dragă Pavele, îi spusei. Pe cine oare ar putea să intereseze părerea mea despre o noutate tehnică? Gîndeşte-te că eu am rămas în urmă cu mai bine de trei sute de ani!

16

Eu: Mitea, la ce te gîndeşti acum?

Mitea: La ce te gîndeşti şi dumneata. La ea.

Eu: Dar dumneata nu ştii nimic despre ea, în afară de faptul că noi ne-am despărţit acum trei sute de ani.

Mitea: Noi? Noi ne-am despărţit? Noi?

Eu: Nu noi, eu! Eu m-am despărţit de ea. Pe-atunci dumneata nu existai şi nici nu puteai să exişti! La epoca aceea cibernetica era o ştiinţă tînără. Mulţi sperau că maşinile se vor învăţa să gîndească, dar nimeni nu şi-ar fi închipuit că ele vor şti să simtă şi să se emoţioneze.

Mitea: Eu nu ştiu.

Eu: Nici nu trebuie să ştii. La ce bun? Eu, însă, nu pot să pricep de ce duci dorul unei femei pe care n-ai văzut-o niciodată?

Mitea: Îi duc dorul numai fiindcă i-l duci dumneata. Eu sînt dublura dumitale, o anexă emoţională.

Eu: Linişteşte-te, Mitea. Pentru numele lui Dumnezeu, gîndeşte-te la altceva. Uite, dacă nu ţi-e greu, adu-mi, te rog, nişte cărţi.

Mitea: Care cărţi?

Eu: Acelea care au sosit ieri. Sînt în camera de-alături.

Mitea plecă după cărţi.

Îl ţin sub observaţie şi-mi notez impresiile. Cînd nu mă îndeletnicesc cu treaba asta, citesc. Am de

umplut intervalul de trei sute de ani care separă prezentul de trecut, trebuie să mă informez, măcar schematic şi sumar, asupra tuturor evenimentelor şi asupra vieţii politice, economice şi culturale a omenirii din răstimpul îndelungat cît m-am aflat în stare pasivă, cu procesele vieţii frînate, aproape oprite.

Citesc cu aviditate şi cu un interes care mă captivează pe de-a-ntregul. Mă emoţionez şi, desigur, trăiesc din plin tot ceea ce aflu, iar toate emoţiile şi trăirile mele i se transmit numaidecît lui Mitea, dublura mea emoţională, cu totul lipsită de apărare. Cîteodată am impresia că nu va putea suporta o sarcină atît de mare. E mult prea sensibil, poate mai sensibil decît mine. Proiectanţii care l-au realizat erau, se vede, oameni generoşi, cu prea mult temperament, şi e vădit că au făcut exces de zel.

Îmbinarea acestei sensibilităţi şi nervozităţi extreme cu esenţa unui lucru (cu aspect exterior, Mitea e un robot obişnuit, un obiect, un mecanism asamblat din piese de metal şi de material plastic) face să rezulte ceva cu care eu pur şi simplu nu mă pot obişnui. Emotivitatea şi, deci, într-o anumită măsură, spiritualitatea, parcă răzbeşte prin ceva cumplit de material şi de obiectiv, rece şi impasibil, străin şi ostil oricărui subiectivism, oricărei spiritualităţi. E un paradox ? O contradicţie ? O enigmă logică ? O sinteză a elementelor ce se opun fuzionării ?

Încerc să dezvolt detailat această idee, pregătindu-mă să fac o comunicare la sesiunea Academiei de Ştiinţe la care se vor pune în discuţie experienţele cu noii roboţi de felul lui Mitea. Mi-a adus-o la cunoştinţă Pavel, o dată cu salutările prezidentului Academiei şi cu cele mai bune urări din partea preşedintelui Consiliului tehnic suprem al Pămîntului, al lui Venus, al lui Marte şi al tuturor staţiilor cosmice. Pavel n-a uitat să-mi spună că prezidiul Academiei şi preşedintele Consiliului

tehnic suprem sînt foarte interesaţi să-mi cunoască părerea şi aşteaptă mult de la comunicarea mea publică.

Nu eram atît de naiv încît să-l cred sută-n sută. Îmi dădeam seama că oamenii aceştia, aureolaţi de înţelepciune şi cu o bogată experienţă, voiau să-mi mai risipească gîndurile şi îngrijorarea pentru soarta Olgăi şi a însoţitorilor ei (deocamdată în sistemul solar nu parveniseră încă nici un fel de informaţii despre dînşii). Oamenii aceştia voiau, de asemenea, să mă ajute să uit că sînt un organism şi un material pentru studiul problemelor discrete ale vieţii şi să-mi amintească că sînt om. Iar un om nu poate să trăiască fără să creeze şi fără să acţioneze. Nu poate. Şi nici nu trebuie! Preţuiam mult grija pe care mi-o purtau ei, exprimată într-un chip atît de prudent şi delicat. Tocmai asta mă făcea să mă pregătesc cu migală în vederea discuţiei ce urma să aibă loc.

Îmi era teamă că ideile mele s-ar putea să pară ridicole şi inculte. Oricum, rămăsesem în urmă cu cîteva secole, deşi nu din vina mea. Dar e ştiut lucru că oamenii sînt întotdeauna dispuşi să ierte orice, afară de ignoranţă şi de înfumurare. Să nu fiu prea categoric? Asta mi-am spus-o chiar din prima zi, cînd am început să mă pregătesc.

Categoric era profesorul Cemodanov... Am încercat să mi-l reamintesc pe omul acela, mersul lui, expresia feţei lui şi zîmbetul lui condescendent. Dar, ciudat lucru, de data aceasta nu l-am putut reconstitui în memorie. Cemodanov dispăruse în vîltoarea timpului. Izbuteam să-mi amintesc numai de blana lui, agăţată separat în cuier, şi de garderobiera care o păzea.

Să nu fiu prea categoric, ca Cemodanov! Aşa e mai cuminte. Dar asta nu înseamnă oare că trebuie să aprob o experienţă care mă face să am unele îndoieli?

Ei bine, mă pregăteam să dau un răspuns la această chestiune.

Aşa cum am mai spus, citeam mult.

Trei secole! Cît de mult a avansat omenirea! Mai întîi şi-ntîi m-a frapat măiestria cu care era expus maerialul în cărţile de tot soiul. Manualele de istorie, cărţile de filozofie şi tehnică, buletinele ştiinţifice, ghidurile, monografiile erau scrise cursiv, clar, succint şi expresiv. Fără să vreau mi-am amintit de aceste rînduri din „Călătorie la Erzerum" de Puşkin: „În ţinutul Stavropolului am văzut la marginea cerului nişte nori care mi-au izbit privirea exact cu nouă ani mai înainte. Erau tot aceiaşi şi stăteau în acelaşi loc. Norii aceştia erau piscurile înveşmîntate în zăpadă ale lanţului Munţilor Caucaz".

Cu energia ce răzbea din concepţia lor pătimaşă şi cu frazele lor comprimate la maximum, cărţile acestea îmi aminteau de proza lui Puşkin. În spatele fiecărei cărţi, fie ea chiar şi un simplu manual, se simţea un autor inteligent, un om foarte larg şi multilateral instruit, care nu căuta să impună cititorului ideile sale, ci parcă făcea reflecţii asupra obiectului în cauză. El, autorul acesta (fiecare autor), nu ascundea deci tot interesul său propriu şi caracterul problematic al obiectului respectiv, ci parcă îl invita să participe împreună cu dînsul la dezlegarea logică a uneia sau alteia taine a naturii.

Ca şi cu trei sute de ani în urmă, toate cărţile puteau fi împărţite în două categorii. Unele încercau să răspundă la întrebarea ce e lumea care ne înconjoară, altele la o întrebare nu mai puţin importantă şi interesantă: Ce e omul?

În răstimp de trei sute de ani, cunoştinţele despre lumea înconjurătoare s-au îmbogăţit nespus de mult! Oamenii cunoşteau sistemul solar tot aşa de bine cum cunoşteau geografii în secolul XX Pămîntul, care pe-atunci ni se părea încă mare.

Eram nerăbdători şi, fireşte, inconsecvent (cititorul mă va înţelege), şi nu mă puteam sili să urmăresc faptele şi evenimentele în succesiunea lor istorică. Ardeam de dorinţa de a arunca o privire

înainte, de a cunoaşte lucrurile cele mai tăinuite, mai interesante şi mai enigmatice.

A aflat oare ştiinţa esenţa fizică a gravitaţiei? Da, a aflat-o, iar tehnica a şi folosit-o. Au ajuns oare biochimiştii şi biofizicienii să afle ceea ce e mai important despre originea vieţii şi au dezlegat ei oare taina transformării materiei inerte în viaţă? Da, au aflat şi au dezlegat toate astea. Au găsit oare cutezătorii, exploratori în alte lumi, viaţă asemănătoare vieţii noastre? Da, fireşte.

Dar despre om însuşi, oricît de ciudat s-ar părea, în răstimpul acestor trei sute de ani, oamenii aflaseră mult mai puţine lucruri decît despre lumea înconjurătoare. Fiziologii şi filozofii mai discutau încă despre aceleaşi chestiuni ca şi în secolul XX. Apăruseră o mulţime de probleme care îşi aşteptau dezlegarea. Dezvoltarea uluitoare a ciberneticii, datorită căreia raţiunea, intelectul parcă se separase de personalitate, manifestîndu-se independent, complicase şi mai mult această problemă din cele mai importante.

Îmi petreceam vremea învăţînd, reînvăţînd şi îmbogăţindu-mi cunoştinţele. În anii studenţiei am cunoscut pe un tînăr evenc, fost vînător, venit din Nord, dintr-o tabără din taiga; în oraşul acela mare, în care venise, acumula cu aviditate cunoştinţe peste cunoştinţe. Acum semănam cu el. Uitasem de toate, simţind în aceste ore pulsul Universului. Cîteodată, captivat de o idee sau de un fapt extraordinar, săream în sus şi începeam să mă plimb surescitat, dintr-un colţ în altul, prin camera mea.

Ce m-ar mai fi invidiat contemporanii mei, îndeosebi oamenii de ştiinţă! Au gustat şi ei marea bucurie a cunoaşterii, dar ei au aflat numai trecutul şi prezentul, pe cîtă vreme eu eram primul om căruia i-a fost dat să cunoască viitorul!

M-am aşezat şi am deschis cartea în care era vorba de problema ce mă interesa.

„Omul. Cine e el? se întreba autorul, punînd totodată această întrebare istoriei, filozofiei, ştiinţei.

Cine e el, omul care a devenit stăpîn al sistemului solar şi a pătruns în adîncurile Galaxiei ? Prin ce se deosebeşte el de celelalte fiinţe ?"

Pentru o clipă „eu"-ul meu parcă s-a contopit cu „eu"-ul autorului acestei cărţi. Şi el şi eu ne întrebam amîndoi : „Omul ! Cine e el ?"

„Omenirea, scria autorul, a studiat natura, modelîndu-i procesele. Arta modelării a ajuns la o înaltă măiestrie încă în secolul XX... În laboratoarele lor, oamenii de ştiinţă reproduceau lumi întregi în miniatură. Datorită reconstituirii exacte a condiţiilor fizico-chimice existente pe Pămînt în preajma apariţiei vieţii, ei au pătruns taina trecutului. Dar le-a fost oare uşor să realizeze un model al proceselor *psihice*, ceva asemănător cu creierul omului ? Nu, nu le-a fost de loc uşor, dar era necesar. Omul trebuia să se poată obiectiva, să se smulgă din elementul său subiectiv, personal, pentru a putea realiza această modelare... A fost creat creierul artificial. Gîndirea s-a separat de individualitatea omului, a devenit impersonală, mecanică... L-a ajutat oare aceasta pe om să se privească obiectivat, să înţeleagă ceea ce îi era neînţeles, enigmatic pînă la un anumit grad ? Şi da, şi nu. Gîndirea s-a desprins parcă de om, dar îşi mai păstra ea oare însuşirile omeneşti ? Ori cumva s-a produs o dezumanizare a gîndirii ? Filozofii discutau în contradictoriu, oamenii de ştiinţă căutau un răspuns. Nu istoricii de artă, ci fiziologii şi ciberneticienii au fost aceia care şi-au adus aminte deodată de Piter Breughel-Bătrînul, un pictor din secolul XVI ; de viziunea lui stranie asupra lumii şi asupra omului. Breughel privea omul parcă de la o parte, izolîndu-se de omenire... Acest pictor genial avea în el ceva dintr-o viziune mecanică, superpersonală şi superindividuală... Înfăţişînd omul, el nu-şi arăta compasiunea faţă de dînsul, ci parcă se minuna doar de viaţa lui ciudată, ca şi cînd ar fi poposit pe Pămînt venind de pe o altă planetă. Era o gîndire dezumanizată, utilitară, mecanică, şi gîndirea aceasta s-a dezvoltat, devenind din utilitară, teoretică. Maşinile gîn-

ditoare au fost puse în slujba cunoaşterii. Ce e drept, maşinile acestea gîndeau pentru om şi nu pentru ele, dar ştiau să gîndească, să cugete... Şi au şi apărut teoreticieni superficiali, care încercau să pună semnul egalităţii între maşinile gînditoare şi oameni..."

A trebuit să întrerup fără să vreau lectura cărţii care mă interesa, pentru că intrase Pavel Pogodin. Era tulburat.

— Ce s-a întîmplat, Pavel? l-am întrebat. Nu cumva s-a îmbolnăvit micul Kolea?

— Kolea e sănătos, mi-a răspuns Pavel. Dar s-a întîmplat o mare nenorocire cu Mitea. Cum, nu ştii?

— Mitea e un lucru; ce nenorocire ar putea să i se întîmple? Azi-dimineaţă a fost aici. Pe urmă am uitat de el, cufundîndu-mă în lectură.

— Mitea — un lucru? E o problemă, o problemă mare! Lucrurile nu procedează în felul acesta. Ei bine, Mitea a încercat să se sinucidă. S-a aruncat de pe o stîncă în Katun. Adineauri l-am salvat. Dar delirează...

17

Din copilărie am manifestat un mare interes pentru oamenii de seamă, ieşiţi din comun. Am început devreme să colecţionez cărţi despre figurile eminente ale omenirii, înainte de toate despre savanţi, tehnicieni, exploratori, scriitori, oameni politici. Dar n-am ştiut să preţuiesc după merit un om eminent şi poate genial, care lucra alături de mine.

Profesorul Obidin nu se deosebea, de fapt, prin nimic de ceilalţi cercetători de la institutul nostru. O vreme el şi-a împletit munca de cercetări ştiinţifice cu funcţia de preşedinte al comitetului de întreprindere. Cine şi-ar fi putut închipui că acest modest preşedinte de comitet, care pierdea o groază de timp cu tot felul de chestiuni minore, de ordin

gospodăresc, va ocupa peste trei sute de ani un loc alături de Newton, Darwin, Ţiolkovski, Einstein, Rutherford, că va fi considerat drept unul din cei mai mari biologi experimentatori, care au trăit vreodată pe Pămînt ! Cine ar fi putut bănui că numele, lucrările şi gloria cercetătorului ştiinţific-şef Obidin vor trece graniţele Pămîntului şi ale sistemului solar şi vor deveni cunoscute pe îndepărtatele planete locuite ale Galaxiei !

Nu se poate spune că la noi la institut talentul lui Obidin n-ar fi fost de loc apreciat. Oamenii îl preţuiau, dar în felul lor.

— Om vedea ! spuneau scepticii. Poate că unele din ideile lui se vor confirma. Dar deocamdată... Deocamdată ele se mai află încă în stadiul de aşteptări şi de făgăduieli.

Vorbeau de făgăduieli, dar Obidin nu făgăduise nimic nimănui. Şi cred că asta era greşeala lui cea mai mare, dacă privim lucrurile sub aspectul lor practic. Dimpotrivă, el ţinea să-i încredinţeze pe toţi că ideea lui principală se va realiza foarte departe în viitor. În realitate, înfăptuirea ei era foarte apropiată.

Obidin antrena celulele, obişnuindu-le cu frigul cosmic, cu temperaturi apropiate de zero absolut. Lui, însă, îi plăcea căldura, confortul, interiorul căminului. Cu toate acestea, aşa cum am aflat mai tîrziu, îi era o teamă cumplită ca nu cumva, Doamne-fereşte, oamenii să-şi închipuie despre el că e un specialist cu orizontul restrîns, un schimnic de cabinet sau de laborator. Poate de aceea schia iarna, luptîndu-se eroic cu astma şi cu durerile de şale. Poate de-aceea făcea baie toamna în Neva, în ciuda interdicţiei categorice a medicului care îl trata de radiculită. Poate de-aceea se ducea să se plictisească la Filarmonică şi la Teatrul mic de operă. Şi oare nu din acelaşi motiv a început să-i facă curte Lizei Galkina, noua noastră laborantă ?

Despre ce ar fi putut să vorbească ei doi ? Despre vreme ? Despre un nou film pe care Liza l-a văzut şi el nu ? Despre o bluză de nailon pe care Liza şi-a

cumpărat-o cu cîteva zile în urmă? Era oare Obidin în stare să asculte comentariile Lizei despre cercetătorii şi cercetătoarele din laborator, comentarii nu tocmai inteligente şi nu întotdeauna echitabile şi binevoitoare? Şi pentru ce asta? Ca să-şi spună sie însuşi că nu îi e străin nimic din ce e omenesc? Ori poate că într-adevăr s-a îndrăgostit la bătrîneţe de femeia asta rumenă şi bine făcută, care nici măcar nu ştie să-şi împodobească cu gust trupul masiv şi greoi, ce se legăna în mers?

Interesul faţă de Obidin ca savant şi om eminent a crescut cu fiecare secol. Despre el s-au scris o mulţime de cărţi, care înfăţişau şi viaţa lui personală, şi activitatea lui ştiinţifică. S-au publicat, de asemenea, corespondenţa şi jurnalul lui intim.

Jurnalul lui Obidin m-a cam dezamăgit. Era mult prea rigid; autorul vorbea prea mult despre munca sa şi prea puţin despre el însuşi. Obidin pomenea în jurnalul său şi de mine. Într-un loc scria: „un băiat nerăbdător". Chiar aşa scria: „nerăbdător", ba încă şi cu litere cursive. De fapt, prin ce se exprima nerăbdarea mea? Asta n-o mai spunea. În alt loc am citit: „nerăbdător, dar dornic de cunoştinţe". Mersi şi pentru atît! În ce fel, însă, să înţeleg această expresie nedreaptă şi nu tocmai izbutită — „nerăbdător"? Se spunea aşa despre un om care a zăcut răbdător vreme de trei sute de ani, aşteptînd ziua cînd ştiinţa va lega laolaltă cele două jumătăţi ale vieţii sale sfîşiate! Rar se întîmplă să fie contemporanii drepţi, iar urmaşii exacţi. În cărţile despre Obidin am găsit o mulţime de inexactităţi, şi destul de multe greşeli grosolane. Chiar şi biografia asta a lui, apărută în colecţia „Vieţile oamenilor de seamă", cuprindea o sumedenie de inexactităţi, de scorneli şi de lucruri nu pe deplin conforme cu realitatea. Aşa, bunăoară, n-am putut să citesc fără să surîd capitolele din această carte, destinată marelui public, în care se vorbea despre relaţiile dintre Obidin şi laboranta Liza Galkina. Nu ştiu de ce relaţiile acestea erau foarte mult poetizate şi romanţate, şi din paginile cu pricina răsărea o altă Liza

Galkina decît aceea care a fost în realitate. De asemenea, autorul dădea o semnificație mult prea mare îndeletnicirilor sportive ale lui Obidin, așa încît, citind pasajele respective, ai fi putut crede că Vsevolod Nikolaevici era un recordman remarcabil, campion de schi, alpinist celebru, un sportiv în toată legea, pe cîtă vreme în realitate el era mereu suferind și răcea des.

Oarecum exagerate erau și aprecierile privind erudiția filozofică a lui Obidin. Profesorul Obidin nu era un cunoscător al istoriei filozofiei, cu toate că avea o manieră de a gîndi profundă și originală. Dar de unde a luat autorul acesta, la fel ca și alți autori, informațiile potrivit cărora Obidin ar fi fost pasionat de pictură ? Eu, în orice caz, nu știam nimic despre asta.

Mai era și o altă inexactitate, și mai gravă încă. Într-una din lucrări se spunea că Obidin a fost elevul faimosului savant rus P. I. Bahmetiev, cel care a descoperit anabioza la insecte și la mamifere, pe cîtă vreme, în realitate, Obidin a început să se ocupe de problema anabiozei mult mai tîrziu și nici nu l-a cunoscut personal pe profesorul Bahmetiev.

Am extras toate inexactitățile și greșelile, pentru a-i ajuta pe autorii respectivi să le îndrepte.

18

Bietul Mitea ! Era cît pe ce să-și curme zilele. Acum stătea internat la spitalul din colonia Manjerok, unde se putea ajunge în trei minute cu mașina de deplasare rapidă. Îi dădeau asistența cuvenită fiziologi cu experiență, medici și tehnicieni atenți, ciberneticieni grijulii.

Așa cum am aflat mai tîrziu, Mitea nu era singur în nenorocirea sa. O dată cu el s-au defectat Jenia, Valia, Mișa și Vladik, niște „roboți-emoționali", realizați în scopuri experimentale ; așa li se spunea

uneori, din dorința de a simplifica acest fenomen nou și complex, de a-l adapta la vorbirea curentă. Aveau și altă denumire, mai sobră și mai științifică, mai adecvată esenței lor bizare, denumire pe care eu o uitam mereu. Jenia, Valia, Mișa, Mitea și Vladik erau niște lucruri animate, capabile să simtă și să sufere, supuse la probe, mai întîi în laborator, și apoi în viață. Acum soarta acestor lucruri (mîna mea scrie anevoie cuvîntul „lucruri", o expresie de fapt nu tocmai potrivită și care nu reflectă exact fenomenul acesta enigmatic), soarta acestor lucruri, zic, sau mai exact a acestor ființe, preocupa întreg sistemul solar.

Pavel Pogodin, urmașul meu, mă informa cu regularitate despre starea sănătății lui Mitea, ca și cînd Mitea ăsta ar fi fost un om.

— Azi se simte mai bine, mi-a spus el cam la o săptămînă după regretabila întîmplare, mult mai bine. Nu mai delirează și ia medicamentul prescris fără să facă nazuri.

Pavel mi-a adus cîteva cărți.

— Citește și dumneata, Pavel Dmitrievici, cărțile astea — un roman și un studiu despre artă. Sînt foarte curios să-ți cunosc părerea despre ele.

— De ce tocmai despre ele ?

Se făcu a nu-mi auzi întrebarea și în loc de răspuns mă privi într-un chip ciudat și rîse.

Cărțile pe care mi le-a lăsat fuseseră tipărite la epoci diferite, lucru pe care l-am remarcat numaidecît. Și una, și alta aveau pe coperți numai titlurile, fără numele autorilor respectivi. Se vede că ambii autori au preferat să rămînă necunoscuți.

M-am apucat să citesc mai întîi romanul. Era intitulat așa : „Viața și opera lui Vasili Ivanov". Titlul dovedea mai curînd dragostea de exactitate decît inventivitatea autorului. Se vede treaba că autorul nu ținea să se arate original cu orice preț, ci voia să fie mai aproape de viață, căutînd să sublinieze, cu acest titlu de reportaj banal și cam rigid, dorința sa de a privi lumea lucid, prozaic și mai ales într-un mod din cele mai obișnuite.

Dar cît de departe de adevăr s-a dovedit a fi părerea asta pripită ! Cartea m-a captivat chiar de la primele fraze, abordînd un subiect din cele mai interesante şi vădind un stil foarte original.

Am făcut un pas în lumea ce se oferea închipuirii mele, şi uşile acestei lumi s-au închis numaidecît. O regretam oare ? Am căutat oare să ies din lumea asta închipuită şi să mă reîntorc în cealaltă lume, în care mă aflam înainte de a fi citit titlul acesta prozaic şi banal ? De loc. Naraţiunea mă captivase cu totul. „Eu"-l meu se contopise cu „eu"-l eroului cărţii.

Dar cine era acest Vasili Ivanov ? Romanul nu dădea un răspuns imediat. Umplîndu-ţi sufletul cu spaţiu şi timp, cu tot felul de aventuri şi întîmplări, te conducea prin labirintul vieţii unui individ şi al vieţii unei societăţi, te transporta de pe Pămînt pe Venus şi în împrejurimile lui Saturn, ca şi la diferite staţii cosmice, te silea să treci prin tot soiul de încercări fizice şi de ordin emotiv, pricinuite de felurite primejdii, peregrinări, greşeli şi iluzii. Acţiunea cuprindea un spaţiu destul de vast. Din Cosmos reveneai pe Pămînt şi atunci te vedeai înconjurat de creste de munţi, în faţa ta se arătau păduri în freamăt şi se întindeau cîmpii largi, ori te pomeneai în tihna oceanului.

Naraţiunea frapa prin dimensiunile sale epice. Ea te purta şi dincolo de limitele sistemului solar, în lumi îndepărtate, dintre care unele erau populate cu fiinţe superioare.

Aceste pagini ale romanului afectau imaginaţia şi simţămintele. Cititorul vedea lumea nu cu ochii omului, ci cu aceia ai unei fiinţe superioare de pe o planetă îndepărtată. Capitolele de care vorbesc alternau cu altele pline de muzică, de lirism şi de zbucium. Apoi apăreau în paginile cărţii păduri şi rîuri, auzeai plescăitul apei în cădere şi glasul fetei iubite.

După ce am citit romanul, părăsind acest uluitor Univers de imagini bizare, de idei şi sentimente profunde, am spus tulburat :

— Da, o operă atît de adîncă și de originală putea s-o creeze numai un om, un om cu literă mare. E plină de adevăr și de omenie pămînteană. Cîteva zile mai tîrziu am spus același lucru în cadrul unei discuții care a avut loc la Academia de Științe. În sală s-a produs o mișcare. Președintele ședinței a spus calm și cu blîndețe în glas :

— Te înșeli ; romanul acesta nu l-a scris un om.

Urmă o pauză. Spusele președintelui m-au luat prin surprindere. Conștiința mea nu era în stare să pătrundă sensul lor enigmatic.

— Dar cine ? Cine ? Oare să-l fi scris o mașină care gîndește ? am bîiguit fîstîcit de-a binelea. Un robot ?

Nu, autorul lui nu e o mașină, dar nici om nu e. Acest roman a fost scris de o ființă superioară, un locuitor de pe îndepărtata planetă Thioma, stabilit la noi.

19

Conștiința mea de om din secolul XX nu s-a putut multă vreme obișnui cu faptul acesta paradoxal. Un roman, adică ceva omenesc și care exprimă însăși esența omului, o operă captivantă și profund psihologică, realizat nu de un om, ci de o ființă dintr-o altă lume, de un locuitor al unei alte planete atît de îndepărtate !

În aceeași zi în care am aflat cine era autorul romanului care-mi plăcuse atît de mult, mi s-a comunicat că acesta ține neapărat să mă cunoască și să stea de vorbă cu mine. Da, avea ce să-mi spună și avea ce să mă întrebe ! Dacă nu aveam nimic împotrivă, mi-au spus cei care mi-au transmis mesajul, întîlnirea urma să aibă loc a doua zi, tot aici, la hotelul unde am tras venind la ședința Academiei.

Toată noaptea aproape că n-am închis un ochi. Eram teribil de surescitat şi aşteptam neliniştit întrevederea cu thiomezul. Aşa îi spunea Pavel Pogodin, vrînd pare-se prin folosirea acestei denumiri modeste şi aproape banale să se familiarizeze, şi totodată să mă familiarizeze şi pe mine cu ceva ce depăşea limitele experienţei umane şi terestre. Gîndindu-mă la întîlnirea care mă aştepta, mi-am amintit de aceste versuri dintr-o poezie a unui poet rafinat care a trăit în secolul XX :

Dar dacă Ariosto, dacă Tasso,
Ce ne-au vrăjit cu tot ce au cîntat,
Erau nişte teribile dihănii
Cu ochi în solzi şi creier azurat ?

„Această fiinţă superioară, de pe îndepărtata planetă Thioma, mă gîndeam eu, are fără îndoială o înfăţişare bizară, ba poate şi puţin înfiorătoare din punctul de vedere al reprezentărilor noastre obişnuite, terestre. Dar dacă monstrul acesta îmi va provoca o reacţie fiziologică pe care nu voi putea s-o ascund ?" Ca un făcut, Pavel se dusese nu ştiu unde (mi se pare că plecase în vizită la părinţii săi), şi nu aveam la cine să mă informez cît de cît asupra fiinţei acesteia enigmatice. Personalul de serviciu al hotelului era alcătuit din roboţi care răspundeau automat şi rapid numai la întrebări cu caracter strict utilitar. Aveam insomnie şi ca să-mi mai risipesc gîndurile am deschis din nou romanul thiomezului. Trebuie, îmi ziceam eu, să fie o unitate între lumea interioară şi înfăţişarea autorului acestui roman. O fiinţă care are un suflet minunat nu poate fi un monstru fizic, o sperietoare care să provoace repulsie fiziologică. Se ştie, doar, că un roman este reflectarea lumii interioare a aceluia care l-a scris. M-am lăsat din nou prins în vraja acestor fraze superbe, care surprindeau însăşi esenţa vieţii şi transmiteau muzica interioară a vieţii şi frumuseţea naturii.

Narațiunea aceasta avea ceva liber și care te elibera și pe tine, dăruindu-și tot Universul, toate bucuriile și frămîntările, toate nuanțele și culorile timpului și spațiului, contopite cu pulsația cuvintelor-clipe. Se părea că autorul știa infinit de multe lucruri despre viață.

Cine e, în definitiv, thiomezul ăsta ? Cum arată ? Ora întîlnirii noastre se apropia. Mi-am amintit din nou de versurile din poezia aceea scrisă cu trei sute de ani în urmă :

Erau niște teribile dihănii
Cu ochi în solzi și creier azurat...

Am adormit abia în zori și am visat ființa asta. S-a ivit lîngă mine așa deodată, pe neașteptate, strecurîndu-se mai întîi în conștiința mea tulburată, apoi căpătînd treptat o formă plastică. La început am auzit o voce, o voce fără sonoritate, așa cum auzi în vis, niște cuvinte adresate mie pe un ton jucăuș și cu o familiaritate nepermisă :

— A-a, Pa-a-vel ! Hai noroc ! Ei, cum te-ai aranjat ? Observ că ai ancorat fain. Ai tot confortul. Aduni ceva bănuți ?

— Care bănuți ?

— Care ? Ce, ai uitat ? Banii de deplasare. În trei sute de ani s-a strîns ceva, nu ? Hai, nu te mai preface că nu te interesează chestiunile materiale. Nu face pe sfîntul cu mine, că-mi vine rău.

Izbucni într-un rîs subțire, ca și cînd m-ar fi bătut pe umăr, și deodată parcă se developă, ca o placă cu emulsie fotografică. Iată buzele, un dinte de aur, ochii ușor mijiți, binecunoscuți mie. Unde am mai văzut individul ăsta ? Păi e Volodea Mazin, fostul meu coleg de clasă. După ce a absolvit școala medie, Mazin s-a transformat surprinzător de repede într-un specimen gras și puhav, fără vîrstă, fără familie, fără obligații și fără o meserie precisă. Dansa cu multă iscusință la serate și știa o mulțime de anecdote.

— Spune-mi, l-am întrebat, cum ai ajuns aici ?

— Să nu te miri.

— Nu m-aş fi aşteptat...

— Ştiu eu pe cine aşteptai tu. Dar vezi că ăla, măi frăţioare, a împrumutat de la mine costumul şi toată înfăţişarea mea, pentru că aşa cum arată el, e imposibil să apară undeva.

— Dar cum ai ajuns aici ? Doar au trecut...

— Ce mare lucru ? Au trecut trei sute de ani. Şi apoi, de ce ţie ţi-ar fi îngăduit şi mie nu ? L-am cunoscut şi eu pe ăla... cum îi zicea, frate ? Pe Obidin. Şi Obidin mi-a făcut şi mie hatîrul.

Aici a izbucnit iarăşi într-un rîs subţire.

M-am trezit. În cameră se făcuse lumină.

20

În sfîrşit a venit. De data asta era chiar el, autorul acelui roman extraordinar, fiinţa aceea de pe o altă planetă, thiomezul, cum îi zicea Pavel Pogodin, ca să definească într-un fel ceva ce nu putea fi definit şi să împace o apariţie cu totul ieşită din comun cu noţiunile noastre obişnuite.

M-a înştiinţat de sosirea lui la hotel robotul :

— Aveţi un musafir !

— Cine e ? îl întrebai.

Robotul îmi răspunse într-un chip surprinzător şi chiar cu o uşoară notă de şiretenie în glas :

— Ştiţi foarte bine şi dumneavoastră cine a venit.

Mă cuprinse o senzaţie de spaimă, o înfiorătoare senzaţie de groază, o senzaţie pe care o cunosc din plin numai copiii şi pe care au cunoscut-o oamenii primitivi, crezînd în existenţa unor fiinţe supranaturale.

— O clipă ! îi spusei robotului. Unde e ? Cum arată ?

Robotul îmi răspunse mecanic şi impasibil :

— E în vestibul. Stă de vorbă cu un amic.

Cuvintele acestea mă mai liniştiră. Un monstru nu poate avea prieteni.

Apoi îşi făcu apariţia. Era un tînăr ca atîţia alţii, aproape un adolescent.

— Bună ziua! mă salută cu un glas stins, care mi se păru puţin obosit şi chiar trist. Deranjez?

— Vă rog! Cu toată cinstea!

— Cu toată cinstea... repetă el expresia care-mi scăpase. E o expresie străveche, oarecum exagerată şi poate mult prea emotivă. Dar mie îmi place. Expresia aceasta mă transportă mai departe decît în secolul douăzeci, de-a dreptul în secolul al nouăsprezecelea. Cu toată cinstea... Ca şi cum ar fi vorba de ceva extraordinar. Nu. Acum oamenii se exprimă mult mai simplu, mai prozaic şi mai exact.

Voia probabil să se aşeze, pentru că obiectul dorit căpătă formă: apăru un scaun. Mă aşezai şi eu pe scaunul care apăru o dată cu dorinţa mea de a mă rezema de ceva. Acum şedeam jos amîndoi şi ne uitam unul la altul.

Era frumos? Nu, nu era frumos. Mă îndoiesc ca acest cuvînt obişnuit să poată exprima impresia pe care o făcea cel ce şedea alături de mine, sfidînd legile timpului şi ale spaţiului. Era înalt şi suplu. Dar şi aceste definiţii nu definesc nimic. Semăna cu un portret lucrat de un pictor al Renaşterii italiene. În spatele lui ghiceai o lume imensă, infinitul, Universul. Infinitul acesta slujea de fond. Şi mai erau ochii. Da, mai erau şi ei. Ochii aceştia parcă nu erau numai ai lui, dar şi ai tuturor celor nevăzute pe care le ghiceai în spatele lui.

Apoi, după cîteva minute, am băgat de seamă că ochii i se schimbau, se schimbau într-un chip extraordinar, miraculos. Era o bogăţie neistovită de gînduri şi de simţăminte. Din ochii străinului privea o altă experienţă, un alt mileniu, o altă lume.

— De ce taci?

Cuvintele acestea, care mi-au scăpat involuntar, se pare că i-au plăcut musafirului meu şi oarecum l-au surprins. Mi-a zîmbit.

— Tac? Oare?

E u : Acum nu mai taci.

E l : Te legi de cuvinte, precum văd. Mi se pare că așa obișnuiau oamenii să se exprime în vremea dumitale ?

E u : Dar în vremea dumitale ?

E l : În vremea mea ? Nu, despre vremea mea e greu de vorbit dacă vrei să fii exact. Eu sînt fiul a două epoci, al aceleia care a rămas pe planeta mea, pe îndepărtata planetă Thioma, și al aceleia care a început aici. Firește, a început numai pentru mine, fiindcă pentru toți ceilalți, afară de noii-născuți, ea nu a fost un început.

E u : Și eu sînt fiul a două epoci. Mai bine zis fiul unei epoci și oaspetele alteia.

E l : Oaspete ? Nu, dumneata nu ești numai un oaspete, sper. De altminteri nici nu ai posibilitatea de a te mai întoarce în vremea dumitale, care e de domeniul trecutului, ireversibilă. Ceea ce înseamnă că nu mai ești un oaspete.

E u : Dar dumneata ?

E l : La întrebarea asta e mai greu de răspuns. N-aveam mai mult de șaisprezece ani cînd cosmonava cu care zburam împreună cu părinții mei a suferit o catastrofă. Toți și-au găsit moartea, afară de mine. M-au salvat oamenii. Mai întîi am poposit la stația cosmică cea mai îndepărtată de Pămînt, apoi am venit aici.

E u : Unde ai învățat să vorbești așa de bine rusește ?

E l : Aici, desigur. Dar unde ? Îți închipui, doar, că nu la stația cosmică. Acolo am stat puțin, ca și în cosmonava care a zburat totuși destul de mult ca să acopere respectabilul spațiu și tot atît de respectabilul timp dintre Pămînt și acest avanpost al civilizației terestre. Stația asta, aflată departe dincolo de limitele sistemului solar, avea un nume cu totul rural, îi zicea Teleatnikovo. Unul dintre constructorii stației a stăruit să fie numită astfel în cinstea satului său de baștină. Teleatnikovo... Asta e prima denumire de localitate terestră pe care am aflat-o eu. Sper că n-ai să mă acuzi de sentimentalism ? !

E u : Ba am să te acuz. Dumneata arăţi aproape la fel ca şi oamenii de pe Pămînt. Mărturisesc că nu m-aş fi aşteptat. Am încercat să mi te închipui, şi imaginaţia mea mă speria. Mă înspăimînta propria mea imaginaţie, laolaltă cu aceea a autorilor de povestiri ştiinţifico-fantastice care descriau pe locuitorii altor planete.

E l : Eşti dezamăgit? Te aşteptai să vezi o fiinţă superoriginală, poate chiar zămislită nu din molecule de albumină, ci dintr-un material mai durabil, mai deosebit şi mai himeric? Îţi închipuiai, poate, că în vinele mele în loc de sînge curge otravă şi că o să trebuiască să-ţi pui o mască, pentru ca mai întîi să te izolezi fiziceşte şi abia după aceea să cauţi contactul spiritual? Dar nu te-ai gîndit, aşa cum, de altfel, nu le trecea prin cap nici chiar scriitorilor fantaşti, că contactul fizic va fi pe deplin posibil, pe cîtă vreme contactul spiritual va fi contraindicat, că acest din urmă contact va comporta un anumit pericol şi pentru dumneata, şi pentru mine?

E u : Nu, la una ca asta nu m-am gîndit. De altminteri, contactul nostru spiritual a început cu mult înainte de a ne fi întîlnit. Trebuie să ştii că ţi-am citit romanul.

E l : Aşadar sub acest aspect totul era în ordine. Ceea ce te speria nu era conţinutul, ci, ca să zic aşa, forma. Dar să folosim mai bine o expresie ştiinţifică, academică : *morfa*. Dacă nu mă înşel, pentru expresia asta avea anumite preferinţe autorul lui „Faust", care a şi creat pe Pămînt o nouă ramură a cunoaşterii, denumind-o morfologie. Să ne ocupăm, deci, de această problemă... Nu ţi-oi fi închipuit, cred, că sînt acoperit cu solzi ca o reptilă din era mezozoică, ori că oi fi semănînd cu un inorog? Ori poate că imaginaţia dumitale mă zugrăvea ca pe un centaur, după reţeta grecilor din antichitate? Nu, natura nu are chiar atîta fantezie atunci cînd e vorba de morfă sau de forma în care trebuie să înveşmînteze ea esenţa unei fiinţe superioare. Da, noi semănăm întrucîtva cu oamenii de pe Pămînt, cu toate că e greu să fim bănuiţi de o înrudire apro-

piată, de o rudenie de sînge. E totuşi o distanţă la mijloc. Dacă n-ai nimic împotrivă, hai să facem puţină filozofie. Eşti cumva grăbit?

Eu: Ce să mai fiu grăbit după o pauză de trei sute de ani?

El: Da, în privinţa asta între noi doi sînt multe contingente. Dumneata ai învins timpul, eu am învins distanţa. Am învins distanţa şi, fireşte, şi timpul. Despre ce vorbeam? Da, despre morfă. O fiinţă superioară nu poate fi un monstru.

Eu: Bine, dar noţiunea de frumos e o noţiune convenţională, relativă. Aşa mi se spunea în vremea mea.

El: Convenţională, fireşte, dar şi relativitatea are anumite limite. E greu să consideri drept o frumuseţe o reptilă din era mezozoică, oricum ai privi-o. Dar văd că vorbim prea mult despre morfă. S-ar putea crede că sîntem nişte morfologi şi anatomişti. Nu, anatomia n-a fost niciodată pasiunea mea.

Eu: Nici a mea.

El: Ei, vezi că între noi doi există o asemănare nu numai de ordin morfologic? Îţi plac versurile?

Eu: Cîndva îmi plăceau.

El: Nu de mult am ascultat nişte versuri lirice despre dragoste. Erau triste, pe-alocuri tragice. Ceea ce era mai uimitor, însă, era că le-a scris o maşină!

Eu: Nu se poate!

El: În vremea dumitale nu se putea. Acum se poate. O maşină care scrie versuri lirice! *(Aici izbucni în rîs.)* E ceva care te vizează pe dumneata. Ieri ai rostit o cuvîntare destul de vehementă împotriva separării sentimentelor omeneşti de om. Vehementă şi naivă. Problema e mult mai complicată decît îţi închipui dumneata şi decît îşi închipuiau contemporanii dumitale examinînd primele aparate cibernetice. Trei sute de ani reprezintă un interval destul de mare pentru ştiinţă, mai ales pentru o ştiinţă ca aceasta...

Eu: Dar ce poate să ştie maşina despre dragoste?

E l : Să amînăm discuția asta pînă cînd vei auzi și dumneata versurile de care vorbeam și-l vei cunoaște pe autorul lor mecanic, destul de simpatic și de o construcție complicată.

E u : Vorbește-mi despre planeta dumitale, despre Thioma.

E l : N-aveam decît șaisprezece ani cînd am părăsit-o, totuși cîte ceva mi s-a întipărit în memorie. Istoria civilizației noastre nu se aseamănă cu a voastră. La noi lupta cu natura a fost alta decît pe Pămînt. Lupta... Poate ar trebui folosit alt cuvînt, mai potrivit : nu atît luptă, cît prietenie. Între thiomezi și mediul înconjurător s-a statornicit o strînsă unitate. Încă în perioada care corespundea neoliticului de la voi, thiomezii au dat dovadă de remarcabile însușiri biologice. Omul vostru paleolitic a îmblînzit lupul, transformîndu-l în cîine. Mai tîrziu au fost îmblînziți caii, renii și bivolii sălbatici. Thiomezul, însă, a domesticit o mulțime de animale și de plante. Și asta și-a făcut efectul nu numai asupra activității sale, ci înainte de toate asupra modului de a vedea lumea, asupra concepției despre lume. Thiomezul n-a cunoscut aproape de loc teama de lume, de soartă. Prejudecățile religioase i-au întunecat prea puțină vreme conștiința. Pentru că religia, orice religie, nu e un contact, nu înseamnă unitate cu mediul înconjurător, ci dezbinare, religia aduce teama de această lume... Știința despre viață a apărut încă la începuturile civilizației thiomeze. Biologia, cunoașterea naturii vii, a mers înaintea tuturor celorlalte științe. În parte, asta a încetinit dezvoltarea tehnicii, a fizicii și matematicii, dar numai în parte. A survenit un moment cînd progresul cunoștințelor în domeniul biologiei a solicitat dezvoltarea tehnicii, a chimiei, fizicii și matematicii.

E u : Cu totul altfel decît la noi. La noi biologia s-a tîrît întotdeauna în urma fizicii, matematicii și a altor științe. O concepție veritabilă asupra lumii vii a apărut abia la jumătatea secolului al nouăsprezecelea, cînd Darwin a elaborat teoria selecției naturale. Pînă și în vremea mea, cînd începuse deja

cucerirea Cosmosului, biologii mai discutau încă dacă însuşirile dobîndite de individ se transmit sau nu prin ereditate.

E l *(zîmbind)* : Ştiu, am citit. Ştiu, de asemenea, cînd a început ştiinţa voastră să restructureze ereditatea la nivelul celular, operînd cu mutaţii. Ştiu, iarăşi, cînd s-a ajuns, în sfîrşit, să se studieze la nivel atomic lumea vie, şi biologii au aflat în ce ordine sînt dispuşi atomii în polimerul ereditar. Asta s-a întîmplat recent de tot. Dar să ne reîntoarcem la Thioma, pentru că despre Pămînt vom mai avea încă prilejul să vorbim.

E u : Iartă-mă că te-am întrerupt. E un obicei urît. Gîndeşte-te, însă, că am tot tăcut atîta amar de vreme, aproape trei sute de ani !

E l : Te înţeleg, cu toate că mie nu mi s-a întîmplat să tac vreme atît de îndelungată. N-am tăcut decît cîteva săptămîni, pînă m-am învăţat să înţeleg graiul pămîntenilor şi să-mi exprim gîndurile prin îmbinarea vocalelor şi a consoanelor.

E u : Dar la voi acolo, pe Thioma ? Oare...

E l *(mă întrerupe rîzînd)* : Folosim şi noi cuvinte, dar principiul de îmbinare a lor e oarecum altul. Limba e o reflectare acustico-semantică a realităţii. Asta înseamnă că ea exprimă şi raporturile dintre subiect şi obiect. Am mai spus că pe Pămînt discrepanţa dintre om şi natură e mai mare decît pe Thioma. Remarcabilele însuşiri biologice ale thiomezilor le-au permis să cunoască de timpuriu unele legi extrem de importante... La noi n-a existat, de asemenea, o discrepanţă între viziunea artistică asupra lumii şi cea ştiinţifică. Dragostea de natură şi cunoştinţele profunde au contribuit la dezvoltarea simţurilor estetice. Te-a plictisit cumva conferinţa mea ? Dacă da, atunci să vorbim despre altceva. Cîteodată sînt foarte trist. Mă apucă nostalgia, dorul de patrie. Şi dorul acesta sporeşte pentru că sînt conştient că n-am s-o mai revăd niciodată. Thioma se află mult prea departe de sistemul vostru solar, ca să mai pot spera. Dumitale ţi se întîmplă să fii trist ?

E u : Ba bine că nu !

E l : Des ?

E u : Da.

E l : Dar ţi-a rămas speranţa. Ai să-ţi vezi contemporanii atunci cînd cosmonava se va reîntoarce pe Pămînt. Ai să-ţi revezi soţia.

E u : O aştept. Pentru asta m-am şi supus la experienţa din laboratorul de probleme discrete. Dumneata eşti căsătorit ?

E l : Nu. Cea pe care am iubit-o eu a rămas pe Thioma.

E u : Dar pe-atunci erai un adolescent, aproape un copil...

E l *(mă întrerupe emoţionat)* : Şi ce dacă ? Parcă adolescenţii nu se îndrăgostesc ? Tot timpul mă gîndeam la ea. O chema Lelora. Un cuvînt aproape pămîntean. Dumitale numele acesta nu-ţi spune nimic ; e o îmbinare străină de sunete. Dar eu aş da totul ca s-o mai văd măcar o dată. Şi cînd mă gîndesc că n-am s-o mai văd ! Sau am s-o văd bătrînă, dacă pînă atunci astronauţii vor reuşi să învingă spaţiile acestea de neînchipuit.

E u : Dumneata le-ai învins, totuşi, o dată. Altfel n-ai fi ajuns aici, pe Pămînt.

E l : Uneori nici nu-mi vine să cred că le-am învins. Mi se pare că Thioma a fost un vis, iar eu m-am născut pe Pămînt sau la una din staţiile lui cosmice. Faptul că am ajuns pe Pămînt e un caz excepţional, un miracol. Navele noastre nu pătrund în această parte a Galaxiei.

E u : Cine ştie, poate ai să te întorci pe Thioma. Miracolul se va repeta.

E l : Nici nu-mi pierd speranţa. Pur şi simplu cîteodată mă copleşeşte tristeţea, şi atîta tot.

E u : Asta e bine. Tristeţea sporeşte omenia din noi. Îmi face plăcere să aflu că şi pe îndepărtata Thioma locuitorii ei ştiu nu numai să se bucure, dar să se şi întristeze. Numai maşinile nu cunosc tristeţea.

E l *(înviorat, aproape vesel)* : Numai maşinile, zici ? Uite că mă leg şi eu de cuvinte. Dar Mitea,

Jenia, Valia, Mişa şi Vladik, despre care ai vorbit cu atîta căldură şi pasiune la şedinţa Academiei ? De ei ai uitat ? Am reţinut foarte bine cuvîntarea dumitale şi mai ales momentul acela de ezitare de la început, cînd te-a luat gura pe dinainte şi ai spus despre Mitea că e un lucru, avînd, se pare îndoieli în privinţa asta. Da, problema dacă Mitea e sau nu un lucru e o problemă nu numai pentru filozofi, dar şi pentru întreaga civilizaţie modernă a Pămîntului. Dacă e un lucru, atunci totul e cît se poate de simplu. Dar dacă nu e un lucru ? În esenţa omului rezidă probleme din cele mai profunde şi înainte de toate probleme de ordin etic. Iată însă că oamenii au creat un robot mai emotiv decît ei înşişi. Unul din cei care au luat cuvîntul a spus că oamenii de ştiinţă au reuşit să creeze un model al esenţei umane. Ideea e cu totul neizbutită, absurdă şi stupidă. Esenţa omului nu poate fi modelată. Dar ce ne facem cu Mitea, Jenia, Valia, Mişa şi Vladik ? Pentru ei problema aceasta are un caracter nu numai academic. Aşa că dumneata ai avut perfectă dreptate cînd ai spus cu atîta pasiune că în direcţia aceasta ştiinţa a depăşit o anumită limită permisă şi a venit în contradicţie cu etica. Unii savanţi şi filozofi te-au susţinut, alţii au ridicat obiecţii. Au urmărit cu mult interes discuţia asta.

E u : Dar la voi, pe Thioma, există forme superioare de mecanizare şi automatizare ?

E l : Şi da, şi nu.

E u : Cum adică ?

E l : Am mai spus că istoria civilizaţiei Thiomei se deosebeşte de cea a Pămîntului. Thiomezii sînt înainte de toate biologi, naturalişti, îndrăgostiţi de natură. Thiomezul începe să studieze şi să aprofundeze viaţa plantelor şi a animalelor încă din copilărie. Fiecare thiomez adult îşi petrece timpul liber în pădure, pe cîmp, în grădină, pe malul unui rîu sau al unui lac. Observarea neîntreruptă a vieţii plantelor şi a animalelor, începînd dintr-o perioadă corespunzătoare paleoliticului de la voi, a făcut din fiecare thiomez un cercetător şi un experimentator.

Transformarea naturii în spirit creator a început foarte de timpuriu, cu toate că i-au stat în cale condițiile sociale — mai întîi feudalismul, apoi capitalismul. Unitatea permanentă dintre om și natură n-a îngăduit să înflorească subiectivismul dus la extrem, individualismul și acele monstruoase forme de idealism care au înflorit o vreme la voi pe Pămînt. Gîndește-te că una din orientările existente în filozofia voastră terestră, foarte la modă în secolul douăzeci, numită existențialism, ajunsese la ideea absurdă de a opune omul și tot ce e omenesc lumii obiective. Existențialiștii susțineau că obiectivizarea ucide personalitatea, dezumanizează individul. Unul din ei a declarat că nu există nici omenire, nici popoare, ci numai milioane de indivizi izolați, ceea ce e de-a dreptul straniu și înfiorător. Așa ceva ar fi peste puterea de înțelegere a thiomezului, într-atîta i-ar fi de străină lui o astfel de concepție. Fiecare thiomez e parcă plin de natură, ființa lui cuprinde toată lumea, thiomezul e pătruns de obiect, contopit cu obiectul. Între el și contemporanii săi există legătura unității. Pe Thioma cibernetica a apărut devreme, mult mai devreme decît pe Pămînt. Tocmai dezvoltarea ciberneticii a accelerat ritmul de dezvoltare a tuturor celorlalte științe. E știut, doar, că nici una dintre științele naturale nu contribuie atît de mult la unitatea dintre subiect și obiect, dintre societate și natură, ca cibernetica, adică intelectualizarea naturii neînsuflețite.

Eu: Intelectualizarea naturii neînsuflețite? Nu cumva te exprimi greșit?

El: Cîtuși de puțin. Dacă vrei — umanizare, animare. Ai ceva împotrivă?

Eu: Eu? Nu. Deocamdată nu... Spune-mi, pe planeta voastră viața personalității, a individului durează mult?

El *(zîmbind)*: Ai vrea să știi dacă e cu putință nemurirea? Este. Dar nu e necesară.

Eu: Cui nu îi e necesară? Individului? Societății? Naturii?

E l : Savanții noștri au găsit modalitatea de a prelungi viața, și fiecare thiomez, dacă ar vrea, ar putea dobîndi ceea ce se cheamă nemurire. Dar ce e nemurirea? Ți-ai pus vreodată întrebarea asta?

E u : Nu, nu mi-am pus-o, deși cine altul s-ar cuveni să se intereseze de problema asta dacă nu eu?... Nemurirea, dăruită individului de știință, este posibilitatea de a învinge timpul. Nu? O victorie totală, absolută asupra timpului, asupra clipei trecătoare.

E l : Dar cui îi trebuie această victorie? Și e oare asta o victorie, sau poate mai curînd o înfrîngere?

E u : Nu înțeleg.

E l : Gîndește-te bine și ai să înțelegi. Moartea nu poate și nu trebuie să dispară.

E u : Dar omul a considerat întotdeauna moartea ca un rău și ca o necesitate oarbă, ca o victorie a forțelor rutinare...

E l : Nemurirea e și mai rea decît moartea. Dobîndind nemurirea, individul încetează de a mai fi individ, își pierde sfîrșitul și, deci, și începutul. Individul e legat de istorie, de epoca sa. Devenind etern, el se desprinde de clipă, de istorie, de viața societății. Societatea noastră a găsit că dorința de a fi nemuritor e lipsită de etică și contrară esenței morale a thiomezului. De aceea a renunțat la ea. Să-ți amîni sfîrșitul e una, dar să te privezi cu totul de sfîrșit, să te confunzi cu infinitul înseamnă să te desprinzi de timp, să te contrapui vieții, rostului ei. Nașterea și moartea... Nu, thiomezul nu a vrut să sacrifice toate acestea pentru fericirea nemuririi personale, îndoielnică și potrivnică firii.

E u : Argumentele sînt destul de puternice. Aproape că m-au convins.

E l : Aproape? Așadar mai ai totuși unele îndoieli?

E u : Dar oare la voi, pe Thioma, punctul acesta de vedere a triumfat fără luptă? Oare toți thiomezii gîndeau la fel?

E l : Desigur că nu. Ideea nemuririi au apărat-o cu deosebită înverşunare acei savanţi care au găsit modalitatea de a o pune în practică. Dar pînă la urmă s-au declarat şi ei de acord cu argumentele adversarilor lor, şi cel mai puternic şi mai convingător argument a fost acela că thiomezul nelimitat în timp se va transforma într-un fel de maşină, îşi va pierde esenţa thiomeză, se va dezumaniza, ca să folosesc limbajul terestru.

E u : Trebuie să ai mult curaj ca să renunţi din considerente filozofice la o ispită atît de mare.

E l : Cei de pe planeta mea au preferat să fie thiomezi muritori decît maşini nemuritoare.

Thiomezul tăcu. Rămăsei şi eu tăcut. Ne uitam unul la altul. În clipa aceea mi-am zis că, stînd de vorbă cu thiomezul, mă pătrund de o lume despre care, din păcate, nu ştia nimeni dintre contemporanii mei. În cel de-al optulea deceniu al secolului XX oamenii erau tare dornici să ştie dacă există viaţă în alte lumi. Ce fericiţi ar fi fost ei dacă ar fi putut să audă prin radio convorbirea mea cu thiomezul sau să ne vadă pe amîndoi, pe ecranele cinematografelor sau ale televizoarelor, stînd aici, într-o cameră de hotel din secolul XXIII ! Cu ce interes enorm l-ar fi privit ei pe thiomez !

Se părea că şi eu mă uitam la el nu numai cu ochii mei, dar şi cu ochii tuturor oamenilor din secolul acela cînd ştiinţa umană abia a purces la cucerirea Cosmosului, şi omenirea aştepta cu nerăbdare întîlnirea cu fiinţe superioare din alte lumi.

Acest locuitor „din alte lumi" şedea lîngă mine, atît de aproape, încît puteam să-l ating cu mîna. De ce ? Pentru ce ? Poate ca să mă conving că nu mă înşală simţurile ? Nu, simţurile nu mă înşelau. Dar raţiunea rămăsese oarecum dezamăgită de faptul că amabilul şi simpaticul meu oaspete, care a izbutit să învingă un spaţiu aproape nemărginit, era o făptură cît se poate de obişnuită, poate mult prea obişnuită, şi sub aspect fizic aproape că nu se de-

osebea cu nimic de tinerii născuţi pe Pămînt. Am folosit fără să vreau cuvîntul „aproape“ pentru că n-am găsit altul care să poată reda cu exactitate nu chiar înţelesul, dar măcar o nuanţă a ceea ce încerc să exprim. Acest „aproape“ se făcea simţit mai curînd în expresia de pe faţă, decît în întreaga lui înfăţişare. Faţa oaspetelui meu exprima ceva aparte, dezvăluind parcă înţelesul a ceea ce nu pot să redea nici un fel de cuvinte. În ochii lui stăruia un gînd enigmatic, profund şi straniu. Nu ştiu de ce mi-am adus aminte de Leonardo da Vinci. Ghicindu-mi parcă gîndul, thiomezul rosti numele marelui pictor şi inginer din epoca Renaşterii italiene.

E u : Tatăl meu a scris o carte despre el.

E l : Cunosc această carte şi o apreciez mult.

E u : Tatăl meu a emis o idee bizară...

E l : Mie nu mi se pare bizară. Leonardo semăna foarte mult cu un thiomez. S-ar fi putut ca el să fi fost un thiomez venit pe Pămînt, deşi se pare că n-a fost aşa.

E u : Tatăl meu era şi el dispus să admită o ipoteză asemănătoare.

E l : Leonardo era un om extraordinar, mai cu seamă pentru contemporanii săi. Şi în prezent unii istorici emit o părere cam de felul aceleia emise de mine. Dar nu există fapte care s-o confirme, poate cu excepţia unuia singur...

E u : Care ?

E l : Leonardo vedea lumea aşa cum o văd thiomezii, care au ştiut să-şi ajusteze mediul înconjurător după ei, după viaţa lor, după sentimentele lor. Pe pînzele lui — şi, deci, aşa era şi în sufletul său — e o lume mult prea armonioasă.

Stăteam aşa de vorbă, iar timpul, aşa cum se şi cade să fie, se arăta tare zorit. A venit apoi clipa cînd thiomezul (îi zic aşa, deşi avea un nume şi încă destul de sonor — Bom) s-a ridicat şi, luîndu-şi rămas bun, a dispărut. Da, a dispărut, n-a plecat, ca şi cînd s-ar fi mistuit în aer. Cu o clipă în urmă îi

auzeam vocea şi-i vedeam faţa, iar acum nu mai era. Parcă s-a dematerializat o dată cu scaunul pe care şedea adineauri. În cameră se făcu pustiu şi eu simţeam tot mai puternic pustietatea şi liniştea asta.

Trăind într-o lume neobişnuită, cunoşteam treptat alte moravuri şi obiceiuri. Oriunde mă duceam — în vreo localitate rurală, la vreo fabrică de fotosinteză, în vreun laborator de cercetări ştiinţifice, la prieteni în vizită (şi numărul acestora sporea mereu) — pretutindeni mă pătrundeam de ritmul trepidant al armonioasei vieţi comuniste, vedeam relaţii noi, cu adevărat omeneşti. Se schimbase nu numai modul de a gîndi al oamenilor, dar şi vocabularul lor. Din limba vorbită au dispărut cuvintele care reflectau egocentrismul, gîndirea cinică, simţămintele vulgare. Cordialitatea şi curajul erau trăsături comune şi la copii, şi la tineri, şi la bătrîni. Fiecare individ în parte simţea în permanenţă unitatea dintre ei şi uriaşul colectiv, în mijlocul căruia trăia, se simţea contopit sufleteşte cu colectivul. Această contopire spirituală a fiecărui cetăţean cu societatea crea o atmosferă aparte de frumuseţe şi măreţie epică, ce nu poate fi asemuită cu nimic. În fiecare om, fie el copil sau adult, se reflecta întreaga măreţie a uriaşului colectiv, a întregii omeniri comuniste, care transformase Pămîntul într-un centru de gîndire creatoare, niciodată satisfăcută pe deplin, mereu avîntată înainte, în infinitul unor lumi încă necunoscute.

Odată istoriograful Svetlana Şceglova şi scriitorul thiomez Bom m-au întrebat cum înţelegeam eu cuvîntul „fericire“ în secolul XX. Probabil m-am pripit şi de-aceea am răspuns anapoda. Am spus :

— Fericirea stă în împlinirea tuturor dorinţelor.

Bom a surîs fără să scoată o vorbă ; Svetlana mi-a replicat :

— Ei aş ! După mine, nu asta e fericirea. Eu cred că fericirea personală constă în realizarea tuturor însuşirilor tale pentru binele întregului colectiv. Pentru că fericirea ţi-o dă nu numai rezultatul final, ci şi însuşi drumul spre ţintă. Şi dacă drumul acesta e mult prea uşor, dacă nu solicită nici un fel de eforturi, mai poate el oare să-l facă pe om cu adevărat fericit ? În societatea noastră, cei mai fericiţi oameni sînt socotiţi aceia care s-au cruţat cel mai puţin pe ei, deschizînd drum în viitor. Fericirea nu poate fi prea calmă.

Am discutat apoi multe despre ceea ce este fericire.

21

Am mai spus că maşina de deplasare rapidă făcea din spaţiu o abstracţie. Dar ea făcea ca şi timpul să-şi piardă din durata pe care o comportă aşteptarea şi călătoria.

De fapt nici nu te aflai pe drum, ci, ca să fie aşa, drumul era în tine, pentru că ajungeai la destinaţie aproape imediat.

Aşa bunăoară, abia ieşit din hotel, m-am şi văzut la Institutul de istorie, cu toate că acest institut se afla în apropiere de Feodosia, în Crimeea. Mă însoţeau Pavel Pogodin şi Svetlana Şceglova, istoriograf specializat în studiul celei de-a doua jumătăţi a secolului XX.

Încă la hotel, Svetlana a încercat să mă încredinţeze că istoria a devenit ştiinţa cea mai de actualitate şi cea mai îndrăgită de tineret, înrudindu-se cu cibernetica şi înarmîndu-se cu cele mai noi realizări ale tehnicii, pentru a-l face pe om stăpîn pe timp. Stăpîn pe spaţiu omul devenise de mult.

Tatăl meu a fost istoric şi eu ştiam bine cum îi invidiau pe vremea mea istoricii şi arheologii pe fizicieni, biologi şi ingineri, care nu se ocupau cu studiul unui trecut de mult dispărut, ci creau o lume nouă, făureau viitorul, infinit mai interesant decît trecutul. Profesia de istoric li se părea pe-atunci multora o îndeletnicire contemplativă şi livrescă, mult îndepărtată de viaţă.

Mi-a atras atenţia o clădire uriaşă, suplă şi elegantă ca o schiţă. Era Institutul memoriei. Prin peretele semitransparent, ca un nor, se vedeau maşinile care înregistraseră în memoria lor tot trecutul omenirii.

Maşinile lucrau zi şi noapte. Memorizau mereu, surprinzînd fiecare clipă, fiecare fapt nou, pentru a le adăuga la nenumăratele fapte şi evenimente aflate în păstrare aici.

— Ca să folosim limbajul oamenilor din secolul douăzeci, mă lămuri Svetlana, aceasta e o arhivă istorică.

— Dar unde sînt dulapurile cu documente?

Svetlana izbucni în rîs. Rîse şi Pavel Pogodin.

— Au fost scoase afară, laolaltă cu colbul, încă de-acum două secole. Viaţa de altădată se păstrează aici aşa cum se păstrează în memoria vie a omului. Omul n-are nevoie de colb şi nici de dosare.

— Istorici mecanizaţi... încercai să glumesc. Arhivari metalici...

— Eu aş zice altfel, îmi replică Svetlana. Timp umanizat, chemat la viaţă, documente animate... În prezent istoricii sînt ocupaţi cu rezolvarea unei probleme extrem de complicate. Ei vor să plaseze pe om în centrul, în focarul timpului, desfiinţînd discrepanţa dintre trecut şi prezent. Dezvoltarea tehnicii informaţiilor şi progresele ciberneticii fac lucrul acesta posibil în parte de pe-acum. Dacă vrei să cunoşti vreun fapt aflat tocmai la fundul trecutului, spune şi el va fi adus la suprafaţă. Aici, alături, se află sala de informaţii istorice şi biografice.

M-am cam fîstîcit.

— Ce ai vrea să afli din cele ce te-au interesat în trecut? mă întrebă Svetlana.

Am rămas pe gînduri. Şi deodată mi-am adus aminte de profesorul Cerneavski. De ce oare nu mă putea suferi? E oare şi asta ceva care se poate ridica de pe fundul trecutului?

I-am spus Svetlanei, aşa cum am putut, ceea ce mă interesa.

— E o nimica toată, un fleac, îi spusei, dar fleacul acesta îmi făcea zile fripte.

Svetlana zîmbi. Apoi intră în sala de informaţii şi făcu comanda pe care i-o cerusem.

— Peste trei ore vei obţine informaţiile dorite, îmi spuse cînd reveni. Acum haidem să luăm masa. Mi s-a făcut foame.

Am stat trei ore ca pe ace. Fireşte, eram tare distrat. Răspundeam anapoda la întrebările pe care mi le puneau Svetlana şi Pavel. Mă gîndeam la Cerneavski, ca şi cînd el s-ar fi aflat undeva pe-aproape.

Într-adevăr, se zice că aşa a şi fost. În ziua aceea m-am întîlnit cu el, m-am întîlnit, aparent, în contradicţie cu toate legile naturii.

În locul unei informaţii rigide de arhivă, la Institutul memoriei mi s-a oferit ceva mult mai viu şi mai concret. În cabina în care am fost poftit să intru era altă epocă. M-am pomenit în laboratorul de genetică, da, în laboratorul acela unde nu cutezam să intru atunci, pe vremea cînd lucram la institut. Deşi mă aflam acolo, nu mă vedea nimeni. Toţi erau ocupaţi cu treburile lor. Laboranta Pastuhova pusese la fiert nişte terci de stafide pentru muştile de drosofilă. Laborantul Karasik trebăluia ceva la un termostat. Cît despre Cerneavski, acesta şedea la o măsuţă, într-un colţ al încăperii, şi scria un articol. Cerneavski era un excelent experimentator şi un foarte bun lector, dar articolele le scria anevoie, căutînd chinuit şi îndelung cuvîntul necesar şi neştiind să încheie o frază, să pună la timp punct.

După vreo cinci minute se ridică şi începu să se plimbe repede încoace şi încolo, căutînd un cuvînt.

Apoi dădu din mînă a neputinţă şi se apropie de Pastuhova.

La urechile mele ajunse o frază bizară, al cărei înţeles nu l-am putut pătrunde numaidecît.

— Mîine au să-l pună la congelare. Bietul de el! Treaba asta nu-i de loc amuzantă.

Cerneavski tresări, îşi umflă pieptul, şi pe faţa lui lătăreaţă apăru expresia aceea de dispreţ şi de ostilitate pe care o cunoşteam atît de bine.

— Ei şi? Ce vrei să spui cu asta?

Pastuhova întrebă cu toată inocenţa:

— Dar de ce nu-l puteţi suferi, Gheorghi Semionovici?

Cerneavski nu-i răspunse.

— Dumneavoastră cum credeţi, Gheorghi Semionovici, oare peste trei sute de ani va reveni într-adevăr la viaţă?

— Ce te priveşte dacă va reveni ori ba? Vezi-ţi mai bine de terciul dumitale!

Apoi laboratorul dispăru, o dată cu Cerneavski. În cîmpul meu vizual apăru o maşină. Dinaintea maşinii se ivi un ecran. Maşina făcea ceva. Îmi dădui seama ce face de îndată ce mă uitai la ecran. Maşina alcătuia o listă de lucrări ştiinţifice. Dar ceea ce era mai uimitor, era că avea scrisul meu. Maşina enumera propriile mele lucrări, dar în ordine inversă, nu de la început, ci de la capăt. Aveam vreo douăzeci de lucrări tipărite... Ciudat lucru însă: maşina scria din ce în ce mai anevoie, ca şi cînd ceva ar fi împiedicat-o să-şi aducă aminte.

Căutam şi eu să-mi amintesc. Şi deodată mi-am adus aminte de un articol despre ştiinţele naturale pe care l-am scris pe vremea cînd studiam la Facultatea de filozofie. Articolul acesta lipsea din lista întocmită de maşină. Uitase de el, sau, poate, era atît de delicată, încît nu voia să-mi amintească de acest articol. Aşadar iată pricina supărării lui Cerneavski: nu voia să-mi ierte articolul cu pricina, pentru că era vorba în el de chestiuni în care mă orientam prost?

Ieşii din cabină stînjenit şi fîstîcit.

— Ai obţinut informaţia dorită ? mă întrebă Svetlana Şceglova.

— Am obţinut-o, i-am răspuns posac.

Aşa cum am mai spus, profesorul Obidin, nefiind sigur că o dată cu mine va răzbi în viitor şi trecutul meu, mi-a înregistrat pe bandă de magnetofon amintirile. În afară de asta, el s-a folosit şi de o noutate tehnică — un aparat electronic cu dispozitiv de memorizare.

Ei bine, acestor dispozitive şi mecanisme primitive li s-a dat acum cuvîntul. De data aceasta magnetofonul şi aparatul de memorizare încercau să transmită emoţiile mele intime nu numai fiziologilor şi biofizicienilor, dar şi întregii populaţii a sistemului solar, locuitorilor de la numeroasele staţii cosmice, coloniilor de pe Marte şi de pe Venus, acestor oameni plini de abnegaţie, care cucereau lumi noi.

Vocea mea venea parcă din adîncurile trecutului, fără a ascunde tulburarea care pusese stăpînire pe mine în zilele premergătoare experienţei. N-am ştiut atunci să-mi ascund emoţia şi de-aceea intonaţia vocii mele nu prea corespundea cu ceea ce spuneam acum.

Obidin m-a rugat să fiu calm şi exact, ca şi cînd ai putea fi într-adevăr exact atunci cînd îţi depeni amintirile. Ba chiar nu s-a putut abţine să nu-mi spună, fără a-şi ascunde nemulţumirea :

— Pavel Dmitrievici, dragule, înţelege o dată pentru totdeauna că trebuie să duci cu dumneata în viitor nu numai propria dumitale persoană, dar şi trecutul dumitale. Da, toată viaţa dumitale, cu toate evenimentele pe care le-ai trăit, cu toate nuanţele şi emoţiile ei.

— Pentru ce ? Dacă o fi nevoie, am să-mi amintesc eu totul.

— Şi dacă va surveni o amnezie, o pierdere fie chiar parţială a memoriei? Ai să apari în mijlocul urmaşilor şi cînd au să te întrebe cine eşti şi de unde vii, n-ai să ştii ce să le spui.

— Şi credeţi că magnetofonul mă va ajuta? Cînd îţi pierzi memoria, te pierzi pe tine însuţi.

— Gîndeşte-te mai puţin la dumneata şi mai mult la aceia în mijlocul cărora îţi va fi dat să-ţi petreci restul vieţii. Nu pot suferi vorbele mari, dar se pare că nu ne putem lipsi de ele. Dumneata eşti un delegat trimis de contemporanii noştri în viitor. Îţi dai seama cine eşti? Înţelege odată răspunderea pe care o porţi!

Se vede treaba că începuse să-l irite încăpăţînarea mea, refuzul îndărătnic de a-mi răscoli amintirile la comandă. Dar timpul care ne mai rămăsese la dispoziţie era limitat, fiecare oră era preţioasă.

Am vorbit despre mine, silindu-mă să-mi închipui că alături şade un om pe care îl interesează nespus de mult biografia mea.

Lîngă mine şedea într-adevăr un om, un tehnician, specialist în înregistrările pe bandă de magnetofon, şi faţa lui nu exprima nimic altceva decît dorinţa de a-şi face bine meseria.

Vorbeam despre mine ca şi cînd mi-aş fi scris autobiografia la intrarea în slujbă. Enumeram adresele pe unde am stat, oraşele pe care le-am vizitat, rudele, şcolile unde am învăţat cîndva.

Obidin m-a întrerupt:

— Pe urmaşi nu-i interesează statul dumitale de serviciu. Gîndeşte-te că amintirile pe care le depeni nu le spui intendentului casei.

— De unde ştiţi ce-o să-i intereseze pe ei?

— Mai multă profunzime, Pavel Dmitrievici, mai multă sinceritate. Vorbeşte despre lucrurile cele mai importante. E nevoie de confesiunea dumitale şi nu de date informative pentru obţinerea buletinului de identitate.

Obidin era supărat pe mine. Pentru ce? Oare pentru că, pregătindu-mă să fac un drum lung şi

neobişnuit, n-am ştiut să-mi ticsesc trecutul într-o valiză şi aş fi putut pleca fără bagaje.

Îmi dădeam şi eu seama tot aşa de bine ca şi Obidin că amintirile mele, înregistrate pe bandă de magnetofon, vor sluji ca un fel de pod care va lega două epoci, şi tocmai asta mă împiedica să mă concentrez. Despre ce şi despre cine am să vorbesc? Despre mine? Dar ce are persoana mea remarcabil? Şi apoi cine ar fi dispus să asculte ce-am văzut eu şi prin cîte am trecut?...

Şi iată că acum, după trei sute de ani, oamenii din întregul sistem solar îmi ascultau glasul uşor tremurat, vorbindu-le despre un fost cercetător de la Institutul de probleme biofizice, care s-a încumetat să înfrunte legea ce dirija viaţa atîtor şi atîtor specii ale lumii animale şi vegetale, de milioane de ani.

Nu eu cu persoana mea, ci tocmai împrejurarea asta dădea greutate fiecărui cuvînt pe care-l rosteam.

„În anul acela, spunea vocea mea, m-am hotărît să-mi încerc puterile şi totodată să studiez mai bine viaţa, pe care n-o cunoşteam îndeajuns. Unul din prietenii mei, Saşka Gorbaciov, absolvind Institutul de mine, a fost numit şef al unei echipe de geologi care pleca în Nord. L-am rugat să mă ia cu el în calitate de colector. Gorbaciov pleca în taigaua Katanga, chiar în acea regiume unde cu cîţiva ani în urmă îşi găsise moartea un unchi de-al său. Despre întîmplarea asta tragică s-a scris în ziare. Unchiul lui Gorbaciov, un om în vîrstă, hidrogeolog de profesie, ducea cu el cîteva butelii cu apă, o aşa-zisă „probă", cînd s-a rătăcit. Nu s-a aflat niciodată dacă s-a rătăcit din cauză că a început deodată să ningă, sau din vreo altă pricină. Taigaua Katangăi se întinde pe sute şi sute de kilometri. Avioanele plecate în căutarea bătrînului hidrogeolog n-au reuşit să dea de el. L-a găsit însă un evenc, care însoţea o

turmă de reni. L-a găsit mort. Ceea ce era însă curios, era că lîngă hidrogeologul mort stăteau buteliile de sticlă cu apă. Bătrînul n-a aruncat şi n-a spart nici o butelie.

Era prima oară cînd plecam de-acasă pentru o perioadă atît de îndelungată. Căutam să mă comport la fel ca şi toţi membrii expediţiei — şi nu mă gîndeam la greutăţile care mă aşteptau şi să gust toate bucuriile ce ne erau hărăzite. În adîncul sufletului, taigaua şi pustietăţile ei mă cam înspăimîntau. Pînă atunci nu mai avusesem prilejul să mă îndepărtez prea mult de marile drumuri, nici chiar în răstimpurile cînd umblam după ciuperci, undeva pe-aproape de Solnecinîi ori de Repino. Dacă te rătăceai în apropiere de Repino, nu era cine ştie ce mare bucluc ; s-ar fi speriat, poate, numai un preşcolar. Dar era cu totul altceva să te rătăceşti în taigaua Katangăi, unde pădurile de zade, învăluite într-o pîclă imposibilă, se întind pe sute şi sute de kilometri, înnebunindu-te cu monotonia lor ! Am simţit asta cu o deosebită putere atunci cînd am rămas singur şi am pierdut direcţia. Însoţitorul meu, un evenc, pe nume Vasili Şadoul, era lîngă mine mai adineauri, dar la un moment dat s-a făcut nevăzut printre copaci şi nu mi-a răspuns cînd l-am strigat. Şi iată că acum eram singur, singur în taiga.

Singur ! Ce înseamnă asta ? Niciodată pînă atunci nu mi-am imaginat singurătatea deplină. Din ziua în care am devenit conştient şi pînă în dimineaţa aceasta ştiam întotdeauna că prin preajma mea se află cineva. Dar acum... Acum nu era nimeni. Numai copacii şi cerul, din care picura o ploaie măruntă. Mergeam. Senzaţia întinderii acesteia nemărginite şi pustii punea tot mai mult stăpînire pe mine. La început mi s-a părut că instinctul şi acul magnetic al busolei au să mă scoată din hăţişul ăsta, dar spre sfîrşitul zilei mi-am pierdut încrederea în

intuiția mea, și în acul care oscila într-una, și în soarele care se arăta în răstimpuri de după nori.

— Șa-do-ul ! strigam.

Dar nu-mi răspundea nimeni.

— Șa-do-ul !

Îl strigam pe evenc. Îi repetam numele, agățîndu-mă de consonanța asta așa cum se agață un om care se îneacă de un fir de pai.

— Șadoul !

Dar taigaua rămînea mută."

22

Ascultam cu atenție. Vocea mea mai povestea încă despre acest episod din taiga. Relata episodul cam fără modestie, lansîndu-se în amănunte de prisos și exagerînd întrucîtva tragismul situației.

Cui povesteam eu acest episod ? Unor oameni care au ajuns să cunoască infinitul și Cosmosul. Unii dintre ei au pribegit nu o dată prin spațiul cel nemărginit și fără fund. Ascultîndu-mă, oamenii aceștia zîmbeau probabil.

M-am consolat, zicîndu-mi că nu eu vorbeam, ci numai vocea mea, înregistrată pe bandă de magnetofon aproape cu trei sute de ani înainte de a se fi ivit pe lume oamenii aceștia neînfricați, înarmați cu o altă experiență.

După-amiază mi-a venit la hotel un musafir — thiomezul Bom. Ochii lui mă priveau fără urmă de ironie.

— Ai descris foarte sugestiv întîmplarea, îmi spuse. De altminteri știam dinainte că totul se va sfîrși cu bine și că, mai devreme sau mai tîrziu, perfidul spațiu va trebui să-ți dea drumul din ghearele sale.

Bom zîmbi.

— N-ai fi dispus să faci o plimbare ?

— Cu maşina de deplasare rapidă ?

— Nu. De ce ? Pe jos, aşa cum recomandă medicina.

— Bine, sînt gata.

Nu era oare paradoxal că îmi slujea de călăuză pe Pămînt thiomezul Bom, o fiinţă de pe o altă planetă ?

Trecînd pe lîngă robotul-om de serviciu de pe sală, Bom mă întrebă cu glas scăzut, aşa cum se şi cade să întrebi despre cineva grav bolnav :

— Ce se mai aude cu Mitea ? Cum se simte ?

— Se simte foarte bine. Aseară a fost Pavel la mine.

— Mitea s-o fi simţind într-adevăr bine ; s-a mai refăcut, s-a odihnit, şi-a mai întărit sistemul nervos. Dar cum se simt oare proiectanţii şi fiziologii care l-au realizat ? Academia de Ştiinţe şi Asociaţia filozofilor s-au opus categoric umanizării lucrurilor, introducerii unei sfere emoţionale şi psihice în materia inertă.

— Şi cum se va proceda cu Mitea, Jenia, Valia, Mişa şi Vladik ?

— Se va proceda omeneşte şi drept. Dumneata, bunăoară, ce-ai face ?

Părăsirăm vestibulul hotelului şi ieşirăm în stradă. În faţă se înălţa o casă ; prin dreptul casei trecea un pieton. Dincolo de zidul casei şi în spatele pietonului se întindea Universul. Nu era pentru prima oară cînd încercam aici senzaţia asta puternică, o senzaţie care făcea să dispară orice bariere şi orice graniţe. La început simţurile mele protestau. Mi se părea că mă aflu la o staţie cosmică şi nu pe o stradă într-un mare oraş. Simţurile stăruiau să creadă că ceea ce văd e Cosmosul, dar raţiunea şi conştientul susţineau că nu e decît o stradă, o stradă obişnuită dintr-un oraş al Pămîntului, ca multe al-

tele. Ştiam că nişte aparate optice foarte complicate schimbau peisajul oraşului. Aparatele acestea apropiau Cosmosul de ochii trecătorului şi totodată parcă transportau fiecare clădire a oraşului dincolo de limitele spaţiului terestru. Trecătorul parcă dobîndea un ochi artificial. Depărtările se apropiau, iar ceea ce era aproape se depărta, ca şi cînd s-ar fi deplasat pe alt plan.

Senzaţia nemărginirii spaţiului făcea să mi se taie răsuflarea. Cît de inoportune trebuie să fi fost amintirile mele despre peregrinările prin taigaua Katangăi ! Aici, alături de mine, se afla parcă nu taigaua, ci lumea întreagă, cu nenumăratele ei galaxii. Mergeam cu thiomezul Bom printre case şi stele. Nu, lîngă noi nu erau felinare, ci stele adevărate, nişte stele mari ca Soarele, un milion de sori.

După vreo douăzeci de minute de mers cotirăm într-o ulicioară. Universul dispăru. Dinaintea ochilor ni se înfăţişa un colţişor poetic al Pămîntului, cu bulevarde, cu copaci, cu case construite în secolele XIX şi XX. Pe bulevardul pe care mergeam, văzurăm o bancă şi ne aşezarăm pe ea.

Ştiam că după colţul ulicioarei se întinde Universul. Nu eram însă zorit să mă întorc acolo, în lumea marilor spaţii.

Bom şedea tăcut, gîndindu-se la ceva. La ce s-o fi gîndind oare ? Poate la îndepărtata Thioma ?

În faţă se înălţa o casă, foarte asemănătoare cu aceea în care locuia Klavdia Petrovna, mătuşa Olgăi. Cu cît mă uitam mai mult la casa aceasta, cu atît mă cuprindea mai cu putere un simţămînt de nelinişte. Mi se părea că stau şi o aştept pe Olga. Intrase, chipurile, în casa asta, la mătuşă-sa Klavdia Petrovna, numai pentru cinci minute, şi acum zăbovea. Odată intrat la Klavdia Petrovna, nu era chiar aşa de uşor să pleci !

În ulicioara asta toate erau ca pe vremea mea : casele, ferestrele, uşile, copacii şi cerul, mai ales

cerul, un cer albastru, obişnuit, pe care se tîrau încet pîlcuri de nori. Uitasem de thiomezul Bom, aflat lîngă mine. Dar Bom îşi făcu simţită prezenţa.

— Mie, spuse el, îmi place mai mult acolo. Şi, zicînd acestea, arătă cu mîna într-acolo unde, după colţ, ne aştepta alt spaţiu, nemărginit, un spaţiu care ne chema în infinit, spre stele.

23

Thiomezul Bom se plictisise, se pare, să stea pe o bancă de pe vremuri şi să vadă una şi aceeaşi privelişte. I se urîse cu colţişorul ăsta poetic şi demodat, cu rezervaţia asta care nu suferise nici un fel de schimbări şi amintea de un trecut îndepărtat.

— Să mergem, Pavel Dmitrievici.

— N-ai vrea să mai stăm, dragă Bom? Îmi place aşa de mult aici!

Nu cumva mi s-a făcut teamă de strada ce se pierdea în infinit? Nu voiam să mi-o mărturisesc, dar aşa era. Aş fi vrut să amîn măcar cu zece minute întîlnirea cu lumea aceea fără orizont şi fără hotare.

Pe bulevard era linişte, poate chiar o linişte mai adîncă decît pe strada fără de hotar. Nu se vedea nici o maşină. Traficul rapid se făcea fie sus pe cer, fie adînc sub pămînt.

— Mi se pare că ai obosit, spuse Bom; ai obosit, deşi nu vrei s-o recunoşti. E şi normal. E o sarcină prea mare pentru simţuri. Îmi aduc aminte că atunci cînd am venit pe Pămînt, eram şi eu cînd excesiv de surescitat, cînd peste măsură de obosit. Dar eu eram tînăr. Să mergem! Haidem la mine. Ai să te odihneşti.

— E departe?

— Aici, la doi paşi.

— La doi paşi în infinit?

Bom rîse.

— Aşa şi trebuie să fie. Cum altfel! Omul a pus stăpînire pe timp şi pe spaţiu. Ochii lui s-au dezobişnuit de tot ce e nemişcat şi mărunt, de tot ce a văzut în jurul său vreme de atîtea milenii. Fereastra casei mele nu dă într-un maidan şi nici într-o curte, ci de-a dreptul în Univers. Ce, e rău?

— Mi-am pierdut toate criteriile de apreciere şi nu mai ştiu ce e bine şi ce e rău. Obişnuinţa!

— Obişnuinţa e ceva străin omului modern. El luptă din copilărie împotriva deprinderilor de tot soiul. Viaţa lui se înnoieşte şi se împrospătează mereu. Să mergem!

M-am silit pur şi simplu să mă ridic de pe bancă, pentru că n-aveam nici un chef să plec de-aici.

Cotirăm după acelaşi colţ, dar aici ni se înfăţişă o privelişte cu totul alta. În locul Universului, după peretele aceleiaşi case văzui un munte ivit nu ştiu de unde, pe care se căţărau pîlcuri de pini. De sus se prăvălea un torent de apă, întocmai ca în Altaiul Montan. Muntele era tare aproape, aş zice sub ochii mei, şi se părea că era de ajuns să întind mîna ca să-l ating. Nu vedeam depărtări prin preajmă. Totul se apropiase de mine, creînd o atmosferă intimă.

— Ce s-a întîmplat? întrebai. Cum de s-a schimbat strada? Nu mai departe decît acum un ceas, cînd am trecut pe aici, arăta cu totul altfel.

— Cît e ora? Bom se uită la ceas. Cinci fix... Totul e cît se poate de simplu, Pavel Dmitrievici. La această oră opticienii schimbă programul. În locul infinitului ei oferă simţurilor noastre ceva apropiat, firesc şi pămîntean. Superb munte! Şi cascada e splendidă. Văd priveliştea asta pentru prima oară.

Glasul lui Bom vădea o uşoară tulburare.

— Hai să stăm puţin, Pavel Dmitrievici. Ni s-a oferit o priveliște minunată. Ce abrupt e muntele! Uită-te la cascadă. Totul îmi amintește de Thioma. Thioma! Cînd zic Thioma, văd rîuri și cascade, aud zvîcniri, dangăte, plescăituri și tunete. Cînd zic Thioma, văd copaci înălţîndu-se în sus, către nori, văd lacuri. La voi pe Pămînt numai Baikalul, numai Baikalul și Lacul Teleţk se pot asemui cu ceea ce e la noi, pe Thioma.

Eram mulţumit că în locul infinitului aveam în faţa mea un crîmpei din natura Pămîntului, un munte pe care se căţărau copaci și din care ţîșnea o cascadă. Ce e drept, nu se auzea zgomotul apei în cădere ; stăruia o liniște desăvîrșită.

Mergeam, și Bom îmi vorbea așa, din mers, despre Thioma.

— Cînd zic Thioma, văd crengi și păsări, aud glasurile păsărelelor și clinchetul ţurţurilor de gheaţă primăvara, cînd pîraiele își ies din maluri. Cînd zic Thioma, văd ţărmuri și aripi și aud iarăși plescăitul apei și vuietul șuvoaielor. Cînd zic Thioma, văd nori și munţi cu lacuri în creștet, și văd o faţă de copil care rîde. Cînd zic Thioma, văd livada învăluită în nori, și potecile pădurii, și cuiburile păsărilor, și urmele ciutelor îmblînzite. Cînd zic Thioma, văd vîsla înfiptă în valuri, și botul luntrii, și albastrul străveziu al rîului. Cînd zic Thioma... Mergeam așa, și eu nici nu bănuiam că Thioma asta a lui se afla la doi pași de noi.

Bom deschise ușa. În imediata mea apropiere înota un cîrd de pești ; geamul nu se vedea, nu se vedea nici apa, și se părea că peștii pluteau în văzduh. Casa și ograda semănau cu o grădină botanică în care fuseseră lăsate să intre tot felul de vietăţi. O girafă mlădioasă își întinsese gîtul ca să rupă o frunză din copac, oferind o priveliște aidoma unui desen făcut de un copil și care prinsese viaţă.

— Nu pot altfel, îngăimă stînjenit Bom.

— Ce nu poţi ?
— Nu pot să mă lipsesc de plante şi de animale. Aşa m-am obişnuit.
Rămase o vreme tăcut.
— Am încercat, dar nu merge. E ceva ca un fel de simbioză. Nu găseşti ?
Apartamentul (cît de puţin se potrivea expresia asta antediluviană cu ceea ce vedeam !) nu avea nimic care să amintească de un interior. Ceea ce vedeam aici era viaţă în mijlocul naturii şi laolaltă cu natura.
— Ca să nu te plictiseşti, spuse Bom zîmbind amabil, vom invita cîţiva musafiri. Îi vom chema şi-i vom deranja, dat fiind evenimentul, şi-i vom trezi dacă dorm. Viktor Kupţov, inginer, un amic de-al meu ; stă la staţia cosmică Balaşovo. Zoia Astrova ; stă la Polul Sud.
Bom conectă un aparat optic, necunoscut mie, şi musafirii începură să se apropie. Erau deja lîngă noi şi în acelaşi timp undeva în altă parte. Această simultaneitate şi dedublare în spaţiu (expresie cu al cărei înţeles arhaic nu m-am putut obişnui multă vreme) îmi afectau simţurile derutate.
Oaspeţii, Kupţov şi Astrova, aduseseră cu ei şi lumile lor (el adusese staţia cosmică, ea — Polul Sud), e drept la o scară mult redusă. M-am gîndit ce s-ar mai fi mirat contemporanii mei aflînd că oamenii, atunci cînd se duc în vizită, iau cu ei nu numai corpul şi sufletul lor, dar şi ceea ce le slujeşte ca sprijin, ca fond, ceea ce îi înconjoară din toate părţile.
Viktor Kupţov îmi strînse mîna. A fost o strîngere de mînă scurtă, dar care m-a descumpănit. Părea că mîna venea de undeva din Cosmos, trecînd peste distanţa care ne separa.
Zoia şi Viktor şedeau vizavi de noi, foarte aproape şi totodată departe. Jocul spaţiului (şi al timpului) îmi zgîndărea colosal de plăcut simţurile. Şi asta

nu numai din cauză că era ceva cu totul nou pentru mine, de o prospețime surprinzătoare, dar și din cu totul alte motive. De ce, așadar? Teamă mi-e că n-am să pot da un răspuns satisfăcător la această întrebare. Părea că veneam la vale din deal cu săniuța, ca în fragedă copilărie, și că pîrtia fugea de mine, ca în vis. „Aici“ și „acolo“ sînt două noțiuni pe care le leagă și le desparte cuvîntul „și“, dar acum ele se contopeau de minune, așa cum se îmbină cuvintele unui cîntec.

Am constatat că eram coleg cu Viktor Kupțov; studia și el problemele discrete ale vieții, acolo la dînsul, la stația cosmică Balașovo.

— Ei, cum o mai duci cu viața? Trai, neneacă? mă întrebă el.

Am tresărit surprins.

— De unde expresiile astea?

— „Trai, neneacă“? Am citit de curînd un roman istoric despre oamenii din secolul douăzeci și am reținut și eu cîte ceva...

— „Trai...“

— Și ce înseamnă trai, în definitiv? A, da! E viața cu lucrurile care o înconjoară. O mulțime de lucruri. Și oamenii seamănă cu lucrurile, ca la Gogol, Cicikov, Sobakevici, Korobocika... Și ăla care și-a pierdut nasul...

— Korobocika, da. Și Sobakevici. Trai fără viață. La voi e viața fără traiul ăsta. Sobakevici ar da-o la rebut.

— Ar da-o la rebut? Ce înseamnă asta?

Am încercat să-i explic, dar n-am prea izbutit s-o fac.

Apoi apăru o măsuță cu gustări, împlinind probabil dorința amfitrionului ospitalier. Carne rece, fructe, vînat, vin...

M-am gîndit cum oare au să mănînce oaspeții, de vreme ce îi desparte de gustări o distanță apreciabilă?

Dar oaspeții refuzară gustarea.

Măsuța dispăru, se dematerializă, se mistui.

Discutam cu multă însufleţire. Ce e drept, deplasarea asta de spaţiu mă descumpănea de-a binelea. Cîteodată mi se părea că vorbesc şezînd la marginea unei prăpăstii şi că alături de mine e vid, ceva fără fund. Dar senzaţia aceasta dispărea numaidecît, dînd loc alteia, aş zice mai intimă. Ei bine, ne aflam cu toţii alături, în aceeaşi cameră, nu ? De unde fanteziile astea ? ! Putea oare o cameră să cuprindă şi Polul Sud şi o staţie cosmică ? Totuşi distanţa se mai făcea simţită. Dispozitivul optic (o „notat", aşa cum am aflat mai tîrziu) nu era încă perfect din punct de vedere tehnic şi nu putea contopi întotdeauna la modul ideal depărtarea şi apropierea. În timpul însufleţitei noastre discuţii s-a produs un mic incident : Zoia Astrova, care tocmai ne vorbea despre prietenia ce o lega de un ursuleţ alb (învăţase dresajul de la Bom, după o metodă de pe Thioma), tăcu deodată şi pe locul unde adineauri şezuse ea se ivi un gol în spaţiu, rece şi înfiorător ; dar asta dură numai o secundă sau două, pentru că apoi văzurăm din nou faţa drăgălaşă a Zoiei, toată un zîmbet, şi-i auzirăm glasul...

Bom deconectă brusc aparatul şi cei doi se făcură nevăzuţi, fără a mai apuca să ne spună noapte bună.

— Nu prea e pus la punct... spuse Bom.

— Aparatul ?

— Da. Rîndul trecut, distrat fiind, am răsucit butonul „apropiere" şi am uitat de butonul „depărtare". Manevra trebuie executată simultan. Robotul-tehnician pe care-l am la dispoziţie e o făptură tare înapoiată. Un trîntor mecanic, tare de cap, cu un program învechit. Poţi să dai pe mîna lui o noutate ca asta ? Ia, un „cîrpaci", cum se spunea pe vremea dumitale. O să trebuiască să chem un inginer.

Luîndu-mi rămas bun de la thiomez, am ieşit în stradă. Bom s-a oferit să mă conducă, dar eu l-am refuzat categoric. La ce bun ? Hotelul se afla chiar aici, pe aceeaşi stradă. Pe aceeaşi oare ? Strada îmi aminti numaidecît de Univers, de îndată ce uşa se

închise în urma mea. Eram acum singur, faţă în faţă cu infinitul. Mergeam printre stele şi printre case într-un spaţiu fără hotare. Spaţiul mă împresurase din toate părţile. Unde s-o fi aflînd hotelul? Încotro să merg? La stînga? La dreapta? Înainte? Alături, aproape de tot, erau stelele.

În cel de-al şaptelea deceniu al secolului XX, oamenii ştiau infinit de puţin despre infinit. Ei ştiau despre infinit din manualul de astronomie şi rareori se gîndeau la el ca la ceva practic real. În jurul nostru erau case, păduri, ogoare, livezi, şi proporţiile lor corespundeau întru totul dimensiunilor obişnuite ale senzaţiilor noastre. Mergeai pe stradă, ştiind că volumul lumii tale e cunoscut dinainte. Ce-aţi zice dacă pe o stradă cunoscută s-ar apropia de voi, venind chiar sub ochii voştri, necunoscutul?

Mergeam pe o stradă care ducea în necunoscut. Şi totuşi nu eram singur. Pe strada asta mai erau şi alţi trecători. Un grup de tineri mă depăşi. Unul din ei recita versuri cu glas tare:

Struneşte-ţi, inimă, bătaia, privind în veacul viitor;
Tu ai să mori, iubirea însă va fi în veci nemuritoare.
Orfeu cu-aripile-i de flăcări porneşte către stele-n zbor,
S-o caute pe Euridice, pierdută-n Cosmos călătoare.

E tot în superaliaje şi-n plastic tot împlătoşat,
Maşini de calcul îl ajută direcţia s-o ţină bine.
Dar unor legi străvechi iubirii supusă-a fi îi este dat,
Şi nu e tehnica-n putere mîhnirea grea să i-o aline.

Cu puţin înainte de a pleca în lunga ei călătorie, Olga a adus o carte de poezii a lui Vadim Schefner şi mi-a citit aceste versuri:

Doi sori verzui în faptul zilei se-aprind pe cer.
În defileu,
Albastru tot, domol se-aşterne o linişte fără prihană.
Mînat de dor şi de speranţă, către planetă zboară-
Orfeu,
Şi-naripat e cîntăreţul de-a lui iubire pămînteană.

— Poate şi tu, Orfeu al meu, mi-a spus ea, ai să te împlătoşezi în superaliaje atunci cînd vei pleca în căutarea Euridicei tale.

Nu ştia şi, fireşte, nu putea să-şi închipuie că se va găsi un alt mijloc, mai eficace, pentru a mă proteja şi a mă transporta acolo unde n-a mai fost încă nimeni înaintea mea.

Doi sori verzui în faptul zilei se-aprind pe cer.
În defileu,
Albastru tot, domol se-aşterne o linişte fără prihană...

Nu ştiu de ce, Olgăi îi plăcea tare mult epitetul acesta — „fără prihană". Ei bine, tocmai el dădea senzaţia acelei linişti pe care avea ea în scurtă vreme s-o cunoască.

Şi iată că Olga a plecat departe-departe. Continua să se îndepărteze de Pămînt, de epoca ei, de familia ei. Nu mi-am dat numaidecît seama de toată imensitatea şi de toată gravitatea celor întîmplate. A doua zi, la institut, colegii mă priveau fîstîciţi, cu blîndeţe şi mîhnire în ochi. Numai Cemodanov, radiind tot şi arborînd un aer solemn, a venit să mă felicite.

— Te invidiez din tot sufletul, mi-a spus, întinzîndu-mi mîna. Da, da, te invidiez, a repetat.

„Ce-o fi găsit de invidiat ? mi-am zis. Oare mă invidiază că n-am s-o mai văd niciodată pe soţia mea multiubită, cu toate că am s-o aştept atîţia şi atîţia ani ?"

M-am uitat la Cemodanov şi, ciudat lucru, asta m-a mai liniştit. Era atît de real, atît de *pămîn-*

tean! Mă invidia într-adevăr cu toată sinceritatea, invidia celebritatea mea, era invidios pentru că în toate colțurile lumii se rostea zilnic numele scumpei mele soții și totodată și numele meu, numele unui om care și-a jertfit fericirea de dragul științei, pentru binele patriei și al omenirii... Dar Cemodanov poate nici n-ar fi putut să mă înțeleagă ; nu era căsătorit căci, cruțîndu-se pe sine, cred că n-a iubit niciodată pe cineva prea mult. În schimb toți ceilalți colegi mă înțelegeau perfect de bine. Mulți s-au mirat văzînd că am venit la serviciu și că n-am rămas acasă. Acasă, unde fiecare lucru îmi amintea de Olga, mi-ar fi fost de o mie de ori mai greu să stau.

În laborator, așa cum mi se părea, puteam să mai scap de povara gîndurilor. Așa socoteam în timp ce îl duceam pe Kolea cu autobuzul la grădinița de copii. Dar a fost altfel decît mi-am închipuit eu. Și în laborator simțeam cu aceeași putere că s-a întîmplat ceva ireparabil, că depărtările timpului și ale spațiului s-au desfăcut și o duc pe Olga în acel uimitor răstimp de trei sute de ani care o va readuce, laolaltă cu însoțitorii ei, pe Pămînt, unde nu voi mai fi nici eu, nici Kolea, nici măcar viitorii mei nepoți și strănepoți.

Scoțîndu-mi paltonul și dîndu-i-l garderobierei, am văzut blana lui Cemodanov, atîrnînd, ca întotdeauna, într-un cîrlig separat. Privirea mea se agăță aș zice cu o licărire de nădejde de blana asta, ca și cum blana, prin prezența ei materială, m-ar fi putut ajuta să mă scutur de gîndurile ce mă apăsau și să-mi găsesc liniștea de care aveam nevoie.

Blana lui Cemodanov stătea acolo la garderobă ca un crîmpei al unei existențe aparte, superconcrete. Parcă nu blana, ci Cemodanov în persoană se afla aici, în colțul acesta, infirmînd cu întreaga sa înfățișare tot ce e trecător și orice relativitate.

Garderobiera mi-a surprins privirea ațintită asupra blănii lui Cemodanov și a înțeles-o în felul ei.

— E un lucru de preț, spuse. Ce material! Asta nu se mai uzează. Trainic!

„Trainic!" — iată cuvîntul de care aveam nevoie în clipa asta.

Obidin ședea la biroul său și scria un articol. Dimin diseca un iepure de casă. Liza Galkina își făcea de lucru cu un termostat.

M-am așezat pe locul meu, în colț, lîngă geam, și m-am apucat să răsfoiesc în neștire cartea lui P. I. Schmidt, „Anabioza". Privirea mea zăbovi asupra acestui pasaj:

Moartea nu e o simplă oprire a proceselor vieții legate de coloitii albuminoși, de fermenți, hormoni, săruri și de celelalte elemente de acțiune ale organismului viu. Moartea este condiționată de distrugerea mecanismelor vieții, însoțită de modificările ireversibile ale substanței vii, care ajung în stare de descompunere... Dacă nu s-au produs astfel de tulburări, dacă mecanismul vieții rămîne întreg și n-a fost afectat în structura sa de bază, este posibilă o oprire totală a vieții, oprire care nu echivalează cu moartea, și este posibilă totodată readucerea la viață prin modificarea condițiilor într-o direcție favorabilă.

M-a cuprins tulburarea, ca și cînd aș fi aflat pentru întîia oară că este cu putință să învingi timpul și chiar și moartea.

25

Au trecut zece zile. Apoi au trecut alte zece. Și a trecut o lună, și au trecut două. Pe urmă am încetat să mai țin socoteala zilelor. La ce bun? Zilele, săptămînile și lunile care se scurgeau nu apropiau nici cu un minut ceasul revederii noastre.

M-am cufundat cu totul în munca mea, petrecîndu-mi zilele și serile în laborator, și nu plecam

de-aici decît ca să mă duc să-l iau pe Kolea de la grădiniță.

Dîndu-și seama în ce stare mă aflu și compătimindu-mă din tot sufletul, Obidin stăruia să plec într-o misiune științifică. Își închipuia că această călătorie îmi va mai risipi gîndurile și căuta să dea impresia că misiunea cu pricina ar fi foarte necesară și că a și fost planificată nu știu unde. Vorbea mult și deseori despre hibernarea animalelor, despre acest fenomen uimitor, aflat în legătură cu însușirile discrete ale vieții, însușiri pe care eu trebuiam să le studiez, după părerea lui, la fața locului, acolo unde permiteau condițiile. Nu era, doar, să aducem rozătoarele siberiene aici, în laborator. Aici, în zarva asta, ele nu vor voi să se cufunde în acea neființă provizorie care le ajută să suporte dificultățile de ordin fizic.

Eu nu voiam să plec, refuzam. De ce ? Pentru că, oriunde m-aș fi dus, nu puteam scăpa de mine însumi și de conștiința că nu mi-e dat să trec dincolo de hotarele vieții hărăzite fiecărui individ pe Pămînt.

Ca toți oamenii foarte sensibili și săritori, Obidin știa să ghicească gîndurile altora. Odată a întrebat, adresîndu-și întrebarea mai mult sie însuși decît mie :

— E oare necesară nemurirea ?

I-am răspuns tot cu o întrebare :

— Ce să mai facem presupuneri dacă e sau nu necesară, de vreme ce nici nu știm dacă e posibilă ?

Obidin a schițat cu buzele-i subțiri un zîmbet superior.

— Altul ca altul, dar dumneata știi tot așa de bine ca și mine că în principiu e posibilă și că...

— Și că s-a și prevăzut o experiență cu o încetinire a proceselor vieții, l-am întrerupt eu. Clipă, oprește-te !

— Eu nu mă întreb dacă e posibilă sau nu, dacă e necesară. Oare nu ascunde ea un nonsens filozofic ? Nu contravine oare esenței morale a omului ?

— La întrebarea dumneavoastră ar putea să răspundă numai cineva care ar simți pe pielea lui fericirea sau nenorocirea asta.

— Nenorocirea e că n-am avea cum să-l întrebăm. Dar lăsînd la o parte gluma, trebuie să-ți spun că în ultimii doi ani m-am gîndit mult la asta. Sînt argumente „pro" și „contra".

— Pe mine mă interesează mai mult argumentele „pro".

— Și pe mine. Am impresia că, pe lîngă toate celelalte, moartea pricinuiește individualității o tragedie intelectuală. Fiecare ar vrea să știe ce e mai departe. Moartea însă confiscă acest „mai departe" și nu-i îngăduie omului să pună întrebări. Avem nevoie de nemurire fie chiar și pentru a continua să punem întrebări. Nu, moartea trebuie înlăturată din drumul care-l duce pe om înainte.

— Și dacă asta nu corespunde esenței omului?

— Atunci s-o ia naiba de esență! Parcă ea e veșnică și statornică? O dată cu posibilitatea de a învinge timpul și moartea, se va schimba și esența noastră.

— Dar oboseala; ați uitat de ea?

— Oboseala fizică?

— Nu, oboseala spirituală, morală. Organismul spiritual, intelectual nu este de loc adaptat pentru o viață mult prea îndelungată.

— Se va adapta.

Obidin revenea mereu la această idee. Căuta într-una o justificare filozofică a cutezătoarei sale ipoteze. Îmi spunea și, firește, își spunea și sie însuși, în primul rînd sie:

— Am intrat într-o epocă de a cărei importanță și de al cărei sens adevărat nu sîntem deocamdată capabili să ne dăm pe deplin seama. Pătrunderea în Cosmos și cucerirea de către știință a unor spații uriașe s-au izbit de o contradicție complexă și tragică. Durata vieții omului nu corespunde sarcinilor

grandioase pe care le-au pus înaintea noastră ştiinţa şi tehnica modernă. Cum va putea omenirea să răzbească dincolo de limitele sistemului solar dacă viaţa fiecărui individ e atît de scurtă? Progresul ştiinţei solicită o prelungire a vieţii omului.

— Indiscutabil, i-am spus, dar omul nu e o maşină creată numai pentru a învinge piedicile de ordin fizic, omul e înainte de toate o fiinţă spirituală, intelectuală, morală. E îndoielnic ca lumea lui spirituală să fie adaptată pentru a dăinui veşnic pe lume. Iertaţi-mă, Vsevolod Nikolaevici, dar ideea dumneavoastră se aseamănă cu căutarea absolutului. Izbăviţi omul de moarte şi el se va transforma într-o făptură lipsită de suflet.

— Nu ştiu, mi-a răspuns repezit Obidin. Şi nu ştie nimeni. Deocamdată în direcţia asta putem numai să facem presupuneri.

26

Colegii m-au convins totuşi să-mi iau un concediu de odihnă.

Am rugat-o pe mama mea să aibă grijă de Kolea, mi-am cumpărat un bilet pentru o casă de odihnă şi am plecat la Repino.

Schiam zile întregi. Serile mi le petreceam în faţa tablei de şah. Şi schiul, şi şahul trebuiau să mă ajute „să revin la normal“, aşa cum s-a exprimat amicul meu Saşka Dimin.

Uitîndu-mă la cîte un pion sau la un nebun, mă gîndeam atît de intens la mutarea pe care urma s-o fac, ca şi cînd mutarea aceasta ar fi fost pentru mine lucrul cel mai important din lume. Voiam să mă conving că e aşa şi să mă silesc să mă afund cu totul în clipa trecătoare, aşa cum o făceau toţi cei

aflați la odihnă, și tinerii, și bătrînii pensionari. Dar clipele treceau una după alta pe-alături, fără a-mi face ființa să se împărtășească din bucuria de a trăi. Pe mine mă ridica deasupra tuturor celorlalți vilegiaturiști și mă izola de ei o condiție extraordinară și cu totul neobișnuită. Mie mi se oferea posibilitatea de a învinge timpul. Mă pregăteam sufletește pentru experiența căreia avea să mă supună Obidin. Trebuia să mă despart de contemporanii mei, pentru ca peste trei sute de ani să văd o altă lume. Căutam să mă afund în clipa prezentă, să nu mă gîndesc la eternitatea și la nemărginirea pe care vream să le cunosc curînd. Viața, cu bucuriile ei, era prezentă peste tot. Nimeni dintre vilegiaturiști nu se gîndea la timp. La ce bun ? Ei trăiau în bună înțelegere cu clipa trecătoare și nici unul din ei nu cerea ca superba clipă să se oprească. Dar, așa cum am aflat mai tîrziu, lucrul acesta l-a dorit totuși un om de la care era greu să te aștepți să-l dorească.

Tocmai terminasem o partidă de șah și așezam piesele pe tablă pentru a începe alta, cînd în salon a intrat agale administratoarea și mi-a spus că jos, în vestibul, mă așteaptă un cetățean.

— Cine anume ? am întrebat-o. Ce, nu și-a spus numele ?

— Ba și l-a spus, dar l-am uitat. E un profesor.

„Nu cumva o fi venit Obidin aici ?“ m-am gîndit, dar coborînd în vestibul, am recunoscut încă de departe blana lui Cemodanov.

— Iartă-mă că te deranjez, Pavel Dmitrievici, dar am o chestiune importantă și urgentă.

L-am poftit pe Cemodanov să ia loc pe canapeaua din colț, unde puteam sta de vorbă fără a stingheri pe nimeni. El însă preferă să rămînă în picioare.

— Poate facem o plimbare pînă la Zelenogorsk ? Sînt cu mașina. Stăm de vorbă pe drum.

Am acceptat, ca să-mi mai omor timpul. De fapt, la casa de odihnă nici nu făceam altceva decît că-mi omoram timpul.

Am ajuns la Zelenogorsk. Cemodanov opri mașina în fața restaurantului „Riviera".

— Să intrăm, spuse el în șoaptă, nu știu de ce cu un aer circumspect și pe un ton confidențial. Luăm o gustare. Bem un coniac și stăm de vorbă. Așa e tema, se cere pregătită.

La ora aceea, în afară de noi nu mai era nimeni în restaurant, dacă nu punem la socoteală pe un bătrîn amețit, care adormise la măsuța lui.

— Și-a trăit viața și nu vrea să se despartă de bucuriile ei, își dădu cu părerea însoțitorul meu, uitîndu-se chiorîș la omul acela. E și normal să fie așa. Eu, unul, îl înțeleg. Dar dumneata ?

— Eu nu împărtășesc entuziasmul dumitale.

— Ei hai, hai ! mă amenință el cu degetul, în glumă. Nu-l împărtășești, dar singur te pregătești... Nu-și sfîrși fraza ; îmi aruncă o privire foarte semnificativă și turnă coniacul în păhărele.

Ciocnirăm.

— Să nu intrăm în amănunte. Cemodanov rîse. De altfel obiectul discuției noastre nici nu poate fi concretizat chiar așa de lesne. Mai înainte s-ar fi putut spune : me-ta-fi-zi-că. Să bem, mai bine, pentru viață și pentru bucuriile ei. Da, pentru bucuriile ei. Iar abstractizările să i le lăsăm toate lui Obidin, șeful dumitale. Obidin e, desigur, un geniu. Indiscutabil ! Dar ce e un geniu ? E un om care știe el ce știe. Ține minte cugetarea asta.

— Am s-o țin minte.

— Așadar să nu intrăm în amănunte. Nu se simte nevoia. De altminteri nici n-am găsi cuvintele necesare în limba atît de săracă a oamenilor. Cum zice poetul : „Cu porțile inimii închise, taci și ascunde-a tale vise". Uite că le ascund și eu. „Simțirea inimii, întreagă, cum altul să o înțeleagă ?..."

— Ai o memorie excelentă. Nu înțeleg însă...

— Ei hai, nu te mai preface ! Doar ești bărbat în toată firea... Dumitale și nu altcuiva ți s-a făgă

duit că ai să guști alte bucurii și că ai să cunoști o nouă viață. Bun ! Dar, tăcere ! Asta nu e o temă de discuție în restaurant. „Frămîntu-ți ce-ar putea să-i spună ? Gîndul rostit e o minciună..."

Umplu din nou păhărelele și și-l goli pe-al său. În ochii lui apăru expresia aceea ironică dintotdeauna.

— Un Faust. Un Faust sovietic. Cemodanov mă amenință cu degetul. Dar Faust a plătit-o scump la prețurile de-atunci. A plătit-o cu sufletul, cu sufletelul lui. Și dumneata vrei să capeți totul pe degeaba ! Am avut întotdeauna o părere foarte bună despre dumneata. „Tovarășul ăsta, ziceam, o să ajungă departe."

— Te rog, fără vulgarități.

— O să ajungă departe. Cum nici că se poate mai departe. Știu tot, dar tac. Cum a reușit oare Obidin să obțină aprobarea pentru experiența asta fără precedent și cum oare de-a căzut alegerea asupra dumitale ? Halal deplasare ! Ce, nu-ți place cuvîntul ? Atunci hai să-i zicem concediu. Nu te aranjează nici expresia asta ? Atunci putem să nu-i zicem în nici un fel. Termenul lui Obidin „moarte temporară" e neizbutit. Ce amestec are moartea aici, cînd e vorba de nemurire ?

— Poate totuși schimbăm tema discuției ?

— Cu plăcere. Dar despre ce să vorbim ? Ieri am fost la teatru. Am văzut o piesă din viața oamenilor de știință. Eroul principal, un profesor, nu face casă bună cu nevastă-sa și cu copiii. Conflict de familie. Iar la el în laborator se ocupă cu fleacuri. Caută un remediu împotriva rîiei. E ceva prea banal, ceva de domeniul cotidianului. Cum privești dumneata viața de toate zilele ?

— Nicicum.

— Acesta nu e un răspuns. Fără viața asta de toate zilele nu sîntem cu toții decît niște scheme.

Obidin al dumitale nu înțelege asta, cu toate că e aproape un geniu. Mie, unuia, mărturisesc, îmi place viața de toate zilele. În apartamentul meu am tot confortul — baie, gaze, crematoriu, televizor. Totuși frecventez baia publică. Și, știi, duc puțin dorul locuinței comune. Acum așa ceva e o raritate. S-au construit atîtea case! Au dispărut conflictele din viața de toate zilele. Ceea ce e bine, e foarte bine! Civilizație! Dar e plictisitor. Te-ai gîndit la asta?

— Nu m-am gîndit.

— Foarte rău.

— Ce e rău?

— Nimic. Am glumit. Și nu intenționez să schimb ce e bun pe ceva rău. De ce? Oricine prețuiește confortul. Pentru ce vrei să bem? Hai să bem pentru...

— Pentru ce?

În loc de răspuns mă întrebă brusc:

— Ce iei cu dumneata acolo?

— Unde?

— În călătoria asta a dumitale, în voiaj, cum se spunea în secolul trecut. Doar n-ai să pleci fără bagaje, nu?

— Dumneata să fii în locul meu ce-ai lua? Faimoasa blană?

— Să zicem. E un lucru de valoare.

Rămase o vreme tăcut. Apoi își apropie fața de a mea și mă întrebă în șoaptă:

— Mi-l cedezi mie?

— Ce să cedez?

— Știi și dumneata despre ce e vorba.

— Nu înțeleg.

— Hai nu te mai preface. Ei, ce zici, mi-l cedezi ori ba?

— Ce anume?

— Timpul.

— A, iată ce vrei dumneata! Timpul? Și, mă rog, ce nevoie ai de el?

— Îl prețuiesc. La drept vorbind, pe Pămînt nici nu există ceva mai de preț decît timpul.

— Depinde pentru cine.

— Ei, mi-l cedezi ?

Cemodanov rîse și mă amenință cu degetul.

— Am vorbit cu Obidin. Nu vrea cu nici un chip. Din punctul lui de vedere eu nu sînt omul potrivit, pe cînd dumneata ești. Auzi, moraliștii ! Dar hai, deocamdată ajunge despre asta. Ajunge ! Tăcere ! „Cu simțămintele închise, taci și ascunde-a tale vise..."

27

M-am uitat pe geamul autobuzului. Cîteva clipe mi-am pironit ochii la fața surîzătoare a unui copil, care se întorcea de la școală.

În autobuz a urcat o colhoznică bătrînă. M-am uitat îndelung la ea, la trupul ei slab și plăpînd, la fața ei smochinită și la degetele bătucite de muncă, în care ținea stîngaci biletul. Mă uitam la toate din jurul meu, stăpînit de un simțămînt puternic, necunoscut mie. Eram încă aici, în orașul meu, printre contemporanii mei, dar deja totul începuse să se depărteze de mine, căpătînd în felul acesta și mai multă splendoare.

Am coborît din autobuz la intersecția Nevski-Sadovaia. Pe trotuar se scurgea șuvoiul de oameni. Trecătorii nici nu se sinchiseau de mine. Nu bănuiau că printre ei merge un om căruia îi e dat să se desprindă de clipa trecătoare și să facă un salt extraordinar peste „nimic". Puțin le păsa lor de mine. Mie, însă, fiecare din ei îmi era necesar, îmi era infinit de necesar și de drag.

„Oameni, opriți-vă ! îmi venea să le spun. Contemporani, stați un pic !"

Dar n-am spus-o. Și cine oare ar fi cutezat s-o spună în locul meu ? Simțămintele mari și sincere evită cuvintele mari.

În parcul Mihailovski, pe o bancă, ședea o tînără. Poate aștepta pe cineva. În orice caz nu pe mine. M-am așezat lîngă ea și am intrat în vorbă. I-am propus să mă însoțească la cinematograf.

— La ce film ? m-a întrebat ea.

— La orice film, fie bun, fie prost. Vreau să stau puțin în tovărășia dumitale.

Fata a zîmbit. Era o făptură destul de comună. Avea un zîmbet puțin forțat. Dar în clipele acelea mi se părea extraordinar de frumoasă.

— Cum te cheamă ? am întrebat-o.

— Valia.

— Unde lucrezi ?

— Văd că vrei să-mi faci fișa personală... Lucrez la uzina „Svetlana". Mai ai de pus vreo întrebare ?

— Asta-i tot. Nu mai am alte întrebări. Și acum să stăm de vorbă.

— Despre ce ?

— Nu știu. Despre Pămînt, despre dumneata, despre inimă, despre arțarii ăștia. Ce bine e aici !

— Nu ești de prin partea locului ?

— Ba da. Aici m-am născut și am crescut.

— Probabil că pleci undeva ? Pleci pentru multă vreme ?

— Aproape că ai ghicit.

— Pe pămînturile desțelenite ?

— Mai departe.

— În străinătate ?

— Și mai departe.

— Te pomenești că zbori în Cosmos ? Nu prea semeni a fi omul.

— Și de ce, mă rog ?

— N-arăți a cosmonaut. S-a uitat la mine cu niște ochi în care se citea curiozitatea. Și încă mai porți

şi ochelari. Un ochelarist ! N-ai vederea bună. Aviatorii şi cosmonauţii nu poartă ochelari. Dumneata eşti un ochelarist. A repetat expresia, i-a plăcut se vede treaba.

Îmi plăcuse şi mie, aşa că am repetat-o şi eu :

— Sînt ochelarist, e adevărat. Dar de unde ştii dumneata că cei care poartă ochelari nu sînt buni pentru treaba asta ?

— Ştie toată lumea. Dacă se sparg ochelarii ?

— Adevărat. La asta nu m-am gîndit. Nu-i voie să se spargă. Vrei o îngheţată ?

— Şi cu filmul cum rămîne ?

— La film o să mergem altă dată. Acum sînt foarte grăbit.

— Cînd altă dată ? Mai pleci sau te-ai răzgîndit ?

— Nu, nu m-am răzgîndit. Altă dată n-o să mai avem ocazia, aşa e.

Am intrat într-o mică cofetărie, la demisol, pe Nevski colţ cu Sadovaia, şi am comandat două porţii de îngheţată.

— Şi totuşi unde pleci, ochelaristule ? E secret ?

— Nu, nu e secret. Propriu-zis nu plec, dar asta e totuna.

— Nu te înţeleg de loc. Şi eşti aşa de trist, parcă ai pierdut ceva. Ce-ai pierdut : paşaportul, biletul, banii ?

— Dumneata ai pierdut vreodată ceva ?

— Oho, de cîte ori !

M-am uitat la fată. Acum o găseam şi mai frumoasă. Îmi spunea ceva, dar eu n-o ascultam ; stăteam aşa şi nu-mi mai luam ochii de la ea.

— Ce te uiţi aşa la mine ? m-a întrebat, îmbujorîndu-se toată.

— Nu mă mai satur privindu-te. De cîteva zile nu fac nimic altceva decît să mă uit la oameni, la lucruri, la case, la străzi, ca să mi se întipărească bine în memorie.

— Şi pentru ce asta ?

— Nu știu nici eu pentru ce. Cînd te culci, nu cauți să-ți întipărești nimic în minte ; știi că a doua zi ai să te trezești și toate au să fie în preajma ta — prietenii, lucrurile cu care te-ai obișnuit, tot universul tău. Dar somnul acesta al meu va fi mult prea lung și va dura nu o noapte, ci cîteva sute de ani.

Fata m-a privit alarmată, întrebîndu-se, de bună seamă, dacă nu cumva aiurez. I s-a făcut, cred, milă de mine.

— Nu cumva ești bolnav ? De mult ai luat-o razna ?

— Sînt perfect sănătos.

— Atunci de ce spui prăpăstii din astea ?

— Trebuie să știi că eu sînt artist. Am de interpretat un rol într-un film științifico-fantastic. De-aceea caut să mă obișnuiesc cu niște simțăminte pe care nu le-a mai încercat încă nimeni și niciodată.

Fata s-a mai uitat o dată la mine, dar de rîndul acesta liniștită. Eram un artist, și un artist e și firesc să se comporte altfel decît ceilalți oameni. Acum nu i se mai părea ciudat că o priveam așa ca și cînd aș fi văzut pentru întîia oară un chip de fată.

— Totuși ești un om ciudat.

— Tot ce se poate. Mă face, însă, așa rolul. Trebuie să înfățișez o ființă venită pe Pămînt de pe o altă planetă. Ființa aceasta vede aici totul pentru prima oară, într-adevăr pentru prima oară, ca și cînd abia s-ar fi născut pe lume.

— Înțeleg. E la fel ca atunci cînd m-am uitat eu prima oară la televizor. Imaginea e ca la cinematograf, numai că e mai mică și mai proastă.

Nu, fata nu mă înțelegea. Ea trăia pe Pămînt, numai pe Pămînt.

Am ieșit din cofetărie.

— Eu trebuie să mă întorc acasă, a spus Valia. Aștept să vină o prietenă la măsură. Îi cos o rochie.

— Ești croitoreasă ?

— Nu, dar am învăţat croitoria şi ştiu să cos destul de bine.

Fata a căscat. A căscat cu toată sinceritatea. Se vede că tovărăşia mea o plictisea.

— Îmi dai voie să te conduc ?

— Eu merg în cartierul Vîborg.

— Perfect ! Cu cît mai departe, cu atît mai bine. Aş vrea să rămîn cît mai mult cu dumneata.

— Eşti un om ciudat, foarte ciudat. Spune-mi, o să ne mai vedem ?

— Nu, n-o să ne mai vedem.

— Aşadar pleci într-adevăr undeva ? Şi pleci pentru multă vreme ?

Am lăsat întrebarea fără răspuns.

Am străbătut tot bulevardul Liteinîi, am traversat podul, şi în strada Lebedev ne-am oprit.

— Nu pleca, mai stai ! am rugat-o.

— Nu plec, mi-a răspuns Valia.

Am stat unul lîngă altul vreo zece minute. Se vede că fata a observat la mine ceva ce nu văzuse mai înainte.

— Nu, dumneata nu eşti artist.

— Dar ce sînt ?

— Nu ştiu. Poate eşti într-adevăr aviator sau vreun experimentator.

— Ce te face s-o crezi ?

— Artiştii nu sînt aşa ca dumneata.

M-am uitat la ceasul de la mînă. Nu mai puteam zăbovi.

— Adio, Valia ! i-am spus. Adio !

Am sărutat-o cu putere pe buze. Îi auzeam bătăile inimii. Apoi m-am întors brusc şi m-am îndepărtat repede.

— Ochelaristule ! m-a strigat ea încet din urmă.

Fără a întoarce capul, am grăbit pasul.

— Ochelaristule ! m-a chemat fata, cerîndu-mi să mă întorc.

Mergeam repede-repede.

— Ochelaristule!

Mi s-a părut că glasul fetei venea de undeva de departe, răzbind prin hăul care ne despărțise deja pentru totdeauna.

Pentru totdeauna!

Numai un om care a ajuns, așa ca mine, să cunoască două epoci și să le împreuneze prin mijlocirea propriei sale vieți poate să simtă toată forța acestei expresii, tot înțelesul ei infinit de adînc și de tragic.

— Ochelaristule!

De cîte ori nu m-am trezit noaptea sau la revărsatul zorilor, cînd toți dormeau (afară de roboții care n-aveau somn), auzind glasul fetei care mă chema! Mă chema la el așa ca și cînd s-ar fi putut să răsucesc o manetă și să mă reîntorc în vremea mea, pierdut pentru totdeauna.

— O-che-la-ri-stu-le!

Dar o astfel de manetă nu există.

De cîte ori, de bună seamă, și-o fi adus și ea aminte de mine, și m-o fi căutat în mulțimea de pe stradă, trăgînd nădejde să mă revadă cîndva! Dar noi doi nu ne-am mai revăzut, pentru că timpul e ireversibil.

Și totuși glasul fetei mă chema prin vis, prin ziduri și prin veacuri, mă chema prelung și stăruitor. Și în aceste ceasuri de zbucium nu puteam rămîne la hotel, mă simțeam îndemnat să mă duc acolo unde sînt oameni mulți.

Cu toate inovațiile sale tehnice, hotelul era totuși o clădire arhaică. Se slujeau de el numai oamenii cu gusturi demodate. De altminteri cine de pe Pămînt mai avea nevoie de hotel, în afară de locuitorii de la stațiile cosmice și de colonii de pe Marte și Venus, și de pe alte planete ale sistemului solar? Pentru toți locuitorii Pămîntului cuvîntul „distanță" își pierduse orice înțeles real, dată fiind colosala viteză de deplasare.

Mă întîlneam cu locuitorii de pe Marte și de pe Venus, cum și cu locuitorii de la stațiile cosmice, veniți pe Pămînt cu felurite treburi, în vestibul sau la restaurant. Acesta din urmă era și el un stabiliment arhaic și exista mai curînd de dragul tradiției, decît pentru satisfacerea unor necesități imperioase și prozaice. Oricine putea să ia masa în camera sa, apelînd la serviciile automatelor. Dar oamenii care au stat ani în șir în Cosmos, în vidul pustiu și în hăurile reci, își doreau o companie veselă și gălăgioasă, în care puteau să asculte muzică și să danseze, încercînd senzația vîltorii de oameni, atît de dragă lor, și bucurîndu-se din plin de clipele acestea ușoare și fără griji. Și pe mine mă atrăgea restaurantul, cu zarva și gălăgia lui. În jurul meu vedeam oameni, dar cei mai mulți dintre ei erau tineri și puternici, veseli și curajoși. Aveam impresia că mă luau drept unul de-al lor și asta îmi făcea plăcere.

— Rămîi mult aici ? m-a întrebat unul din vlăjganii aceștia.

— Cum să-ți spun... am îngăimat.

— Cînd te întorci ?

— Acolo de unde am venit eu nu e cu putință să mă mai întorc.

Omul a rîs, socotind că am glumit.

— Lasă, lasă ! Eu nu cred să fie chiar cu neputință. De vreme ce ai ajuns aici, înseamnă că se va găsi o modalitate ca să te reîntorci de unde ai plecat. Au să aibă ei grijă inginerii. Apoi, arătîndu-mi din ochi o femeie frumoasă : Să-ți prezint pe soția mea. Margareth Ray, fizician specialist în optică. Și eu sînt optician, dar sînt inginer, nu teoretician. Mai am o specialitate, aceea de grănicer.

— Dar ce, granițele Cosmosului sînt păzite ?

— Da. Le păzim, însă numai de proști și de lași. Grănicer... Ce, e prima oară cînd auzi acest cuvînt ? Eu am atins granițele spațiului universal, granițele

în continuă lărgire ale posibilului. Dar am uitat să-ţi spun cum mă cheamă... Willy Ray. Zicînd acestea, mi-a strîns cu putere mîna, după care ne-am aşezat la o masă într-un colţ.

Se pare că ardea de dorinţa să-mi vorbească despre aventurile şi viaţa sa din Cosmos, unde a stat vreo zece ani şi şi-a întemeiat o familie (copiii, doi băieţi gemeni, erau în vizită la bunica lor, în Africa de Sud).

I-am satisfăcut dorinţa, ascultîndu-l cu multă plăcere. Mi-a povestit tot felul de întîmplări, unele hazlii, altele înfiorătoare. Trebuie să mărturisesc că nu dădeam crezare nici pe departe la tot ce-mi spunea. E drept, citisem încă în tinereţe că oamenii din viitorul îndepărtat n-au să mai mintă şi au să spună numai adevărul adevărat, totuşi aveam oarecare îndoieli chiar şi atunci, deşi îmi dădeam seama că şi minciunile se deosebesc unele de altele. Dar Willy Ray, inginerul acesta care a atins graniţele spaţiului universal încă neexplorat, exagera cu atîta inocenţă ! După spusele lui, a stat în vid pe o insuliţă cosmică artificială aproape trei ani, ca un Robinson Crusoe. E drept, era înconjurat de roboţi şi nu ducea lipsă de nimic şi singura lui dorinţă era să schimbe o vorbă nu cu un dispozitiv cibernetic, ci cu un om în carne şi oase. Şi deodată pe insuliţa aceea pierdută în pustiu şi-n infinit a apărut ceva viu şi concret. O voce tînără, venită din pustiu, i-a spus :

„Să trăieşti, Ray ! Ce mai faci, prietene ?“

„Unde eşti ? a strigat Ray. Nu te văd. Cine eşti tu ?“

„Cine sînt eu ? Eu sînt tu, Ray. Da, eu sînt tu !“

„Tu nu poţi să fii eu ! E cu neputinţă ! Individul e unic ! Dar de ce, deşi te aud atît de bine, nu-ţi văd faţa şi corpul ?“

„Nu trebuie să mă vezi, Ray. Nu e încă timpul. Dar tu, Willy, te plictiseşti în pustietatea asta.

De-aceea am venit eu, adică tu. Ai venit tu însuţi la tine."

„Tu aiurezi, eu aiurez, ori aiurăm amîndoi ?"

„Spune-mi, Willy, aşa cum îţi spui ţie. Eu am fost tu acum cincisprezece ani. Corpul tău s-a înnoit, s-au înnoit toate celulele tale. Fiecare om se înnoieşte ca esenţă chimică în răstimp de optzeci de zile. Dar acum s-a produs o refacere a spaţiului şi a timpului, un efect fizic descoperit de Weiner. N-ai auzit ? Nu puteai să fi auzit. Weiner a descoperit acest efect anul trecut şi vestea nu ţi-a parvenit încă. Eu sînt tu, dar nu cel de-acum, ci acel care ai fost mai înainte. De-aceea nici nu trebuie să mă vezi. Destul că mă auzi. Îţi recunoşti vocea ? Ţii minte, Willy, cum visam noi doi să ne vedem în Cosmos şi să creăm în gol ceva de care să se poată sprijini simţurile omului ? Ştiu că ai făcut multe isprăvi, ai deplasat graniţele spaţiului, ai salvat o colonie din zona lui Saturn, ai salvat şi o navă cu copii, şi ţi-ai cîştigat respectul colonilor, creînd iluzii optice. Dar acolo te-a cuprins mîhnirea şi a început să-ţi fie frică de spaţiu. Nu-ţi fie teamă de mine. Eu sînt condiţionat de legi fizice categorice şi mă bazez pe efectul Weiner şi pe noua reprezentare despre timp şi spaţiu, creată de Kazimir Raevski."

„Raevski ? Aud pentru prima oară..."

„Da, Kazimir Raevski. Un nou Einstein. Vestea despre descoperirea pe care a făcut-o el nu a ajuns încă la tine. Dar în curînd ai s-o afli...: Ai să afli multe lucruri, Willy. Trei ani înseamnă un răstimp destul de mare. Trei ani ! Şi încă alţi doisprezece. E cam mult de cînd ne-am despărţit. Să ştii, însă, că sînt nemulţumit de tine, Willy. De cînd ai aflat atîtea lucruri şi ai ajuns unde ai ajuns, te-ai dezobişnuit să mai visezi..."

— Apoi a dispărut. Mai tîrziu medicii mi-au spus că m-am îmbolnăvit de o maladie nouă, puţin studiată, numită sindrom spaţial-temporal, o astenie

cosmico-psihică ; în acele celule ale creierului în care este depozitată memoria are loc un proces în urma căruia individul se rătăceşte în timp. Toate astea sînt adevărate. Să-i zicem sindrom, dacă-i pe-aşa. Medicii ăştia ştiu să găsească denumiri pentru necazurile şi nenorocirile noastre! Dar efectul Weiner exista într-adevăr, iar noul Einstein, Kazimir Raevski, lansase o concepţie îndrăzneaţă despre spaţiu şi timp, care modifica toate reprezentările noastre despre aceste două categorii fizice. Am aflat asta pe insuliţa mea la o lună după ce mi-a dispărut dublura.

Organizatorul acestei serate (să-i zicem convenţional bal mascat) era Weiner însuşi, fizicianul care a descoperit faimosul efect ce confirma noua teorie fizică, elaborată de Kazimir Raevski.

M-a adus la serată inginerul Willy Ray, care a stat multă vreme la graniţa spaţiului cercetat de ştiinţă.

— N-am nici costum potrivit, nici mască, i-am spus lui Ray în ajun.

— Costum? Mască? a rîs el. Pentru ce toate astea? Trebuie să ştii că lucrurile tot nu se vor mărgini numai la atîta. În pragul acelei case, ai să te lepezi de înfăţişarea pe care o ai acum. Ţi se va da alta, mai adecvată seratei.

Mare şugubăţ şi Ray ăsta! Mare amator de paradoxuri, de fapte şi cuvinte bizare! Viaţa de la graniţa spaţiului cucerit l-a învăţat să gîndească într-un chip mult prea surprinzător şi îndrăzneţ.

Am luat spusele lui drept o nouă glumă.

— Apropo, m-a întrebat el, te-ai lămurit în privinţa concepţiei fizice a lui Kazimir Raevski, ai înţeles în esenţă efectul Weiner?

— Am încercat, dar cunoştinţele mele în materie de fizică, matematică şi logică matematică s-au oprit şi stau în loc aşa cum stă un ceasornic care n-a mai fost răsucit de trei sute de ani. Eu sînt un om din

cea de-a doua jumătate a secolului douăzeci. Cunoştinţele mele s-au oprit la teoria relativităţii, la mecanica cuantică, la ipoteza lui Friedman cu privire la Universul extensibil, la încercarea lui Werner Heisenberg de a elabora o teorie a cîmpului unic...

— Înţeleg. Dar de la încercarea lui Heisenberg şi pînă la concepţia lui Raevski şi Weiner sînt trei secole de impetuoasă dezvoltare a ştiinţelor naturale. Teamă mi-e că n-am să ştiu să-ţi explic esenţa noii teorii. Deocamdată o înţeleg numai cinci sau şase fizicieni şi matematicieni.

— E atît de complicată?

— Dimpotrivă, e mult prea simplă. Şi tocmai de-aceea e greu de înţeles. Ea solicită de la om alte principii de gîndire. Ca să înţelegi noua teorie trebuie să înmormîntezi vechile deprinderi logice. Noua concepţie despre spaţiu şi timp desfiinţează aproape cu desăvîrşire deosebirea între aproape şi departe, în înţelesul vulgar al acestor cuvinte. Spaţiul se refractă, aşa cum se refractă o rază. Toate reprezentările despre suprafaţă, despre curbură, despre interior şi exterior sînt recuzate. Această teorie dă omului cheia pentru stăpînirea infinitului. E drept, teoria are şi unele lacune. Principiul refractării e formulat difuz... Dar Marele creier cibernetic de pe Lună confirmă toate calculele lui Raevski şi Weiner. În prezent, sute de mii de matematicieni şi de fizicieni s-au apucat din nou să înveţe, revizuindu-şi concepţiile. E un proces maladiv. Cîţiva savanţi au refuzat categoric, declarînd că ei ţin la logică mai mult decît la adevăr... Sînt nişte încăpăţînaţi care nu vor să renunţe la rutină.

Ray a venit să mă ia de la hotel. Tocmai fusese s-o conducă pe nevastă-sa, care plecase în Lună, în regiunea unde lucra Marele creier cibernetic şi unde se organizase un centru pentru teoreticieni.

— Haidem, m-a zorit. Nu pot să întîrzii. Gîndeşte-te că eu mă duc la lucru, nu ca să mă distrez.

Maşina de deplasare rapidă ne-a dus în oraşul ştiinţific de lîngă Tomsk unde trăiau şi lucrau marii fizicieni Raevski şi Weiner.

Cînd am intrat în sală, am simţit o uşoară sfîrşeală, căreia i-a luat apoi locul un aflux de vioiciune.

Willy Ray mi-a spus şoptit :

— Uită-te în oglindă !

M-am uitat şi nu mi-a venit să-mi cred ochilor. Din oglindă mă privea un zeu tînăr în haine din epoca Renaşterii şi cu faţa lui Leonardo din tinereţe.

— Ce-i cu mine ? l-am întrebat pe Ray.

— Efectul...

— Weiner ? nu l-am lăsat să-şi sfîrşească vorba.

— Nu, efectul Ray. Travestire optică. În Cosmos foloseam deseori acest efect atunci cînd se simţea nevoia de iluzii ; un fel de teatru şi nimic altceva. În sala aceasta se află un dispozitiv realizat după un proiect de-al meu, avînd la bază lucrările teoretice ale soţiei mele. Cînd veneai încoace, te-ai gîndit la Leonardo, nu ? Gîndurile dumitale ţi-au dat forma corespunzătoare şi te-au înveşmîntat în propriul dumitale vis.

— Dar de ce nu te schimbi şi dumneata ?

— Eu ? Asta-i bună ! Păi eu mă aflu în serviciu. Trebuia să ştii că eu nu sînt dintre aceia care să mă bizui pe de-a-ntregul pe roboţii-tehnicieni. Roboţii ăştia mi-au făcut o dată figura în Cosmos.

Apoi Willy Ray s-a depărtat lăsîndu-mă în sală. Mă simţeam tot mai înviorat.

A început să cînte un cîntăreţ pe care nu-l vedeam. Cînta parcă numai pentru mine :

Priveşte-n jurul tău,
Priveşte înainte !
Ea e aici. Auzi
Chemarea ei fierbinte ?

Din faţă venea un grup gălăgios.

Priveşte-n jurul tău,
Grăbeşte-te, priveşte...

Vocea aceasta cînta înăuntru-mi.

Priveşte-n jurul tău...

O femeie tînără, cu trăsături maiestuoase, s-a apropiat de mine.

— Bună seara, ilustre pictor.

— Sînt ilustru numai pentru trei ore. Dar dumneata ?

— Eu n-am vrut să mă schimb. Am rămas eu însămi. Ray e dezolat. Aparatul lui nu acţionează asupra mea. Ray zice că sînt prea puţin plastică. Ah, Ray ăsta ! Ţi-a dat cu împrumut înfăţişarea unui mare pictor italian ? Dar asta e numai o mască. Iar dumneata eşti un impostor.

Am căutat să mă descotorosesc de doamna aceasta cam lipsită de tact.

De ce-mi făcea reproşuri mie şi nu, bunăoară, omului acestuia care a împrumutat chipul lui Emile Zola ? Sau acestui cetăţean cu bărbia şi cu ochii ironici ai lui Voltaire ? Ei au voie şi eu nu ? Şi în afară de asta, a fost ceva cu totul involuntar.

Pe dinaintea mea a trecut un om cu faţa lui Obidin. Se vede că cineva a împrumutat înfăţişarea profesorului. L-am strigat :

— Vsevolod Nikolaevici !

Dar omul s-a uitat la mine aşa ca şi cum în locul meu ar fi fost un gol.

Apoi m-am oprit lîngă ringul de dans. Dansau două perechi. Erau învăluite într-o lumină ca de basm şi într-o muzică domoală, cu sonorităţi de reverie.

Vocea de adineauri şi-a reluat cîntecul :

Priveşte-n jurul tău,
Priveşte înainte !
Ea e aici. Auzi
Chemarea ei fierbinte ?

Am întors capul şi era cît pe ce să scot un strigăt de uimire. Alături de mine stătea ea, Valia, fata aceea de la care mi-am luat rămas bun pe strada Lebedev cu trei sute de ani în urmă.

— Ochelaristule! a exclamat ea, nevenindu-i să-şi creadă ochilor.

A vrut să spună ceva, dar un pîlc de măşti, dînd buzna peste noi, a făcut-o să se îndepărteze de mine.

— Ochelaristu-u-le! a strigat fata.

Am încercat să răzbesc prin mulţime şi să ajung la ea, dar n-am putut. Toată noaptea am căutat-o în sala uriaşă ; am căutat-o toată noaptea, pînă s-a sfîrşit carnavalul, dar n-am mai găsit-o.

Eram cumplit de trist. Aş fi vrut atît de mult să mă întorc acasă, nu la hotel şi nu în căsuţa lui Pavel, ci de-adevăratelea acasă, în epoca mea. Dar asta era cu neputinţă chiar şi după legea fizică a lui Raevski-Weiner. Epoca mea era de domeniul trecutului.

28

Ciberneticianul experimentator care mă găzduia se numea Demian Petrovici. El şi asistenţii săi au fost aceia care i-au construit pe Mitea, Jenia, Valia, Mişa şi Vladik.

Maşina de deplasare rapidă ne-a dus în Transbaikalia, în străvechiul orăşel siberian Barguzin, unde a fost deportat pe vremuri revoluţionarul decembrist Mihail Küchelbecker.

Demian Petrovici, siberian de baştină, era îndrăgostit de ţinutul său şi de istoria lui. La el în cabinet atîrna o reproducere după celebrul tablou al lui Surikov „Asaltul cetăţii de zăpadă". Dar mai întîi trebuie să spun ce fel de reproducere era

aceasta şi dacă atîrna ea aici cu adevărat. Nu, nu atîrna, ci parcă era ţesută în împletitura vieţii însăşi.

Era o tehnică cu totul nouă de reproducere a tablourilor. Tehnica aceasta îţi dădea posibilitatea să vezi tabloul în ansamblu şi, separat, fiecare detaliu.

Iată un băieţandru încins cu un brîu roşu, ridicînd mîna în care ţine o nuia. Iată o fată care seamănă cu Albă-ca-Zăpada. Părea că Surikov era şi el de faţă aici, laolaltă cu marea lui măiestrie.

Barguzinul era un oraş frumos şi pitoresc. La poalele unor munţi înalţi, printre pini şi cedri, se înşiruiau casele, uşoare şi parcă vii, în culori felurite, aflate aici şi totodată parcă plutind în depărtare, ca într-un cîntec sau într-o poezie lirică.

Laboratorul experimental era situat în pădure, pe malul rîului Bannaia, un rîuleţ de munte, cu apele repezi. Denumirea străveche a rîului amintea de vechile clădiri de paie, care se pare că nu-l lăsau indiferent pe Demian Petrovici, aşa cum nu-l lăsa indiferent nimic din ceea ce era o mărturie a vremurilor trecute.

În timpul cinei, o bătrînică invizibilă, care vorbea cu un glas leneş şi tărăgănat, ne-a spus basme populare ruseşti.

— E un automat? am întrebat eu. O memorie artificială, înzestrată cu cuvintele acestea pitoreşti şi atît de nuanţate?

— Nu, asta nu e privighetoarea artificială din povestea aceea cu împăratul Chinei, mi-a răspuns Demian Petrovici. E vocea povestitoarei Aliona Ivanovna Kolmakova din Transbaikalia, înregistrată acum două sute optzeci de ani. Eu iubesc prea mult folclorul ca să ascult o privighetoare artificială.

Vorbele acestea m-au mirat. Şi m-au mirat pentru că le rostise un cibernetician, un celebru constructor de maşini gînditoare şi pe deasupra înzestrate cu simţuri.

— Cum se leagă ceea ce spui cu specialitatea dumitale? l-am întrebat. Cine te aude vorbind aşa, ar putea crede că nu dumneata ai fost acela care i-ai creat pe Mitea, Jenia şi Vladik.

— Nu contest asta. Da, eu am fost cel care i-am creat şi eu port toată răspunderea. Dar, creînd pe Mitea, Jenia şi Vladik, tocmai m-am străduit să lupt împotriva caracterului unilateral al ciberneticii. Privighetoarea împăratului Chinei din povestea lui Andersen era insensibilă, ca şi toate maşinile acestea gînditoare. Eu am încercat să realizez o maşină care simte, o maşină care se emoţionează, fără a bănui cît de departe avea să mă ducă încercarea asta a mea. Încă pe cînd eram tînăr, ocupîndu-mă cu cibernetica, mi-am dat seama că această ştiinţă se apropie de artă. Gîndeşte-te că ea modelează creierul omului, reproduce memoria, şi dintre toate ştiinţele tehnice şi naturale ea e cea mai apropiată de om, de esenţa lui. În acea vreme tocmai se lucra la valorificarea planetei Venus. Pe această planetă fusese plasat un grup de maşini gînditoare care ne transmiteau toate informaţiile necesare. Informaţiile erau impersonale, abstracte. Maşinile gîndeau în formule. Ei bine, atunci mi-a venit ideea să realizez un robot emotiv, un robot artist şi nu matematician sau tehnician. Ideea aceasta fusese pregătită de dezvoltarea fiziologiei şi a biofizicii. Oamenii de ştiinţă ştiau deja să găsească explicaţia aşa-ziselor fenomene misterioase ale psihicului. După şase ani de neîntrerupte cercetări şi experienţe, eu şi asistenţii mei am reuşit să creăm primul robot emotiv, pe Vasia. Vasia nu se mărginea numai să gîndească, el ştia să şi simtă. Avea sufletul delicat şi sensibil al unui poet liric. Vasia acesta a fost trimis pe Venus împreună cu un grup de roboţi-aparate fără emoţii. S-a întîmplat ceea ce trebuia să se întîmple... Vasia s-a îmbolnăvit de nostalgie. A început să tînjească după colectivul care l-a creat. Ce scrisori

triste şi răscolitoare îmi trimitea!... M-am văzut nevoit să-l readuc pe Pămînt. În scurtă vreme s-a stricat cu totul.

— Şi după toate astea ai continuat totuşi să lucrezi în aceeaşi direcţie?

— Am continuat. Şi i-am realizat pe Mitea, Jenia, Valia şi Vladik.

— Şi ce-ai să faci acum, cînd Academia de Ştiinţe şi Asociaţia filozofilor consideră că experienţele dumitale vin în contradicţie cu etica, cu natura morală a omului?

Demian Petrovici parcă nu mi-a auzit întrebarea. Mi-a răspuns cu întîrziere şi cred că mai curînd şi-a răspuns sie însuşi.

— Nu ştiu, nu ştiu şi nu ştiu! Ideea aceasta, ideea creării unei sfere emoţionale, m-a preocupat ani în şir.

29

De la Barguzin, de pe malul Baikalului cu ape străvezii, am plecat la o nouă staţie cosmică, proaspăt construită. Mă invitaseră acolo constructorii (fizicieni termonucleari şi astronomi-ingineri), care creaseră în această regiune a sistemului solar o mică stea artificială din plasmă.

Mărturisesc că am primit invitaţia cu plăcere. Fireşte, nu era cîtuşi de puţin la mijloc vanitatea şi nici dorinţa de a mă afla în centrul atenţiei oamenilor, care încă nu se obişnuiseră cu mine şi mă priveau ca pe un fel de fenomen. Nu, ceea ce m-a făcut să zbor din Barguzin pe şantierul unei stele artificiale din Cosmos era dorinţa sinceră de a-mi găsi o ocupaţie, de a vedea ceva nou şi de a-mi mai risipi gîndurile. Aşteptam deja să se reîntoarcă nava

fotonică cu Olga şi cu însoţitorii ei. Pînă la revederea noastră mai rămăseseră cel mult şapte-opt luni şi trebuia să găsesc un mijloc ca să scurtez cumva răstimpul ăsta şi să-l fac să treacă pe nesimţite.

Vestea mi-a parvenit pe cînd şedeam cu Demian Petrovici într-o luntre străveche, bine smolită, mirosind a peşte sărat, şi mă uitam în apele verzi ale Baikalului.

Însoţitorul meu deschisese aparatul de radio cuantic. La un moment dat, am auzit vocea crainicului de la staţia cosmică Balaşovo :

— Atenţiune ! S-a recepţionat o telegramă cuantică prin care nava fotonică plecată în expediţie acum trei sute de ani şi-a anunţat coordonatele. Legătura a fost întreruptă, dar se vor face încercări pentru restabilirea ei.

Am început să vîslim spre mal, dar luntrea veche înainta cu încetineala unei broaşte ţestoase. Eram grăbit să ajung la ţărm, ca şi cînd asta ar fi putut scurta aşteptarea şi m-ar fi apropiat de Olga.

Legătura cu nava fotonică a fost restabilită. Nava îşi încetinise viteza şi trebuia să sosească peste o jumătate de an...

Număram înfrigurat zilele şi orele. Fireşte, profitam bucuros de orice prilej de a mă mai lua cu alte gînduri, aşa că atunci cînd am primit invitaţia de la staţia cosmică, am acceptat-o. Am acceptat-o pentru că nu ştiam ce mă aşteaptă acolo. Acolo însă mă aştepta o surpriză, o mare încercare. Paradoxul timpului şi legile bizare ale geneticii şi-au propus să-mi joace o farsă cruntă, de loc spirituală, şi să mă facă să trăiesc cîteva clipe de nelinişte şi echivoc.

Cei care m-au condus la plecare m-au prevenit că la staţia cosmică s-ar putea să mă întîlnesc cu urmaşii mei. Nu m-am mirat cîtuşi de puţin. Fiul meu, Kolea, a avut patru copii, iar copiii lui au avut şi ei copii, nepoţii mei, care, la rîndu-le, au avut şi ei urmaşi. Ei bine, s-a petrecut ceva pentru

care conştiinţa mea foarte surescitată nu era de loc pregătită. Pe cine credeţi că am văzut printre constructorii stelei artificiale, veniţi să mă întîmpine la cosmogară? Pe soţia mea, Olga. Stătea aşa ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic din ziua cînd ne-am despărţit. Pe faţa ei stăruia un zîmbet calm.

Cum? De ce? Să fi sosit nava fotonică înainte de termenul prevăzut?

— Olga! am strigat. Nu, nu eu am strigat, ci toată fiinţa mea, avîntîndu-se către dînsa. Olea!

Ea însă stătea ca şi cum nu m-ar fi recunoscut.

— Olga!

A venit lîngă mine şi mi-a spus:

— Eu nu sînt Olga. Greşeşti. Eu sînt Nataşa. Iar dumneata... Aici a ezitat puţin, căutînd cuvîntul potrivit şi se pare că nu l-a putut găsi. Dumneata eşti strămoşul meu. Adică nu, eşti bunicul meu. Pot să-ţi spun aşa? Şi mi-a zîmbit. Iartă-mă, dar arăţi atît de tînăr, ca şi cînd ai fi de aceeaşi vîrstă cu mine.

Nega că era Olga. Nega categoric. Dar simţurile mele nu puteau încă şi nici nu voiau să recunoască faptul acesta obiectiv, atît de impasibil şi atît de crud. Cum putea Olga să transmită ochii ei, gura ei, nasul ei, sprîncenele ei, mîinile şi picioarele ei cuiva care s-a născut după un răstimp de aproape trei sute de ani? Logica nu voia nici ea să accepte faptul.

Fata stătea lîngă mine. Mă uitam atent la trăsăturile dragi. Şi totuşi era Olga.

Şi totuşi era Olga.

Dar dacă era Olga, de ce s-ar fi dat drept Nataşa?

Genetica... Legile eredităţii... Acizii nucleici, cu uimitoarea lor „memorie“ şi cu însuşirea lor de a transmite informaţii pentru reacţiile chimice pe parcursul timpului... Aşadar acizilor nucleici le datoram eu această înşelătorie, această mascaradă, căreia i se supunea fizicul omului? Eram dezamăgit şi jignit, aproape indignat.

„Dar unde e individualitatea aceea unică în felul ei, despre care făceau atîta caz filozofii şi poeţii lirici? mă întrebam. Oare individualitatea se poate repeta la „dorinţa" acizilor nucleici?"

— Bunicule! a spus Nataşa cu glasul Olgăi, drag mie şi atît de cunoscut. Totuşi eşti bunicul meu! Dă-mi voie să-ţi spun aşa, cu toate că arăţi foarte tînăr. Bunicule, să mergem. Te aşteaptă constructorii unei noi stele, ai unui nou soare. Trebuie să ţi-i prezint pe toţi prietenii mei.

30

Reproduc aproape cuvînt cu cuvînt acest dialog înregistrat de robotul-secretar. Secretarul acesta automat mi l-au făcut cadou fizicienii termonucleari şi astronomii-ingineri, ca pe o jucărie scumpă, deşi nu tocmai necesară.

Era de-a dreptul surprinzător cum ştia să urmărească gîndurile trecătoare şi cuvintele capricioase secretarul acesta impasibil şi calm.

N a t a ş a: Ai obosit, bunicule? Atîţia oameni te-au năpădit cu întrebările! Atîtea chipuri necunoscute, atîtea impresii noi! Eşti obosit?

E u: Bunicule! Îmi spui aşa ca să nu rosteşti acest „strămoş" paradoxal şi care te şi sperie puţin, nu?

N a t a ş a (*stingherită*): Nu. Îţi spun bunicule, pentru că... pentru că...

E u: Să nu intrăm în amănuntele acestei probleme complexe şi căreia viaţa nu i-a găsit încă o soluţie. Să lăsăm asta pe seama acelora care se dau în vînt după subtilităţile de ordin filologic. Şi zici că ai două profesii?

N a t a ş a : Două. Şi amîndouă îmi plac. Sînt tehnician la un atelier de reparaţii ; repar automate şi roboţi. Dar în afară de asta, mă ocup cu filozofia şi psihologia, studiez acţiunea mediului cosmic asupra lumii interioare a omului.

E u : La un atelier de reparaţii ? De, e bine şi aşa ! Spinoza şlefuia lentile, ceea ce nu l-a împiedicat să devină un mare filozof.

N a t a ş a : Spinoza ? Dar nu se poate să vă fi cunoscut. Dumneata ai trăit mult mai tîrziu...

E u : Am trăit ? Oare acum nu trăiesc, nu continui să trăiesc ? Spune-mi, Nataşa, cîţi ani ai ?

N a t a ş a : Treizeci şi doi.

E u : Pentru a fi filozof cred că eşti încă prea tînără. Şi ce influenţă zici că exercită mediul cosmic asupra sufletului ?

N a t a ş a : Nu ştiu.

E u (*mirat*) : Dar cine ştie ? Spuneai că te ocupi de problema asta.

N a t a ş a : Tocmai de-aceea nu ştiu.

E u : Glumeşti, desigur ?

N a t a ş a : Nu, nu glumesc. Toată complexitatea acestei probleme i se dezvăluie numai aceluia care se ocupă mult de ea. Gîndeşte-te că a apărut un aspect cu totul nou. Nici un filozof, începînd cu cei din antichitate, n-a ştiut să-l separe pe om de mediul în care trăia el. Omul trăia pe Pămînt, chiar dacă era asemuit cu Dumnezeu. Dar iată că Pămîntul s-a desprins de simţurile şi de deprinderile noastre. Se părea că omul a pătruns esenţa necesităţii şi a dobîndit libertatea. Dar vezi că el s-a izbit de altă necesitate, a dat peste alt determinism. Mă asculţi, bunicule ?

E u : Bunicule ? Îţi mulţumesc şi pentru atîta. Cuvîntul acesta mă încălzeşte, mă înrudeşte cu lumea ta, cu prietenii tăi, cu tine.

N a t a ş a : E adevărat că nu eşti la o vîrstă la care să ţi se spună bunic. Dumneata ai reuşit să faci

un salt peste timp. În vremea dumitale oamenii mai trăiau încă sub apăsarea deprinderilor. Noi însă ne-am izbăvit de orice rutină.

Eu *(cu gîndul aiurea)*: Da, da, voi sînteți liberi.

N a t a ş a : De ce te uiți așa la mine ? La ce te gîndeşti ?

E u : Mă gîndeam la tine. Şi la acel ceva din tine care nu e al tău, care nu-ți aparține.

N a t a ş a *(cu mult interes)*: Socoți, bunicule, că eu repet ideile altora ?

Eu : Ideile altora ? Nu, tu nu repeți ideile altora.

N a t a ş a : Dar ce ?

E u : Tu repeți fața altcuiva, mîinile şi ochii altcuiva. Te-am surprins adineauri făcînd un gest care nu-ți aparține, un gest caracteristic și care m-a transportat în trecut.

N a t a ş a : Repet ? Nu, asta nu e repetare.

E u : Dacă nu e repetare, atunci ce e ?

N a t a ş a : Şi în afară de asta, nu eu, ci natura e cea care repetă.

E u : Natura ? Da, ea. Biologii ar mai adăuga : acizii nucleici.

N a t a ş a *(aproape veselă)*: Ce le-o fi venit oare ? Doar nu i-am rugat s-o facă. Înainte de a mă întîlni cu dumneata, bunicule, îmi închipuiam că sînt unică în felul meu. De la dumneata am aflat că semăn cu stră-străbunica mea. Atunci cînd ea se va reîntoarce pe Pămînt, s-ar putea ca oamenii să ne confunde, şi n-aş vrea.

E u : Mai bine hai să vorbim despre altceva.

N a t a ş a : Despre ce ? Ți-au plăcut prietenii mei ?

E u : Da.

N a t a ş a :Ei creează o stea, un nou soare din plasmă. Pe vremea dumitale, bunicule, oamenii încă nu ştiau să facă aşa ceva.

E u : Pe vremea mea oamenii erau încă numai oameni, pe cînd voi ați devenit aproape zei.

N a t a ş a : Greşeşti, bunicule. Oamenii de azi n-au devenit zei, ci au rămas oameni, şi nimic din ce e omenesc nu le e străin. Ei iubesc, suferă, sînt geloşi şi greşesc.

E u : Şi probabil nu le place să-şi recunoască greşelile ?

N a t a ş a : Sînt oameni şi nu maşini gînditoare. Ei creează o nouă stea, un nou soare...

E u : Ei... Şi laolaltă cu ei, şi tu.

N a t a ş a : Eu repar roboţii. Şi în afară de asta scriu un articol pe o temă din domeniul gnoseologiei.

E u : Spune-mi, duci dorul Pămîntului ?

N a t a ş a : Duc dorul rîurilor şi al lacurilor. După cum cred că ai observat, aici nu sînt rîuri şi lacuri. Nu sînt şi nici nu pot să fie. Nu e loc pentru ele aici, n-au unde să curgă.

E u : Dar apa ? De unde o luaţi ? Nu cumva se aduce de pe Pămînt ?

N a t a ş a : Desigur că nu. Se prepară aici din hidrogen şi oxigen. Mie însă nu-mi place apa asta. Nu e apă adevărată, apă vie, e doar H_2O.

E u *(rîzînd)* : Dar eu am băut azi-dimineaţă o cafea foarte gustoasă şi nu o formulă chimică.

N a t a ş a : În cafea nu se observă. La formulă se adaugă cafeină şi lapte condensat. Dar de dragul noii stele din plasmă eu, una, sînt gata să beau toată viaţa apa asta moartă. Şi cînd te gîndeşti că pe Pămînt mă scăldam în fiecare zi într-un rîu de munte !

E u : E ceva ce nu pot să înţeleg : v-aţi învăţat să creaţi stele, şi nu ştiţi să preparaţi apa ?

N a t a ş a : Apa e cea mai ciudată şi cea mai capricioasă substanţă. H_2O nu reprezintă întregul adevăr, ci numai o parte a lui. Nu sînt biofizician ca să-ţi explic toate subtilităţile astea, care îi pun în încurcătură pe specialişti. Apa îşi schimbă în chip capricios structura moleculară. Noi ne-am învăţat să

făurim stele, dar încă nu ştim să creăm apa aceea care clipoceşte într-un pîrîiaş de munte, apa aceea repede, în care înoată păstrăvii. Uite de-aia nici nu sîntem zei, bunicule. Sînt încă multe pe care nu ştim să le facem.

Eu : O să vă învăţaţi.

Nataşa : O să ne învăţăm, desigur. Apa de pe Pămînt se deosebeşte de apa cosmică. Pămîntul mai adaugă ceva la formula H_2O. Şi acest „încă ceva" este lucrul cel mai important, de neînlocuit. Cîteodată, bunicule, visez un pîrîiaş de pădure. Aud cum clipoceşte apa, limpede-limpede, uşor învăluită în pîcla dimineţii. Şi în acele clipe mi se face dor de casă, de Pămînt, de pădurile şi de cîmpiile Pămîntului...

Eu : O să creaţi o stea artificială, un nou soare, şi o să vă reîntoarceţi pe Pămînt, în pădurile Pămîntului, unde susură pîraiele şi fluieră grangurii. Dar eu — vai ! — n-am să mă mai reîntorc niciodată acolo de unde am venit, la contemporanii mei.

Nataşa : Lumea noastră e splendidă. Trăind în lumea asta, mai poţi oare să duci dorul trecutului ?

Eu : Dar acela n-a fost trecut. Pentru mine a devenit trecut aşa, dintr-o dată, pe neaşteptate, în ziua aceea în care am fost supus discretizării. Asta vine de la cuvîntul „discret", adică „discontinuu". Profesorului Obidin îi plăcea tare mult termenul, acest cuvînt ciudat şi complicat. Cînd am fost supus experienţei, în jurul meu, dincolo de zidurile laboratorului, fremăta viaţa. S-a produs un şoc şi viaţa aceasta a rămas în urmă. Nici acum nu pot să-mi dau pe deplin seama de ceea ce s-a întîmplat cu mine. Cred că am s-o simt cu toată intensitatea abia atunci cînd se vor reîntoarce Olga şi însoţitorii ei. Îmi iubeam contemporanii, iubeam vremea mea. De-abia acum am înţeles toată forţa cu care e ataşat omul de epoca sa.

Nataşa : Înţeleg asta. Înţeleg că omul şi vremea lui sînt inseparabili.

E u : Şi că o ruptură e contrară firii ?

N a t a ş a : Contrară firii? Dar omul îşi schimbă mereu mediul şi se schimbă şi el însuşi. Noi, cei care construim un nou soare, am ieşit din cuprinsul biosferei terestre. Ei şi ? În asta nu e nimic care să nu corespundă esenţei omului, firii omului, criteriilor morale.

E u : Aşadar tu socoţi că e firesc să fie aşa ?

N a t a ş a : Tocmai despre asta şi vorbesc în articolul meu. Eu consider că în era cosmică se schimbă esenţa omului.

E u : Dar cum rămîne cu unitatea dintre om, timp şi spaţiu ?

N a t a ş a : E o altfel de unitate. Mai înainte omul era subordonat timpului şi spaţiului ; acum timpul şi spaţiul îi sînt subordonate omului.

E u : Totuşi tînjeşti după un pîrîiaş de pădure, după fluieratul grangurului şi mirosul de cetină. Ţi-e scîrbă să bei în loc de apă vie acest H_2O sintetizat la fabricile voastre cosmice de apă. Ceea ce înseamnă că nu eşti fericită.

N a t a ş a : Bunicule, dumneata nu m-ai înţeles. Nu m-ai înţeles de loc. Eu iubesc Pămîntul şi-i duc dorul, dar îmi înăbuş nostalgia, mă lupt cu mine însămi şi mă birui, pentru ca laolaltă cu prietenii mei să construim un nou soare. Şi în această victorie asupra mea însămi, asupra slăbiciunii mele se naşte adevărata fericire.

31

Sînt iarăşi pe Pămînt.

Thiomezul Bom păşeşte alături de mine. Sînt de faţă şi Pavel Pogodin, urmaşul şi tizul meu, şi Demian Petrovici, cel care i-a creat pe Mitea, Jenia, Valia, Mişa şi Vladik. Au venit să mă întîmpine.

Şi iată că, în sfîrşit, toţi au plecat şi am rămas numai eu şi cu Bom, în camera de la hotel. Ţineam mult la ființa aceasta gînditoare, la omul acesta (dacă nu era om, ce altceva putea să fie?) de pe o altă planetă. Mă obişnuisem cu el şi el se obişnuise cu mine.

Bom îmi punea tot felul de întrebări despre staţia cosmică. Era în asta dorinţa scriitorului de a şti totul, la care se adăuga curiozitatea unui locuitor de pe Thioma, unde cunoştinţele erau preţuite încă şi mai mult decît pe Pămînt.

I-am vorbit despre toate cîte le-am văzut la staţia cosmică în răstimpul cît am stat printre constructorii stelei artificiale, i-am vorbit şi despre Nataşa, al cărei chip şi a cărei fire chiar repetau trăsăturile aceleia a cărei reîntoarcere o aşteptam eu.

Asta a stîrnit interesul lui Bom.

— O asemănare? Şi ce mare, ce uluitoare asemănare! Asta pot s-o înţeleg. Dar repetarea... Nu, timpul şi natura nu repetă nimic şi nici ele nu se repetă. Pur şi simplu nu ţi-ai văzut de multă vreme soţia, şi distanţa asta în timp te-a împiedicat să observi deosebirea. Ai văzut numai asemănarea, pe care simţurile dumitale încordate au exagerat-o. Sînt convins că e aşa.

— Am încercat şi eu să mă încredinţez că m-am înşelat, dar asemănarea era mult prea mare şi asta m-a făcut să sufăr îngrozitor. E ceva de-a dreptul jignitor. Ah, acizii ăştia nucleici! Mă jignea pur şi simplu gîndul că datoram toată această mascaradă „memoriei“ lor şi unei înlănţuiri de împrejurări cu totul întîmplătoare.

— Te jignea? De data aceasta nu te înţeleg, prietene. Ce găseşti jignitor? Eu, unul, consider ca un fenomen din cele mai uimitoare ale naturii această „memorie“ a acizilor nucleici, însuşirea lor de a purta prin timp ceva care îi leagă pe indivizi, alcătu-

ind unitatea speciei lor. Dar ne-am cam abătut de la subiect. Spuneai că şantierul stelei artificiale ţi-a făcut o impresie puternică. Cînd mi-ai vorbit despre asta, mi-am adus aminte de tatăl meu. Tata a sădit un copac în Cosmos şi l-a văzut pe urmă înflorind. În primăvară s-a aşezat pe o ramură o privighetoare adusă de pe Thioma...

Interlocutorul meu făcu o pauză.

— Mă gîndeam la cîntecul privighetorii aceleia care a văzut un soare nou, făurit de oameni. Cînd îmi vorbeai despre plasmă, despre reacţii termonucleare şi gigantice cîmpuri magnetice, despre tinerii şi tinerele care durează în vid, în gol, în nimic ceva viu şi superb, m-am gîndit la copacul acela şi la cîntecul privighetorii.

— Dar ce, există şi pe Thioma privighetori?

— Nu chiar privighetori, ci alte păsărele, în gîtlejul cărora sălăşluieşte o întreagă lume. Fluierături, ciripeli — un miracol de sunete... Ce de-a păsări sînt şi pe Thioma! N-ai obosit, Pavel Dmitrievici?

— De loc.

— Atunci să mergem în pădure. În pădurea cea mai deasă de pe Pămînt. Acolo unde se aude cîntecul privighetorilor şi fluieratul grangurilor.

32

Societatea de cosmologie „K. E. Ţiolkovski" m-a ales membru de onoare. Eram foarte măgulit şi în acelaşi timp nu prea mă simţeam la largul meu. De fapt n-aveam cine ştie ce merite faţă de ştiinţă. Societatea de cosmologie număra printre membrii săi o seamă de remarcabili savanţi, ingineri, astronauţi, astronomi, astrofizicieni şi astrobiologi.

Preşedintele societăţii, academicianul Kataev, mi-a trimis o scrisoare expresă optico-acustică, o noutate

în materie. Robotul mi-a adus-o în cameră. Am desfăcut plicul, fără a bănui cîtuşi de puţin că o dată cu scrisoarea am să-l văd şi pe cel care a scris-o. Da, în plicul îngust şi foarte elegant s-a găsit loc nu numai pentru cîteva fraze amabile, ci şi pentru autorul lor. Am constatat acest lucru ceva mai tîrziu. Pe foaia de hîrtie, care semăna cu un ecran miniatural, a apărut mai întîi scrisul, după care s-a conturat şi imaginea academicianului Kataev, preşedintele societăţii. Imaginea? Nu, cred că nu era numai o imagine. În faţa mea se afla Kataev în persoană, pare-se fără a fi avut de suferit de pe urma şederii în plicul acela îngust şi elegant.

Kataev mi-a zîmbit, s-a înclinat şi mi-a vorbit cît se poate de domol :

„Dragă Pavel Dmitrievici,

Vă aduc la cunoştinţă că, în şedinţa sa plenară din 2 iunie curent, societatea „K. E. Ţiolkovski" v-a ales în unanimitate membru de onoare...

Luînd în consideraţie sarcinile ce stau în faţa ştiinţei care studiază Cosmosul, şi deci spaţiul şi timpul, salutăm în persoana domniei-voastre pe omul care cu viaţa sa a făcut legătura între două epoci, între trecut şi prezent (viitor)..."

Ascultînd cuvintele acestea, rostite cu o tonalitate puţin solemnă şi poate chiar retorică (cuvinte şi expresii tipice dintr-o scrisoare oficială), mă gîndeam că stimabilul academician, preşedintele Societăţii de cosmologie, ar fi putut să stea de vorbă cu mine fără a recurge la retorisme, dacă ne gîndim că laolaltă cu scrisoarea s-a expediat şi pe el însuşi. Era aici, alături, dar vorbea aşa ca şi cînd pe noi doi ne-ar fi separat o distanţă apreciabilă şi de-aceea şi-ar fi încredinţat gîndurile unui mijlocitor, acestei file (era cît pe ce să spun : hîrtii), uitînd că printre frazele scrise va apare şi el în persoană, zîmbitor, atît de aproape cum nici că se mai poate. Apoi mi-am

adus aminte că scrisoarea expresă optico-acustică era o noutate şi deci comportarea stimabilului academician nu ascundea nici un echivoc. Pur şi simplu, fiind un om în vîrstă şi distrat de felul lui, încă nu se obişnuise cu această noutate şi poate chiar a uitat că în loc să lipească o marcă, s-a lipit pe el însuşi, dînd corespondentului său cu care încă nu făcuse cunoştinţă posibilitatea de a-i cunoaşte nu numai stilul epistolar, oarecum demodat, dar şi ceva infinit mai concret şi mai viu decît toate frazele şi toate cuvintele.

Am vîrît scrisoarea în plic oarecum descumpănit, avînd senzaţia că îl vîr acolo şi pe academicianul Kataev.

Două zile mai tîrziu m-am întîlnit cu Kataev, de data aceasta nu într-un chip atît de bizar, ci foarte simplu şi aproape banal, într-unul din saloanele Casei Societăţii de cosmologie. Academicianul Kataev era un om modest şi foarte simpatic, cu maniere din cele mai simple. M-am convins însă de asta ceva mai tîrziu, după ce s-a şters prima impresie pe care mi-a făcut-o omul acesta atunci cînd, deşi se afla lîngă mine, pe foaia aceea de hîrtie, mi-a vorbit într-un limbaj de act oficial.

I-am şi spus-o. A rîs.

— E o noutate şi încă nu m-am obişnuit cu ea. Sînt un mare admirator al genului epistolar din vechime. Dar mai poate fi vorba aici de vreun gen epistolar, cînd ne aflăm faţă-n faţă ? Da, trebuie să ne exprimăm gîndurile mai simplu.

Am stat mult de vorbă, angajaţi într-o discuţie însufleţită. Pe urmă Kataev s-a uitat la ceas.

— Să mergem în sala de şedinţe. Vom asculta o conferinţă avînd ca temă concepţia despre lume a lui Ţiolkovski. Am să ţi-l prezint pe conferenţiar.

În sala mare erau de faţă aproape toţi membrii Societăţii de cosmologie. Abia mai pridideam să strîng mîinile ce mi se întindeau.

— Vincent Karpov, astronaut, spuse repede Kataev, conducîndu-mă în fața unui om înalt, cu părul cărunt ; a deschis drum dincolo de limitele sistemului solar. Faceți cunoștință... Alfred Lanz, astrogeolog ; a descoperit zăcămintele de uraniu de pe Venus. Vasilieva, astrohorticultor și cosmobotanist ; a plantat o livadă la o stație cosmică din împrejurimile lui Marte. Alexei Drin, astofilolog și cosmolingvist, urmă Kataev, arătîndu-mi pe un tînăr cu fața tristă și gînditoare.

— Astrofilolog ? E oare cu putință așa ceva ?

— Ba bine că nu ! Nu numai că e cu putință, dar e și necesar. Drin studiază dialectele care au apărut printre noii locuitori și locuitorii mai vechi de la stațiile cosmice, cum și problema influenței pe care o exercită asupra limbii schimbarea mediului. Aronson, astroneuropatolog și fiziolog. Valeri Poetov, specialist în studiul entomologiei cosmice. Vahrameeva ; cercetător științific principal la Institutul de literatură a sistemului solar ; cercetări în problema „Lirica și Cosmosul". Matisse Kolomeițev, pictor peisagist ; peisaje cosmice ; mare cunoscător al picturii lui Van Gogh și a lui Saprîghin-junior, întemeietorul picturii cosmice. Louis Sevastianov, astromicrobiolog, împuternicitul societății noastre în Lună. Arhipov, propagandist și lector interplanetar. Grimiltis, Jean-Jacques Pierre ; mare specialist în domeniul studierii și aplicării forțelor gravitaționale. Sudbin ; estetică și astrofizică. Platon Petrov ; genetică și acizi nucleici. Lamlay, autorul monumentelor lui Vernadski și Țiolkovski de pe Marte. Tapkina.

De rîndul acesta Kataev se mărgini doar să spună numele, fără a mai enumera toate atributele persoanei respective. Se vede treaba că acestea erau atît de grăitoare, încît nici nu se mai cereau enumerate. În vocea academicianului deslușii o notă de considerație și respect.

Am vrut să mă uit mai bine la Tapkina, dar ea s-a întors într-un chip nu tocmai politicos.

În sfîrșit, Kataev mă duse în fața conferențiarului.

— Konstantin Balașov, filozof și inginer, constructorul stației cosmice Balașovo.

Abia am apucat să schimb cîteva cuvinte cu Matisse Kolomeițev, un om vesel de felul lui, care se nimerise să-mi fie vecin, că se deschise ședința.

— Van Gogh, apucă totuși să-mi spună Kolomeițev, a fost primul pictor din lume care a ales ca fond pentru portretele sale infinitul, mediul cosmic. Van Gogh picta ca și cînd ar fi trăit printre stele...

Între timp, Balașov urcase la tribună.

Mă uitam cu mult interes la filozoful care a construit cea mai mare stație cosmică din sistemul solar. Vorbea calm, rar, ca și cum ar fi gîndit cu glas tare :

— De mai mulți ani încerc să reconstitui în gînd o epocă îndepărtată. Mă silesc să-mi imaginez chipul viu și concret al unui om care și-a trăit cea mai mare parte a vieții într-un orășel provincial al Rusiei țariste, în plin centru al provinciei și al finitului, și care a văzut de la fereastra căsuței sale infinitul. Mă interesează biografia lui Țiolkovski, fapte obișnuite din viața lui superobișnuită, dar ceea ce mă atrage încă și mai mult e gîndirea acestui om extraordinar, felul lui de a vedea lumea. Noi împărțim timpul în trei intervale : trecut, prezent și viitor. Această diviziune a apărut de mult, cînd omul a simțit pentru prima oară cum pulsează viața și cum alunecă clipa trecătoare, căreia nu poți să-i poruncești : Oprește-te ! Țiolkovski împărțea timpul altfel : viitorul de la început, viitorul de mai tîrziu și, în sfîrșit, viitorul prezent. El lua pulsul vieții cu mîna lui sensibilă, și clipa nu aluneca pe lîngă casa lui și pe lîngă inima lui ; el

ştia s-o reţină cînd trebuie şi s-o unească cu o veşnicie. El trăia parcă în viitor şi privea de-acolo prezentul. „În vremea noastră, spunea mîhnit, aproape toată energia Soarelui se iroseşte degeaba şi nu-i poate folosi omenirii..." Energia Soarelui! Iar în preajma lui trăiau oameni care nu ştiau despre Soare decît că „Soarele răsare şi apune", cum zice cîntecul. Noaptea făcea calcule. Vedea în visele lui clipa împlătoşată în metal, avîndu-i înăuntrul ei pe cuceritorii spaţiului, ducînd bucuria oamenilor, cunoştinţele, cutezanţa şi melancolia lor dincolo de hotarele biosferei terestre, în infinit. El trăia în vremea sa şi totodată era printre noi. Îşi împrumuta ideile de la cei care nu s-au născut încă. Mai tîrziu, cînd aceştia se năşteau, ei îşi recunoşteau ideile şi visele citind operele acestui om care s-a contopit cu viitorul. În Ţiolkovski, modestul învăţător de provincie, care a asurzit prea devreme, mi s-a dezvăluit mie adevărata esenţă a omului, care a trecut pragul Universului şi a demonstrat că Pămîntul nu e decît leagănul omenirii.

N-am să redau toată conferinţa despre concepţiile lui Ţiolkovski. Ar fi şi greu s-o fac...

La un moment dat, cînd conferenţiarul a făcut o scurtă pauză, mi-am întors capul. În spatele meu şedea Tapkina. N-am izbutit însă să-i văd bine faţa, pentru că s-a întors. De ce a făcut-o? A fost ceva întîmplător sau nu? Făcea asta pentru a doua oară, ca şi cînd n-ar fi vrut s-o văd cum arată la faţă.

Acum îl ascultam pe inginerul şi filozoful Balaşov mai puţin atent. Fără să vreau, mă gîndeam la Tapkina. Dintre toţi membrii societăţii prezenţi în sală, numai despre ea nu ştiam nimic. Cine e? Ce specialitate are? De ce atunci cînd academicianul Kataev i-a rostit numele, în vocea lui şi în expresia de pe faţă am desluşit un profund respect?

Am lăsat să treacă zece minute şi am întors iar capul. Ca şi cum m-ar fi urmărit, s-a întors şi ea atît de repede, încît şi de rîndul acesta nu i-am văzut decît spatele.

După ce s-a sfîrşit conferinţa şi s-a anunţat o pauză, l-am întrebat pe amabilul şi veselul Matisse Kolomeiţev :

— O cunoşti pe Tapkina ?

Pe faţa peisagistului cosmic a apărut un zîmbet enigmatic şi puţin confuz.

— Dacă o cunosc? Cum să-ţi spun? Şi da, şi nu.

Kolomeiţev era vădit jenat.

— Ce ştii despre ea ?

Mi-am dat singur seama că pusesem întrebarea prea direct şi într-un chip prea puţin delicat.

— Ştiu ceea ce ştiu toţi, nu mai mult. E un geniu al răbdării. Ea e cea care ştie să aştepte. E ceva străvechi, ceva din antichitatea greacă. Aş zice că e o reprezentantă a eternităţii, dacă cuvîntul acesta n-ar suna vulgar şi n-ar avea iz de metafizică. Iartă-mă, mă cheamă cineva... Zicînd acestea, mi-a arătat cu mîna înspre un capăt al sălii unde stătea un grup de membri ai societăţii. Era vădit că nu voia să răspundă la întrebările mele.

Am început să mă lupt cu mine însumi, cu curiozitatea mea. Nu mai îndrăzneam să întreb de Tapkina şi să mă uit la ea.

33

Mă luptam cu mine însumi, dar curiozitatea se dovedi a fi mai puternică. Cînd m-am întors la hotel, m-am apropiat de robotul-ghid şi am repetat

întrebarea pe care i-o pusesem mai înainte lui Matisse Kolomeițev.

Robotul mi-a spus cu vocea lui gînditoare de intelectual rafinat, ușor graseiată :

— Iertați-mă, dar nu răspund la astfel de întrebări.

— De ce ?

— Pentru că nu sînt prevăzute în program.

Mi-a plăcut franchețea puțin rigidă și categorică a automatului, care invocase cu atîta sinceritate programul și nu încerca să-și ascundă posibilitățile de fapt limitate.

S-ar fi cuvenit poate să uit de această enigmatică doamnă, care nu știu de ce n-a vrut să-mi arate fața, și să-mi văd de treburile mele. „Ce-mi pasă mie de Tapkina asta ?" îmi ziceam. Zadarnic însă ! Numele acesta, „Tapkina", își vîrîse ghearele în conștiința mea și nu-i mai dădea drumul. Oricît mă străduiam să mă gîndesc la altceva, gîndurile mele reveneau mereu la ea. Mă gîndeam la Tapkina înainte de cină și după cină, mă gîndeam la ea seara, pe cînd citeam o nouă nuvelă a thiomezului Bom, și mă gîndeam și noaptea, zvîrcolindu-mă în așternutul moale și comod ca o pernă de aer.

De ce mi-a întors spatele demonstrativ ? Cine e ea ? Și ce-a vrut să spună Matisse Kolomeițev catalogînd-o drept un geniu al răbdării și o reprezentantă a eternității ? Sau poate că, dînd tribut firii sale vesele, a spus asta în glumă, voind să-și rîdă într-un chip inocent de naivitatea și credulitatea mea, atît de demodate ? Totuși, trecînd peste ușurința asta a lui, Kolomeițev avea altă experiență decît cea pe care o aveam eu, o experiență îmbogățită cu cele trei secole care au trecut pe-alături de mine, în timp ce zăceam în laboratorul de probleme discrete în starea aceea de „moarte temporară".

Tapkina... Aveam impresia că pînă nu voi afla cine e ea şi de ce nu vrea să-mi arate faţa, n-am să mă pot îndeletnici cu altceva mai demn de un om care a văzut şi el ceva în viaţa lui.

Şi în ziua următoare am încercat zadarnic să capăt răspuns la întrebarea care (eram sigur de asta) avea o anumită contingenţă cu propriul meu destin. Dar pe cine întrebam despre femeia misterioasă, toţi îmi răspundeau cu aluzii vagi şi în cuvinte nebuloase, ca şi cînd persoana aceasta care nu voia să-şi arate faţa n-ar fi avut în ea nimic limpede şi concret. Toţi — nu numai oamenii, dar şi roboţii — bolboroseau fîstîciţi ceva despre eternitate.

Pînă la urmă mi s-a făcut lehamite. După prînz, l-am rugat pe robotul care făcea de serviciu în camera mea să-mi aducă de la bibliotecă ghidul enciclopedic pe anul în curs la litera „T".

Mărturisesc că am deschis destul de emoţionat volumul acela gros şi am citit următoarele :

„Tapkina Nina Grigorievna. S-a născut la sfîrşitul secolului XXI în oraşul Verhneangarsk, fiind fiica doctorului G. V. Tapkin, endocrinolog şi chirurg celebru. Tatăl Ninei Grigorievna s-a ocupat timp îndelungat de problema prelungirii vieţii prin înnoirea activităţii hormonilor şi a reuşit să obţină unele rezultate surprinzătoare. Cercetările sale, care prezentau o importanţă cardinală pentru dezvoltarea medicinei, au fost întrerupte prin moartea subită a experimentatorului. Nina Grigorievna a moştenit de la marele său părinte puterea de stăpînire, dîrzenia, răbdarea, calmul şi precizia necesară. De la începutul secolului trecut, cînd s-a construit Gara pentru expediţiile cosmice de mare distanţă, lucrează aici în calitate de dispecer principal. Potrivit unei reuşite butade a poetului Umberto Livnev, ea este „Cea care ştie să aştepte".

Struneşte-ţi, inimă, bătaia, privind în veacul viitor ;
Tu ai să mori, iubirea însă va fi în veci nemuritoare.

Aceste versuri, scrise de un poet de pe Pămînt, care a trăit în secolul XX, mi le citea cu glas tare thiomezul Bom, poet şi el.

El a fost cel care m-a trezit în puterea nopţii, ca să-mi comunice o veste minunată şi de necrezut. Cosmonava la bordul căreia se aflau soţia mea Olga şi însoţitorii ei se apropia de staţia cosmică „Marile aşteptări" şi îşi redusese viteza la minimum. Foarte curînd nava trebuia să fie aici.

Bom rosti acest cuvînt, „aici", dîndu-i printr-o amplificare abia perceptibilă a vocii, a intonaţiei, un înţeles aparte.

— Aici, repetă el.

— Ce înseamnă aici ? îl întrebai.

— Aici înseamnă pe Pămînt.

Abia acum, în clipa aceasta, am simţit eu din plin tot înţelesul pămîntean al acestui uimitor „aici".

— Da, aici. Numai aici şi nicăieri în alt loc din sistemul solar. Aici !

Thiomezul Bom îşi modula vocea puternică şi frumoasă, repetînd cuvîntul „aici". Rostea cuvîntul acesta în aşa fel ca şi cînd sunetele ce-l alcătuiau s-ar fi contopit pentru întîia oară de cînd există Universul, consemnînd înţelesul abia născut al cuvîntului „aici".

Pe-acea divină şi bizară planetă descinzînd, Orfeu,
Pe căile-i nepămîntene mînat de doru-i pămîntean,
Păşeşte cu emiţătorul pus pe emisie mereu,
Şi-o cheamă blînd pe Euridice cu-a sale cîntece de-alean.

Bom se uită la mine şi zîmbi.

— Îmbracă-te. Bărbiereşte-te. Mă pun în legătură cu Tapkina.

— Cu Nina Grigorievna ?

Bom mă privi din nou. Expresia de pe fața lui părea să se fi schimbat brusc, dar asta numai pentru o clipă.

— Nu există nici o Nina Grigorievna. Există Tapkina. Numai Tapkina. Nu uita că are aproape două sute de ani. Și, te rog, nu-ți afișa relațiile intime cu eternitatea. Tonul ăsta familiar nu te prinde...

— De ce ? Gîndește-te că eu sînt și mai bătrîn decît Tapkina.

— Dumneata ?... Cu dumneata e altceva. N-am să-ți explic acum, nu e momentul. Mă pun în legătură cu Tapkina și dacă va fi sosit clipa, vom pleca împreună la Gara pentru expedițiile de mare distanță.

Cîteva minute mai tîrziu ședeam amîndoi în mașina de deplasare rapidă.

Acum, cînd pînă la revederea cu Olga, după o despărțire de trei secole, rămăsese mai puțin de o oră, nu mai puteam de nerăbdare. Deși mașina de deplasare rapidă înghițea literalmente spațiul, mie mi se părea că înaintează prea încet. „Mai repede ! Mai repede !" zoream în gînd timpul.

— Gara pentru expedițiile de mare distanță ! spuse vocea automatului-pilot.

Coborîrăm din mașină.

Mă așteptam să văd o clădire și o sală de așteptare, uitînd că oamenii nu puteau să stea și să aștepte aici decenii întregi. Însuși cuvîntul „așteptare" căpăta aici alt înțeles, un înțeles nou, aparte.

Auzii un zgomot de apă. Vuia o cascadă și tot aici își mîna apele un rîu și susura un pîrîiaș. Zgomotul apei calma. Mi-am dat seama că scurgerea necontenită a apelor anihila contradicția dintre clipă și eternitate, împrospătînd și înnoind fiecare secundă.

— Uite-o ! îmi spuse Bom. E ea !

— Cine ?

— Tapkina.

Lîngă apele care vuiau, cîntau şi susurau totodată, se înălţa o statuie în stil antic, turnată dintr-un metal necunoscut mie. Văzui faţa severă şi foarte frumoasă a unei fete cu înfăţişarea gravă, cu buzele împreunate într-o expresie care vădea o stare de aşteptare.

Faţa aceasta era parcă învăluită într-o melodie domoală şi gravă, ce se confunda cu zgomotul apelor.

Apoi se petrecu ceva extraordinar: faţa statuii prinse viaţă şi asta o făcea încă şi mai frumoasă.

— Da, e ea, spuse încet thiomezul Bom. Te salută... Nava se apropie de Pămînt.

Am tresărit şi mi-am răsucit corpul înainte şi mi se părea că o dată cu mine s-a avîntat în întîmpinarea navei Pămîntul.

CUPRINS

Redactor responsabil : HERTA SPUHN
Tehnoredactor : MARIANA PUŞCAŞU

Dat la cules 15.10.1965. Bun de tipar 28.01.1966. Apărut 1966. Comanda nr. 7085. Tiraj 16 140. Hîrtie tipar sul de 50 g/m² 540×840/16. Coli editoriale 15,17. Coli de tipar 19. A.T. 11503. C.Z. pentru bibliotecile mici 8S—93=R

Tiparul executat sub comanda nr. 50 634 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — Republica Socialistă România

Lei 6,25

EDITURA TINERETULUI

